

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10846

KLEYNE MENTSHELEKH MIT
KLEYNE HASOGES

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם

קליינע מענטשעלעך
מיט קליינע השגות

„מנורה“ פארלאג

בערלין 1948

Scholem Aleichem
Kleine Menschen
mit kleinen Begriffen

Scholem Aleichem
Little men
with small horizon

„Neue Jüdische Bibliothek“
Technischer Redakteur: David Kohan
Illustrationen: Peter Kleinschmidt

Herausgegeben im „MENORAH“-Verlag für Jüdisches Schrifttum
Berlin SO 36, Thielschufer 10-16, ist von der Nachrichtenkontrolle
der Amerikanischen Militär-Reg. zugelassen. Lizenz-Nr. B 218

Druck: Neisser-Druck, Berlin SO 36.

„New Jewish Library“
printed in Germany

„לאכן איז געזונט,
דאקטוירים הייסן לאכן“
שלום עליכם.

שלום עליכם
(1859 - 1916)

וואו איך זאל ניט שטארבן, זאל מען
מיך באהאלטן ניט צווישן אריסטאקראטן
מיוחסים, אדער נבגרים, נאר גראד צווישן
פראסטע יידן ארבייטער, מיטן אמת'ען
פאלק, אזוי אז די מצבה, וואס מען וועט
דערנאך אוועקשטעלן אויף מיין קבר, זאל
בעשענען די איינפאכע קברים ארום מיר,
און די איינפאכע קברים זאלן באפונן מיין
מצבה, אזוי ווי דאס פראסטע ערליכע
פאלק האט פאר מיין לעבן באשענט זייער
פאלקסשרייבער.

(ען שלום עליכם'ס צואה)

דא ליגט א ייד א פשוטער,
געשריבן יידיש-דייטש פאר ווייבער,
און פארן פראסטן פאלק איז ער
געווען א הומאריסט א שרייבער.

דאס גאנצע לעבן אויסגעלאכט,
געשלאגן מיט דער וועלט כפרות,
די גאנצע וועלט האט גוט געמאכט,
נאר ער, אוי-זוויי, געווען אויף צרות.

און דוקא דעמאלט ווען דער עולם האט
געלאכט און פלעגט זיך פרייען,
האט ער געקרענקט-דאס ווייסט נאר נאט,
בסוד, אז קיינער זאל ניט זען.

די עפיטאפיע פון שלום עליכם (אויסגעקריגען אויף זיין מצבה)

„די נייע יידישע ביבליאטעק“

מעכנישער רעדאקטאר: דוד קאהאן.

צייכנונגען: פרפ. קליינשמידט.

ארויסגעגעבען אין „מנורה“ פארלאג

בערלין טיעלשופער 10-16; ליצענץ-נומער: B 218

דרוק: נייסער-דרוק. בערלין SO 36

פארווארט

באוואקסן מיט הויכן ווילדנראז שטייען די פלעצער און גאסן פון חרובין יידישן שטעטל. איבערנעבליבן זיינען איצט דא נאר איינציקע שטייגער און ציגל, וואס די ארומיקע ניט יידישע שכנים האבן נאך ניט באוויזן צעשלעפן. נאך א פאר יאר וועלן דורך און דאן וועלן אויך פארשוונדן די דאזיקע לעצטע סימנים פון א געוועזענעם בליענדיקן יידישן לעבן . . .

פאר די קומענדיקע יידישע דורות וועט דער בוך, ווי אנדערע ענלעכע ביכער, בלייבן דער איינציקער שפור פון א פארשוונדענער יידישער וועלט, אין וועלכער עס האבן געלעבט זייערע זיידעס. זיי האבן געלעבט באשיידן און רויק, ניט געטרוימט ווי אנדערע פעלקער וועגן הערשאפט איבער דער וועלט און ניט געמארדעט צוליב דעם מיליאנען אומשולדיקע מענטשן. דאס איינציקע, וואס זיי האבן געוואלט איז א רויק לעבן פאר זיך און פאר אלע. זיי זיינען ווירקלעך געווען קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השגות און אפשר אין דעם איז געווען זייער גרויסקייט . . .

גרויס איז אויך געווען דער שריפטשטעלער, וואס האט דעם דאזיקן בוך געשריבן, ווי צענדליקער אנדערע פרעכטיקע ביכער וועגן לעבן פון זיין פאלק און נאך גרעסער איז געווען זיין ליבע צום יידישן פאלקס־מענטשן. אומענדלעך איז זי געווען די דאזיקע ליבע ביי דעם גרויסן יידן, וואס האט זיך גערופן מיט דעם באשיידענעם יידישן נאמען שלום עליכם.

דוד קאהאן.

די שטאָרט פון די קליינע מענשעלעך

די שטאָרט פון די קליינע מענשעלעך, וואס איך פיהר דיך אהין אריין, פריינד לעזער, געפינט זיך פונקט אין דער מיט פונ'ם געבענשטען „תחום“, וואו מע האט אוועקגעזעצט אירען קאפ אויף קאפ. ווי הערינג אין א פעסעל, און אנגעזאגט, זיי זאלען זיך פרוכפערען און מעהרען — און דער נאָמען פון דער דאָזיגער בעריהמטער שטאָרט איז כ ת ר י ל ע ו ו ק ע .

פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען כתרילעווקע? אָט פון:

וואנען:

ביי אונז איין אַרעמאן, דאָס ווייסט יעדערער, האָט יתרו'ס נעמען: פארהאן א געמיינער מאן, און איין אַרעמאן, און נעכט איין אַרעמאן, און א גרויסער אַרעמאן, און א געפאלענער, א מקבל, א קבצן, א דלות, א דלפן, איין עני, און איין עני ואביון. איט' ליכער פון די דאָזיגע אויסגערעכענטע נעמען ווערד ארויסגערעדט מיט איין אנדער מין ניגון... און פארהאן נאָך א נאָמען: א כ ת ר י ל ע ו ו ק ע . אדער א כ ת ר י ל ע ו ו ק ע . דער דאָזיגער נאָמען ווערד ארויסגערעדט שוין נאָך מיט איין אנדער מין ניגון, למשל: „אוי, בין איד, קיין עיזהרע, א כתריליק!“... כתריליק — דאָס איז שוין נישט נלאט אזוי א קבצן, א שלים-מול: דאָס איז שוין, פערשטעהט איהר קינד, אזא מין אַרעמאן, וואָס פאלט נישט, חסידשלום, אַראָפּ ביי זיך מיט זיי, אַרעמקייט: אדרבה.

ס'איז גאר א גדולה! אויף אונזער לשון הייסט עס „אײן אַרעמס און א פּרײליכס“...

פּערשטעקט אין א ווינקעלע, העט-ווייט, אָפּגעזונדערט פון דער גאַנצער ארומיגער וועלט, שטעהט זיך אַט די שטאַרט עפּיס ווי פּער'תומ'ט, פּער'חלומ'ט, פּער'כשופ'ט און פּערטיעפט אין זיך זעלבסט, גלייך ווי מיט איהר געהער זיך גאר ניט אַז אַט דער גאַנצער טאַרעוואַם מיט'ן האַרמירער, מיט'ן לײפּעניש, יא-געניש, העצעניש, פּרעסעניש איינס דאָס אַנדערע מיט די אלע איבעריגע גוטע זאַכען, וואָס מענשען האָבען זיך מטרײַה געווען צו בעשאַפּען און צוגעטראַכט צו דעם פּערשיעדענע נעמען, ווי: „קולטור“, „פּראַגרעס“, „ציוויליזאַציע“ וכדומה אַזעלכע שענע ווערטער, פאַר וועלכע א רעכטער מענש נעמט אַראָפּ דאָס היטעל מיט גרויס דרײַאַרץ. קליינע, קליינע מענשעלעך!... ניט נאָר פון אויטאָמאָבילען, פון לופטשווימעריי און אווויאַטיקאָ — זיי האָבען א לאַנגע צייט פון אונזער אַלטער געוויינליכער אײזענ-באהן ניט געוואָלט הערען און נישט געוואָלט גלויבען אפילו, צי ס'איז גאָר פאַרהאַן ערניץ א באַהן אויף דער וועלט. „ווייס אײך וואָס, — האָבען זיי געזאָגט, — חלומות, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יאָריר, א קוה איז געפּלויגען איבער'ן דאָך“ — וכדומה אַזעלכע שאַרפע ווערטער. ביז עס האָט זיך געטראַפּען א מעשה, איינער א כּתרילעווקער בעל-חבית האָט בעדראַפּט האָבען קיין מאַסקווע, איז ער געפּאַהרען און געקומען צוריק און געשוואַרען מיט כל השבועות, אז ער אליין איז געפּאַהרען ביז סאַמע מאַסקווע מיט דער באַהן דריי פּערטעל שעה... האָט מען דאָך מסתמא געמאַכט איהם אויסצודרעהען: ווי שווערט דאָס א איד אַ בעל-חבית אויף אזא ארטען ליגען? לאַזט זיך אויס א מעשה, אז מע האָט איהם ניט גוט פּערשטאַנען: ער איז טאַקי מעהר נישט געפּאַהרען מיט דער באַהן ווי דריי פּערטעל שעה; דאָס איבער רייע איז ער שוין געגאַנגען צוריק. ווי די מעשה איז — דען פאַקט מיט דער-באַהן איז אַ פאַקט, וואָס מע קאָן קענען איהם

גארניט זאגען: א איד א בעל־הבית שווערט זיך מיט אזעלכע שבועות, וועט ער מן הסתם פונ'ם פינגער ניט אויסזויגען ובפרט, ער האט זיי געגעבען צו פערשטעהן מיט'ן שכל דעם כח פון אייזענבאהן און אויסגעמאָהלט אויף פאפיער, ווי אזוי די רעדער דרעהען זיך, און דער קוימען פויפט, און דער וואַגאָן פליהט, און אידען פאָהרען קיין מאַסקווע... האָבען איהם די קליינע מענשעלעך אויסגעהערט — אויסגעהערט, כלומרשט צוגעשאַקעלט מיט די קעפ און אינוועניג אין האַרצען גוט געלאַכט און געזאָגט: „וואָס קומט ארויס — די רעדער דרעהען זיך, דער קוימען פויפט, דער וואַגאָן פליהט, אידען פאָהרען קיין מאַסקווע — און קומען צוריק“...

אַט אזוי, ווי איהר זעהט. זענען זיי אלע, די קליינע מענשעלעך, נישט קיין בעלי־מרה־שהורה, קיין פערזאָרגטע בעלי־בית־לעך. אדרבה, זיי האָבען א שם אויף דער וועלט פאַר גרויסע בעלי־המצאות, ווערטעלזאָגערס, לעבעדיגע פרייליכע נשמות. ארעמע, נאָר פרייליכע. עס איז שווער צו זאָגען, וואָס איז איינגעטליך, מיט זיי די גדולה? גארניט, חידגלעכט!... געלעבט? אַנאָ פּרעגט זיי, למשל: „פון וואָנען לעבט איהר?“ — וועלען זיי אַיך ענטפערען: „פון וואָנען מיר לעבען? אַט זעהט איהר דאָ, האַראָ, מע לעבט“... און מערקווירדיג! ווען איהר זאָלט זיי ניט בעגעגענען, לויפען זיי ווי די פעד'סמ'טע מיז, דער אַהער, דער אַהין, און האָבען קיינמאָל קיין צייט ניט. „וואוהין לויפט איהר?“ — „וואוהין מיר לויפען? אַט זעהט איהר דאָ, האַראָ, מע לויפט. מע מיינט, טאַמער וועט מען עפּיף האַפען, פּערדיע־נען אויף שבת“...

פּערדיענען אויף שבת — דאָס איז זייער אידעאל. אַ גאַנצע וואָך וועלען זיי אַיך אַרבייטען, מיט בלוטיגען שווייס האַרעווען, פּערשוואַרצט ווערען, קייען די ערד, עסען מכות, טרינקען קדחת, אבי ס'זאָל זיין אויף שבת. און באַמת, קומט דער לייעבעד היי־ליגער שבת — אין אַ כּפּרה יעחופּעץ, אַ כּפּרה אַדעס, אַ כּפּרה

אפילו פאריז! מע זאגט, — אז דאס זאל זיין א פאקט, — אז זינט כתרילעווקע איז א שטאדט האט זיך נאך נישט געטראפֿען, אז א איד זאל דארטען שבת חלילה דארפֿען הונגערען. וואָרום ווי געשיקט זיך עס, אז א איד זאל ניט האָבען קיין פיש אויף שבת? האָט ער ניט קיין פיש, האָט ער פלייש; האָט ער ניט קיין פלייש, האָט ער הערינג; האָט ער ניט קיין הערינג, האָט ער חלה; האָט ער ניט קיין חלה, האָט ער ברויט מיט ציבעלע; האָט ער ניט קיין ברויט מיט ציבעלע, ליהט ער ביי'ם שכן; איבעראַכטאָג שבת וועט דער שכן ליהען ביי איהם — „די וועלט איז א רעדעל און עס דרעהט זיך“... אזוי זאָגט ער אייך א גלייכווערטעל און בעווייזט מיט דער האַנד, ווי דאָס רעדעל דרעהט זיך... ביי די קליינע מענן שעלעד, אז עס קומט צו א גלייכווערטעל, איז נאָר ניט שויד. פאַר א גלייכווערטעל וועלען זיי אייך אוועקגעבען, ווי מע זאָגט. דעם טאַטען מיט דער מאַמע. די וועלט דערצעהלט זיך אַז פון זיי אַזעלכע מעשיות, וואָס זעהען אויס ווי אַנעקדאָטען, נאָר מע קאָן זיכער ערב זיין, אַז דאָס זענען לויטער פאַקטען.

למשל, מע דערצעהלט פון איינעם א כתרילעווקער בעל-הבית, וואָס ס'איז איהם נמאָס געוואָרען צו הונגערען אין כתרילעווקע, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט וואַנדערען איבער דער וועלט זוכען גליק, געוואָרען איין עמיגראַנט, און האָט פערבלאַנזעט אַזש קיין פאַריז. האָט ער מסתמא זעהר חשק געהאַט זיך דער-שלאַגען צו רויטשילד'ען. וואָרום ווי איז דאָס א איד אין פאַריז און מע זעהט זיך ניט מיט רויטשילד'ען? איז אָבער אַ חסרון — מע לאָזט נישט צו. „וואָס איז די מעשה?“ „אַ צעריסענע קאַפּאַטע“. „חכמים איהר זייט! — טענה'ט דער איד. — איד זאל האָבען אַ גאַנצע קאַפּאַטע, וועלכע נוטע יאָהר וואַלט איד געפּאַהרען קיין פאַריז?“ הקיצור — ס'איז נישט נוט. א כתרילעווקער איד אָבער פאַלט ביי זיך ניט אראָפּ און ניט זיך איין עצה. ער איז זיך מיישב און רופט זיך אַן צום שומר, וואָס

ביי דער טהיר: „געה זאָג דעם פריץ, אז צו איהם איז געקומען חלילה ניט קיין שנאָרעך, נאָר א איד א סוחר, וואָס האָט איהם געבראכט צו פיהרען אזא מין ארטיקעל, וואָס מע קרינט דאָס ניט דאָ אין פאָרזי פאר כל הון דעלמא“.

בערהערט אזעלכע דבורים, הייסט רויטשילד, מע זאָל איהם אריינפיהרען אויף א ציקאוועסט דעם דאָזיגען סוחר. „שלום עליכם“. „עליכם שלום“. „זיצט. פון וואָנען איז א איד?“ „פון כתרילעווקע“. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?“ „וואָס זאָל איך אייך זאָגען, פאני רויטשילד? די מעשה דערפון איז אזוי: אויף אייך שמועסט מען ביי אונז, אז איהר זענט, קיין עין-הרע, נישקשה'דיג אין מעמד, אויף מיר געזאָגט געוואָרען האָטש האַלב, האָטש א דריטחלק איז אויך גענוג. נו, און כבוד מסתמא זענט איהר אודאי אויך ניט זשעדנע; וואָרום ווער עס האָט די מאות, זאָגט מען, דער האָט די דעות. הכלל, וואָס פעהלט אייך? איין זאָך: ד א ס א י י ב י נ ע ל ע כ ע ז. האָב איד עס אייך געבראכט צו פיהרען אויף צו פערקויפען“.

דערהערט, דאָס אייביגע לעבען, מאכט צו איהם רויטשילד: „מה יקר — וואָס וועט דאָס קאָסטען?“ „עס וועט אייך קאָסטען, פאני, אזוי גרויס (דאָ האָט זיך דער איד פערטראכט) — אזוי גרויס ווי דריי הונדערטער“. „אפשר וועלען מיר זיך דינגען?“ „ניין, פאני רויטשילד, ס'וועט ניט געהן. איד זאָל האַבען די ברכות, וואָס איך וואָלט אייך געקאָנט זאָגען מעהר פון דריי-הונדערט. נאָר נאָרנישט, געזאָגט — איז פארפאלען“. אזוי מאַכט צו איהם דער איד, און רויטשילד נעמט מסתמא און צעהלט איהם אויס דריי הונדערטער מוזומנים, אחת ואחת. מיין איד קודם כל לאָזט אראָפּ דאָס ביסעל מוזומנ'ס אין קעשענע און רופט זיך אָן צו רויטשילד'ען בזה הלשון: „ווילט איהר לעבען אייביג, איז עצתי, איהר זאָלט אוועקווארפען אַט דאָס טומעלדיגע פאָרזי און אריבערפעקלען זיך בעסער צו אונז קיין כתרילעווקע, וועט

איהר קיינמאל ניט שטארבען, וואָרום זינט כתרילעווקע איז אַ
 שטאַרט, איז ביי אונז נאָך קיין גביר קיינמאל ניט געשטאַרבען" ...
 און נאָך אַ מעשה האָט זיך געטראָפּען, איינער האָט אָנ-
 געשפּאַרט אויף קיין אמעריקא. . . נאָך איר זאָל האַלטען ביי דער-
 צעהלען מעשיות, איינפאלען און המצאות פון די קליינע מענשע-
 לעך, וואָלט איר בעדארפט זיצען מיט אייך דריי טעג מיט דריי
 נעכט און דערצעהלען און דערצעהלען און דערצעהלען. לאַמיר
 בעסער אַריבערגעהן. צו די בעשרייבונגען פון דער שטאַרט גופא.
 איהר ווילט אודאי וויסען, ווי אזוי זעהט אויס כתרילעווקע?
 שען, אזוי ווי גאלד. און ווער שמועסט, פון דער ווייטענס! פון
 דער ווייטענס האַפט דאָס דעם אַנבליק פון. . . אַ וואָס זאָל איר
 אייך, אשטייגער, זאָגען? פון אַ סאַנישניק, וואָס איז געדיכט
 אַנגעזעצט מיט סעמיטשקעס, אָדער פון אַ לאַקשענברעט מיט
 פארפעל אַ סך. ווי אויף אַ טעלער, ליגט פאַר אייך די שטאַרט,
 און איהר קאַנט וי זעהען פאַר אַ מויל מיט אַלע איהרע אַנטיקלעך.
 וואָרום די שטאַרט גופא, פערשטעהט איהר מיד, שטעהט אויף
 אַ באַרג, דאָס הייסט, אויף דער שטאַרט האָט זיך אַנגערוקט אַ
 באַרג, און אונטער'ן באַרג שטעהען הייזלעך אַ סך, איינס אויף
 דאָס אנדערע, ווי קברים אויף איין אלטען בית-עלמין, ווי אַלע
 שוואַרצע איינגעבויענע מצבות. קיין גאַסען איז ניט שייף צו
 זאָגען, מהמת די הייזער געהען נישט געבויעט, אויסגערעכענט
 און אויסגעמאַסטען נאָכ'ן צירקול, און קיין סך פלאַץ צווישען
 די הייזער איז אויך נישטאָ; לַמַּאי זאָל שטעהן אומזיסטראַומ-
 נישט אַ לעדיגער פּלאַץ, אַז מע קאַן דערויף אַנדערשטעלען אַ
 שטוב? סע שטעהט אין פּסוק: „ל ש ב ת י צ ר ה" — איז
 דער פּשט: די וועלט איז בעשאַפּען געוואָרען אויף ישוב, אַ ויף
 צו ז י צ ע ן, נייטט אויף צו קוקען. וואָס פאַר אַ קוקען? ...
 פון דעסטוועגען, האָט קיין יסורים ניט, פאַרהאָן גאַסען
 אויף, גרויסע גאַסען און קליינע געסלעך, און שמאַלע געסלעך, און
 הינטערגעסלעך. איי וואָס, ס'איז נישט עפּים אזוי גלייך, אַ

ביסעל געדעהט בארג-אראפ, בארג-ארויף — און פלוצים נאָט אייך אַ שטוב, אָדער אַ קעלער, אָדער גלאַט אַ גרוב? וועט איהר אַ ברירה האָבען נישט געהן איינער אליין ביינאָכט אַהן אַ לאַנג טערנע! פאַר די קלוינע מענשעלעך זאָלט איהר זיך ניט זאָרגען: אַ כתרילעווקער אין כתרילעווקע צווישען כתרילעווקער וועט ניט פערבלאָנזעט ווערען קיינמאַל; איטליכער טרעפט צו זיך אַהיים, צו זיין אייגען ווייב און קינדער, ווי אַ פויגעלע צו זיך אין נעסט אַרײַן...

און ווייטער איז פאַרהאן אין מיטען שטאָדט אַ ברייטער האַלב־קייִלעכיגער, און אפשר אַ פיערעקעכיגער פלאַץ, וואָס דאַרטען זענען די קלויטען, די געוועלבען, די יאָטקעס, טישלעך און שטעלכעלעך, און דאַרטען שטעלט זיך אויס דער מאַרק אַלע פרייהמאַרגען, וואו עס פאַהרען זיך צענויף אַ סך גויים מיט אַ סך גויעס מיט אַלערליי מינים סהורות און עסענוואַרג, פיש מיט צייִ בעלעס, מיט חרײַז, מיט פעטרעשקע און מיט שאַר ירקות. דאָכ ביסעל שאַר ירקות פערקויפט מען און מע קויפט ביי די אידען אַנדערע בעדערפענישען, און דערפון ציהען דאָס די אידען פרנסה, אפילו ניט אזוי ברייט, נאָר פאַרט פרנסה. בעסער פון גאַרניט איז דאָך עס... און דאַרטען, טאַקי אויף דעם זעלביגען פלאַץ, ליגען אויסגעצויגען בייטאג אַלע ציעגען פון שטאָדט און וואַרע־מען זיך קעגען דער זון, און דאַרטען טאַקי זענען, להבדיל, די בתי־מדרשים מיט די שוהלען מיט די קלייזלעך מיט די חדרים פון שטאָדט, וואו אידישע קינדער לערנען תורה, דאַוונען, לייגען און שרייבען; די רבי'ס מיט די תלמידים זינגען און שרייען אויף קול־קולות, אַז מע קאָן טויב ווערען... און אויף דאָס לרחץ, וואו ווייבער באַדען זיך, און אויך דער „הקדש“, וואו אידען שטאַרבען, און אַלע איבעריגע נוטע ערטער, וואָס לאַזען זיך הערען פון דערווייטען... ניין, כתרילעווקע ווייסט נאָר ניט פון קיין „קאנאליזאציע“, וואסער־לייטונג, עלעקטריציטעט און נאָר אַזעלכע לוקסוס־זאַכען; נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? „מע שטאַרבת,

הערט איהר, אומערדום מיט אלץ איין טוידט, און מע לענט אריין.
הערט איהר, אומערדום אין אלץ איין ערד אריין, און מע קלאפט צו
אומערדום, הערט איהר, מיט דער אייגענער לאפעטע! — אזוי
פלענט זאגען אלע מאָל מיין רבי רב ישראל מלאך אויף א שמחה,
דוקא דעמאלט, ווען ער איז געווען רעכט פרייליך, גוט אונטער'ן
גלעזעל און שוין פארטיג צו פערקאטשען די קאפאטע און געהן
א „רייטש“, אָדער האפען א „קאזאק“...

מיט וואָס כתרילעווקע מעג זיך יאָ בעריהמען — דאָס איז
מיט איהרע בית-עולם'ס. צוויי רייכע בית-עולם'ס פערמאָנט די
דאָזיגע געבענשטע שטאָדט: איין אַלטע און בית-עולם און אַ
נייע בית-עולם. דאָס הייסט, דער נייער בית-עולם איז,
מאָהלט אייך, אויך גענוג אלט און גענוג רייך אין קברים. עס
וועט שוין באַלד ניט זיין וואו צו „לעגען“, טאָמער הלילה אַ
פאָגראַם, אַ חלירע אָדער אזוי עפּים איין אומגליק פון די היינטיגע
אומגליקען.

איבערהויפּט, נעמען זיך איבער די כתרילעווקער קליינע מענ-
שעלעך מיט'ן אלטען בית-עולם. דאָס אלטע בית-עולם זייערס,
חאָטש ס'איז שוין פּערוואַכסען מיט גראַז און מיט בויםלעך און
כמעט אַהן איין גאַנצע מצבה, האַלטען זיי דאָס פון דעסטוועגען
פאַר אַ ציערונג, אַ שיינדעלע, אַ רייכטהום, און היטען דאָס אַפּ,
ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג. וואָרום אַחוץ וואָס דאָרטען
ליגען זייערע אבות-אבותיהם, רבנים, צדיקים, לומדים, מפורסמים,
גרויסע לייט, — איז אַ סברה, אַז דאָרט געפינען זיך אַ היבש
ביסעל קדושים נאָך פון דער היידאָמאָטישע, פון חמעלניצקי'ס
צייטען... אַט דאָס „הייליגע אַרט“ — דאָס איז זייער
איינציג שטיקעל אייגענעס אויף דער וועלט, וואו זיי זענען די
איינציגע בעלי-בתים, זייער איינציג שטיקעל ערד, זייער איינציג
שטיקעל פעלד, וואו עס שפראַצט אַ גרעזעל און עס וואַכסט אַ
בויםעל און די לופט איז פריש און עס אַטהעמט זיך פריי...

איהר זאָלט זעהען, וואָס דארטען טהוט זיך אָפּ, אז עס קומט סוף זומער, ארום ראש-חודש אלול, די „וויינענדיגע טעג“ — איי-איי-איי! אידען און ווייבער — דערהויפט, ווייבער — אויף און אָפּ, סע ווימעלט און סע שווימעלט — אַ ווערטעלע „קבר-אבות“! פון דער גארער וועלט קומט מען אהער אַ ביסעל זיך אויסוויינען און אויסגיטען דאָס ביטערע האַרץ אויף די הייז ליגע קברים. הערט איהר, וואָס איד וועל אייך זאָגען? אין ערגיץ וויינט זיך ניט אזוי גוט און אזוי געשמאק, ווי אין כתרילעווקע „אויפ'ן פעלד“. דאָס הייסט, אין די שוהלען דאָר-טען וויינט זיך אפילו אויך גאנץ נישקשה'דיג. נאָר ווי קומט דאָס צו קבר-אבות? דאָס „קבר-אבות“ איז אַ שטיק פרנסה פאר די כתרילעווקער שטייגשניידערס, בעלי-אכסניות, חזנים און שמשים, און דער ראש-חודש-אלול איז פאַר די דאָרטיגע אַרעמע לייט, ווייבער און קאָליקעס די אמת'ע „שניט-צייט“.

„זענט איהר שוין געווען ביי אונז אויפ'ן פעלד?“ — וועט אייך פרעגען אַ כתרילעווקער מיט גדלות, גלייך ווי ער וואָלט איהר, אשטייגער, פרעגען, צי זענט איהר געווען ביי זיין טאטען אין וויינגארטען? אויב איהר זענט נאָך ניט געווען, טהוט איהם צוליעב און געהט זיך דורך צו זיי „אויפ'ן פעלד“, לייגענט איבער די אלטע שטארק-אָפגעריבענע אויפשריפטען אויף די האַלב-איינ-געפאלענע מצבות, וועט איהר געפינען אין זיי אַ שטיק געשיכטע פון אַ גאנץ פאָלק... און אויב איהר זענט אַ מענש פון ההפעלות און בענייטערונג, וועט איהר, בעטראכטענדיג די דאָזיגע אַרעמע שטאָרט מיט איהרע רייכע בית-עולם'ס, זיך ניט קאָנען איינהאלט-טען און איבער'חור'ען דעם אלטען פסוק: מ ה ט ו ב ו — ווי גוט זענען דיינע געצעלטען, יעקב! דיינע רוה-ערטער, ישראל!...

איין אַנגעלענטער ברית

— שלים-מזל! ווען קומט איהר אויס געהן צוריקנד? ערב
יומ-טוב!

— קוים דערלעבט א נחת!

— אז מיר וועלען ווערט זיין ביי גאט, וועט נאך זיין א
יונגעל אויך. אט וועט איהר זעהען!

— זי מוז געבוירען משיח'ן, ניט אַנדערש!

אזעלכע וכדומה אזעלכע ווערטלעך זענען געפלוניגען דעם
גאנצען טאג ביי העניך דעם סטאָליר אין שטוב, און רייזעל האָט
זיך געקנייטשט, געיאַקעט, זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען.
עס זענען געווען מינוטען אזעלכע, וואָס זי האָט זיך בער
האַלטען אין אַ ווינקעלע, זיך געקנייפט דאָס פנים, געריסען פון
זיך שטיקער פֿלייש און געבעטען אויף זיך דעם טוירט.

— רבונו של עולם! זיסער פאַטער, האַרציגער, געטרייהער,
העלף מיר שטאַרבען! ...

רייזעל איז געגאַנגען צוריקנד נאָך פון גאַנץ פריה אָן, נאָך
זי האָט זיך בעהאַלטען, קיינער זאַל ניט וויסען. אַרום פאַרנאַכט,
אז עס האָבען זי אַ חאַפּ געטהאַן די רעכטע „וועהען“, איז זי
אַריינגעפאַלען אין בעט אַרײַן, אַנגעהויבען ברעכען די הענד,
צענויפגעקערעמפעוועט די צייהן, געוואָרען ברוין און בלוי און
האַט אויסגעשריען נישט מיט איהר קול:

— מאמענו! געב מיר כח, איך זאל קאנען שטארבען!!
 שרהירחל די באבע, וואס איז געשטאנען איבער איהר בעט,
 האט שוין, נישקשה, געזעזען אזעלכע זאכען. זי האט זיך אנט-
 געבויען צו איהר מיט פערקאטשעטע ארבעל ביז די שפיצעכניגע
 שווארצע עלענבויגענס און האט זי געטרייסט:

— שריי, שריי, מין קינד! א געווינערין באדארף
 שרייען. נאך איין געשריי, וועסט דו, אם ירצה השם, איבערקומען
 געזונטערהייד. די מאמע דיינע פון יענער וועלט טהוט זיך פאר
 דיר איצטערט מיהען. דער טאטע דיינער שטעהט אצינדערט
 פאר'ן בית-דין-של-מעלה און טהוט טהון בעמען פאר דיר. דו
 וועסט, אם ירצה השם, איבערקומען געזונטערהייד און וועסט הא-
 בען א זעהן, א טרייסט צו דיינע צרות...

די „וועהען“ געהען איבער, און רייזעל בלייבט ליגען, ווי א
 פריטשמעליטע, א פער'שכור'טע, און עס קלינגט איהר אין די
 אויהערען, און זי שלאפט ניט, נאך זי איז פערטומעלט. זי
 ווייסט ניט, וואו זי איז אין דער וועלט. עפּים טהוט זיך מיט
 איהר. עפּים וועט מיט איהר זיין. אפשר איז דאס איין עק צו
 איהרע צרות? אפשר שטארבט זי? רייזעל וויל ניט שטארבען.
 ניין! זי האט נאך א האפענונג אויף דעם וואס לעבט אייביג,
 אז איהר זעטעל וועט קומען, קומען צו פאהרען פונ'ם ווייטען
 אמעריקא, און זי וועט נאך וויסען פון א לעבען מיט איהר לעבען
 טהייערען זעטעלען.

וואו איז זעטעל?

זעטעל דער שניידער האט זיך עטליכע חדשים נאך דער
 חתונה אוועקגעלאזט זוכען פרנסה. קיין אמעריקא איז ער אוועק-
 געפאהרען. אלע פאהרען איצט קיין אמעריקא. אוועקגעפאהרען
 זעטעל — און ניטא, ווי אין וואסער אריין.

„געוויס איז ער דארט א חתן געווארען, גענומען פריש נדו,
 אויסקרענקען זאל ער דאס דארטען, רבוננו של עולם!“

אזוי האָט מען געשמועסט וועגען איהם אין כתרילעווקע, ביי העניך דעם סטאָליר אין שטוב, אַלע — אַ חוץ רייזלען.

רייזעל האָט אַ נ ד ע ר ש געקלערט וועגען איהר זעמלען. זי האָט איהם געקענט בעסער פון אַלעמען, האַטש זי איז געווען מיט איהם אינאיינעם נישט מעהר ווי פיער חרשים.

רייזעל האָט אַרויסגעקוקט אויף איהם אַלע מינוט, אַלע רגע; אויב ער לעבט נאָר און איז געזונד, וועט ער געוויס קומען, אָדער האַטש שרייבען אַ בריוועל, שרייבען אַ בריוועל און צושיקען איהר זיין „פאַטרעט“. אוי, ווען נאָט העלפט איהר, עס קומט איהר אַן דאָס גוטע בריוועל מיט'ן „פאַטרעט“, ווער איז צו איהר דעמאָלט גלייך?

אַ סך טעג האָט רייזעל אַט אזוי אַרוירגעקוקט. אַ סך נעכט איז זי ניט געשלאָפּען. אַ סך טרערען האָט זי אויסגעגאַסען שטילערהייט, בעגראַבען דעם קאַפּ אין קישען, לייט זאָלען ניט זעהען, גוטע פריינד זאָלען ניט האַבען קיין יסורים, שונאים זאָלען זיך ניט פרייהען אויף איהרע צרות.

און איהרע צרות זענען געווען גענוג גרויס, וואָרום זי האָט דערפיהלט, אַז זי בעדאַרף ווערען אַ מוטער... וועה און ווינד, וואָס וועט זי טהון? וואוהין וועט זי זיך קעהרען און ווענדען? זי זאָל ניט מורא האַבען פאַר נאָט און פאַר'ן גיהנם, וואָלט זי זיך נאָר אַ מעשה אַנגעטהאָן!

„ס'איז אַ סברה, אַז איינמאָל איז זי געווען ביים טייך, געד וואַשען גרעט, האָט זי זיך געוואָלט אַריינוואַרפען אין וואַסער אַריין. האָט זי זיך דערמאַנט אַן יענער וועלט, האָט זי געד חאַפט דאָס פעקעל גרעט און האָט זיך געלאָזט, ניט טוידט, ניט לעבעדיג, לויפען אַהיים. אזוי ווי זי לויפט, בעגעגענט זי זיך מיט שרהררחל'ען די באַבע.

— וואָס לויפסט דו אזוי, טאכטער מיינע? — פריינט זי שרהררחל.

האָט זיך רייזעל צעוויינט, ווי אַ קליין קינד, און שרה־רחל. וואָס האָט געהאַט אַ „געניט אויג“, האָט באלד פּערשטאַנען וואָס דאָ איז, און זי האָט איהר גענומען אויסרעדען דאָס האַרץ, ווי ווייט זי האָט געקאַנט.

— ס'איז אַ גאַטס־זאָך, — האָט איהר שרה־רחל געזאָגט — ס'איז פון גאָט. אַ קשיה, אפשר אין דעם זכות וועט קומען זעטעל? ...

דערהערט דעם נאָמען זעטעל, האָט זי דערפיהלט, אז דאָס גאַנצע בלוט איז איהר צוגעטרעטען צום פנים — און ביידע ווייבער האָבען זיך אוועקגעזעצט אויף אַ פּרעמדער פּריזבע, זיך געשושקעט־געשושקעט, גערעכענט אויף די פינגער און צעגאַנ־גען זיך.

וויפיעל רייזעל האָט געקאַנט האָט זי דעם סוד געהאַלטען טיעף ביי זיך פּערבאָרגען, ביז עס איז איינמאל אין אַ שענעם פריהבאָרגען אַרויסגעשפּרונגען און ס'איז געוואָרען אויס סוד, און פון דעמאָלט אָן איז העניך דעם סטאַליר'ס שטוב געוואָרען פאַר איהר אַ גיהנב. עס האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אז אַלע קוקען אויף איהר, אַלע רעדען פון איהר, און מעהר פון אַלץ האָט זי נישט געקאַנט אַריבערטראָגען דאָס, וואָס מע שעלט איהר זעטלען. ווען עס האָט גאָט אין האַרצען באַדט זיך אין זיין בלוט.

מעהר פון אלעמען איז איהר דערגאַנגען די יאָהרען לאַה די בעקערין. לאַה די בעקערין האָט אויף איהר שטאַרק רחמנות געהאַט, פלעגט זי איהר אונטערטראָגען אפּטמאל אַ פּרויש שטיקעל בולקע, אַ ברויטעל, אַ „ווישקראַבעק“ און זאָגען בשעת מעשה: — נאָ, רייזעל, פאַרזוך דאָס געבעקס, יואָרגען זאָל ער זיך דאַרטען אין אַמעריקע, דער יאַ־לאַטאָ דינער, מיט'ן ערשטען ביסען, זיסער גאָט!

— ער זאָל האָטש וויסען דאַרטען, אז אַט־אַט ווערד ער אַ טאַטע, דער רוח זאָל איהם נעמען! — העלפט איהר אונטער פּרויע די טלמד'קע.

— און אז ער וועט וויסען, וועט ער זיך צעקראצען דארטען.
דער שניידער, פארהאפט זאל ער ווערען! — לענטצו אַ קנויטעל
אַסנה די קורעלאַפּניטשקע.

די דאָזיגע ווייבער — דאָס זענען אלץ שכנים, וואָס זיצען
מיט רייזלען ביי העניך דעם סטאַליר אין שטוב. איטליכע פון
זיי האָט זיך איהר אַלקירעל, איהר בעל־הבתישקייט, איהר בעט־
געוואַנט, איהר מאַן און איהרע קינדערלעך. און קינדערלעך
זענען דוקא ביי זיי, כּרוך השם, גענוג. ס'איז דאָרטען שטענדיג
אַ הרהאָ, אַ געשריי, אַ געפילדער: די קינדער צווישען זיך
רייסען זיך; די בעל־הבית'טעם קאַכען און באַקען אַלע ביי
איינ אויווען, פיהרען צווישען זיך רכילות, רעדען איינע אויף דער
אַנדערער לשון־הרע קריגען זיך און בעטען זיך איבער, לייהען
און פערלייהען איינע דער אַנדערער, אבי ס'איז נאָר פאַרהאַן וואָס,
פרייהען זיך אַלע אינאיינעם אויף איין שמחה און לעבען כמעט
ווי איין משפּחה.

רייזעל האָט זיך אויפגעהאַפט ווי פּונ'ם שלאָף מיט אַ נייעם
מין געשריי:

— גאָט! גאָט! גאָט! ...!

— אָט אזוי, אָט אזוי, טאַכטער! — האָט זי שרה־רחל
געטרייסט. — אַצינדערט געהען ערשט די רעכטע „וועהען“. נאָך
איינע צוויי־דריי גוטע געשרייען וועסט דו, אם ירצה השם, איר
בערקומען געזונטערהייד... אָט אזוי, אָט אזוי... מזל טוב דיר,
טאַכטער, האָסט געהאַט אַ יונגעל!

אז ס'איז געבאָרען געוואָרען ביי רייזלען דאָס יונגעל, איז
דאָס ערשטע געווען אויסבאָרען דאָס קינד, איבערוויקלען און
בעטראַכטען אין וועמען איז דאָס געראַטען — און אַלע דריי
ווייבער האָבען אויסגעשריגען אין איין קול:

— אַ וועהטיג איהם אין פנים! אינגאַנצען „ער“ מיט די
ביינער!

נאכדעם האט מען אָנגעהויבען שמועסען מכה אַ יכעל פאר דען קימפעטורין. האָט איינע אויסגעוואָרפען דער אנדערער, פאן וואָס מיט האָט נישט פּערוואָרנט די קימפעטורין האָט מיט איין עוף. די גאנצע באָד האָט מען אַרויפגעלעגט, געוויינטליך, אריין אסנה די קורעלאַפּניט'סקע.

— איהר זענט אַ אַידינע, וואָס קאָטאָרי איהר האַנדעלט מיט עופות, זענט איהר ניט קליין געווען פריהער מיט צוויי וואַכען אוועקגעציען איין עוף פון רייזעל'ס וועגען! ? פראַסע וואַלטען מיר שוין אַליין געקויפט, און שחיטהגעלט וואַלטען מיר גענומען אויף זיך.

לאַה די בעקערין האָט פּערקאָטיטעט די אַרבעל און האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען פּוטערנעכעקס פאר דער קימפעטורין, און פרוּמע די רביצין איז אוועקגעלאַפּען צו איהר מאַן, רב חייטרחנא דער מלמד, און האָט ביי איהם גע'פּוועל'ט, ער זאל באַלד אַנטרייבען שיריהמעלות'ען פאר דער געוויינערין.

האָט חייטרחנא דער מלמד פּערקאָטיטעט די אַרבעל און האָט אַנגעשריבען שיריהמעלות'ען, וואָס ביי דער רייכסטער גער ווייזערין האָט מען אַזעלכע נייט געזעהן. איז מיטען איז געשטאַנען אַן אויסגעמאַהלט אַ געצאָקעטע פּיראַמידע:

ביי די זייטען איז געשטאנען דער געוויסער פסוק:

מכשפה לא תחיה

לא מכשפה תחיה

תחיה מכשפה לא

און אונטען, מיט גאנץ גרויסע אותיות:

ס י נ י ו ס נ ס י נ י ו ס מ נ ג ל ר

די געוויסע פערבארגענע ווערטער, וואָס זענען אַ סגולה צו אַ „גוט־אויג“ און צו אלע צרות. הכלל, עס איז בעשאַפֿען געוואָרען אלסדינג, וואָס מע בעדאַרף.

די קימפֿעטורין איז געלענען און האָט נאָר בעטראַכט די דאָזיגע ווייבער:

— גאָט זאָל זיי צאהלען! פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וועלכע מעשים טובים? ...

אַז די מאַנסבילען האָבען זיך אַביסעל אָפֿגעפֿאַרטיגט מיט אלע אַרבייט, האָבען זיי געמאַכט אַ שמועס מכח פֿראַווען אַ ברית. העניך דער סטאַליר, האָטש ער איז אַ איד ניט קיין גביר און קיין יונגלעך איז ער ניט זשערנע ביי זיך, פֿון דעסטוועגען האָט ער געזאָגט, אַז ווי באַלד די שמחה איז ביי איהם אין שטוב, וויל ער די מצוה און נעמט דעם ברית אויף זיך. האָט זיך דער איבעריגער עולם געפֿונען ווי בעלעדיגט:

— פאַר וואָס קומט איהם איינעם אליין אַזאַ מצוה? ער האָט זעהר שען גע'דרש'עט? דער ברית איז אַלעמענס ברית!

אַז ס'איז געקומען צו די כבודים אויסטוילען, איז געוואָרען אַ שטיקעל סכסוך.

העניך דער סטאַליר האָט גערעכענט, אזוי ווי ער איז בעל־הבית, וועט מען איהם מסתמא געוויס אָפֿגעבען סנדק, — האָט ער אָבער געהאַט אַ מיגום'ען טעות. סנדק, האָבען אלע געזאָגט, קומט רב חיים־חנא דעם מלמד, מחמת רב חיים־חנא דער מלמד איז אַ איד, וואָס קאָן פֿערשטעהט איהר מיד, לערנען. האָט שוין

העניך דער סטאָליר געמוזט נאכשטופען די קארעמע און זאָגען.
 אז ער האָט אַליין אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכענט... דינרפאר
 האָט מען איהם מכבד געווען מיט כסא-של-אליהו, און מציצה
 האָט מען געמוזט אוועקגעבען אסנה דער קורעלאפניטשקעס מאן,
 מחמת אסנה דער קורעלאפניטשקעס מאן איז אַ ביזער איד. ער
 קאן מאַכען אַ סקאנדאַל!

הקיצור, מע האָט זיך מיט די כבודים ווי עס איז איינגעטיילט.
 איז געבליבען נאָך איין זאך, סאַמע דאָס בעסטע: וואו
 וועט מען נעמען משקה?

— משקה? — רופט זיך אַן שרה-רחל די באַבע. — איהר
 זאָלט שוין אזא דאנה האָבען מיט אַלדאָס גוטס, ווי איהר האָט אַ
 דאנה מיט משקה!

און שרה-רחל האָט געחאַפט אויף זיך דעם קעצענעם בורנס
 און איז אוועק צו איהר איידעם יודעל דעם וויינער, וואָס מאַכט
 די זיסע בראַנפּענס, און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען אויפ'ן
 ברית מיט צוויי פלעשלעך רויטען בראַנפּען, וואָס מע רופט דאָס
 „קראַמבאַמבולי“. און אז דער עולם האָט נאָך די פיש גענומען צו
 גלעזלעך „קראַמבאַמבולי“, איז מען באַלד געוואָרען לעכעדיג, פריי-
 ליד, און עס האָבען אָנגעהויבען פליהען לַחיים'ס.

— לחיים! — האָט געזאָגט דער „סנדקא“, רב חיים-חנא
 דער מלמד, אַ איד מיט איין אויסגעפליקטער באַרד פון איין זייט
 און מיט אַ שוואַרצער גלאַנצענדיגער פעטשיילע אויפ'ן האַלז. —
 לחיים! לאַז גאָט העלפען, מיר זאָלען דערלעבען טרינקען אויף
 זיין בר-מצוה.

— לחיים! — האָט געזאָגט „כסא-של-אליהו“, העניך דער
 סטאָליר. — לחיים! לאַז גאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען
 טרינקען אויף זיין חתונה!

און דער „בעל-מציצה“, אסנה דער קורעלאפניטשקעס מאן,
 איין אויסגעדרינטער ניקאָלאַיעווסקי סאַלדאט מיט גראַבע שוואַרצע

ליפען, האָט אַריינגעהאַקט דריי כוסות מיט אַ מאָל און איז אַוועק מיט זיין ווינשעוואַניע נאָך ווייטער:

— לחיים! לאַז נאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען טרררינקען אויף ברית'ען, אויף בריִמְצוה'ס און אויף חתונות ביי איהם, און ביי זיינע קינדער, און ביי זיינע אייניקלעך, און ביי זיינע אור־אור־אייניקלעך!

און די ווייבער האָבען אויך גענומען צו קאָפּעטשקעלעך, און זענען געוואָרען רויטפאַרביג און שטאַרק בערעדעוודיג, און האָבן גערעדט אלע אינאיינעם, ווי די גענז.

נאָכדעם האָבען די מאַנסבילען ארויסגעטראָגען די טישען מיט די כענקלעך, אַראָפּגעוואָרפען, מחילה, די קאָפּאַטעס און האָבען געחאַפּט אַ טענצעל, מחילה, אין די תּחתונים, ווי, להבדיל, שמחת־תּורה.

און אויפ'ן בעטעל, פּערהאַנגען מיט איין אַלמען צעריסענעם ליליד, אַרומגעשטעקט פון אויבען ביז אַראָפּ מיט שיר־המעלות'ען, איז געזעסען רייזעל די קימפעטורין מיט אַ ברעקעלע קינד אויף די הענד, געוויקעלט אין שמאַטעס. צוגעטולעט צו דער ברוסט. זי האָט געקוקט אויף די דאָזיגע גוטע מענשען, וואָס האָבען גע־וואונשען איהר אַזוי פּיעל גוטס, זי ווייסט ניט פאַר וואָס און פאַר ווען. און האָט געקוקט אויף איהר קינד, איהר טרייסט:

— אינאנצען ע ר! ע ר מיט די ביינער!

און צוויי טרערען האָבען אַראָפּגעקאַפּעט פון איהרע שענע בלויע טיעפע אויגען, געקויקעלט זיך איבער איהר בלאַס אויס־געמוטשעט פנים און אַראָפּגעפאַלען אויף דער ווייסער יונגער ברוסט.

נחת פון קינדער

(מאנאָיאָג.)

— קיין נגיד, הערט איהר, בין איד ניט. ווייט פון א נגיד.
נאַרנישט. א בעל-הבית מיט א דירה איין אייגענע. האָטש וואָס
האָט מען, משטיינס געזאָגט, ביי אונז פון א דירה? מכות! —
נאָר נחת פון קינדער, קאָן איד מיד באַדיהמען, האָב איד, ברודר-השם.
מעהר פונ'ם גרעסטען גביר אין כתרילעווקע! ביי מיר, הערט
איהר, אַז עס קומט א יוסטוב און עס קומען זיך צענויף אלע קינד
דער, קיין עינזערע, זיהן און טעכטער, שניד און איידעמס מיט אלע
אייניקלעך — ווער איז צו מיר גלייך?
למשל, נעמט פורים צו דער סעודה.

וואָס פאר א טעם, פרעג איד אייד, האָט א סעודה, אַז מע
זעצט זיך צום טיש איינער אליין מיט'ן ווייב און מע נעמט
נו, שטעלט אייד פאר, אַז איד האָב שוין אפגעגעבען די פיש
מיט דער יויד, לאַקשען, צימעס, דאָס, יענץ — נו וואָס? בלאַטע
שבבלאַטע! א פערד, להבדיל, עסט אויך. א מענטש איז דאָר
אבער נישט קיין פערד. ובפרט א איד. ובפרט יוסטוב. ובפרט
אַזא יוסטוב, ווי פורים צו דער סעודה!

קודם כל — די קינדער, קיין עינזערע.
אַכט האָב איד, זאָלען געזונט זיין, אלע אויסגעגעבענע.
(געווען צוועלף — פיער זענען, די צו לענגערע יאהר, אוועקגע-
גאַנגען). האָלב זענען זיהן, האָלב זענען טעכטער; פיער איידעמס

און פיער שניד; האט איהר שוין קיין עיזהרע, א קיימאלן פון זעכצעהן.

היינט אייניקלעך, לעבען זאלען זיי!

נישט צו פארזינדיגען. ווארום אלע טעכטער און אלע שניד קינדלען, ברודר-השם, אלע יאהר; ביי וועמען ס'איז פארהאן עלף, ביי וועמען — נייען, ביי וועמען זעבען. קיין עקרות, אזעלכע, הייסט דאס, וואס זאלען חלילה נישט האבען גאר נישט, איז ביי מיך נישט פארהאן.

גאר מיט איין זוהן, מיט'ן מיטעלסטען, האב איך געהאט אביסעל צו טהון: מיין שנור האט א צייט קיין קינדער נישט געהאט. נישטא און נישטא — און גענוג!

האט זיך אנגעהויבען א סדרה: דאקטוירים, דער רבי, להבריל דער טאמער — עס העלפט נישט.

קיזוררהרבר, ס'איז געבליבען — גט'ען זיך.

מילא, גט'ען זיך — גט'ען זיך. ס'איז געקומען צום גט'ען

זיך — ווער? וואס? זי וויל ניט!

וואס הייסט, זי וויל ניט? זי האט איהם, זאגט זי, ליעב. טפיש איינער! וואס הערסט דו זי, זאג איך, וואס זי האט דיך ליעב? זאגט ער: איך האב זי אויך ליעב. וואס זאגט איהר אויף דעם חכם? איך זאג איהם „קינדער“ — זאגט ער „ליעב“! ... וואס זאגט איהר אויף אזא לעקיש?

קיזוררהרבר, זיי האבען זיך נישט גע'נט. און גאט האט געהאלפען — שוין א יאהר זעכס, אז זי האט אנגעהויבען צו קינדלען, קינדעלט זי וואס א יאהר, וואס א יאהר; שיט מיך אפ מיט אייניקלעך!

איהר זאלט זעהען ביי מיר אייניקלעך — אלע געראטענע, איינס שענער פונ'ם אנדערען, אין זייערע פנים'ער נישט אריינ-צוקוקען! איך זאג אייך — אנטיקלעך!

היינט ווי אזוי לערנען זיי! טאמער ווילט איהר א בלאט גמרא — איז א בלאט גמרא אויסוועניג. פון חומש מיט רש"י, מיט

תנ"ך, מיט דקדוק, מיט די אלע איבעריגע היינטיגע שאלעמויזען שמועסט מען ניט. זייער לייענען און זייער שרייבען איריש און רוסיש און רייטש און פראַנצויזיש, און און און...

אז איך באַדאַרף אַמאָל אַ בריוועל איבערלייענען, איין אד-רעס אַנשרייבען, צי וואָס, — ווערד אַ מלחמה: „זיידעניו, אַט וועל איך! זיידעניו, אַט וועל איך!“

אי וואָס, איהר וועט פרעגען „פרנסה“? עט, פארהאן אַ גרויסער גאַט! ער פיהרט אויס. אַ מאַל אַזוי, אַ מאַל אַזוי. אַ מאַל בעסער, אַ מאַל ערנער. מאהלט איך, מעהר ערנער ווי בע-סער — מע מוטשעט זיך און מע קומט דורך מיט'ן יאהר, אַבי געזונט, ווי זאגט איהר.

מיין עלטערען זעהן איז געגאַנגען ניט שלעכט. ער איז גע-זעסען אין אַ דאָרף, אין זלאָדיעווקע איז ער געזעסען, און געהאַט גאַנץ פיין פרנסה; נאָר אז ס'איז אַרויס דער אוקאַז פונ'ם דריטען מאַי, האָט מען איהם געבעטען מחילה; האָט ער דאָך מסתמא גע'בריה'ט זיך, געוואָלט אויסווייזען, אז ער איז ניט קיין „פאַ-סעליווישיסיאַ“, געבראַכט פאַפיערען, אז ער זיצט דארטען נאָר פון ששת ימי בראשית, דערלאַנגט אין סענאַט. בקיצור, ס'האַט ניט געהאַלפען קיין שמעיִישראל, מע האָט איהם אַרויסגעטריבען, און ער קאַן נאָך ער היום צו זיך ניט קומען... זיצט ער ביי מיר מיט ווייב און קינדער. אַ ברירה האָט מען?

און דעם אנדערען זעהן מיינעם געהט געבאָד גלאַט נישט. וואָס ער זאָל ניט טהון — איז שלים-שלים-מזל, ווי זאגט איהר, „מיט דער פוטער אַראָפּ“. קויפט ער תבואה, ווערד אַ זול. האַנד דעלט ער איין אַכטען, פּנר'ען זיי. ריהרט ער זיך צו צו וואָלד, איז אַ וואַרעמער ווינטער — אַ בר־מזל! ער זאָל אַ קוק טהון אין טייד, וואַלמען גע'פּנר'ט אלע פיש... האַב איך מיך מיישב געווען און זאָג איהם: „ווייסט דו וואָס? פעקעל זיך אַריבער מיט ווייב און קינדער צו מיר. ממה נפשך!“...

דעם דריטען זוהן מיינעם איז יא געווען נישקשה, איז ער אין דער גרויסער שרפה, גיט היינט געדאכט, אפגעברענט געווארען, ארויס ווי די מאמע האט איהם געהאט, און האט נאך געהאט אויף זיך א גוט פעקעל מיט א מסירה'לע, מיט א סלעדאוואטעל, מיט צרות, מיט א פריזיוו — פרענט ניט — ס'איז גוט! ... היינט זיצט ער ביי מיר מיט דער גאנצער האליאסטרע, וואס דענן? ...

נאך איין קלענערען זוהן מיינעם איז, קיין עינהרע, גאנץ נישקשה'דיג, שייך זאגען נישקשה'דיג? קיין געלט האט ער ניט, נאך ער האט א רייכען שוועהר. דאס הייסט, ער איז ניט אזוי רייך, ווי א בעלפרנסה, האט געשעפטען א סך, א גרויסער דרעהער, א „קרוטין“, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! ער דרעהט אזוי לאנג, ביז ער פארדרעהט אי זיך, אי יענעם. נאך וואס דענן? ער דרעהט זיך אלע מאל אויס, דער הונט. ער האט שוין ניט איין מאל גע'פטר'ט אי זיין געלט, אי די קינדער'ס געלט. זאג איד צו איהם: „וואס האט איהר געהאט צו מיין זוהן'ס געלט?“ זאגט ער: „איהר האט עפּים אריינגעלענט א סך פוטער?“ ... זאג איד: מיין זוהן איז מיר דערווייל א קינד“. זאגט ער: „און מיין טאכטער איז ביי מיר ניט קיין קינד?“ זאג איד: „עט!“ זאגט ער: „בע!“ זאג איד: „מילא!“ זאגט ער: „בקי צור!“ א ווארט פאר א ווארט — האב איד אוועקגערופען מיין שמויער און זאג צו איהם: „טוהו א שפיי, זאג איד, אויף דיין שוועהר דעם נגיד, דעם דרעהער, און זעץ דיך אוועק ביי מיר — וואס גאט וועט גע'בען, אבי אינאיינעם“ ...

זעהט איהר, צו איידעמס האב איד גאר קיין גליק נישט. אבער טאקי לחלוטין ניט! דאס הייסט, איד האב צו זיי קיין טענות ניט, און שעם זיך חלילה נישט מיט זיי, ווארום איד האב, מעגט איהר מיר גלויבען, אזעלכע איידעמס, וואס דער גרעסטער גכיר פארמאגט זיי ניט. פיינע קינדער, מיוחסים, פארשווינען. קעפמענטשען!

איינעם האב איך איין איידעם פון גאר א גרויסען יחוס, א צאצקעלע, א זיידען קינד, א געראטענער מיט אלע מעלות און א גרויסער למדן, ויצט און לערענט. איך האלט איהם ביי זיך אויף קעסט פון נאך דער חתונה און ווארום ווען איהר זאלט איהם קענען, וואלט איהר אליין געזאגט, אז ס'איז גאר איין עבירה ארויסצולאזען אזעלכס אויף דער וועלט — וואס וועט פון איהם ווערען?

דעם אנדערען איידעם האב איך שוין נישט אזא יחוס, נאר דאס קרן איז אבער איין אנטיק, דהיינו: וואס ווילט איהר? שרייבען, און ליינען, און חשבונ'ען, און זינגען, און טאנצען, און וואס ניט? היינט שפיעלט ער אין שאך — אז מע שמוסט, ער יכול'ט! פון דעסוועגען, הערט איהר, אז ס'איז ניט באשרט, ווי זאגט שלמה המלך: לא לחכימם אלהם — אלע קענערס נעהען אהן שטיוועל. איך האב איהם שוין געפרובט אויף אלע זייטען: ער איז שוין געווען א פאסעסער, און א קרעמער, און א מלמד, און א שרכן — עס געהט נישט, האטט צערייס זיך! זיצט ער איצט ביי מיר מיט די קינדער. איך וועל דאך מיין טאכטער אויף דער גאס ניט ארויסווארפען!

נאך איין איידעם האב איך, שוין נישט אזא גרויסער קענער, נאר אויך נישט קיין אבייווער. דער גוטער קאפ מיט דער שענער האנד, מיט דעם בלאט גמרא, מיט'ן שענעם פיסק — אז ער רעדט, שיטען זיך פערעל, א חיות צו הערען!

איין חסרון נאר, וואס ער איז צו איין איידעלער, כמעט א רוחניות, דאס הייסט, ער איז נישט איינעריג געזונט. דאס הייסט, אפילו אז איהט וועט א קוק טהון אויף איהם אזוי, איז ער, דאכט זיך, נאר נישט... נאר וואס דענן? דאס וואס ער שוויצט, און דערצו נאך דער הוסט! פון א צייט אז ער האט באקומען א פאך סקונדע הוסט מיט א מין קוויטש, און ס'איז איהם שווער צו חאפען דעם אמהעם. דאקטוירים הייסען איהם טרינקען מילך

און פאָהרען קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע. אַהין פאָהרען, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאָרטען, זאָגט מען, איז פאָרהאַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפואה צום-הוסט. רעכען איר, אַם ירצה השם, איבער אַ יאָהר זומער, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען. זיך דורכפאָהרען מיט איהם קיין בויבעריק. דערווייל, ביז ער וועט אַמאָל ווערען געזונט, ליגט ער מיט'ן ווייב' און קינדער, געוויינטליך, אויף מיינע פלייצים. עפּים אַ תירוץ?

היינט האָב איר נאָך איין איידעם, שוין גאָר אַ פראַסטען, נאָר אַ האַרעפּאַשנעם יונג, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין בעל-מלאכה, נישט קיין שניידער, נישט קיין שוסטער, נאָר קיין הדר-יונגעל אויך ניט.

ער איז אַ „פּיליער“ איז ער; ער האַנדעלט מיט פיש האַנדעלט ער. זיין טאַטע האַנדעלט מיט פיש, זיין זיידע האָט געהאַנדעלט מיט פיש, די גאַנצע משפּחה זייערע וויימען — נאָר פיש און נאָר פיש און נאָר פיש!

דאָס הייסט, זיי זענען אַפילו גאַנץ עהרליכע אידען, אַרענטליכע, נאָר פראַסטע מענטשלעך.

וועט איהר דאָך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא איידעם? מסתמא איז דרינען פארהאַן אַ מעשה, ווי זאָגט מען: אין אַ טייף וואַרפען זיך דורך אַלערליי העכט. מסתמא איז מיין טאכטער'ס גליק אזוי, אַז זי באַדאַרף האַבען אַ ז אַ מאַן.

דאָס הייסט, האַבען האָב איר צו איהם גאַרניט; מיין טאָכטער לעבט פאַר איהם דוקא גליקליך. וואָרום כּטע איז ער דוקא אַ גוט מענטשעל, אַ דימענט, צוגעלאָזט, הערט איהר, צו אונז אַלעמען ביז נאָר, וויפיעל ער פאַרדיענט גיט ער אָפּ איהר, און העלפט אויס יענע איידעמס מיינע און די זיהן ווי ווייט מעגליך. וואָס איז שייך זאָגען? — ער האַרעוועט כמעט אינגאַנצען אויף אונז, און האָט פאַר אונז אַלעמען דריי-אַרין. וואָרום ער ווייסט

גאנץ גוט, ער פיהלט, פארשטעהט איהר מיד, ווער ער איז און ווער מיר זענען; ער איז ער און מיר זענען פארט מיר! מיט דער האַנד, הערט איהר, קאן מען דאָס ניט אוועקמאַכען.

וואָרום אז עס מאַכט זיך אַמאָל, מע קומט זיך ציַיַנויף צוויי-שען מענטשען, און מיינע קינדער מאַכען אַ שמועס מכח די קליינע אותיות, עפּים אַ דין אין שלחן-ערוֹד, צי אַ שאַרף שטיקעל גמרא, צי גלאַט אַ פּסוק, מוז ער נעבאָד זיצען און שטומען, וואָרום ס'איז פאַר איהם, ניט דאָ געדאַכט, אַ סוד!

אודאי מעג ער זיך איבערנעמען, וואָס ער האָט אַזוינע שוואַץ גערם, און מעג האַרעווען פון זייערטווענען! ווי זאָגט איהר? ניט אַזוי? האָ?

אצינד, אז איהר זענט שוין אַביסעל בעקאַנט מיט מיין געדאַנדעל, פאַרשטעהט איהר שוין וואָס פאַר אַ ש מ ח ה ביי מיר איז און וואָס פאַר אַ נחת איד האָב, אז עס קומט אַ יוס-טוב, למשל, פורים צו דער סעודה, און אלע קינדער מיט אלע אייניקלעך, קיין עיִדהרע, זעצען זיך אויס אַרום טיש, און מע מאַכט המוציא איבער דעם שענעם גרויסען קלוגען פורים-קוילעטש, וואָס מיט זאפראָן און מיט ראַזינקעס אַרומגעשטעקט, מיט די גוטע געפּעפּערטע און געצוקערטע פיש מיט חריון, מיט די גוטע געלע לאַנגע לאַקשען מיט יויד, און מע נעמט צו קאַפלעך משקה, אז גאָט העלפט אַ פלעשעל ווימאַראַזיג, איין אמת'ער אַ „קאוועשאַנער“, אַדער אַ גלעזעלע גוטען ווישניק, אַבי ס'איז נאָר דאָ, און פאַר נויט — איז אַ פּראָסט ביסעל יי"ש אויך אַ סחורה, און מע טהוט אַ זינג, איד דעם שושנת יעקב, און נאָר אַ מאָל — שושנת יעקב! און וויעדער אַ מאָל — שושנת יעקב! טהוען אַ חאַפּ-אונטער די קינדער:

צהלה ושמחה!

און די קליינע שקצים, די אייניקלעך, אויפ'ן דינעם קול'כעל:
אור ליהודים! אור ליהודים! אור ליהודים!

און מע געהט נאך א טענצעל אויד, — דעמאלט ווער איז צו מיר
 גלייך? וואס מיר בראַצקי? ווער מיר רויטשילד? א מלך, ווי
 איהר זעהט מיך א אידעו, א מלך!
 קיין נגיד, הערט איהר, בין איך ניט. נאך נחת פון קינדער
 האב איך, ברודר-זשם, מעהר פונ'ם גרעסטעו גביר אין כתרילעווקע!

א פערשמעהרמע חתונה

ווי אזוי זאל זיך נח צעלניקער נישט פרייהען, אז נאָט האָט
איהם געהאלפֿען, ער גיט אויס דאָס לעצטע קינד, ער מאַכט חתונה
די יונגסטע טאָכטער?
פֿאַר וועמען?

למאי נפֿקאָמינה — צי פֿאַר ברוכ'ען, צי פֿאַר זרח'ען, צי פֿאַר
פֿייטלען, צי פֿאַר טרויטלען? — אויסגעגעבען, חתונה נעמאָכט —
און איין עק!

מיינט איהר דאָך, אז נח צעלניקער איז אזא פֿאַטער, וואָס
פֿטר'ט אַראָפֿ אַ טאָכטער, אַ האָרב פֿון די פֿליצעס, גלאַט אזוי,
אַבי פֿטור געוואָרען? האָט איהר אַ טעות!
אַזא פֿאַטער, ווי נח, האָט איהר ניט דעם צווייטען איז דער
וועלט.

דאָס גאַנצע לעבען זיינס האָט ער מקריב געווען פֿון די קינד
דערס וועגען: געהאַרעוועט, אויסגעריסען געוואָרען, גאַנצע טעג
אויף דער היטץ, גאַנצע נעכט אויפ'ן פֿראַסט, זיך געשלעפֿט אין
רעגענס און אין בלאָטעס, שוין געלעגען וויפֿיעל מאל אונטער'ן
וואַגען אויך, אַ פֿאַר מאל ווינטער אין אַ פֿאַלאַנקע, זיך צוגעקיהלט
די לונג, בעקומען אַ מאַדנע הוסט — איהר פֿרעגט, ווי אזוי מע
ווערד פֿערשוואַרצט? אַנו, פֿרובֿט אויסהאַלטען אַ ווייב מיט קינד
דער פֿון אַ צעלניקראַם, אַ „גאַלאַנטערייִנעשעפֿט“, אין כּתרי
לעווקע!

אז די קינדער זענען געווען קלייניטשקע, פלעגט זיך נח אליין שלאָגען מיט זיי קאפּ אז וואַנד: וויקלען, האַרעווען, צוואַ-גען — אלסדינג.

וועט איהר דאָך פרעגען: וואו איז געווען די מאמע זייערע?
די מאמע זייערע, זעלדע, איז געווען פערנומען אין געשעפט,
מעהר צווישען פריצים; ער — אין שטאָרט, זי — אין דער סביבת.
פאר וואס עפּים זי, ניט ער? זי פערשטעהט די שפראך,
קאן רעדען מיט אַ פּרויז, איין בריה אויף אפּזעצען אַ שטיקעל
סחורה אין דער פרעמד.

מיט דער שטאָרט קאן זעלדע נישט האַנדלען. אַנקוקען קאן
זי ניט די כתרילעווקער קונים — זיי זענען צו קלוג! פריצים —
די זענען גאר אַנדערע מענשען. אַ פּרויז, אז מע זאגט איהם
„יאק באַגאַ קאַחאַם“ — גלויבט ער, און אַ כתרילעווקער איד, איהר
זאָלט פאַר איהם, שונא־ציון, האַפּעני די ערד, וועט ער אייך ענט-
פּערען מיט אַ שמייכעלע:

— לַמַּאי זאַלט איהר זיך שווערען? איהר זענט ביי מיר באַ-
גלויבט אַהן אַ שבועה! ...

נדן גיט נח זעלניקער דער יונגסטער טאָכטער זיינער פינף
און זיעבעציג; דאָס הייסט, צוזאָגען האָט ער צוגעזאָגט ק"ו, פינף
און זיעבעציג בשעת תנאים, און פינף און זיעבעציג שפּעטער,
„לכשירחיב“ ...

איז אַרער דער „לכשירחיב“ נאָך נישט געקומען.
אויף דעם „לכשירחיב“ קוקט־אַרויס גאַנץ כתרילעווקע שוין אַ
שאַק מיט יאָהרען, און נישטאַ איהם.
ער וועט אַמאָל קומען, צי ניין? עס קאן זיין! מיט וואָס
איז ער ערגער פון משיח'ן? וואַרטען דענן ניט אידען אויף
משיח'ן? ...

קיצור־הדבר, זייט זיכער, דער שירוד וועט זיך איבער נדן
נישט צעגעהן. וואָרום ס'איז אַ הימישע זאָך: די כחותנים

קענען זיך און האָבען זיך ליעב; די מחותנת'טעס קענען זיך און האָבען זיך ליעב; חתונ-כלה קענען זיך און האָבען זיך ליעב... איר האב מיך שיער ניט אַרויסגעשאפט מיט אַ וואַרט! אַז איהר וועט מיר צוואַגען, אַז עס וועט זיין בסוד, וועל איר אייף עפּים דערצעהלען.

נאָך איידער ס'איז איינגעפאלען רב שלום-שכנא דעם שרדן, ער זאל רעדען דעם דאָזיגען שידוך, וואָבען זיך חתונ-כלה שוין לאַנג געקענט און געשריבען בריוולעך, וואָס זיי אַליין טאַקי האָבען זיך איינס דאָס אַנדערע איבערגעגעבען.

ער האָט געלערענט אין חדר, און זי איז געשטאַנען אין קלייט. איינמאל געהט ער פאַרכיי מיט'ן תפילין-זעקעל אין בית-מדרש אַרײַן, ראש-הודש איז דאָס געווען, דערזעהט ער זי שטעהן ביי דער טיר אין אַ רויט סיצען קליידעל, וואָס זי אַליין טאַקי האָט דאָס אויפגענייט, מיט אַ ווייס געשטיקט שאַלעכעל אויפ'ן קאַפּ, אויך איהר אייגענע ארכייט, און איהרע שענע שוואַרצע גרויסע אויגען קוקען גלייך אויף איהם און שמיכלען.

האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אַז דאָס קוקט זי אויף איהם. די זון האָט געסמאַלעט, און אַ וואַרעם ווינטעל האָט זיך פּער'גנבה'ט, אַ גלעט געטהאָן די פּאה, און ער האָט אַ מורקע געטהאָן: „פרייך דעל — אַ היבשע נקבה!“...

האָט ער נאָכדעם נישט געקאַנט דאווענען — זי איז איהם געשטאַנען פאַר די אויגען.

סאַמע צו הלל, צו „מז'המצר“, דערמאַנט ער זיך אַז דעם צעלניקער'ס טאַכטער און אַז איהרע שענע שוואַרצע גרויסע אויגען, צעשאַקעלט ער זיך און שרייט דעם „מז'המצר“ אויף אַ קול, טאַמער וועט ער פּערגעסען.

ער געהט פון בית-המדרש אַהיים און קוקט אַהין, טאַמער וועט ער דערזעהען פריידלעך.

ער קומט אין חדר אַרײַן, נעמט זיך צו דער גמרא, קוקט אַרײַן אין תּוספּות — דערזעהט ער פריידלעך.

ביינאכט אין חלום זעהט ער פריידלעך — אומעטום פרייד-
דעל!

רב שלום-שכנא דער שדכן איז געפאלען אויף א גלייכער
זאך. ער איז געקומען צו נח צעלניקער אין קלייט אריין איהם
בן-ציון'ס יונגעל דוד, און האט ארויסגענומען דאס פושמעלע טאבעקע
און אנגעהויבען אויסרעכענען, וואס פאר איין אַנטיק ער האט איהם
געבראכט צו טראגען פאר זיין טאכטער. האט זיך פריידעל געמוזט
אפקעהרען אן א זייט, מע זאל ניט זעהען, ווי זי איז רויט געווארען.
ביי איהר אויפ'ן ווייסען האלז, פערשטעהט איהר מיד, איז
געהאנגען א בענדעל, און אויפ'ן בענדעל איז געהאנגען א קניפיעל,
און אין דעם קניפעל האט זיך געפונען א בריוועל, און אין בריוועל
איז געשטאנען געשריבען אויף אידיש מיט זעהר א שענער האנד-
שריפט, מיט ציקלעך און מיט קוועטשלעך און מיט דריידלעך, די
דאזיגע ווערטער:

„טהייערסטע און ליבעסטע נשמה! מיין פריינד
און מיין קרוין, מיין חיות און מיין לעבען! פריידעל.
„געזונד זאלסט דו זיין! ווען אונזער טייד זאל זיין
„פון גאלע טינט, און דער יואלד זאל זיין גאלע פענעס.
„און די גאנצע וועלט זאל זיין פאפיער, און איד זאל
„שרייבען צו דיר גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט, וואלן
„איד דיר נישט געקאנט ארויסשרייבען קיין צעהנטויג
„זענדר-הלך אפילו פון דעם, וואס מיין הארץ טהוט
„פיהלען צו דיר פון דער ערשטער מינוט אן, וואס איד
„האב דערזעהען דיין ליכטיג פנים, וואס איז שענער
„פון דער זון, און דערהערט דיין זיס קול, וואס איז
„זיסער פוג'ס זיסטען וויין...“

און אזוי ווייטער.

דאס פארעל האט לאנגלאנג ארויסגעקוקט אויף רב שלום
שכנא דעם שדכן, ער זאל פאלען אויפ'ן שדוך. און אז דער שדוך

איז געוואָרען אַ שוין, האָט דער חתן געשיקט דער כלה אַ פּאַר גילד
דענע אוירהינגלעך פאַר פּופּצעהן קאַרבען, און די כלה האָט אויס
גענייהט דעם חתן מיט זילבער אויף סאַמעט אַ ניי תּפּילין־זעקעל,
אַ מנודוד מיט צוויי לייבען און מיט אַ קרוין פון אויבען, וואָס מע
האָט דאָס בעדאַרפט אַנקוקען אויף חרושים!

קיין גלייכען איז נישט געווען צו דעם פּאַרעל אויף דער
וועלט. שטיל, אַהן ווערטער, האָבען זיי געצעהלט די וואָבען, די טעג,
די שעות, די מינוטען צו דער חופּה — אויף שבת־נחמו איז אָפּ
געשטעלט געוואָרען די חתונה — און די גליקליכע צייט איז גע-
קומען, אין אַ גוטער שעה, אַ מזל־דיגער שעה.

ווער עס האָט ניט געזעהען זעלדע די צעלניקערין אינעם
טאָג פון איהר פּריידעל'ס חופּה אַרומלויפּען מיט'ן זיידענעם טיכעל,
פּערבונדען פון יענער זייט האַלז מיט צוויי שפיצען, און שרייען
מיט אַ הייזעריגן קול: „וואו איז ערניץ נח, וויסט איז מיר?“ —
דער האָט קיין שענס ניט געזעהען און דער פּערשטעהט ניט,
וואָס הייסט „פּערטאַרעאַמט!“

— חתּוּכּלָה פּאַסען, — האָט זי געשריגען מיט אַ קוויטש —
און איהם האָט דער גוטער יאָהר! נח, וואו ביזט דו ערניץ? גוואַלד,
נח, איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען, נח!

— וואו איז דער מחותן? — האָבען איהר געהאַלפּען שרייען
חתּוּכּלָה צד. — שוין צייט באזעצען די כלה! וואו איז דער מחותן?
און דער „מחותן“ איז געזעסען אין אַ ווינקעלע; ער האָט זיך
פּערקלויבען אַהין מיט אַ גומען ברודער, רב משה'וסי דעם רב'ס
איידעם, און דערצעהלט איהם אויס זיין ביטער האַרץ, וואָס פאַר
אַ פּערשטעהרטע חתונה ער האָט.

אַלע טעכטער, קיין עיז־הרע, חתונה געמאַכט, ווי עס געהער
צו זיין; אַלע מאָל אַראָפּגעבראַכט די יעהופּעצער כליזמר;
געקומען צו דער מייזיקע — ניטאָ קיין כליזמר! אַ האַפּענדיגע
חתונה! אַ פּערשטעהרטע חתונה!

משהיוסי דעם רב'ס איידעם גלעט זיך דאָס בערדעל, קוקט מיט שמייכלדיגע אויגעלעך אויף דעם נארישען מחותן און זאגט צו איהם :

— אַט האָט איהר דאָך כלי־זמר, די היגע כלי־זמר זענען דענן קיין כלי־זמר ניט ?

— אויך מיר כלי־זמר ! — מאַכט צו איהם נח. — אַ חתונה אַהן יעהופעצער כלי־זמר !

ווען נח ווייסט דאָס פריהער, אַז די יעהופעצער כלי־זמר וועלען ניט קאָנען זיין, לעגט ער אָפּ די חתונה אויף חצי אלול. שפעטער, נאָך דער חופה, האָט ער וויעדער ניט געסטייעט.

— וואו איז נח ? — שרייט בל'ה'ס צד.

— וואו איז דער מחותן ? — שרייט חתנ'ס צד.

— דער מחותן ? דער מחותן ?

זעלדע געפינט איהם און ניט איהם אַ רעכטען פסק, טהוט אַ פלעסק בשעת מעשה מיט די הענר :

— שען מאַכסט דו חתונה די מיוינקע, וועה איז מיר !

— אַהן די יעהופעצער כלי־זמר — מאַכט נח — איז דאָס

ביי מיר אַ לוייה, נישט קיין חתונה, אַ פארשטעהרטע חתונה !

— גאָט איז מיט דיר, נח, וואָס רעדסט דו, נח ? — זאָגט צו

איהם זעלדע מיט פייער, — כתרי־לעווקער כלי־זמר זענען קיין

אירען ניט ? כתרי־לעווקער כלי־זמר האָבען קיין קינדער ניט ?

כתרי־לעווקער כלי־זמר באַדארפען נישט עסען ? אי־פע — שען

מען מענסט דו זיך, שעמען איז דיין ווייטען האַלז אַריין ! ...

רַ יהושעהשיל, אַ פּרויליכס !

און רב יהושעהשיל דער כלי זמר, איין עלטערער איד

מיט אַ וואַטאווער קאַפּאַטע, מיט גראַבע פּאות און מיט אַ לאַנג-

גען טלית־קטן, טהוט אַ קלאַפּ מיט'ן סמיטשיק איבער'ן פּיעדעל,

און אַ וואונק צו דער חברה — און כתרי־לעווקער כלי־זמר בעוויי-

זען, אַז זיי זענען אויך נישט קיין „יאַלדען“ ; זיי שפּיעלען אַ

פרייליכס, ארבייטען אויף אלע כלים, רייסען די סטרונגעס, ברומען
אויפ'ן באס, בלאזען אין די טרומייטען, פייפען אויף די פלייטען,
קלאַפּען אין די טאַצען. דער עולם פלעסקעט צו מיט די הענד,
צעשפרייט זיך, מאַכט די ראָד גרעסער און גרעסער. די מחותנים
מיט די מחותנת'טעם פון ביידע צדדים נעמען זיך פאר די הענד
און מע געהט אַ פרייליכס.

נישט פאר קיין אידען געדאכט

זיידעל רב שעה'ס איז א יונגערמאן, וואס זיצט אויף קעסט, טהוט נישט קיין האנד אין קאלט וואסער, זיצט און לערענט, האַטש ער האָט שוין עטליכע קינדער. נאָר וואָס האָט ער צו דאָגה'ן, אַז ער איז אַ בן יחיד, און רב שעה איז אַ איד אַ נניד — איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז דאָס אינגאַנצען זיינס. רב שעה איז כלימיו געווען אַ איד אַ בעלהלואה. זיין „קאפיטאַל“ איז געווען צעוואַרפען איבער דער גאַנצער שטאָרט. ס'איז ניט געווען איין כתרילעווקער, וואָס זאָל ניט זיין שולדיג רב שעה'ן קיין געלד. און דערפאַר האָט ביי איהם אין שטוב תמיד געקאַכט, ווי אין אַ קעסעל: דער אריון, דער אַרויס, דאָרט גענומען, דאָ געגעבען.

ס'איז ביי איהם געווען, להבדיל, א „קאנטאר“, א „באַנק“ — אַ באַנק, נאָר אַהן געפאַרבטע טישען און טישלעך, אַהן מענשען אַ סך מיט ווייסע מאַנישקעס, מיט פערדרעהטע וואַנצים און מיט לאַנגע נעגעל, אַהן פענסטערלעך מיט גראַטעס, אַהן אייזערנע שאַפעס און אַהן מוראַ'דיגע קאַנטאַביכער און גראַסביכער, וואָס מע קאָן מיט זיי הרג'ענען אַ מענשען.

ביי רב שעה'ן אין שטוב איז געשטאַנען נאָר איין טישעל, אויפ'ן טישעל איז געשטאַנען א „טינטורעל“ מיט א „זעמדערעל“, און איטליכס מאָל, וואָס מע האָט בעדאַרפט פערשרייבען, פלעגט מען מווען אַנשפּיען אין „טינטורעל“, וואָרום אנדערש האָט דאָס

ניט געוואָלט געבען קיין טינט. און ווייטער איז געווען אין טי
שעל אַ טישקעסטעל מיט צוויי רינגלעך מיט אַ גרויסען שלאָס.
דאָרט, אין טישקעסטעל, איז געווען דאָס „קאָנטאָנר“ מיט אלע
חשבונות, וואָס רבֿ שעה אַלזױן טאָק האָט זײ געפֿיהרט על־פי
זײן אייגענער בוכהאַלטעריע. היינט ווי אזױ?

דאָס ביכעל איז בעשטאַנען פֿון צוויי און פּופּציג בלעטלעך.
אויף יעדען בלעטעל איז געשטאַנען די סדרה פֿון דער וואָך,
צעוירעט אויף צווייען, פֿון איין זײט ק ב ל ת י * פֿון דער
אַנדערער זײט נ ת י ** — און דאָרט איז געווען פּערשריבען
אזױ:

נ ת ת י לר' שמחה לעמעשקע על־פי קוויטעל פרשה פקודי י"ג רז"ב.	ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פי קוויטעל פרשה בראשית ב/ רז"ב.
נ ת ת י עוד לר' גרשון פופיק ז' רז"ב.	ק ב ל ת י מר' פיוויל שמויט על־פי קוויטעל פרשה פקודי ד' רז"ב.
ל א נ ת ת י עוד לר' פיוויל שמויט י"ב רז"ב כי ס' איז פארשאלען.	ק ב ל ת י מר' שמחה לעמיש קע א' רז"ב.
ה ב ט ת י *** לר' שמחה ליתן עוד י"א רז"ב.	ל א ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פרשה נח, לא קבלתי גם על פרשה לך־לך.

ווי אזױ איז דאָס רבֿ שעה אַרויסגעקראָכען פֿון די דאָזיגע
חשבונות — ווייסט נאָר איין גאָט! פֿון דעסטוועגען, וועל איך
איך בעטען, האָט קיין יסורים ניט, ס'איז ניט געווען קיין פּראַ
טעסטען, קיין פּראַצעסען, קיין לאַדענישען; איטליכער האָט

* גענומען. ** געגעבען. *** אייגענאָגב.

געוואוסט, אז טאמער הערט ער אויף צו צאהלען, ווערד ער אויס
בטוח, — א פארבאלענער אויף אייביג!

און אזוי האט זיך דאס רעדעל גערעהט, גערעהט א צייט
מיט יאהרען, זיך ניט אפגעשטעלט אויף קיין מינוט, ביז...

ביז רב שעה איז געשטארבען.

רב שעה איז געשטארבען, און זיידעל רב שעה'ס האט
איבערגענומען דאס געשעפט.

דורכגעלאזט „שלישׂים“, האט זיך זיידעל קודם כל גענומען
צו די חשבונות און איז אפגעזעסען איבער די ביכער א וואך
דריי, געזעסען און געשריבען, געשריבען און גערעכענט, און האט
געשיקט רופען די בעלי-חובות און רופט זיך אן צו זיי:

— איהר זאלט וויסען זיין, רבותים, אז איך בין געזעסען
די גאנצע צייט איבער אייערע חשבונות, גערעכענט און גערעכענט,
און האב אויסגערעכענט, אז עס קומט שוין מעהר פון אייך
קיין געלט ניט, איהר זענט ריין.

— וואס הייסט, עס קומט פון אונז קיין געלט ניט? וואס
הייסט, מיר זענען ריין?

— אזוי, ווארום „על פי אלגעברע“ האט איהר באצאהלט
פראצענט און פראצענט דפראצענט זיעבעצעהן כאל אזוי פיעל
נאך מיט דריי זעכצעהנטעל, וויפיעל איהר זענט שולדיג געווען.
נאט אייך אפ אייערע קוויטלעך.

דעהערט אזעלכע דכויים, זענען די כתרילעווקער געווארען
אנגעצונדען. זיי האבען גערעכענט, אז דא מוז ליגען עפּים א
המצאה'לע, א שמר-שטיק, ניט אנדערש; האבען זיי איהם א
שמיץ געטהאן די קוויטלעך צוריק אין פנים אריין און האבען
געמאכט א „ויצעקו“.

— ער וויל אונז קוילען! קוילען אהן א מעסער! רב
שעה, זאל האבען א ליכטיגען גו ערן. האט מיט אונז געהאנד-
דעלט אזוי פיעל יאהרען; זיין קעשענע איז פאר אונז תמיד

געווען אָפּען; קומט ער צו געהן איצט און וויל אונז שטעלען
אין דער בלאַטע!

— נאַראַנים! — שרייט צו זיי זיידעל. — וואָס פאַר נאַ-
ראַנים, כּהמות איהר זענט! מע זאָגט אייך, אַז איהר זענט ריין,
נישט פּונ'ם קאַפּ זאָגט מען אייך, „על פי אַלגעכרע“!

— וואָס דערצעהלט ער אונז פּוזמונות — „אַלבענרע“!
לאַמיר זיך פאַרלאָזען אויף מענטשען, לאַמיר פּרעגען אַ רב.

— צום רב! צום רב! — האַבען געשריען אַלע אין איין
קול, און מען איז געגאַנגען צום רב, רב יוזיפּיל דעם רב.

ביי'ס רב האָט זיך צענויפּגעקלויבען כּמעט די גאַנצע שטאָרט.
ס'איז געווען אַ ליאַרם, אַ געשריי עד לב השמים.

זיידעל האָט געלאָזט אַלעמען רעדען — לאַז זיך איטליכער
זאָגען וואָס ער וויל; און ערשט נאַכדעם, אַז אַלע האַבען זיך

גוט אויסגעשריען, האָט ער געבעטען, אַז דער עולם זאל אויף
אַ וויילע אַרויסגעהן, ער וויל בלייבען מיט'ן רב אַליין, ער בע-

ראַרף איהם עפּים זאָגען אונטער פיער אויגען.
וואָס ס'איז פאַרגעקומען צווישען זיידעלען מיט רב יוזיפּיל

דעם רב — ווייסט קיינער נישט.
מע זאָגט, אַז זיי האַבען געהאַט צווישען זיך אַ לאַנגען ווכוח.

זיידעל האָט איהם אויסגעוויזען, אַז מע טאָר נישט נעמען קיין
פּראָצענט, וואָרום על-פי חקירה איז פּראָצענט גזילה; אַ מענש,

וואָס לעבט פון פּראָצענט, זאָגט ער, איז ערגער פון ערגער, עס
קומט אויס, זאָגט ער, אַז אַלע דאַרפען האַרעווען. וואו זשע איז

יושר?
רב יוזיפּיל דער רב האָט זיך אפילו געפרובט איהם איבער-

שפּאַרען מיט „תּקון מהר"ם ז"ל“, מיט'ן „ישוב-העולם“, אַהן דעם
וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט האַבען, און אזוי ווייטער;

האַט איהם דערויף זיידעל אַפּגעענטפּערט, אַז נאָך זיין שכל נאָך
קומט אויס, אַז דער „קיום“ איז גאָר קיין קיום ניט, עס געפּעהלמ

איהם גאָר נישט די גאַנצע וועלט. ווי אזוי זי פיהרט זיך.

— וואס איז דאס פאר א וועלט, — פרעגט ער ביי רב יוזיפיל דעם רב — אז אויסחאפען א ביינעל פאר א גראשען. בשעת איך בין הונגעריג, הייסט גע'זול'ט, און אפראכעווען א שטארט מיט אלמנות מיט יתומים, צונעמען ביי זיי דעם לעצטען ביסען, הייסט דאס „געשטעלט זיך“? פאר אפחאקען א פינגער קומט „קאטערזשנע סיביר“, און פאר אויסקוילען אכציג טויזענד איינגלענדער אין אפריקע, ווי אכטען, באקומט מען א גילדענעם „מענדאל“ זא חראבראסט?...

— ס'איז א יושר? — מאכט ער צו רב יוזיפיל דעם רב און נעמט איהם אן ביי דער לאץ פון דער קאפאטע. — ס'איז זי יושר? אט פאהרט ארום דער אלטער קריגעריי נעבאל. דער מלכות פון די בויערען, קלאפט אין אלע טירען, בעט רחמים, מע זאל רחמנות האבען אויף זיין ארעם לאנד; ער וויל נישט מעהר נאר א דירטורה, ער וויל זיך פארלאזען אויף מענטשען, יואם מענטשען וועלען פסק'ענען. זאגט דער: ער וויל זיך ניט מיישען, און דער זאגט: סע פאסט איהם ניט פאר יענעם... דער אזוי, יענער אזוי, — דערווייל גיסט זיך בלוט. וואו איז יושר, פרעג איך אייך, וואו איז מענטשליכקייט? און איהר זאגט מיר גאר „ישוב“, „מנהגיהעולם“, דער „קיום“ פון דער וועלט! א שענער קיום! א שענע וועלט!...

און נאך כדומה אין אזעלכע ווילדע חקירות איז זיידעל אריין מיט'ן רב, פערקראכען, ווי מע זאגט, אין „אלההששי“, העט'העט אין די ווייטע דרכים אריין, אנגעהויבען אפלייקענען מיינס און דיינס און שותפות'דיגס, אנגעהויבען אפלאכען, רעדען ווי מע זאגט, על ה' ועל משיחו ועל ננתקה...

האט שוין רב יוזיפיל דער רב מעהר נישט געהאט מיט איהם וואס צו רעדען זון האט שוין ווייטער נישט געוואלט הערען אפילו, זיך פערשטעלט די אויחערען מיט ביידע הענד און גע- שריגען:

— גענוג! גענוג! גענוג!

אז זיידעל איז געגאנגען אהיים, האט זיך רב יוזיפיל דער
רב אָנגערומען צום עולם מיט אַ זיפין:

— נעבאָך אַ וואוילער יונגערמאן און איין איידעלער יונגער-
מאן און אַ לייטישער יונגערמאן, נאָר נישט פאַר קיין
איידען געדאַכט...

און בשעת מעשה האט ער בעווירזען מיט'ן פינגער אויפ'ן
שטערן, און אלע האבען פערשטאנען, וואָס ער מיינט.

דרייפוס אין כתרילעווקע

איך ווייס ניט, אויב די מעשה פון דרייפוס'ען האָט נאָר ערניץ אָנגעמאַכט אזאָ רעש, ווי אין כתרילעווקע.
אין פאָרזיג, זאָגט מען, האָט דאָס אויך געקאַכט, ווי אין אַ קעסעל. גאָזעטען האָבען געשריבען, גענעראַלען האָבען זיך געשאַסען, און ווייסע־חברה'ניקעס זענען אַרומגעלאָפען איבער די גאַסען, ווי משוגעים, געוואָרפען היטלען און געאַרבייט מעשים. דער האָט געשריגען: „ווייו דרייפוס!“ און דער האָט געשריגען: „ווייו עסטערהאזי!“ און אידען האָט מען דערווייל געשמורט, גע־מאַכט מיט זער בלאָטע, ווי געוויינטליך... נאָר אזוי פיעל ענטער־נפש מיט אזוי פיעל יסורים און בזיונות, ווי כתרילעווקע האָט דערפון געהאַט — דאָס וועט פאָריז ניט האָבען ביז משיח וועט קומען.

פון וואַנען איז מען אין כתרילעווקע געוואָהר געוואָרען פון דרייפוס'ען — דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען. וואָרום לַמֵּאִי ווייסט מען דאָרטען פון דער מלחמה, וואָס די איינגלענדער האָר בען געפיהרט מיט די בויערען? פון וואַנען ווייסען זיי וואָס אין קיטאָיי טהוט זיך? וואָס פאַר אַ מחותן איז כתרילעווקע מיט קיטאָיי? די גרויסע מסחרים, וואָס זיי פיהרען מיט דער וועלט? טיי בעקומען זיי פון וויסאַצקי'ן פון מאַסקווע, און דאָס געלע זומערשטאַף, וואָס מען רופט דאָס „טשע־שוֹ־טשאַ“, טראָגט מען

נישט אין כתרילעווקע. דאס איז נישט פאר זייער בייטעל. דאס קען גאט, אז מע קאן טראגען זומער א נאקידקע האטש פון פארוסינע: אניט, האט מען א ברירה געהן גאר אזוי, דאס הייסט, מ'לע, אין תחתונים און פון אויבען א ציצענעם ארבעד כנפות, און מע שוויצט פון דעסטוועגען גאנץ געשמאק, אבי ס'איז גאר א הייסער זומער.

בלויבט דאך אלץ די אייגענע קשיא: פון וואנען האט פארט כתרילעווקע אנגעשמעקט די מעשה פון דרייפוס'ען? פון זיידלען.

זיידעל רב שעה'ס איז דער איינציגער איז שטאדט, וואס שרייבט-דאזיג דעם „צפירה“ און אלע נייעסען, וואס טהוען זיך אפ אויף דער וועלט, ווערד מען געוואהר פון איהם, דאס הייסט, ניט פון איהם, גאר דורך איהם. ער לייענט זיי, און זיי פער טייטשען; ער דערצעהלט, און זיי לערנען דעם פשט; ער זאגט וואס מע שטעהט, און זיי דרינגען אפט פערקעהרט, ווארום זיי פערשטעהען בעסער.

ויהי היום, איז געקומען זיידעל רב שעה'ס אין בית-המדרש אריין און דערצעהלט א מעשה, אז אין פארוז האט מען גע'משפט א אידישען קאפיטאן, איינעם א דרייפוס, דערפאר, וואס ער האט ארויסגעגעבען נויטיגע פאפיערען פון דער מלוכה. איז דאס אין איין אויהער אריין, פונ'ס אנדערען ארויס. איינער האט זיך א זאג געמאן פארבייגעהענדיג:

— וואס טהוט ניט א איד צוליעב פרנסה?

דער אנדערער האט געהאט א נקמה:

— א מצוה! לאז א אידעלע ניט קריכען אויבענאן און זיך

ניט מישען צווישען קיסרים!

שפעטער, אז זיידעל איז געקומען און האט דערצעהלט א נייע מעשה, אז די גאנצע געשיכטע איז גאר געווען א בבלול, אז

דער אידישער קאפיטאן, דער דרייפוס, וואס מע האט איהם פערשיקט איז גאט די נשמה שולדיג, ס'איז גאר א גאנצע אינטריגע פון עמליכע גענעראלען. ליאס האבען זיך עפיש צעאמפערט — דעמאלט האט זיך שוין דאס שטערטעל אביסעל פערדינטערע סירט, און דרייפוס איז געווארען א כתרילעווקער, וואו צוויי איז ער געווען א דריטער.

— געהערט ?

— געהערט.

— פארשיקט אויף אייביג.

— „וועטשני פאסעלעניע“.

— אומזיסט-אומנישט !

— א בלבול !

נאך שפעטער, אז זיידעל איז געקומען און האט דערצעהלט, אז ס'איז גאר א סברה, אז דער משפט זאל נאך א מאל גע'משפט ווערען, אז עס האבען זיך געפונען גוטע מענשען אזעלכע, וואס נעמען זיך אונטער בעווייזען דער וועלט, אז ס'איז גאר געווען א טעות די גאנצע מעשה, — האט כתרילעווקע אנגעהויבען זיך וויענען גאר אויף איין אנדער אופן. ערשטענס, איז דאך דרייפוס „אונזערער“ ; און, צווייטענס, ווי קומט דאס, אז דארטען איז פאריז זאל פארקומען אזא פאסקודנע מעשה ? פע, עפיש זעהר ניט שען פאר די „פראנצהוויזענדיגע“ ! ... עס איז אוועקגעגאנגען גען א שפארעניש און א וועטעניש : דער האט געזאגט, אז דער משפט וועט נאך א מאל גע'משפט ווערען, און דער האט געדרונט גען, אז ניין : אין אחר מעשה בית-דין כלום — אפגעמשפט, איז פערפאלען...

וואס ווייטער-ווייטער האט מען אויפגעהערט צו ווארטען ביז זיידעל וועט זיך אמאל אויסקראצען צו קומען אין בית-המדרש אריין דערצעהלען נייעס פונ'ם קאפיטאן דרייפוס : מע האט אנגעהויבען געהן צו איהם אהיים. מע האט נישט געהאט מעהר קיין געדולד געהן צו איהם אהיים, און מע האט אנגעהויבען געהן

מיט איהם גלייך אויף דער פאסט אפנעמען דאס בלאט, און דארטען טאקי דאס איבערלייענען, און דארטען טאקי איבערקלייען נאך א מאל און נאך א מאל, ישרייען, פילדערען, שפארען זיך און ווערען אלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. ניט איין מאל האט זיי דער אָדון דער פאסטמיסטער געגעבען אַנצוהערעניש, זעהר איידעל אפילו, אז א פאסט איז ניט קיין שוהל, להבדיל:

— טוט נע זיטיריווסקא שקאלא, זשידי פארהאטיע, טוט נע קאהאל שאכערמאכערי! ...

זיי האבען איהם אבער געהערט, ווי המן דעם גרייגער; ער האט זיי געזידעלט, און זיי האבען געלייענט דעם „צפירה“ און גערעדט פון דרייפוס'ען.

און נישט נאך פון דרייפוס'ען אליין האט מען גערעדט אין כתרילעווקע. עס איז צוגעקומען אלע מאל א פרייער „ארשיון“ פריהער „עסטערהאזי“, נאכדעם „פיקערט“, נאכדעם גענעראל „מערסי“, „פעלי“, „גאנוי“, און „דערביי איז געזאגט געוואָרען אַ המצאה, אז ביי די „פראנצעהויווענדיגע“, וויבאלד א נאמען פון א גענעראל, אזוי מוז זיך אויסלאזען מיט א „י“. האט איינער געפרעגט א וויעדעראנאנד:

— נו, און מיט בודעפערען וואָס וועסט דו טהון?

— הערסט דו? האָט ער טאקי געהאט א מפלה.

— כן יאברו!

צוויי פארשוניען זענען געווען אין כתרילעווקע, וואָס די נאנצע שטאָדט האָט זיי לייעב געקריגען, אויסגענאנגען נאך זייערע טריט. דאָס זענען געווען „עמיל זאל“ און „לאַמבאָרי“. פאר „עמיל זאלען“ וואָלט זיך יעדער איינציגער מפקיר געווען. א ווערטעלע זי - צורעדען — „עמיל זאל“! אז עמיל זאל וואָלט קומען, למשל, קיין כתרילעווקע, וואָלט די נאנצע שטאָדט איהם אַרויסגעקומען אַקעגען מיט א ברודר-הבא, אויף די הענר וואָלט מען איהם גע-טראָגען.

— וואָס זאָגט איהר אויף זיינע בריוולעך?

— פערעל! דימענטען! בארליאנטען!

אויך פון „לאמבארד'ן“ האט מען געהאלטען איין עולם ומלואו.
דער עולם האט געקוועקט, נתפעל געווארען און געלעקט די פינגער
פון זיינע דרשות. האטש הארכען האט איהם אין כתרילעווקע
קיינער נישט געהארכט, נאר מע האט פערשטאנען מיט'ן שכל,
א ז ע ר ב ע ד א ר ר ק א י ע ז ר ע ד ע'ן.

איך ווייס נישט, אויב דרייפוס'עס משפחה אין פאריז האט
בען אזוי ארויסגעקוקט אויף דרייפוס'ען, ער זאל קומען פונ'ם
שענעם אינזעל, ווי עס האבען ארויסגעקוקט דערויף די כתריל
לעווקער אירען. מע קאן זאגען, אז זיי זענען געפאָהרען גלייך
מיט דרייפוס'ען אזש פון דארטען אויפ'ן ים, ממש געפיהלט.
ווי זיי שווימען: אט-אט הויבט זיך אויף א שטורמוינד און צע-
שמיסט דעם ים אויף אלע זייטען, די חוואליעס פלעסקען און
ווארפען דאס שיה, ווי א שפענדעל, אזוי און אראפ, אזוי און
אראפ.

— רבוננו של עולם! — האבען זיי מתפלל געווען ביי זיך
אין הארצען. — זאלסט איהם האטש ברענגען בשלום אהיו, וואו
דער משפט בעדארה זיין! זאלסט האטש עפענען די אויגען פון
די ריכטער און קלאר מאכען זייערע מוחות, זיי זאלען געפינען
דעם שולדיגען, און די גאנצע וועלט זאל ארויסזעהן א ז ע ר
גערעכטיגקייט, אמן סלה!...

דעם טאג, וואס ס'איז אנגעקומען די גוטע בשורה, אז דריי-
פוס איז שוין דא, איז אין כתרילעווקע געווען א יום-טוב. זיי
זאלען זיך ניט שעמען, וואלטען זיי פערשלאסען די קלייטען.

— געהערט?

— א דאנק השם יתברך!

— כ'וואלט א בעלן געווען זעהען, ווי אזוי איז געווען דאס
ערשטע באגעגעניש מיט'ן ווייב?

— און איך וואָלט אַ בעלן געווען אַנקוקען בשעת מעשה די קינדערלעך, אַז מע האָט זיי געזאָגט: דער טאטע איז גע- קומען.

ווייבער, וואָס זענען בעת מעשה געזעסען, האָבען בעהאַל- טען די פּנימ'ער אין די פּאַרטיכער, כלומר'שט געשנייצט די נעזער, מע זאָל נישט זעהן, אַז זיי וויינען. ווי כּתּרילעווקע איז אַיי אַרעם שטעדטעל, וואָלט יעדער אַפּגעריסען דאָס לעצטע פּונ'ם לעצטען און וואָלט זיך דורכגעפּאַהרען אַהין, אַ קוק טהון האַטש פּון דערווייטען.

אַז דער משפּט האָט זיך אָנגעהויבען, איז געוואָרען אַ קאַ- כּעניש, גאָט זאָל שומר ומציל זיין. נישט נאָר דאָס בלאַט—זיידר, לען האָט מען צעריסען אויף שטיקלעך. מע האָט זיך געוואָרד גען מיט'ן עסען, מען איז ניט געשלאָפּען קיין נעכט. מע וואָלט שוין געהרען דערלעבען מאַרגען, מאַרגען — איבער-מאַרגען, און אַזוי אַלע טאָג.

מיט אַ סאָל איז געוואָרען אַ מהומה אין שטאָרט, אַ טומעל, אַ געשריי, אַ געפּילדער, — הושד! הושד! דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען מע האָט געשאַסען אויף אַרוואַקאָט לאַבאַרי. די כּתּרילעווקער האָבען אַיינגעלעגט די וועלט.

— פּאָך וואָס? פּאַר ווען? אַזאַ רציחה! אומזיסט- אומנישט! ערגער ווי אין סרום!

דער דאָזיגער שאַס האָט זיי דעם קאַפּ אַראַפּגענומען. די דאָזיגע קויל האָט זיי געטראָפּען גלייך אין האַרצען אַריין. גלייך ווי ער האָט געשאַסען אויף כּתּרילעווקע.

— רכּונו של עולם! — האָבען זיי מתפלל געווען ביי זיך אין האַרצען. — בעוויזן דייע וואונדער, דו קאַנסט דאָך, אַז דו ווילסט, טהו אַ נס, לאַמבאַרי זאָל האַטש בלייבען לעבען. און גאָט ברוד'הוא האָט אַ נס געטהאָן, ער איז געבליבען לעבען.

אז ס'איז געקומען צום לעצטען טאג פונ'ם משפט, האט דאס מיט די כתרילעווקער געווארפען ווי א קדחת. זיי וואלטען א בעלן געווען אנשלאפען ווערען אויף א גאנץ מעתלעך און אויפ-האפען זיך דעמאלט, ווען דרייפוס וועט, אם ירצה השם, שוין זיין פריי. נאך, ווי אויף צו-להכעים, האט זיך ביי קיינעם דאס אויג נישט געקאנט צומאכען. מע האט זיך יענע נאכט געקאמט שעת פון איין זייט אויף דער אנדערער, מלחמה געהאלטען מיט די וואנצען און ארויסגעקוקט, עס זאל שוין ווערען טאג.

אז ס'איז געווארען טאג, איז מען אוועק אויף דער פאסט. די פאסט איז געווען פערשלאסען און דער טויער אויך. ביים לעכווייז האט זיך דער עולם אָנגעהויבען צענויפקלויבען אַרום דער פאסט, און ס'איז געווארען פערפלייצט די גאס. אידען זענען ארומגעגאנגען הין און צוריק, גענעהנעצט, געצויגען זיך, געדעהט די פאה און געזונגען שטילערהייד פון הלל.

אז יארעמע דער סטאראזש האט געעפענט דאס טויער, האבען אידען א לאז געטהאן זיך אלע מיט א מאל. איז יארעמע געווארען אָנגעצונדען, בעוויזען, אז דא איז ער בעלהבית, און האט זיך צעלאזט אויף זיי און, מחילה, זיי ארויסגעטריבען מיט בזיונות פון דער פאסט אין דרויסען ארויס, און דארטען האבען זיי געווארט אויף זיידלען, אזוי לאנג, ביז זיי האבען זיך פארט דערווארט. און אז זיידעל האט אָפגענומען דאס בלאט און האט זיי איבערגעלייענט דעם שענעם פסק פון דרייפוס'ען, איז געווארען א געשריי, א ליארם — הימעל עפען זיך! דער געשריי איז געווען ניט אויף די ריכטער, וואס האבען שלעכט גע'פסק'עט, נישט אויף די גענעראלען, וואס האבען געשווארען פאלש, נישט אויף די „פראנצהוויזענדיגע“, וואס ד'רען זיך אזוי ניט שען אויסגעפיינט, — ניין! דער געשריי איז געווען אויף זיידלען.

— סע קאן ניט זיין! — האט כתרילעווקע געשריגען אין
 איין קול. — סע קאן ניט זיין אין דער וועלט אזא משפט!
 הימעל און ערד האבען געשווארען, אז דער אמת מוז ארויף, ווי
 בויעהל זויען וואסער. וואס וועסט דו אונז דערצעהלען מעשיות?
 — בהמות! — שרייט נעכאך זיידעל מיט אלע כוחות און
 שטופט זיי דאס בלאט גלייך אין פנים אריין. — נאט זעהט וואס
 סע שטעהט אין בלאט!

— בלאט-שמאט! — שרייט כתרילעווקע. — און אז דו
 וועסט זיך שטעלען אט דא מיט איין פוס אויפ'ן הימעל און מיט
 דער אנדערער אויף דער ערד — וועלען מיר דיר גלויבען? ס'איז
 א זאך, וואס עס קאן ניט זיין! עס קאן ניט זיין! עס קאן
 ניט זיין! עס קאן ניט זיין!
 א סימן — ווער איז געווען גערעכט? ...

קיון עין-הרע ניט

(מאנאלאג)

— ווי איהר זעהט מיך אַטאָ — מאַכט צו אונז אַ כתר־
לעווקער בעל־ענגלה, וואָס האָט זיך אויסגעדריעהט צו אונז אין דער
בויד ארײַן, און די פּערדלעך מיט'ן וואַגען האָט ער געלאָזט אויף
נאַטס'ס בעראַטה — ווי איהר זעהט מיך אַטאָ, בין איך מיר אַ
איך מיט קיין עין־הרע צוויי פּערדלעך אייגענע; יענער, דער
בולאַנער, איז ביי מיר שוין קיין עין־הרע דאָס אַכטע יאָהר, ווי
איהר קוקט איהם אָן, אַ שווערפּיסיגער, נישט אזא לויפּער, נאָר
אַ „נעמער“ קיין עין הרע אַ גוטער, און דער קאַשטאַנעוואַטער
איז אויך קיין עין־הרע אַ יאָדעריג פּערדעל. מיט אַזעלכע צוויי
פּערדלעך, אַז נאָט שיקט צו גוטע פּאַרשווינדלעך, און אַ סך, קאָן
מען האַבען פּרנסה קיין עין־הרע מיט'ן פּולען מויל, און פּרנסה —
דאָס מוז מען, וואָרום אין דער היים אין פּאַרהאַן אַ ווייב מיט
קיין עין־הרע זעכס פּיקערס; זי קינדעלט קיין עין־הרע אַלע
יאָהר, אַסתר הייסט זי, און דערפּאַר האָט זי טאַקי אַ פּנים
פּון אַ רוח. געווען אזא שטענע קיין עין־הרע, אַזאַנ־איי־דעלע,
אַ צורה־מלוכה, כּשעת איך האָב חתונה געהאַט פּאַר איהר; כּ'בין
נאָך דעמאָלט געווען אַ שמייסער ביי יענעם, אַ בתּור קיין עין־הרע
איין אייזען. וואָס מיר ווינטער? ווער מיר זומער? וואָס מיר
שניי? ווער מיר בלאַטע? איבערגעקעהרט זיך דער וואַגען?

אליין גענומען אויף די פלייצעס און אליין קיין עיזהרע אויפֿ-
 געהויבען איהם פון דער בלאַטע, אפילו זיך ניט פארקרימט. אט
 אזא מין פארשוין בין איד געווען. און זי, אסתר הייסט דאָס.
 איז געווען א יתומה, און דוקא א בעל־הבת'יש קינד, א מלמד'ס
 א טאכטער, נאר מהמת זי איז געווען ניט איינע, קיין עיזהרע
 אכט שטיק זענען זיי געווען, און די מוטער איז איין ארעמע
 אלמנה, האָט זי געבאד זעהר געוואַלט חתונה מאַכען די טאכטער.
 האָט מען איהר גערעדט שדוכים קיין עיזהרע די שענסטע, די
 פיינסטע שדוכים. נאר איין חסרון — קיין געלט איז ניט געווען.
 און מיר זענען געזעסען, אונטער איין דאָד, זענען מיר געזעסען,
 רופ איד זיך אָן צו איהר איינמאַל, צו אסתר'ען הייסט דאָס.
 יוסטיב איז דאָס געווען, אלע זענען געווען איז שוהל: „אסתר,
 זאג אַיך, דו וועסט מיר נעמען?“ שווייגט זי. זאג איד צו
 איהר נאָך א מאל: „אסתר, זאג איד, קוק ניט, זאג איד, וואָס
 איד בין א שמייסער, זאג איד, ביי יענעם, איד האָב צענויפגע-
 שלאָגען, זאג איד, מיין אייגענס קיין עיזהרע א קערבעל עטליכע
 און דרייסיג: האָב איד נאר חתונה, זאג איד, אזוי קויף אַיך
 מיר באלד א פערדעל און ווער אליין, אס ירצה־השם, א בעל־גלה,
 זאג איד, און א יונגעל, זאג איד, בין איד קיין עיזהרע א האַרעפאַש-
 נער, האַרעווען קאָן איד, עס וועט דיר, זאג איד, זיין ביי מיר קיין
 עיזהרע זאַלט ווי די וועלט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען!“
 שווייגט זי.

קינדר, מיר האָבען חתונה געהאַט. אַז מיר האָבען חתונה
 געהאַט, האָט זי באלד אָנגעהויבען קינדלען, קיין עיזהרע אלע
 יאהר, אלע יאהר א קינד; און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען,
 האָט זי אָנגעהויבען קרענקען, און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קרענ-
 קען, האָט זי געקרענקט און געקרענקט, אַוועקגעקרענקט א צייט!
 זאג איד צו איהר: „אסתר, וואָס וועט זיין, זאג איד, דער
 תכלית, וואָס דו קרענקסט?“ לאַכט זי. „אסתר, זאג איד, דו
 לאַכסט און מיר טריפט זיך בלוט, קוקענדיג אויף דיר; טאָד

מער, זאג איך, וואָלטען מיר זיך דורכגעגאנגען צום דאָקטאָר?
אפשר, זאָג איך, וועט ער געפינען עפּים א סגולה? ...
האַבען מיר זיך אָנגעהויבען צו קלויבען צוב דאָקטאָר.
האַבען מיר זיך געקלויבען און געקלויבען, וואָרום ווען האָב איך
צייט, משטיינס געזאָגט, אז די גאַנצע וואָר איז מען קיין עין-הרע
אין דער אַרבייט? סיידען שבת?

קינער, מיר האָבען זיך אַרויסגעריסען איינמאַל אין אַ שבת
צום דאָקטאָר. געקומען צום דאָקטאָר, פרעג איך דעם דאָקטאָר:
„וואָס טהוט מען, זאָג איך, פאַני מאַרשאַלקי, וואָס זי קרענקט?“
נעמט ער און באַטראַכט זי און הערט זי אויס און רופט זיך אָן
צו מיר: „דיין ווייב איז ניט געזונט.“ זאָג איך צו איהם: „פאַני
קאַנסוליאַרושע, גוט וואָס איהר האָט מיר געזאָגט, אַניט, וואָלט
איך ניט געוואוסט!“ מאַכט ער צו מיר: „נישט דאָס האָב איך
דיר געוואָלט זאָגען; איך האָב דיר געוואָלט זאָגען, זאָגט ער,
אז דו באַדאַרפסט זי אַפהיימען, היטען ווי דאָס שוואַרצאַפּעל
פונ'ם אויג; זי טאָר, זאָגט ער, ניט האַלען קיין קינדער מעהר,
וואָרום טאָמער האָט זי נאָך אַ צוויי קינדער, זאָגט ער, וועט זי
קלאַפירען.“ „קלאַפירען? — זאָג איך. — בייסט אַיין אַפּ
די צונג, פאַני! זי איז ביי מיר, זאָג איך, איינע, זי איז ביי
מיר טייערער פון זיך אַליין, און פון מיינע צוויי פּערדלעך אַפּילו,
און איהר רעדט נאָר פון קלאַפירען, זאָג איך. וואָס טויג מיר,
זאָג איך, אייערע עצות? איהר גיט איהר עפּים אַ רפואה, זאָג
איך, אַ סגולה, זי זאָל אויפהערען, זאָג איך, קרענקען!“ ... אזוי
לאַנג, אזוי ברייט, ער האָט איהר פאַרשריבען אַ רפואה, פראַש-
קעס אַזעלכע, און מיר געהען אַהיים. געקומען אַהיים,
זאָג איך צו איהר: „אַסתר, האָסט געהאַכט וואָס דער
קלונער דאָקטאָר האָט געזאָגט?“ ... לאַכט זי.

קינער, עס געהט אַוועק נאָך אַ יאהר און נאָך אַ יאהר, און
וואָס ווייטער ווערט זי ערגער און ערגער, און די קינדער, איהר
זאָלט זעהען, דוקא קיין עין-הרע איבערגעוואַשענע קינדער, איינס

און איינס. דאָס עלטערע יונגעל שוין אלט קיין עיזהרע דאָס דרייצעהנטע יאָהר, געגעבען איהם אין חדר, געוואָלט מאַכען פאַר אַ לַמֶּדֶן — ווער, וואָס? אַז דער קאַפּ איז איהם גאָר ביי די פערדלעך! און אזוי איז דער אַנדערער, און אזוי איז דער דריטער. איד קום צו פאָהרען אַהיים און שפּאַן אויס די פערדלעך — אַהאָ! מיין חברה קיין עיזהרע איז דאָ: איינער אויפ'ן וואָגען, דער אַנדערער אונטער'ן וואָגען, איינער אויף איין פערדעל, דער אַנדערער אויפ'ן אַנדערען פערדעל, און דער קלענערער זיצט גאָר רייטענדיג אויפ'ן דיזעל. „ווייסע-חברה'ניקעס, זאָג איד, ניט גע- דאַכט זאָלט איהר ווערען! נעחיי וואָלט איהר בעסער חשק געהאַט צום סדור!“... עס פאַרדריסט מיר, סטייטש, סע קאַסט מיר בלוט, איד צאָהל שכר-למוד, ווער פאַרשוואַרצט אַ גאַנצע וואָך, פאַהרר ארום הין און צוריק מיט'ן ביידעל, פאַרדיען טאַקי קיין עיזהרע דאָס שטיקעל ברויט, אַבער טאַקי נישט מעהר ווי דאָס שטיקעל ברויט, מחמת די גרעסטע העלפט געהט אַוועק אויף זיי, להבדיל. אויף די פערדלעך הייסט דאָס, זיי דאַרפֿען קיין עיזהרע היי און האָרער אלע טאַג, דעם וואָגען שמירען דאַרף מען אויך, און אַ שטוב קיין עיזהרע אויסהאַלטען איז נישט קיין ווערטעלע, און אַליין איז מען אויך אַ מענטש, אונטערוועגענס קיין עיזהרע אַליין אַ בעל-עגלה, שוין נישט קיין שמייסער ביי יענעם, אַמאָל אַביסעל בראַנפען, אַמאָל פאַרבייסען, די נשמה אויסשפּייען קאָן מען ניט, און אין מיטען דרינען, טראָד, פאַלט גאָר אַ פערד, איז איין עק, אויס גדולה!

אַ שטיקעל גליק, הערט איהר, פאַר נאַשבראַט, וואָס גאָט האָט געשענקט אונז דאָס שטיקעל שבת — אַ מתנה פון זיין ליעבען נאָמען. קומט שבת, וועט איהר מיר ניט דערקענען, קיין עיזהרע גאָר איין אַנדער מענטש! אַז איד קום פאַרפריה פרייטאַג אַהיים, איז ראשית חכמה פון אַלע ראשית חכמות — אין מרחץ אַרײַן, דאַרטען פאַרע איד מיר קיין עיזהרע אויס אויף אַלע זייטען, זוערד יזויה מיר אַ נייע פעל. איד קום אַהיים

א פרישער, א צאפעלדיגער, טרעף איך אויפ'ן טיש די שענע צוויי אויסגעריבענע מעשענע לייכטער מיט קיון עין־הרע צוויי גרויסע קוילעטשען, און די קלוגע פיש קיין עין־הרע לאָזען זיך הערען שוין פונ'ם אויפ'ן־אוינווען איבער דער גאנצער שטוב, און אין שטוב איז ווארעם קיין עין־הרע, ריין און ציכטיג אין אלע ווינקעלעך, האַטש שפיעגעל זיך, דער טשאַלענט איז פֿאַררוקט, דער פריפעטשיק אָפגעשמירט, די קאַץ וואַרעמו זיך, און איך להבדיל בין מעביר די סדרה קיין עין־הרע צוויי מאל; נאָכדעם געה איך מיר אין שוהל אַריין דאוונען און קום אַהיים מיט'ן ברייטען גוט שבת, זאָג אָפ די שלום־עליכם, מאַך קיין עין־הרע דעם פיינעם קידוש איבער קיין עין־הרע אַ גוט ביר סעל בראַנפען, עס־אָפ קיין עין־הרע די גוטע וועטשערע, די אמת'ע פיש, די ריינע יוד מיט'ן צימעסדיגען צימעס, און לעג מיר רוהען. שְׁלֹאף איך אָפ קיין עין־הרע די נאָכט ווי אַ מלך; און אין דערפריה געה איך מיר אין שוהל אַריין, קיין עין־הרע ווי אַ גראַף, און אין דערהיים וואַרטען שוין אויף מיר קיין עין־הרע אַלע שבת'דיגע מאַכלים: דער בעל־הבתישער רעטאָך מיט די כשר'ע ציבעלים, די געהאַקטע אייער מיט'ן שענעם לעבער, די פיינע פעטשאַ מיט'ן לייטישען קנאָבעל, די הייסע יוד מיט'ן פעטען קוגעל, וואָס רינט פון איהם קיין עין־הרע די שמאַלץ ווי פון אַ וואַרעטשיק. אַודאי קאָן מען נאָך אַזאַ מין סעודה קיין עין־הרע גוט שלאָפען. און אַז מען שלאָפט זיך אויס נאָך אַזאַ וואַרעמעס, וויל מען דאָך קיין עין־הרע אַ טרונק. און אַז מען ברענט אויפ'ן האַרצען, זאָגט איהר, איז עפעלקוואַס נישט קיין שלעכט ביסעל משקה, און באַרלעך־צימעס נישט קיין שלעכט מאַכל. און אַז מען טרינקט אויס אַ קוואַרט עפעלקוואַס קיין עין־הרע און מען פאַרבייסט מיט באַרלעך־צימעס, נעמט מען זיך צום תהלים און מען רייבט קיין עין־הרע געשמאַק איין קאַפיטעל נאָכ'ן אַנדערען; זיי פליהען קיין עין־הרע, די קאַפיטלעך, ווי די ווערסטען אויפ'ן גרויסען טראַקט. איינס נאָך דאָס אַנדערע, איינס נאָך דאָס אַנדערע, אַהן אַ פאַפּאַס, וואַרום

ווי איהר זעהט מיר, האָטש א בעל־עגלה, געהט ביי מיר קיין עיד־
הרע דער תהלים, ווי א מזמור, הלואי וואָלטען אזוי מיינע ממזרים
געקאָנט איבער הונדערט און צוואַנציג יאהר נאָך טאָטע־מאָמע,
א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אַרײַן — — — טפּרררררר,
איינגעזונקען זאָלט איהר ווערען!...

אזוי האָט אויסגעלאָזט פּלוצים דער כתרילעווקער בעל־עגלר
צו זיינע פּערדלעך, דעם „בולאַנעס“ מיט'ן „קאָשטאַנעוואָטען“
וואָס האָבען א נעם געגעבען דעם וואָגען באַרג־אַראָפּ און געגעבען
א טראַג־אַוועק איהם פּייל אויס'ן בויגען. און איידער מיר קוקען
זיך ארום, ליגען מיר אַלע מיט'ן וואָגען אונטער'ן באַרג אין דער
בלאַטע. די פּאַרשוינען, וואָס זענען געזעסען „פּאַריטש“, אַקעגען
אַננו, ליגען, מחילה, פון אונטען; און מיר, בוידפּאַרשוינען —
פון אויבען, אויף זיי. און דער „בולאַנער“ מיט'ן „קאָשטאַנע
וואָטען“, פּערוואָרפען די קעפּ אַרונטער, באַרבלען זיך מיט די פּינג
האַרהלען, ווילען נעכאָר אַרויסקאַראַטשקען זיך — און קאַנע
נישט.

— פון זינט איד בין צו מיין שכל געקומען, הערט איהר, —
אזוי מאַכט צו אונז דער כתרילעווקער בעל־עגלה, א פּערשעמטער,
נאָכדעם ווי ער האָט אויפּגעהויבען די פּערד מיט'ן וואָגען מיט אַלע
פּאַרשוינען — פון זינט איד בין א בעל־עגלה, קיין עין־הרע שוין
עטליכע און צוואַנציג יאהר, טרעפט זיך מיר, איד זאָל דאָ ליגען
באַרג־אַראָפּ מיט'ן וואָגען וויפּיעל מאַל, מיינט איהר? — סך־הכל
ד א ס ד ר י ט ע מ א ג ל, קיין עין־הרע ניט!...

איהם מעג מען מקנא זיין

זינט כתרילעווקע איז א שטארט געדענקט דארט קיינער ניט אזא לוי, ווי עס האט געהאט רב מלך דער חזן. רב מלך דער חזן איז געווען א איד איין ארעמאז, איין עני ואביון, גלייך מיט אלע כתרילעווקער בעליבתים, און האט פער-דיענט אזא לוי, נאר דערפאר, וואס ער איז געשטארבען יום-כפור צו נעילה.

אזוי שטארבט א צדיק, א גרויסער צדיק.

די זון האט שוין געהאלטען ביי אונטערגעהן, זיך געזעגענט מיט כתרילעווקע און אריינגעקוקט דורך די פענסטער פוים אלטען בית-המדרש און בעלייכט די טוידטע אויסגעמיטשעטע פנימ'ער, די געלע טליתים מיט די ווייסע קיטלען פון די בעליבתים, וואס האבען אויסגעזעהען ווי לעבעדיגע מתים.

דאס, וואס ווערד אנגערופען הונגער, האבען שוין די דאזיגע לעבעדיגע מתים לאנג אויפגעהערט צו פיהלען. זיי האבען נאר געפיהלט, אז עס לאזען זיך אויס די כחות, אז עס געהט זיי אויס דאס חיות. זיי זענען געזעסען איבער די מחזורים, געשאקעלט זיך, געקוויקט זיך זוער מיט „חלש-טראפענס" און ווער מיט א שמעק טאבעקע, און געזונגען, אונטערגעהאלפען רב מלך דעם חזן.

רב מלך דער חזן, א שענער איד מיט א לאנגער בארד, מיט א ברייטען קאלנער, איז פון נאנץ פריה און געשטאנען פאר'ן

עמוד אויף די פיס; ער איז געשטאנען פאר'ן רבונר-של-עולם מיט אויפגעהויבענע הענד, געדאווענט געטריי, געשמאק, געוויינט און געבעטען ביי איהם רחמים פאר די בעלי-בתים, וואס האבען איהם געשיקט פאר א שתדלן, א חארטאטיי, מע זאל זיי מוחל זיין זייערע גרויסע זינד און מע זאל זיי אנה'תמ'ענען א גוט קוויטעל, אַנצייכענען זיי א גוט יאהר.

אויף אזא אדוואקאט, ווי רב מלך, האבען זיך די בעלי-בתים פון דעם אלטען בית-המדרש, נישקשה, געקאנט פערלאזען. ערשטענס, די געמבע; אלטע בעלי-בתים דערצעהלען, אז אין דער יוגענד האט ער, זאגט מען, געהאט א שארפע שטימע, א „שאגת ארי“; האט ער געעפענט א מויל, האבען געציטערט די ווענד פונ'ם בית-המדרש און עס האבען געקלונגען די פענסטער. היינט איז ער געווען א גרויסער בעל-בכי, פלעגט וויינען, גיסען, ווי א בערעזענע, און אויף איהם קוקענדיג -- דער גאנצער עולם.

אויף דער עלטער איז ביי איהם די שטימע געווארען אביסעל צוגעלעגערט און ס'איז איהם פערבליבען נאר דאס וויינען -- נאר אזא וויינען, וואס קאן נעמען א וואנד, אויפוועקען א טוירטען. רב מלך הויבט אויף ביידע הענד און טענה'ט זיך אויס מיט רבונר-של-עולם מיט'ן געוויסען וויינענדיגען ניגון פון נעילה: -- אוי-וועה, טאטע! אוי-וועה, פאטער! אוי-וועה, אוי-וועה! ...

און איטליכער בשעת-מעשה האט חרטה אויף זיינע גרויסע זינד, בעט ביי גאט, ער זאל אפמעקען, מוחל זיין, פערנעסען, און שענקען זיי א גוט יאהר פאר זיי און פאר זייערע נאקעטע, באר-נויסע הונגעריגע קינדערלעך.

און דערמאנען זיי זיך אן זייערע הונגעריגע, נאקעטע און בארוויסע קינדערלעך, די אומשולדיגע נפשות נעבאר, ווערד זיי דאס הארץ צעגאננען אזוי ווי וואכס, און זיי זענען גרייט צו פאסטען

אזוי איז געווען אינ'ם אלטען בית-המדרש, בשעת רב מלך דער חזן איז געשטארבען.

עס איז געווארען אויף א וויילע א טומעל, א גערודער; פון דער ווייבערשער שוהל האט זיך געלאזט הערען א מאדנער קוויטש — דאס האט צביה די חזנ'טע גע'חלש'ט, און אויף איהר קוקענדיג זענען געפאלען חלשות נאך עטליכע ווייבער.

האט רב יוזיפיל דער רב א וואונק געטהאן צו די גבאים, און די גבאים האבען א פאטש געטהאן אין די סטענדערס, ס'זאל זיין שטיל. און חיים דער שמש (ער איז טאקי געווען בעל-שחרית) איז צוגעגאנגען צום עמוד און האט זיך געשמעלט דאווענען ווייטער, און דער גאנצער עולם האט געדאווענט ווייטער, ביז רב ניסיל בעל-תוקע האט געגעבען דעם לעצטען בלאז.

נאכדעם האט מען געמאכט א ברכו, זיך געשמעלט דאווענען דעם וואכענדיגען מעריב, און אז מע האט אפגעדאווענט דעם וואכענדיגען מעריב, איז מען געגאנגען ארויס מחדש זיין די לבנה, און אז מע האט מחדש געווען די לבנה, איז מען ערשט דעמאלט געגאנגען אהיים זיך אפפאסטען, ווער מיט א פערטעל עוף פון די כפרות און מיט א גלעזעל ווארעמס, און ווער מיט א שטיקעל ברויט מיט הערינג און מיט גלאט א טרונק וואסער.

אין א שעה ארום נאכ'ן אפפאסטען זיך איז דער גאנצער שוהל-הויף שוין געווען פערפליצט מיט מענשען. ס'איז ניט געווען קיין שפילקע דורכצווארפען.

אידען און ווייבער, יונגלעך און מיידלעך, קינדער פון די וויעגעלעך — אלע זענען זיך צענויפגעקומען אויף דער לויה.

בעל-ביתים האבען זיך אליין מתעסק געווען אין דער מצוה נישט צוגעלאזט די שמישים. א חלייניגקייט — אזא מת!

די נאכט איז געווען א ליכטיגע און א ווארעמע. די לבנה האט אראפגעשיינט אויף כתרילעווקע און האט אנגעקוועלט פון די ארעמע לייט, וואס זענען געקומען אפגעבען כבוד רב מלך דעם חזן פאר זיין אוועקגעהן אהין אין זיין ווייטען וועג אריין. און אז מע האט זיך אפגעשטעלט מיט דער מטה קעגען אלטען בית-המדרש, האט זיך רב יוזיפיל דער רב אוועקגעשטעלט מאכען א הספד, און דער גאנצער עולם האט געוויינט.

רב יוזיפיל דער רב האט אויסגעוויזען מיט פסוקים און מיט מדרשים א סך, אז רב מלך דעם חזן'ס טודט איז נישט קיין געוויינטליכער טודט פון א געוויינטליכען מענישען, אז אזוי שטארך בען שטארבט נאר א צדיק, און א גרויסער צדיק, אז אזא צדיק געהט פון דאנען גלייך אין ג'עדן אריין, אזא צדיק בעדארף איטליכער מקנא זיין, און איטליכער בעדארף זיך וויינישען אזא טודט, ווארום נישט איטליכער איז זוכה צו שטארבען יום-כפור צו נעילה ביי'ם עמוד, ווען גאט האט מוחל געווען אלע זינד. — און אזא צדיק, אז ער פאחרט'אפ פון שטאדט, בעדארף די גאנצע שטאדט איהם געהן בעגלייטען, און אזא צדיק, אז ער שטארבט'אפ אין שטאדט, בעדארף די גאנצע שטאדט וויינען און קלאגען.

— וויינט זשע, אידען, און קלאגט אויף דעם צדיק, וואס מיר האבען פארלארען, און בעט איהם, ער זאל דארט זיין א מליין יושר פאר'ן כסא-הכבוד צום נייעם יאהר, טאמער וועט ער טאקי אויסבעטען פאר אונז אלעמען א גוט-יאהר, — שוין צייט גאט זאל רחמנות-האבען אויף כתרילעווקע און אויף איהרע אידען! ...

דער גאנצער עולם האט געוויינט, געגאסען מיט טרערען און געגלויבט, אז זיי האבען אוועקגעשיקט פאר זיך א גוטען שליח, א רעכטען שתדלן צום אויבערשטען.

אין דער מינוט האט זיך איטליכער געוואונשען צו זיין אויף רב מלך דעם חזן'ס ארט.

און רב יוזיפיל האָט, אַפּנים, פּערגעסען, אַז ער רעדט מיט אַ
טוידטען, און האָט אויסגעלאָזט זיין הספּד מיט די דאָזיגע
ווערטער:

— לך לשלום — געה געזונטערהייד און זיי מצליח! ...
לאַנגלאַנג נאָכדעם האָט מען נישט אויפגעהערט צו דער-
צעהלען אין כתרילעווקע פון רב מלך דעם חזנ'ס טוידט און פון
דער לוייה, וואָס ער האָט געהאַט, און מע האָט געזאָגט מיט אַ זיפּץ:
— יא, אַי הַם מעג מען מקנא זיין...

צוויי שלח-מנותיען

א.

ס'איז שוין לאנג נישט געווען אין כתרילעווקע אזא שענער פורים און אזא ווארעמער. עם האָט פארפריה געלאָזט דאָס איין, און פונ'ם שניי איז געוואָרן אַ טוואַן ביז'ן גארטעל. די זון האָט געשיינט. עם האָט געבלאָזען אַ פּויל ווינטעל. אַ נאַריש קעלבעל האָט זיך אויסגעוויזען, אַז סע שמעקט מיט וועסנע, האָט דאָס אַנג געהויבען בלעקען, פערריסען דעם וויידעל, אראַפּגעלאָזט די מאַרדע און אַרויסגעלאָזט אַ האַלבען „מע 1“ אויף דער גאָס זענען גע- לאַפען שליינגעלדיגע ריטשקעלעך אראַפּ-באַרג, געשלעפט מיט זיך וואו ערניז אַ שפענדעל, אַ שטרוי אַדער אַ שטיקעל פּאפּיער. אַ גליק, וואָס אין שטאָרט איז נאָך כמעט ביי קיינעם נישט געווען אויף מצות; אַניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אַז ס'איז נישט פורים, נאָר ערבֿ-פּסח.

סאַמע אין מיטען שטאָרט, אין דער רעכטער בלאַטע, האַכען זיך בענגענט צוויי מיידלעך, וואָס ביידע האַבען געווייסען נחמה, — איינע אַ שוואַרצע, אַ געזונדע, מיט געדיכטע ברעמען און מיט אַ קורצער נאָז, די אנדערע אַ ווייסע, אַ קראַנקליכע, מיט רויטע האַר און מיט אַ שפיצעכייג געזעל; איינע אַ באַרוויסע, מיט גראַבע שוואַרצע פּולקעס, די אנדערע כלומרשט אין שיד, וואָס האַלטען אַפען דאָס מויל און „בעטען עסען“; שענע שיד 1 אַז מע געהט,

ק'ואטשקען זיי און סע שלעפט זיך נאך א פארעשווע, וואס גיט אלע
מאָל אַ ליאָסק מיט אַ קוויטש, און אז מע טהוט זיי אויס, וועגען
זיי אַ פּוּד. דאָס איז געווען אזעלכע שיד, וואָס מע זאָגט אויף זיי:
„איידער אזעלכע שיד, איז שוין גלייכער באַרוויס“... ביידע
נחמה'ס האָבען געטראָגען שלח־מנות'ען, איבערגעדעקט מיט אַ ווייס
סערוועטעל, און צוגעהאלטען מיט ביידע הענד אין יעדן הויף.
דערזעהען זיך, האָבען ביידע מיידלעך זיך אָפגעשטעלט.

— אַ! נחמה?

— אַ! נחמה?

— וואוהין געהסט דו דאָס, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איך? איד טראָג שלח־מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח־מנות?

— צו איך טאָקי; און וואוהין געהסט דו, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איך? זעהסט דאָך. אז זיך

טראָג שלח־מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח־מנות?

— טאָקי צו איך.

— אַ היסטאָריע בנאמנות!

— אַ ריינע קאמעדיע!

— אַנו, ווייז נאָר דיין שלח־מנות, נחמה?

— ווייז דיין שלח־מנות, נחמה?

און ביידע נחמה'ס האָבען געזוכט מיט די אויגען, וואו מיט
קאן זיך צוועצען אויף אַ וויילע, און נאָט האָט זיי צוגעשיקט.
דערזעהען אַ קלעצעל נעבען איין איינפאָהרהויז, האָבען זיי אויפ־
געהויבען די פיס אין דער לעהמינגער בלאַטע און האָבען זיך בער
זעצט אויף דעם דאוויגען קלעצעל, אנדערנעשטעלט די בעקענס
אויף די קניעהס, אויפגעהויבען די סערוועטלעך און בעטראַכט
בי שלח־מנות'ען.

פריהער האָט נחמה די רויטע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח-מנות. זי האָט געדיענט ביי זעלדע רב יאָס'ס, גענומען פינפטאהלבען קערבלעך פאר'ן ווינטער מיט קליידען און שיכען. ס'איז געווען א „קליידען“ מיט א „שיכען“! מילא, דאָס קליידעל איז געווען א קליידעל, מיט לאַטעס אַפילו, נאָר פאַרט א קליידעל; די שיד אָבער זענען מאַנסבילשע שיד, פון זעלדע רב יאָס'ס בחור מנשה, וואָס האָט א פוס, ווי א דעזשקע, און דערצו האָט ער נאָר א טבע דרעהען די אַבצאַסען. שענע שיד!

דער שלח-מנות, וואָס נחמה די רויטע האָט געטראָגען, איז בעשטאַנען: פון א שענעם גרויסען המון-טאַש מיט מאָהן, פון צוויי קישעלעך, איינס איין אַפענס, מיט האַניגפאַרפעל, און דאָס אַנדערע א קיילעכיגס, פון ביידע זייטען זעהר שען געצוויקעלט, א צוקערלעקאכעל, מיט א ראַזינקע אריינגעשטעקט סאַמע אין מיטען. א גרויס פיערעקעכיג שטיק טאַרט, א שען שטיקעל קור מישברויט, צוויי קליינע מלכות-ברויטלעך און א היבש שטיק קאַרע נער לעקאַד, וואָס איז ביי זעלדען היינטיגס יאָהר מעהר געראַטען ווי אלע יאָהר: צי די מעהל איז געווען זעהר א גוטע מעהל, צי דער האַניג איז געווען א ריינער האַניג, צי דער לעקאַד האָט זיך גלאָט גוט אויסגעבאַקען, צי מע האָט איהם גוט אויסגעשלאָגען — ער איז געווען טאַקי נאָר ווי א געדיכטע פעכקע קישען!

בעטראַכט נחמה דער רויטער'ס שלח-מנות, האָט נחמה די שוואַרצע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח-מנות. זי האָט געדיענט ביי זלאַטע רב אייזיק'ס, גענומען זעכס קערבלעך פאר'ן ווינטער אויף איהר אייגענעם גאַנג, איז זי דערפאַר געגאַנגען באַרויס, און זלאַטע האָט זי געשאַלטען מיט טוידטע קללות:

— ווי אזוי געהט דאָס א מויד א גאַנצען ווינטער באַרויס? דו ווילסט, אַפנים, זיך פאַרקיהלען, צו אלדי שוואַרצע יאָהר! ... נחמה האָט זי אָבער געהערט, ווי המן דעם גראַנער. זי האָט בער טער געקלויבען דאָס געלד אויף פסח; אויף פסח וועט זי, אם ירצה השם, זיך מאַכען א פאַר שיד אויף הויכע אַבצאַסען מיט קולקעס

און א סיצען קליידעל מיט אובאָרקעלעך. קאָפּעל דער שוסמער, וואָס שדכנ'ט זיך צו איהר, וועט אייננעמען א מיתה משונה! דער שלח מנות, וואָס נחמה די שוואַרצע האָט געטראָגען, איז בעשטאַנען פון א פיין שטיק שטרודעל, צוויי גרויסע צוקער-לעקאַכער, א היבש האַניג'מייגעל, צוויי קישעלעך, וואָס פון ביידע זייטען איז געווען אויסגעצוווקעלט א פישעלע און אנגעפילט מיט קליינע זיסע פארפעלעך, און צוויי גרויסע מאַהענדלעך, שוואַרצע, גלאַנצענדיגע, דורכגעשפיגעוועט מיט יאָדערען פון ניסלעך, נוט איינגעפרעגעלט אין האַניג! אויסערדעם איז אויפ'ן בעקען געלעגען און געשמייכעלט א געלעך, א שמעקענדיגער מאַראַנץ, וואָס דער ריח איז זיך צעגאַנגען אין יעדען אבר.

ב.

— הערסט ד, נחמה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? דיין שלח-מנות איז אַ שענערער שלח-מנות פון מיין שלח-מנות! — אזוי האָט געזאָגט נחמה די רויטע צו נחמה דער שוואַרצער מיט א קאָמפּלימענט.

— ע! דיין שלח-מנות איז אויך ניט קיין שלעכטער שלח-מנות! — האָט איהר נחמה די שוואַרצע געענטפערט מיט אַ קאָמפּלימענט פאַר אַ קאָמפּלימענט און האָט אַ טאָפּ געטהאָן מיט'ן פינגער דעם המן-טאש.

— אַט אַ המן-טאש!... — האָט געזאָגט נחמה די שוואַרצע און האָט זיך אויף בעלעקט. — אַט דאָס הייסט אַ המן-טאש!... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, איך פאַרנין איהר נאַרנישט, דער בעל-הבית'טע מיינער, אַזאַ המן-טאש... אַזאַ מכה זאל זיך אויך זעצען אויפ'ן פנים, רכונג של עולם!... הערסט דו, נחמה, וועדליג איך האָב נאָך היינטיגען טאָג אין מיין מויל נישט געהאַט, וואָלט איך אַ בעלן געווען פאַרוועקען פון דעם דאָזיגען המן-טאש חאַטש אַ שטיקעל...

— און איד, מיינסט דו, האָב היינטיגען טאָג עפּים געגען
סען? נישט מעהר זאָלען זיי עסען ווייל זיי וועלען לעבען! —
מאָכט נחמה די רויטע און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען. —
נעם, פּאָלג מיך, נחמה, דעם המדטאַש און צעברעך איהם אויף
צווייען, וועלען מיר איבערהאַפען. וואו שטעהט דאָס, אז שלח-
מנות מוז זיין מיט אַ המדטאַש? אַט למאי און ביי דיר שלח-
מנות אַהן אַ המדטאַש?

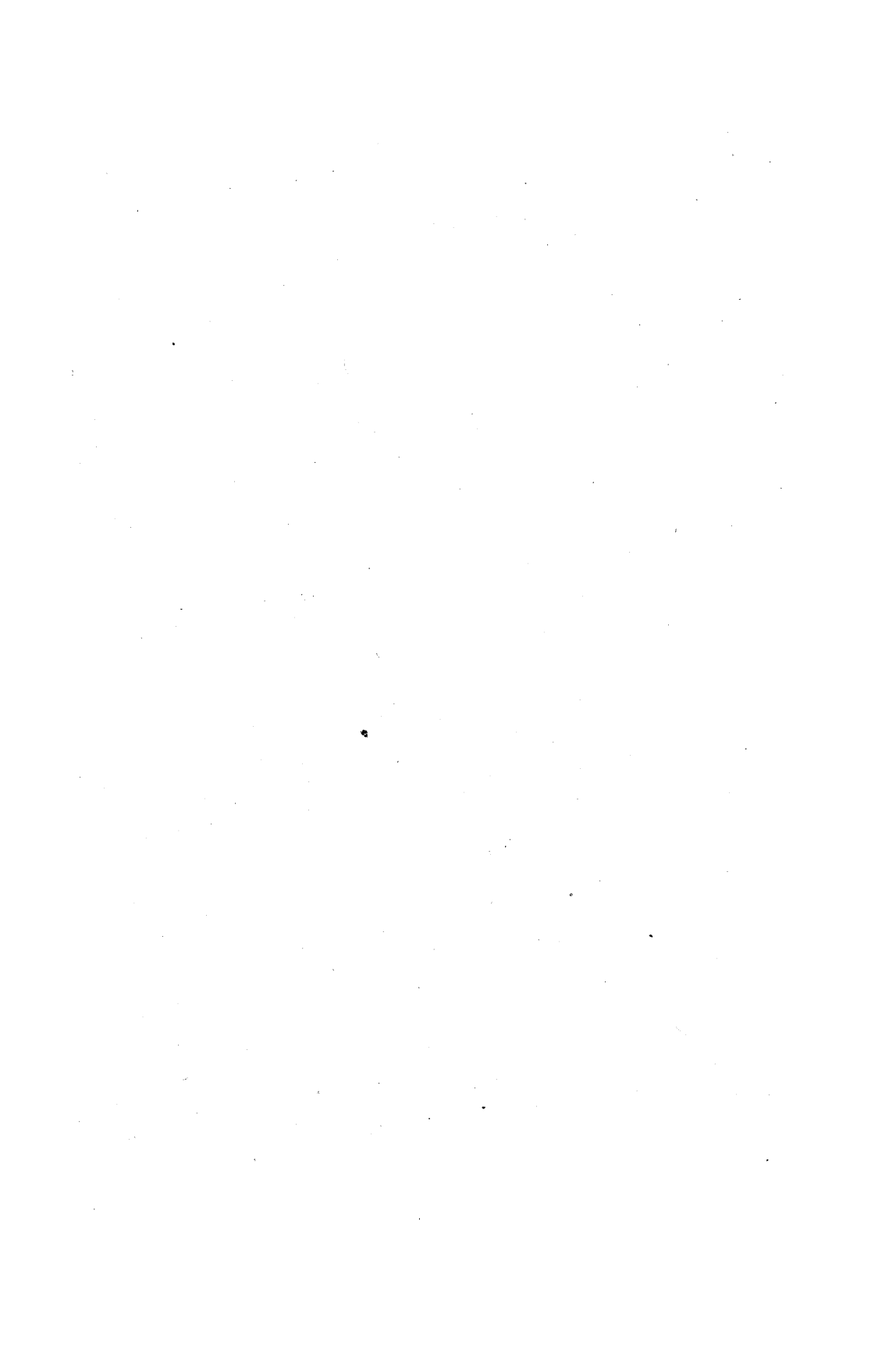
— לאָס איד האַבען אזא יאהר, ווי דו ביזט גערעכט! — זאָגט
נחמה די שוואַרצע, צעברעכט דעם המדטאַש אויף צווייען און
צעטיילט זיך מיט נחמה דער רויטער

— הערסט דו, וואָס איד וועל דיר זאָגען! ס'איז דאָך טעם
גן־עדן, בנאמנות! אַ חסרון נאָר, וואָס סע מעהר נישטאָ... פאַר
דיין המדטאַש, נחמה'ניו, קומט דיר אַ שטיק לעקאָד פון מיין
שלח-מנות, וואָרום וועדליג מיר וועלען זיך דאָ אַננעמען פאַר'ן
וועג, מעג זיי זיין ווינציגער מיט אַ שטיקעל לעקאָד און מעהר
מיט אַ מכה... מאַהל דיר, פון גאַנץ פריה און ביז איצטערטאָ —
טרעף, וויפיעל האָב איד געמאַכט? קוים־קוים אַ גילען מיט צוויי
גראַשען. אי דאָס — זענען די צוויי גראַשען מיט אַ לעבעל...
וויפיעל האָסט דו געמאַכט, נשמה מיינע?

— איד האָב דאָס אויך ניט געמאַכט, אַ מכה זאל זיך זיי
מאַכען! — זאָגט נחמה די רויטע און קייעט דעם לעקאָד און
שלינגט גאַנצע שטיקער, ווי אַ גאַנז. — הלואי איד זאל פאַר'ן
גאַנצען טאָג מאַכען אַ גילען!...

— שענע נגידית'טעם, זיי מעגען זיך, נישקשה, אַלע באַגראַד-
בען! — זאָגט נחמה די שוואַרצע און בעלעקט זיך נאָכ'ן לעקאָד. —
איד קום צו געהן צו חיענע דער צעלניקערין מיט'ן שיח-מנות,
נעמט זי צו ביי מיר דעם שלח-מנות, קראַצט און קראַצט די קע-
שעני און הייסט מיר קומען שפעטער, קומען זאל אויף איהר אַ
מיתה משונה!

— אזוי ווי איד האב געהאט ביי קיילי רב אהרן'ס. — זאגט נחמה די רויטע. — איד קום צו געהן צו איהר מיט'ן שלח-מנות, געהט זי און שענקט מיר א צוקערלעקאכעל פאר'ן וועג, שענקען זאל איהר נאָט אַ נייע נשמה!

— און די אלטע זאל מען ארויסוואַרפען פאר די הינט! — לאָזט אויס פאַר איהר נחמה די שוואַרצע און נעמט איינע פון זלאַטע'ס צוויי צוקערלעקאכער און צעברעכט איהם אויף צווייען. — נאָ, עס, נשמה מיינע, עסען זאלען זיי ווערעם! אז דיין בעל-הבית'טע וועט האָבען ווינציגער מיט אַ צוקערלעקאכעל, ביז איד בדלות!

— אוי, אַ מכה אין מיר! — האָט זיך נחמה די רויטע צום ערשטען מאל אויפגעחאָפּט פונ'ם אַרט און אַנגעהויבען ברעכען די הענד. — זעה, נאָר, נשמה'ניו, וואָס ס'איז מיר געבליבען פונ'ם שלח-מנות!

— ווער וועט זיי געהן דערצעהלען, נאָרישע מויד? — בע-רוהיגט זי נחמה די שוואַרצע. — האָב קיין מורא ניט, ס'איז ביי זיי היינט אַ טאָג פון שלח-מנות, זענען זיי פאַרטאַרעאָמט, מע וועט זיך ניט אַרומקוקען.

און ביידע נחמה'ס דעקען איבער די שלח-מנות'ען מיט די ווייסע סערוועטלעך און לאָזען זיך געהן איבער דער בלאַטע, איינע אַהין, די אנדערע אַהער, גלייך ווי ס'איז נאָר ניט געווען...

ג.

זעלדע רב יאַסי'ס, אַ אַידינע מיט אַ קיילעכיגען פנים און אַ גאַנץ שענע, איז געשטאַנען מיט אַ רויטען זיידענעם פאַרטויד מיט ווייסע שפּרינקעלעך און האָט אויסגעטיילט און צענויפגעשטעלט אלע שלח-מנות'ען, וואָס זי האָט בעדאַרפּט שיקען יענעם און וואָס יענע האָבען געשיקט איהר.

רב יאָסי לעמעשקע (אזא צונעמעניש האט ער געהאט אין כתרילעווקע) איז געלעגען אויף דער קאנאפֿע און האט געטראפֿעט, און מנשה, א בחור פון א יאהר אכטצעהן מיט רויטע באקען און מיט א לאנגער ליוסטריניגער נאקידקע, האט ארומגעפארקעוועט ארום דער מאמע, גענאשט אלע מאל א שטיקעל האניגטייגעל, א צוויי פארפעלעך אדער א מאהנדעל; ער האט זיך אזוי אנגע־שטאפט מיט די אלע גוטע זאכען, אז די צייהן מיט די ליפען זענען איהם געווען שווארץ און דער בויד האט אנגעהויבען „רעדען“ — מנשה, טאמער וואלט שוין אמאל געווען גענוג, מנשה? — זאגט איהם זעלדע אלע מינוט.

— גענוג, גענוג! — ענטפערט מנשה און האפט אריין אין מויל אריין אלע מאל איין אנדער שטיקעל, „דאס לעצטע מאל“, און ווישט אויס מיט דער צונג, די ליפען.

* * *

— א גוט יום־טוב, די בעל־הבית'טע האט אייך געשיקט שלח־מנות! — זאגט נחמה די שווארצע און טראגט־אונטער זעלדען דעם איבערגעדעקטען שלח־מנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פרעגט זי זעלדע מיט א פריינד־ליך שמייכעל און נעמט־צו ביי איהר דעם שלח־מנות פון די הענד, — ביי זלאטע רב אייזיק בעל־בריתניק'ס. — מאכט נחמה די שווארצע און ווארט, מע זאל ביי איהר צונעמען דעם שלח־מנות און אומקעהרען דאס בעקען.

זעלדע נעמט זיך מיט איין האנד צו דער קעשענע בעצאהלען דעם מיידעל'א גראשען פאר'ן וועג, און מיט דער אנדערער האנד דעקט זי אפ דעם שלח־מנות און בלייבט שטעהן ווי געלעהמט. — וואס איז דאס? מנשה, טהו נאר א קוק! ...

מנשה דערזעהט דעם שלח־מנות, האפט ער זיך ביי די זייטען, בויגט זיך צו ביז דער ערד, און מאכט אזא געלעכטער, אז רב יאָסי לעמעשקע פאלט שיער אראפ פון דער קאנאפֿע א דערשראקענער.

— הא? וואס? וואס איז? ווער איז דארטען?...
 — זעה נאר א שלחמנות! — מאכט צו איהם זעלדע און
 לענט צענויף ביידע הענד אויפ'ן בויך. מנשה הערט נישט אויף
 צו לאכען, און רב יאסי לעמעשקע טהוט א שפיי, דרעהט זיך אויס
 מיט'ן פנים צו דער וואנד און שלאפט ווייטער.
 זעלדע טהוט א שמיץ נחמה'ן דעם בעקען מיט'ן סערוועטעל
 און זאגט צו איהר:
 — זאלסט זאגען דער בעל-הבית'טע דיינער, זי זאל דער-
 לעבען איבער א יאהר און זאל קיין שענערען שלחמנות ניט פאר-
 מאגען!
 — אמן גם אתם! — מאכט נחמוז די שווארצע און נעמט
 צו דעם בעקען.
 — מיט'ן קאפ איז דער ערד! — זאגט זעלדע מיט כעס.—
 זו מויד איין עזות'ניצע קאן! וואס זאנסט דו אויף איהר.
 מנשה?...?

ד.

זלאמע רב אייזיק'ס, א אידינע, וואס האט אלע יאהר א קינד
 און הערט נישט אויף צו דאקטערען זיך, איז שוין געווען אזוי
 אויסגעמיערט פונ'ם שלחמנות אפנעמען און ארויסגעבען, אז זי
 האט זיך געמוזט צוזעצען אויף א בענקעל און קאמאנדעווען מיט'ן
 מאן אייזיק בעל-בריתניק (אזוי האט מען איהם גערופען הינטער
 די אויגען, דערפאר ווייל ער פראוועט אלע יאהר א ברית).
 — אייזיק, נעם אט א יענס שיינקעל טארט און לעג אוועק
 זאהר, און דאס שטיקעל קומיש-ברויט מיט די צוויי מאהנדלעך
 פון דאנען לעניצו אהין, אייזיק, און דע'לאנג מיר יענס קישעלע
 וואס מיט די פארפעל, ניון ניט יענס, אן א יענס! נה ריהר זיך,
 אייזיק! זעה נאר, ווי מע בעדארף אידם לערנען קמץ-אלף, ווי
 מיט א קליין קינד! און נעם יענס לעקאכעל, דאס גרעסערע, און

לעניצן אהין, אט אזוי און צעשנייד דאס שטיקעל טארט אויף צווייען. צו א גרויסע שטיק טארט, אייזיק, איין עבירה... אין דער ערד אריין, ממזרים, וואו!

די לאאטע ווערטער זענען געזאגט געווארען אויף א גאנצער האַפּט ווייסע־חברה'ניקעס, וואס זענען געשטאנען אַרום איהר מיט הוילע פּוכקעס, געקוקט אויף די זיכע זאכען מיט זשעדע אויגען און בעל־עקט זיך.

די ווייסע־חברה'ניקעס גנבה'נען זיך אונטער אלע מאָל פון הינטען, ווילען אוועקשלעפען א לעקאכעל פּונ'ם טיש. דערזעהט די מאַמע און שענקט א פּאַטיש אַדער א סטוסאַק מיט א פּאַטיש לעטשניק.

* * *

— א גוט יום־טוב! די בעל־הבית'טע האט אייך געשיקט שלח־מנות! — זאגט נחמה די רויטע און טראַגט אונטער זלאַטען דעם איבערגעדעקטען שלח־מנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פרעגט זי זלאַטע מיט א פריינדליך שמייכלע און נעמט־צו ביי איהר דעם בעקען פון די הענד.

— ביי זעלדע רב יאָסי לעמעשקעס, — זאגט נחמה די רויטע און ווארט, מע זאָל ביי איהר צונעמען דעם שלח־מנות און אומ־קעהרען דעם בעקען.

זלאַטע נעמט זיך גאָט איין האַנד צו דער קעשונגע בעצאהלען דעם מיידעל א גראַשען פּאַר'ן וועג, און מיט דער אַנדערער האַנד דעקט זי אָפּ דעם שלח־מנות און בלייבט שיער חלשות.

— אַלע ביזע וויסטע ילעכטע טוידטע פינסטערע חלומות זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ם קעפּ און צו זייערע הענט און פיס און צו זייער לייב און לעבען! זעה־נאר א מין שלח־מנות! אזוי ווי עפּים גאר אויף א געלעכטער, א הולטייקע קאַז!

— נא, געב דאס אפ דער בעל-הבית'טע דיינער צוריק! —
זאגט זלאטע און טהוט א שמיץ נחמה דער רויטער דעם בעקען
מיט'ן סערוועטעל מיט'ן שלחמנות צוריק אין פנים אריין.

ה.

רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל-בריתניק זענען ביידע
קרעמער אין כתרילעווקע, א קלייטעל נעבען א קלייטעל, און האטש
זיי זענען קאנקורענטען, הייסט דאס, און שלעפען איינס ביי'ם
אנדערען קונים, אבי זיי קאנען נאָר, פון דעסטוועגען איז מען
צווישען זיך דוקא גוטע ברידער, מע האפט איינער ביי'ם אנדערען
א גמילות-חסד, מע געהט איינער צום אנדערען אויף שמחות, יום-
טוב — אויף קרוש, ווי ער געהער צו זיין צווישען נאָהענטע שכנים.
זומער זיצט מען גאנצע טעג אין קלייט און מע שפיעלט אין ביינר-
לעך, און ווינטער געהט מען אריין איינער צום אנדערען זיך אַנ-
ווארעמען אביסעל. אויך די ווייבער צווישען זיך לעבען נאָר
פריינדליך, רעדען ביידע אַפּ פון דער גאנצער וועלט, לייהען זיך
אויס איינס דאס אנדערע, אז סע פעהלט סחורה, פערטרויען זיך
איינע דער אנדערער די גרעסטע סודות, קריגען זיך כמעט קיינ-
מאָל ניט, און אפילו אז עס מאַכט זיך, זיי צעקריגען זיך אַ מאָל
איבער אַ נאָרישקייט, בעטען זיי זיך באַלד איבער... הכלל, ס'איז
א לעבען. ווי „אונטער'ן באַד“.

אויף מאַרגען נאָך פורים, אז רב אייזיק בעל-בריתניק איז
ארויסגעקומען עפענען די קלייט, איז שוין רב יאָסי לעמעשקע גע-
שטאנען ביי דער טיר פון זיין קלייט אַנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק,
און געוואַרט, אז רב אייזיק זאָל צוגעהן צו איהם זאָגען אַ גוט
מאָרגען, וועט ער איהם ניט ענטפערען... רב אייזיק, נואם איז
אויך געווען גוט אַנגעדורדעלט פון זיין ווייב אויף רב יאָסי'ן.
זאָט אויפגעשלאָסען די קלייט, זיך אנדערענשטעלט ביי דער טיר
און געוואַרט ביז רב יאָסי וועט צוגעהן צו איהם און וועט איהם

זאגען א גוט מארגען, וועט ער איהם ניט ענטפערען... און אזוי זענען זיי געשטאנען ביידע איינס אקעגען דאס אנדערע, ווי די האהנען, און געווארט, ווער וועט אנהויבען פריהער... זיי וואלטען געקאנט אזוי אוועקשטעהן ביידע א גאנצען טאג, ווען עס זאלען ניט געווען אנקומען זייערע ביידע ווייכער פונ'ם מארק, ביידע מיט פלאמענדיגע פנימ'ער און מיט ברענענדיגע אויגען פאר כעס.

— אייזיק, פאר וואס דאנקסטו דו איהם ניט אפ פאר'ן שענעם שלח-מנות, אייזיק, וואס זיין יפהפיה האט מיר געשיקט? — רופט זיך אן זלאמע צו איהר מאן.

— יאסי, פאר וואס דערמאנסטו דו איהם ניט דעם נעכטיגען שלח-מנות? — זאגט זעלדע צו איהר מאן.

— אייזיק, דו הערסט, אייזיק, זי רייצט זיך נאך! וואס שווינגסטו דו איהם, אייזיק?

— וואס וועל איך געהן רעדען מיט א „לעמעשקע“? — זאגט רב אייזיק הויך אויף א קול, בכדי רב יאסי זאל דערהערען, אז ער רופט איהם „לעמעשקע“.

— איך האב מורא אנהויבען זיך מיט א „בעל-בריתניק“!... — זאגט רב יאסי הויך אויף א קול, בכדי רב אייזיק זאל הערען אז ער רופט איהם „בעל-בריתניק“.

דאכט זיך, אין פלוג, וואס ליגט אוועלכעס אינ'ם ווארט „בעל-בריתניק“? איטליכער איד, אז זיין ווייב ווערד געלעגען און האט א יונגעל, ווערד ער אויפ'ן אכטען טאג א בעל-בריתניק.

רב אייזיק אבער האט אלסדינג אויף דער וועלט געקאנט איבערטראגען, נאר נישט דעם צונעמעניש „בעל-בריתניק“. דאס איז פאר איהם געווען טויזענד מאל ערגער ווי אין טאטען אריין געשאלטען! ער איז דעמאלט קאפאבעל געווען יענעם צערויסען אויף שטיקלעך!...

דאס אייגענע איז געווען מיט רב יאָסי'ן. איהר זאָלט איהם
געבען דריי פעטש, וואָלט ביי איהם געווען מעהר ניחא. ווי דאס
ווארט „לעמעשקע“.

עס איז זיך צענויפגעלאָפּען דער גאַנצער מאַרק, און מע האָט
ווי קוים צענומען; מע האָט געוואָלט געוואָהר ווערען, פאַר וואָס
און פאַר ווען האָבען זיך עס צוויי נאָהענטע שכנים און גוטע
פריינד פּלוצים פּערפּאָהרען איינס דאָס אַנדערע אין די בערן
אַרײַן... נאָר רב יאָסי און רב אייזיק און זלאָטע און זעלדע האָט
בען גערערט אַלע פיער איינס איבער דאָס אַנדערע, זיי האָבען
אַלע אזוי געפּילדערט און געקוויטשעט, אז מע האָט נאָר געקאַנט
הערען „שלח-מנות!“ „שלח-מנות!“ — און גענוג. וואָס „שלח
מנות“? ווער „שלח-מנות“? — דאָס איז אונמעגליך געווען צו
דערגרונטעווען זיך.

— אז דו וועסט ניט איינגעבען צום מיראַוואַי אויף דער
„לעמעשקע“, זאָלסט דו זיך געזעגענען מיט'ן לעבען! — האָט זלאָטע
געשריגען אויף איהר מאַן. און רב יאָסי האָט זיך אַנגערופּען צום
גאַנצען מאַרק:

— אידען, איהר זאָלט זיין עדות, אז די דאָזיגע הולטייקע
האָט מיך אַנגערופּען „לעמעשקע“! אָט געה איד באַלד און געב'אָיין
דעם מיראַוואַי אויף איהר און אויף איהר מאַן דעם „בעל-בריתניק“
אַ פּאפּיער.

— אידען! — האָט זיך אַנגערופּען רב אייזיק. — איהר
זאָלט וויסען, אז איד שטעל אייך פאַר עדות ביי'ם מיראַוואַי, אז
דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... איד וויל איהם
ניט אַנרופּען ביי זיין שענעם נאַמען, האָט מיך נאָר-וואָס אַנגערופּען
„בעל-בריתניק“!

אין אַ שעה אַרום זענען זיי ביידע געווען ביי יודעל דעם
שרייבער, ביידע האָבען געשטעלט עדות און ביידע האָבען איינגע-
געבען צום מיראַוואַי.

1.

דער כתרילעווקער מיראָוואַי, פאַן מיליניעווסקי, אַ גראַבער פּרויץ מיט אַ לאַנגער באַרד און מיט אַ הויכען שטערן, איז שוין אזוי לאַנג מיראָוואַי, אז ער איז גוט בעקאַנט מיט דער גאַנצער שטאַדט, אויסגעבונדען מיט איטליכען בעזונדער, און איבערהויפּט מיט כתרילעווקער אידען; ער קען יעדען איינציגען, ווייסט יעדענס באַראַקטער דורך און דורך, פּערשטעהט איריש ווי אַ איר, קלוג ווי די וועלט. „טאַקי נאַר אַ אידישער קאַפּ אויף איהם!“... זאָגט מען אין כתרילעווקע.

קומט אַסיען־צייט, ארום נאָר סכות, ווערד ער פּערוואַרפען מיט פּאַפּיערען, און אלץ פון אידען זאלען געזונד זיין, — נישט חלילה פאר גנבות, גזילות און רציחות — ניין! נאָר פאַר פיינען און פאַר פּעטש איבער „שישי“, איבער „אתה־הראית“, איבער „חתך תורה“ און „חתך־בראשית“. פאַן מיליניעווסקי האָט פיינט מאַכען מיט די כתרילעווקער אידען צערעמאַניעס, אריינלאָזען זיך מיט זיי אין לאַנגע חקירות, און קיין סך רעדען לאַזט ער זיי נישט, וואַרום ס'איז אַ מעשה אַהן ציין עק. ווילען זיי שלום, איז רעכט (פאַן מיליניעווסקי איז אַ רוד־שלום־ניק): אַלץ נישט, טהוט ער אָן די קיין און שניידט: „פאַ אוקאַזו נאַ אַסנאַוואַניע טאַקאַיטאַ אי טאַקאַיטאַ סטאַטי פּסק'ע איר אפּ הערשקען זא פאַסען (חתך)־בראשית דריי טעג וועזשע, און יענקלען זא פאַסען (חתך)־תורה דריי טעג וועזשע“... קיין מיוחסים, ווי איהר זעהט, איז ביי איהם נישט פאַרהאַן.

פונקט צוויי וואַכען פאַר פּסח איז געווען דער משפּט פּונ'ם „שלח־מנות“. דאָס מיראָוואַי־שטיבעל איז געווען פול אַנגעשטויבטען מיט אידען און ווייבער, וואָס כמעט אלע זענען געווען עדות. ס'איז נישט געווען וואו אַ שפּילקע דורכצוואַרפען.

— אייזיק, יאָסקע, זלאַטע, זעלדע! — האָט אויסגערופען פאַן מיליניעווסקי, און עס זענען אַרויסגעטראָטען פֿון דער ערשטער באַנק רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל־בֿריטניק מיט זייערע ווייבער; און איידער דער מיראוואַי האָט נאָך אויסגערעדט אַ וואָרט, האָבען זיי אַלע גיער מיט אַ מאַל אָנגעהויבען רעדען, און מעהר פֿון אַלע און העכער פֿון אַלע, געוועהנליך, די ווייבער.

— גאָספּאָרין מיראוואַי! — זאָגט זעלדע, שטופּט־אָפּ דעם מאַן און בעווייזט מיט דער האַנד אויף זלאַטען. — אַנאָ עטאָ הולטייקע דאָ מיניע פּריסלאַיעט היינטיגען פֿורים האַראַשי שלח־מנות נאָ לייטיש געלעכטער! פּאַרשיווי שטרודעל אי אַרין צו־קערלעקאַכעל, פּראַסטאַ חנוק, סטראַם, טפּו!...

— אוי! אוי! אוי! איד וועל דאָס גאָרניט אויסהאַל־טען! — שרייט זלאַטע און שלאָגט זיך אין האַרצען. — דאָי באַזשע מיני טאַקיי שמאַטאַק זלאַטע!

— אַמן! — זאָגט זעלדע.

— שווייג, דו פּיסקאַטע! דוואַ פּאַדושיטשקי, גאָספּאָרין מיראוואַי, דאָי באַזשע מיני טאַקיי מזל, אי קומישברויט, אי צאַר־סקי חליעב, אי צרות איהר, אי פּראַנעק! אי פּרעה'ס מכות! אַ האַמענע אובע? וועה איז מיר!

— יאַקאָי האַמענע אובע? סע הויבט זיך גאָר ניט אָן!

דער מיראוואַי האָט געפרובט איינשטילען די ווייבער פּריהער מיט גוטען, נאָכדעם מיט בייזען, געקלונגען מיט'ן גלעקעל, און אַז ער האָט געזעהען, אַז עס העלפט ניט, ס'איז אונמעגליך זיי צו צו־מאַכען דאָס מויל, האָט ער די ווייבער אַרויסגעטריבען מחילה אין דרויסען אַרויס, סע זאָל ווערען אַביסעל שטילער, מע זאָל האַטש קאַנען הערען וואָס מע רעדט, און די מאַנסבילען האָט ער געגעבען איין עצה, זיי זאָלען געהן צום רב.

— דא ראבינא! — האט ער זיי געזאגט. — דא ראבינא
 סוואשים האמענעאוכע! — און דער גאנצער עולם איז אוועק פון
 דארטען צום רב.

רב יוזיפיל דער רב, וועדליג ער איז בעקאנט אונזערע לעזער,
 איז ברודר-השם אזא איד, וואס קאן איבערטראגען אויף זיך אלס
 דינג. ער האט ליעב אויסהערען איטליכען בעזונדער ביז'ן סוף.
 רב יוזיפיל געהט מיט דעם גאנג, אן יעדער מענש, וויפיעל ער
 זאל ניט רעדען, מוז ער אמאל אויפהערען, ווארום א מענש, זאגט
 ער, איז ניט קיין מאשינע. דער חסרון איז נאר געווען, וואס
 איצטיגס מאל האבען זיי גערעדט אלע פיער אינאיינעם, איינס
 איבער'ן אנדערען, און אויך מענשען פון דער זייט האבען זיך אלע
 מאל אריינגעמישט. נאר וואס מאכט דאס אויס? אלסדינג אויך
 דער וועלט מוז האבען א סוף... אז אלע האבען זיך גוט אנגערעדט,
 אנגעשריגען און אנגעקריענט, און ס'איז געווארען שטיל, האט זיך
 רב יוזיפיל אנגערופען צו ביידע צדדים פאן וואלי, בנעימות, ווי זיין
 שטייגער איז, מיט א זיפעל:

— אַר-אָד-אָך! געהט אזא יום-טוב, אזא הייליגער יום-
 טוב, פֿסח! א קלייניקייט — פסח! אונזערע עלטערען זענען
 ארויסגעגאנגען פון מצרים, אריבערגעגאנגען דעם ים, אזא ים,
 אין דער טריקעניש! געבלאָנזעט אין דער מדבר פערציג יאהר.
 פערציג יאהר! מקבל געווען אויפ'ן באַרג סיני די תורה, אזא תורה.
 וואס דארט שטעהט געשריבען בפירוש: „ואהבת — און דו זאלסט
 ליעב האבען, לרעד — צו דיין חבר, כמוך — ווי זיך אליין
 זאלסט דו ליעב האבען!“... צום סוף, אוי, צום סוף קריעגען
 זיך אידען, בענוותיגן הרבים, רייסען זיך ביי די בערד,
 איבער וואס? איבער נארישקייטען, שטות'ערייען... א חלול-
 השם פאר גוים, כלעבען, א חלול-השם!... מע זאל בעסער

אין זינען האָבען מעות-חטים, אָרעמע לייט נעבאָד האָבען נאָד נישט קיין מצות אויף פסח; פון אייער און פון שמאַלץ און פון שאַרירקות שמועסט מען ניט, — מצות האַטש, גוואַלד, מצות אויף פסח! אַ קלייניגקייט — פסח! אַזאַ יום טוב! אונזערע עלטערען זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים, אַריבערגעגאַנגען דעם ים, אַזאַ גרויסען ים, אין דער טריקעניש, געבלאָזעט אין דער מדבר פּערציג יאָהר, פּערציג יאָהר! מקבל געווען אויפ'ן באַרג סיני די תּורה, אַזאַ תּורה, אַזאַ תּורה! ... פּאַלגט מיר, אידישע קינדער, זייט זיך מוחל איינער דעם אַנדערען, ווערד שלום, און געהט אַהיים געזונטערהייד און האַט כּעסער אין זינען, עס געהט אַזאַ יום-טוב, אַזאַ גרויסער, אַזאַ הייליגער יום-טוב! ...

איינציגווייז, איינציגווייז, האַט זיך דער עולם אָנגעהויבען אַרויסרוקען פּונ'ם רב'ס שטוב, כּלומרשט געלאַכט פון רב יוויפּיל'ס משפט מיט אַ ווערטעל: „יאַק נע פּסק, טאָ פּסאַקען“, ווי דער שטייגער איז פון די כּתריִלעווקער לצים. נאָר אינוועניג ביי זיך אין האַרצען האַט אימליכער בעזונדער געפּיהלט, אַז רב יוויפּיל איז גערעכט, און מע האַט זיך געשעמט נאָד אַ מאָל איבער'חור'ען די מעשה מיט'ן שלחמנות!.

* * *

דעם ערשטען טאָג פּסח אין דער פּריה, נאָכ'ן דאוונען איז רב יאָסי לעמעשקע (עז איז יונגער) געווען ביי רב אייזיק בעל־ברית־ניק אויף קידוש, געלויבט דעם פּסח־דיגען ווייז, אַז ער איז היינטיגס יאָהר נאָר אַ חריפות, און געלעקט די פינגער פון זלאַטע'ס פּאַליר־טשיקעס; און דעם אַנדערען טאָג פּסח אין דער פּריה איז רב אייזיק בעל־ברית־ניק (ער איז עלטער) געווען ביי רב יאָסי לע־מעשקע אויף קידוש, נאָר נישט געקאַנט אַפּלויבען זיך פּונ'ם פּסח־דיגען ווייז פון ראַזינקעס און פון זעלדע'ס פּאַלירטשיקעס. און

בייטאג נאכ'ן עסען, אז זעלרע מיט זלאטען זענען זיך צענויפגע-
 קומען און צערעדט פונ'ם שלח־מנות, איז דער אמת ארויף ווי בוימד
 עהל אויפ'ן וואסער, און ביידע דיענסטמיידלעך, נחמה די שוואר-
 צע און נחמה די רויטע, האָבען שוין געהאט זייער עהרליך אויס-
 קומעניש: תיכף נאך פסח האט מען זיי געגעבען דעם וועג

נישטאָ קיין מתים!

ראשי-חודש אלול בין איד געקומען קיין כתרילעווקע אויף
קבר-אבות.

דאָס אלטע-אלטע כתרילעווקער בית-הקברות זעהט אויס אַ
סך שענער און אַ סך לעבעדיגער פון דער שטאָרט אלליין. איהר
געפינט דאָ שטיבלעך-מצבות שענערע, וון די שענסטע הייזער אין
שטאָרט. היינט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס ס'איז דאָ טרוקען
ווי פעפער, נישטאָ יענע לעהמיגע זומפיגע בלאַמע, וואָס איז
שטאָרט? דאָ זעהט איהר פאר זיך האַטש גרינס, אַז עס קומט
זומער-לעבען, אַ גרעזעל, אַ צוויי-דריי באַרען-בוימלעך, איהר הערט
אַ פישטשען פון פויגעלעך, וואָס שפרינגען פון איין צווייגעל אויפ'ן
אַנדערען און שמועסען זיך אויס אויף זייער לשון. דאָ זעהט איהר
פאר זיך אַ גרויסע קיילעכיגע בלויע יאַרמעלקע מיט אַ לויטערער
וואַרעמער זון. פון דער לופט שמועסט מען ניט, אַז דאָ איז זי
אין טויזענד גראַד בעסער, פרישער און געזינטער ווי אין שטאָרט.
סאי דאָ סאי דאָרט ליגט מען דאָך אין דער ערד פיער איילען!
דער חילוק איז נאָר, וואָס דאָ, אויפ'ן בית-עלמין, ליגען די מתים
אויף איין אָרט, און דאָרט, אין שטאָרט, געהען זיי נאָך אַרום;
דאָ רוהען זיי שוין און ווייסען נישט פון קיין צרות. און דאָרט
ווערען זיי נאָך פערשוואַרצט — און מי יודע, וויפיעל ס'איז זיי
נאָך בעשערט, פּקומען און מוטשען זיך אויף דער וועלט! ...
געטראַפען האָב איד דאָרטען עטליכע ווייבער ליגען אויף די
קברים, וויינען און שרייען און טענה'ן זיך אויס אויף אַ קול.

איינע וועקט די מאמע, זי זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף
 איהר איין-און-איינציגע טאכטער, וואס פון איהר איז געווארען!
 — זאלסט אויפשטעהן, מאמעניו טהייערע מיינע, הארציגע,
 געטריהע. און א קוק טהון אויף דיין איין-און-איינציגע בת יחידה,
 אויף דיין ציטעריגער שרה-פערעל, וואס זי איז געווען ביי דיר
 דאס שווארצאפעל פונ'ם אויג, ווי אזוי זי ליגט איצט אין דער ערד,
 אוי ועה איז מיר, וואלגערט זיך אין שכנות מיט קליינע קינדער
 פיסקליאטעס, וואס געהען נאקעט, קיין העמדלע אויפ'ן לייב,
 ווארים ער קרענקט כסדר, ישראל'יק דיינער, פון זינט ער האט זיך
 צוגעקיהלט דעמאלט אויפ'ן יריד קרענקט ער און דאקטערט זיך.
 מע באדארף איהם געבען מילך, איז ניטא! און די קינדערלעך
 נעבאך שרייען אויך „מאני“, און ס'איז ניטא! און דירדהגעלט
 מאנט מיר הענזיל דער שניידער, ביי איהם זיך איד היינט, און
 ס'איז ניטא! און פאר הערשלען שכר-למוד, ער ווערד היינטיגס
 יאהר ברמצוה, דארף מען צאהלען נאך פאר יענעם זמן, און ס'איז
 ניטא! צו וואס מע נעמט זיך — איז ניטא, ניטא און ניטא! ...
 די אנדערע איז געקומען צום טאטען אויפ'ן קבר זיך קלאגען
 אויף איהר מאן, וואס מע האט איהר געגעבען; מע האט געמיינט
 איין אנטיק, א צאצקעלע האט מען געזאגט. אלע מיידלעך האב
 בען איהר דענסטמאל מקנא געווען. צום סוף לאזט זיך אויס, אז
 ער איז גאר א שארלאטאן, איין אויסברענגער, פארגינט זיך אוועק
 געבען היינטיגען יומיטוב פאר מפטיר פינף און פופציג „גילדיון“,
 און פאר'ן ערשטען פסוק פון „אתה הראית“ איז ער א בעלז גע-
 ווען אפצאהלען פאראיאהרען א דרייערעל! און וויפיעל ברענגט
 ער אויס אויף די ביכלער, וואס ער קויפט אלע מאל — פאר די
 ביכלעך וועט ער אוועקגעבען דעם טאטען מיט דער מאמע, און
 וואס איד קרענק און דאר — דאס אהרט איהם ניט! ...
 די דריטע איז געקומען אפגעבען כול-טוב איהר מאן אויף
 יענער וועלט; זי מאכט חתונה דאס ערשטע קינד און האט נישט
 מיט וואס, אפילו דאס ערשטע האלב נדו, וואס זי האט צוגעזאגט

איינלעגען, האט זי נאך אויך ניט איינגעלעגט. קיין העמד נישט אויפ'ן לייב, קיין פאר שיד אפילו, און ווער רעדט פון חתונה הוצאות, כליזמר, סארווערס, דאס, יענץ — וואו וועט זי דאס נעמען? ... דער קאפ ווערד איהר שיער ניט צעפאלען, טאמער, חלילה, ווערד איהר שידוך אויס שידוך — וואס וועט זי טהון? ... און אזוי אלע איבעריגע ווייבער וויינען און בעקלאגען זיך אויף זייערע צרות, גיסען אויס זייער ביטער הארץ דורך טרערען, רעדען זיך אויס אביסעל מיט זייערע ליעבע און געטרייהע, טאמער וועט ווערען האַטש אביסעל גרינגער אויף דער נשמה, און אז מע וויינט זיך גוט אויס, ווערד טאקי גרינגער...

איד דרעה מיר ארום צווישען די אלטע האַלבראיינגעפאלענע קברים, ליען די אלטע אַפגעריבענע אויפשריפטען פון די איינגע- בויגענע מצבות, דערזעהט מיר פון דערווייטען רב אריה דער קברות-מאן מיט דער לאַנגער פלאַכסענער באַרד און מיט די רויטע אויגען און פרענט מיר:

— צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז שוין אזוי אלט, אז קיינער ווייסט ניט זיינע יאהרען, און ער אליין אויך ניט. פון דעסטוועגען האַלט ער זיך ריין און ציכטיג, די שטיוועלעך אויסגעפוצט, די באַרד צעקעמט, איטליכס הערעל בעזונדער, און היט זיך אַפ, ווי אַ ציטעריגער בן-יחיד ביי דער מאַמע, עסט נאָר ווייכע זאַכען און טרינקען טרינקט ער אלע פריהמאָרגען געקאַכטע קרייטער מיט קאַנדעלצור קער. „ס'איז איהם גוט ווי די וועלט!“ — זאָגט מען אויף איהם איז כתרילעווקע, און מען איז איהם באמת מקנא.

— שלום-עליכם, רב אריה, וואָס מאַכט אַ איד? — רוף איד מיר אַז און געהצו צו איהם נאָהענט. ס'איז פאַרנאכט. די זון האַלט ביי אונטערגעהן און בעגילט די שפיץ קברים. רב אריה פער- שטעלט זיך מיט דער האַנד, בעטראַכט מיר מיט די רויטע אויגען, גלעט די באַרד און קוקט זיך איין.

— ווער ביזט דו? און צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז אזוי אלט, אז ער מעג זיך פערגינגען צו זאגען אלעמען „רו“.

איד זאג איהם, ווער איד בין און צו וועמען איד דארף, דער-קענט מיך רב אריה און גיט מיר אפ שלום-עליכם און שאמקעט מיט די ליפען, רעדט מיט א פייה:

— א? ביזט דו דאס? געקענט דעם טאטען דיינעם און דעם זיידען רב וועוויק נאך, געווען א טייערער איד, און דעם פעטער פיני, אויך געווען א שענער איד, און דער פעטער בערקע ליגט אויך דא ביי מיר, און די מוהמע חנה — אלע געקענט, אלע געשטארבען, אלע פיינסטע מענטשען אויסגעשטארבען. נישט געבליבען איינער א רעכטער, מיינע אויך אוועקגעשטארבען (ער טהוט א זיפין און א מאך מיט דער האנד). פריהער די קינדער באגראבען, אלע קינדער באגראבען, נאכדעם איז זי אליין אוועק געשטארבען, געווען א צדיקית, מיר צו לענגערע יאהר, מיך גע-לאזט אליין, אויף דער עלטער. נישט גוט.

— נישט גוט? — פרעג איד איהם.

— נישט גוט — מאכט ער — נישט גוט, נישטא קיין מתים.

— נישטא קיין מתים? — זאג איד.

— נישטא קיין מתים. — זאגט ער.

— מע האט אויפגעהערט — זאג איד — שטארבען ביי אייך

אין כתרילעווקע?

— וואס איד שייך שטארבען? — זאגט ער. — שטארבען

שטארבט מען, נאך וואס? קליינווארג, נפל'עף, אדער קבצנים;

וואס האט מען פון זיי, משטיינס געזאגט! צענויפגעמען אויף תכריכים, נאכ'ן ערשטען קדיש שענקען די יתומים א שטיקעל ברויט.

וואס זאל מען טהון? א ברירה האט מען? (ער טהוט מיר א ווייז מיט דער אויסגעטריקענטער האנד אויף די וויינענדיגע ווייבער).

אט ליגען ווייבער אויסגעצויגען, ווי די שררה'טעס, אויף די קברים.

וואס האט מען פון זיי? וויינען זיך אן ווי די פויקען, וואס אהרט

דאס זיי? עס קאסט זיי געלט? געה פיהר זיי, ווייז זיי, וואו

ליגט דער טאטע, וואו ליגט די מאמע? וואו ליגט דער פעטער, וואו ליגט די מוהמע? זייער טאטענס משרת! עם מאכט זיך, איינע וויינט אזוי לאנג, ביז זי פאלט גאר חלשות, באדארף מען זי נאך מינטערען, געבען א טרונק וואסער, און א מאל — א שטיק קעל ברויט אויך. פון וואנען? פון וואס? די גרויסע מחיה? אז קיין מתים איז נישטאָ, און לעבען דארף מען, און חתונה מאכען אין אייניקעל א יתומה'לע, שוין א מיידעל אין די יאהרען, דארף מען אויך; געווען א חתן, שוין כמעט געהאלטען ביי א שידוך טהון, דוקא נישקשה פון א יונגענמאן, א פאקענטרעגער, איין אלמן אפילו, מיט קינדער עטליכע, נאָר א בעל-פרנסה, א שענער פארדייער נער, דאָס הייסט, אז ער לייזט, פארדיענט ער. חתן-כלה זיך שוין אפילו אָנגעקוקט אויך; געקומען צו עפּים, שוין געהאלטען ביי תנאים שרייבען, זאָגט ער: „נו, און וואָס הערט זיך מכה נדון?“ זאָג איך: „וואָסער נדון?“ זאָגט ער: „מע האָט דאָך מיר גע-זאָגט, אז איהר גיט א פופציגער נדון.“ זאָג איך: „אַלע בייזע חלומות אויף מיינע שונאים'ם קען! א פופציגער? ווי קומט צו מיר פופציגערס? איך וועל געהן גנב'ענען, צי אויסגראַבען פרעמדע תכריכים ביי מיר פון די קברים און פארקויפען?“ ... הקיצור הדבר, דער שדוך איז געוואָרען אויס שדוך. און געה רעד מיט זיי, מיט די כתרילעווקער בעלי-בתים, זענען זיי נאָך גערעכט: ליי זאָגען: „רב אריה, איהר זינדיגט, איהר האָט, קיין עין-הרע, א פרנסה אין האַנט“ ... א שענע פרנסה! אז וואו ס'איז געווען ערגיץ א לייטישער מת, א פיינער מענטש, א שטיקעל נגיד, איז ער שוין לאַנג געשטארבען, און קיין פרישע קומען נישט צו, נישטאָ קיין מתים! נישטאָ!

פערבענגט אהיים

נישטא איין זאך אויף דער וועלט, וואס מע זאל דערפון נישט וויסען אין כתרילעווקע; נישטא איין נייעס אויף דער וועלט, וואס מע זאל דערפון נישט געוואהר ווערען ביי די קליינע מענ-שעלעך.

אמת, אז עס קומט אן אהין, קומט דאס אן שוין אביסעל שפעטליך. און נישט פון דער ערשטער האנד — נו, וואס זשע איז? איין אומגליק א גרויסער? אדרבה, מיר דאכט, אז ס'איז גאר א מעלה, די גרעסטע מעלה.

ווארום, צווישען אונז רעדענדיג, וואס האבען, אשטייגער, די כתרילעווקער אידען צו פערלירען, אז זיי וועלען געוואהר ווערען די היינטיגע נייעסען, די בשורות טובות, ישועות ונחמות, וואס לאזען זיך הערען אויף דער וועלט, הלילה וחס, שפעטער מיט א חודש אדער מיט צוויי, און אפילו מיט א יאהר שפע-טער? — א גרויסער אומגליק!

הקיצור, די כתרילעווקער קליינע מענשעלעך זענען געוואהרע געווארען, — אפילו אביסעל שפעטליך — אז ס'איז דא א ווארט, וואס הייסט צ י ו נ י ז ם .

תחילת האט ניט יעדער פערשטאנען אקוראט וואס איז די טייטש „ציוניזם“. שפעטער, אז מע האט אנגעשמעקט אין כח-דילעווקע דעם פשט פון „ציוניזם“, אז עס נעמט זיך פון „ציון“ וואס איז סדר, און אז ציוניסטען איז אזא מין חברה, וואס האבען חשק איבערפעקלען אלע אידען קיין ארץ-ישראל, איז גע-

וואָרען אין שטאָרט, וואָס זאָל איד אייך זאָגען? — חוכא ומלולא! מע האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען. זייערע געלעכטערען. מיין איד, האָט מען בעדאַרפט הערען פאַר אַ מייל, און די גלייכ-ווערטלעך, וואָס זענען געפּלויגען אויף רב הערצל דעם דאָקטאר. אויף דעם דאָקטאר נאָרדען און אויף אַלע איבעריגע דאָקטויר-רים, וואָלט כּראַי געווען, כלעבען, מען זאָל זיי צענויפּזאַמלען. פּערשרייבען און אַרויסגעבען בעזונדער אין אַ ביכעל; איד בין אייך ערב, אַז עס געפינט זיך אין זיי אַ סך מעהר זאַלץ און אַ סך מעהר פּעפּער, ווי אין יענע לאַקרייז-זיסע ווערטער און קלונע רעד, וואָס מע דרוקט זיי אַלע יאָהר אין די לוחות אויף דער צווייטער זייט...

אַ מעלה האָבען די כּתריִלעווקער לייט, אַז כל־זמן זיי לאַ-כען — לאַכען זיי, נאָר אַז זיי לאַכען זיך גוט אַז, הויבען זיי ערשט דעמאָלט אָן צעקייען די זאך. נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל און הויבען אַן צו פּערשטעהן. אַזוי אין געווען אויך מיט'ן ציוניזם. פּריהער האָט מען געלאַכט, געמאַכט חזק, געזאָגט ווערטלעך; נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען זיך צוהערען, וואָס מע רעדט און וואָס מע שרייבט אויף די בלעטער, איבער'חזר'ען און איבער-קייען „נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע וויעדער צוריק“, און שפּעטער, אַז מע האָט דערהערט שמועסען עפּים פּון אַ באַנק, אַ אידישע באַנק מיט אידישע אַקציעס, און וויבאַלד אַקציעס. אין דאָך אַפּנים, די משמעות, אַז מע רעדט עסק, „געשעפט“, „לשון געלד“, — און מיט געלד וואָס קאָן מען היינטיגע יאָהרען נישט אויספּיהרען אויף דער וועלט? וכפּרט נאָך ביי'ם טערק מיט דער רויטער יאַרמעלעקע, וואָס אין אַליין אויף אַ גוטער כּתריִליק גלייך מיט אַלע כּתריִלעווקער? און פּון דעמאָלט אַז האָט מען זיך גע-נומען אין כּתריִלעווקע צום ציוניזם גאַנץ געשמאַק. די כּתריִלעווקער זענען, כּרוך השם, אַזעלכע לייט, וואָס איהר פּועל'ט ביי זיי וואָס איהר ווילט. דאָס, וואָס נעכטען האָט זיך זיי געדאַכט קרוג ווי אַ קאָטשערע און שווער כּקריעת יס'חו. אין ביי זיי היינט

גלייך, וואָס גלייכער קאָן שוין נאָר ניט זיין, און גרינג ווי אויפֿ-
 עסען אַ בייגעל, אָדער אויסרויכערען אַ פּאַפּיראַס. אַפּקויפּען
 ביי'ס טערק ארץ-ישראל — וואָס קאָן נאָר זיין גרינגער דערפּון?
 וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אין וואָס קאָן דאָ זיין די מניעה?
 געלד איז דאָך ניט שייך צו זאָגען; וואָס פאַר אַ ראלע שפּיעלט
 ביי אונז געלד? איין רויטשילד (ער זאָל נאָר וועלען) קאָן ער
 דאָך אַפּקויפּען גאַנץ ארץ-ישראל מיט סטאַמבול און מיט'ן טערס
 אינאיינעם. פאַר'ן מקח איז אוראי נישטאָ וואָס צו זאָרגען זיך.
 ס'איז דאָך עפּים אַ געשעפט, וועט מען זיך דינגען; ממה-נפּשה,
 אַ רענדעל אראָפּ, אַ רענדעל אַרויף. בלייבט איבער נאָר איין זאָך:
 באַשר וואָס? טאַמער וויל ער ניט פּערקויפּען? עט, נאַריש-
 קייטען! פאַר וואָס זאָל ער ניט וועלען? והשנית, מיר זאלען
 וועלען זיך גוט אויסרעכענען, זענען מיר דאָך מיט איהם שטיקלעך
 אייגענע נאָר — ניין, טאַקי גאַנץ נאָהענטע קרובים, אמת'ע שני
 שבשלישים, אידען און טערקען, יצחק און ישמעאל...

קיצור הדבר, מע האָט געמאַכט איין איסיפה און די אנדערע
 און די דריטע — ס'איז געוואָרען מיט גאַט'ס הילף אַ „חברה“,
 און מע האָט געקלויבען „משלענעס“, אויסגעוועהלט אַ פרעזידענט,
 אַ וויצעפרעזידענט, אַ קאָזנאַטשיי, און אַ סעקרעטאַר און אַ קאָ-
 רעספּאָנדענט, גלייך ווי אין אַלע לייטישע שטערט; און איטלי-
 כער האָט זיך פּערשריבען שקל-געלד, ווער אַ קאַפּיקע און ווער
 צוויי קאַפּיקעס אַ וואָך. יונגע לייט האָבען געהאַלטען
 פּלאַס-פּיערדיגע „רעדעס“, געזאָגט זעהר שענע דרשות. די
 ווערטער „ציון“, „ציוניזם“, „ציוניסטען“ האָבען זיך געלאָזט
 הערען העכער און העכער. די נעמען „ראַקטאַר הערצל“, „ראַקט
 טאַר נאַרדוי“ און די איבעריגע דאַקטוירים האָבען זיך געלאָזט
 הערען אַפּטער און אַפּטער. „משלענעס“ זענען געוואָרען וואָס
 ווייטער מעהרער און מעהרער, און געלד האָט זיך אויך צענויפֿ-
 געקלויבען אַהיבשע פּויטיקע, — האָט מען געמאַכט אַ גרויסע
 איסיפה און מע האָט זיך אוועקגעזעצט בעקלערען, וואָס טהוט

מען מיט'ן געלד: צי מע זאל דאס קאפיטאל דערווייל איבער-
לאזען דא אויפ'ן אָרט, מאַכען אַ בעזונדערען „פּאַנד“ פאַר די
כתרילעווקער ציוניסטען, צי מע זאל דאס אַפּשיקען אין צענטער
אַרײַן, צי מע זאל נאָך אַביסעל צוואַרטען, בײַז עס וועט זיך
צענויפקלויבען אַ היבשע סומע, און די שטאַרט וועט ווערען אײַן
אַקציאָנער פון דער אירישער באַנק.

די דאָזיגע אַסיפה איז געווען, קאָן מען זאָגען, אײַנע פון
די הײַסע שטורעמדיגע אַסיפות אין כתרילעווקע. די דעות האָבן
בען זיך צעטיילט: אַ סך זענען געשטאַנען פאַר'ן „צענטער“,
געזאָגט: מײַך זענען מחויב אונטערצוהאַלטען דעם „צענטער“,
וואָרום אַז מיר וועלען ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, און
אײַהר וועט ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, — פון וואָנען
זשע וועט ער ציהען חײַונה? ... אַנדערע האָבען גערונגען פּער-
קעהרט, אַז דער „צענטער“ וועט זיך בעגעהן אַהן כתרילעווקע:
„מיר זענען נישט מחויב פאַרזאָרגען די גאַנצע וועלט; עמיצער
זאָרגט זיך דען פאַר כתרילעווקע? לאַז זיך יעדער אין זײַנע
האַבען זיך — וועט אײַך זײַן גענוג“ ...

איז אויפגעשטאַנען דער פרעזידענט, נח רב יוסילע'ס, אַ
גנר'ס אײַן אײַדעם און אַ יונגעראַן אַ מיטביל, נאָך גאָר אַהן
אַ באַרד, און האָט געזאָגט עטליכע וואַרעמע ווערטער:
— „פּיער טױזענד יאָהר — אַזױ האָט נח דער פּרעזידענט
אַנגעהויבען און האָט גענומען אַביסעל צו אַ הױכען טאָן — פּיער
טױזענד יאָהר, אַז מע קוקט אויף אײַך פון דער הױך פון די דאָ-
זיגע פּיראַמידען!“ מיט די דאָזיגע ווערטער האָט זיך אַמאָל
געווענדעט דער גרויסער נאַפּאַלעאָן צו זײַן גוואַרדיע, בשעת ער
איז געגאַנגען אײַנגעמען מצרים. כמעט מיט די דאָזיגע ווערטער
וויילט זיך מיר אָנהױבען מײַן הײַנטיגע רעדע צו אײַך, נאָר אַבײ-
סעלע אַנדערש: שױן באַלד צוויי טױזענד יאָהר, ברידער, אַז
מיר געפּינען זיך... נישט אויף דער הױך פון די פּיראַמידען.
נאָר טיעף, נײַען אײַלען אין דער ערד. שױן באַלד צוויי טױזענד

יאָהר, אַז מיר קוקען אַרויס... נישט אויף אונזער „גוואַרדיע“, נאָר אויף משיח'ן, ער זאָל קומען אונז אויסלייזען פון גלות און אונז ברענגען אהין, אינ'ם לאַנד פון אונזערע אַבות, קיין ארץ ישראל... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אַז מיר פאַסטען אַלע שבעה עשר בתמוז, עסען נישט קיין פלייש אין די נייען טעג, און קומט תשעה־באב, זעצען מיר זיך אין די זאָקען אויף דער ערד, וויינען און קלאַגען אויף חורבן בית־המקדש... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אַז מיר דערמאָנען זיעבען און זיעבעציג מאל אַ טאָג ציין און ירושלים — און פרעגט: וואָס האָבען מיר גע־טהאָן פון ציונ'ס וועגען און פון ירושלים'ס וועגען?

איין עבירה, כלעבעה, וואָס ס'איז אין כתרילעווקע נישטאָ קיין סטענאַגראַף, וואָס זאָל געווען קאָנען זיין אויף יענער אסיפה און פערטרייבען די אויסגעצייכענטע רעדע פון נח דעם פרעזידענט דענט און באַת, ווי עס פיהרט זיך אין לייטישע שטעדט. מיר מוזען זיך דעריבער בענגיגענען נאָר מיט די עטליכע ווערטער, וואָס מיר האָבען געבראַכט על־פי זכרון, און ברענגען דעם סוף פון דער דאָזיגער טאַלאַנטפולער רעדע אין קורצען:

— אַצינד — אזוי האָט נח דער פרעזידענט אויסגעלאָזט זיין דרשה, און דער שווייס האָט גערונען פון איהם טייכענווייז — אַצינד, אַז מיר האָבען זוכה געווען צו דערלעבען אזא צייט, אַז דער אַלטער קראַנקער ישראליק האָט זיך ווי אויפגעהאַפט פונ'ם שלאָף, ער גלייכט זיך אויס די אויסגעמוטשעטע ביינער זיינע, קוקט זיך ארום וואו ער איז אין דער וועלט, און זאָגט „בית־יעקב לכו ונלכה — קומט, קינדער, לאַמיר געהן!“ — באַדאַרפען מיר, רבותי, זיך נישט פאַרלאָזען אויף קיינעם, נישט אַרויסקוקען אויף קיין נסים און נישט פאַרלאָזען זיך אויף אונזערע גרויסע, וואָרום אַז איהר וועט זיך פאַרלאָזען אויף די גרויסע, וועט איהר מעגען וואַרטען. ס'איז אַ סך גרינגער צו גע'הרנ'עט ווערען פון אַ דונער, איידער אויסרייסען ביי אַ גביר אַ קערבעל אויף ציון. אַליין, אַליין באַדאַרפען מיר אָנהויבען צו בויען אונזער גרויסען בנין: אַם אין אַני

לי — מי לי? ... אודאי מענען מיר זיך איבערנעמען, אז מיר האבען דערלעבט אזא צייט, אז אידען זאלען גאר האבען א השגה צו רעדען פון איין אייגענער אידישער באַנק! אודאי באַדארפען מיר זעהען, אז כתרילעווקע זאל ניט אַפּשטעהן פון אנדערע שטעדט און כתרילעווקער אידען זאלען אויך האבען א חלק אין אונזער „אייגענער אידישער באַנק“! איד מוז אייך אָבער זאָגען, רבותים, אז לויט די חשבונות, וואס אונזער קאָנאַטשי וועט אונז דאָ באַלד פאַרשטעלען, האָבען מיר נאָך נישט די גאַנצע סומע אויף צו בעצאָהלען אפילו פאַר איין אַקציע. עס פעהלט אונז נאָך כמעט העכער האַלב, דאָס הייסט, א פינף-זעכס קארבען. לכן איז א יושר, ברידער, איהר זאָלט זיך אַנטהון א כח טאַקי דאָ אויפ'ן אָרט און טאַקי באַלד צען נויפלעגען זיך, איטליכער וויפיעל ער קאַן, און זעהען, סע זאָל נוערען די גאַנצע סומע, צעהן רובעל, גאר אהן א שום תירוץ! ... און לאַזען אונזערע ברידער אויף דער גאַנצער וועלט וויסען, אז אין כתרילעווקע זענען אויך פאַרהאַן ציוניסטען, וואס סע ברענט אין זיי דאָס הייליגע פייערעל פון ציון, און לאַז דער דאָקטאָר הערצל זעהען, אז זיין האַרעוואַניע פון אונזערטוועגען איז האַטש ניט אומזיסט! ...

* * *

- פליעסקען מיט זיי הענד און שרייען „בראַוואַ“ — דערפון ווייסט מען נאָך נישט אין כתרילעווקע — און דאַנקען נאָט, וואס מע ווייסט נאָך נישט. דער געפילדער מיט'ן געשריי איז אזוי אויך גענוג גרויס; מע זאל נאָך דערצו דאַרפען פאַטשען מיט די הענד און שרייען „בראַוואַ“, וואָלט מען גאר טויב געד וואַרען, צו אַלרי שוואַרצע יאהר. דאַרטען, אז עס געפעלט עמיר צענס א וואַרט, געהט מען צו און מע ניט איהם איבער דער פלייצע.
- וואס זאָגט איהר אויף אונזער פרעזידענט? האָ?
- א פּיסק — דער רוה זאל איהם נעמען!

— און א קענער! ער האט ראָד אויסגעמישט קאָשע מיט באַרשט, גמרא און ספרים און אַלע ביכער...
 — מע באַדאַרף האָבען אַ קאַפּ פון אַ קלויסטער, מע זאָל דאָס אַלסדינג געדענקען אויסוועניג!
 — בהמה! יענער זיצט טאָג ווי נאַכט און קוקט אין די ביכער אַרײַן!

בקיצור, ס'איז געבליבען, מע זאָל אויסשרייען איין אַקציע. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „אויסשרייבען איין אַקציע“. ווי קומט די קאָץ איבער'ן וואַסער, אז אידען לינגען ערגיץ פערשטעקט אין אַ לאָך, אין כתרילעווקע, און די אידישע באַנק איז ערגיץ וויים איך וואו, אין לאַנדאָן? האָט זיך אַנגעהויבען אַ חתונה: בריוולעך; בריוולעך אַהין, בריוולעך אַהער. שמעיה דער סעקר דעטאַר און דער קאַרעספּאַנדענט פון די כתרילעווקער ציוניסטען האָט זיך אָפּגעשריבען, ווי מע זאָגט, אַלע פינגער, ביז ער האָט בעקומען אַ קלאָרע ידיעה, וואוהין און ווי אזוי מע בעדאַרף שיקען דאָס געלד. נאַכדעם, אז ער האָט שוין נוט געוואוסט וואוהין און ווי אזוי מע בעדאַרף שיקען דאָס געלד, האָט ער געהאַט אויף זיך אַ נייעם אומגליק — דעם כתרילעווקער פּאַסטמייסטער. דער בעקאַנטער כתרילעווקער פּאַסטמייסטער, אַ גראַבער פּריץ, און אַ גרויסער מפונק, קאָן נישט איבערטראַגען דעם ריח פון קנאַבעל (האַטש קנאַבעל ביי'ם עסען האָט ער אַליין לייעב דאָס חיות!). אז עס קומען אַרײַן צוויי איבעריגע אידען אויף דער פּאַסט, האַלט ער זיך ביי דער נאָז, שרייבט און לייענט:
 — שלום... שליאַמקאָ... טשעסנאַק...

אז שמעיה האָט איהם דערלאַנגט דעם פּאַקעט, האָט ער איהם אַ שמיץ געטהאַן צוריק אין פנים אַרײַן: ס'איז ניט אזוי געשריבען דער קאַנווערט, ווי מע בעדאַרף. דאָס אַנדערע מאל האָט ער איהם אַ שמיץ געטהאַן אין פנים אַרײַן: ער זאל געהן ברענגן גען טריוואַכס. דאָס דריטע מאל האָט ער שוין ניט געהאַט צו וואָס זיך צו טשעפען, האָט ער בעטראַכט דעם פּאַקעט פון אַלע

זייטען, גענומען שמעלצען דעם טריעה און לעגען חתימות, און בשעת מעשה א פרעג געטהאן שמעיה'ן, נישט קוקענדיג איהם גלייך אין פנים אריין: „וואס פאר געשעפטען האט ער מיט לאַנדאָן, וואָס ער שיקט אַהין געלד?“ האָט זיך אונזער שמעיה קאַרעספּאַנדענט, אַפּנים, אַרויסגעחאַפּט, צי אפּשר האָט ער געוואָלט זיך בעריהמען פאַר'ן פּאַסטמייסטער (אַלע קאַרעס-פּאַנדענטען זענען גרויסע בעריהמער!):

— דאָס געלד — מאַכט ער — געהט גלייך אין אונזער אייגענער אידישער באַנק אַריין...

האַט דער פּאַסטמייסטער אַ קוק געטהאָן אויף שמעיה'ן, ווי פּער'הרוש'ט:

— זשידאָווסקע באַנק? ווי קומט צו אידען אַ באַנק?

איז זיך מיישב שמעיה: אַז דו ביזט יא אַזאַ צורר היהודים, וועל איך דיר ווייזען וואָס הייסט „זשידאָווסקא-באַנק!“ און געהט און דערצעהלט איהם פּזמונות מיט גוזמאות (אַלע קאַרעס-פּאַנדענטען האָבען ליעב מגזם זיין!), אַז די אידישע באַנק איז די ערשטע באַנק אין דער וועלט. זי פּערמאַגט צוויי הונדערט טויזענד מיליאָן פּונט שטערלינג ריין גאַלד. אויף אונזער געלד איז דאָס אַזאַ סומע, וואָס ס'איז שווער אויסצורעכענען, מחמת אַ פּונט שטערלינג בעטרעפט אויף אונזער געלד כמעט אַ הונד-דערטער...

רופט זיך אָן צו איהם דער פּאַסטמייסטער, און טהוט אַ לעק די חתימה מיט דער צונג און אַ קוועטש איבער'ן צעלאָזמען טריעה: — מאַהל דיר, דאָס לייגסט דו שוין, ווי אַ הונט! אַ פּונט שטערלינג איז קוים צעהן קערבלעך.

— דאָס איז אַ פּראָסטער פּונט שטערלינג, וויל זיך שמעיה פּערענטפּערען — און אַ גילדענער פּונט באַטרעפט אַ סך מעהר!

— פּשאַל וואָן, דוראַק! — זאַגט צו איהם דער פּאַסט-מייסטער מיט אַ געלעכטער — וועמען דערצעהלסט דו מעשיות?

א איד מוז דיר זיין א מאשעניק! א איד מוז עמיצען אפנארען!
 ס'זאל זיין איין אנדערער אויף מיין ארט. וואלט ער דיר מכות
 צוגענומען דיין פאקעט! דו ווייסט, אז איד האב רעכט ארעם-
 טירען דיין פאקעט מיט דיר און מיט אייער גאנץ „קהל“ אינאיינעם
 דערפאר, איהר זאלט ניט אריבערשיקען אונזער געלד קיין לאנד
 דאן? מיר וועלען הארעווען, אקערען מיט דער נאז די ערד, און
 די אידעלעך וועלען קומען צו געהן אויפ'ן גרייטען פרעסען און
 יויפען און נאך נעמען און אריבערפעקלען אונזער גאלד דער שווארץ
 יאהר ווייסט וואוהין, אין א „זשידאווסקע באַנק“! ...

שמעיה האָט שוין געזעהן, אז ער האָט אָנגעאַרבייט אַ גוטע
 תּוּנָה, האָט ער אָנגענימען אַ פּוֹלֶע מויל און האָט אָפּגעשוויגען,
 ווי אַ קעצעלע. ער וואָלט אָפּגעגעבען איצטער מי יודע וויפּיעל,
 ער זאָל קאָנען נעמען צוריק די ווערטער, — ס'איז שוין אַבער געווען
 צו שפּעטליך (א סך קאַרעספּאַנדענטען וואַלטען אַפּשער וועלען צו
 ריקנעמען זייערע ווערטער מיט זייערע קאַרעספּאַנדענציעס, וואָס
 זענען פּול מיט שקרים וכזבים, נאָר בלאַטע! צוריק האַפּט מען
 נישט!). אונזער כּתּרילעווקער קאַרעספּאַנדענט איז געהרען גער
 ווען, אז ער האָט אָפּגענומען דעם „רעצעפּים“ און איז אַוועק פּון
 דער פּאַסט, ווי איין אָפּגעשמיסענער.

אָוועקגעשיקט דאָס געלד, האָבען די כּתּרילעווקער ציוניסטען
 אָנגעהויבען אַרויסקוקען אויף דער אַקציע פּון טאַג אויף טאַג.
 ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַ חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים
 און פּיער חדשים — נישטא נישט קיין געלד, נישט קיין סחורה!
 האָט מען זיך אַ נעם געטהאָן צום סעקרעטאַר, צום קאַרעספּאַנ-
 דענט הייסט דאָס, טאַמער האָט ער ניט אַהין געשיקט דאָס געלד,
 וואו מע בעדאַרף, אָדער טאַמער האָט ער ניט אַזוי געשריבען
 דעם אַררעס, ווי עס געהער צו זיין — שמעיה האָט נעבאַד געהאַט
 צו זינגען און צו זאַגען; לאַדי ער האָט נישט אויפּגעהערט צו
 שרייבען בריוולעך אין קאַמיטעט, אין צענטער און אין לאַנדאָן,
 האָט ער נאָך בעדאַרפט אויסשטעהן די טענות פּון די כּתּרילעווקער

לייט מיט זייערע ווערטלעך, וואָס האָבען איהם געשטאַכען אין דער זיעבעטער ריפּ... פאַר די מתנגדים, דאָס הייסט, פאַר די עהרליכע, פּרומע אידען און די חסידים, וואָס האַלטען נישט מיט'ן ציוניזם, איז דאָס דערווייל געווען אַ שטיקעל עסק: — „מיר האָבען דען נישט געוואוסט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין? — מיר האָבען זיי געזאָגט און גערייצט זיך מיט די ציוניסטען. — מיר האָבען אייך דען ניט געזאָגט, אז מע וועט נאָר אויסנאַרען די עטליכע גילדען, און געה לאָך מיך צום ונתנהתוקף?“...

האָט גאָט רחמנות געהאַט אויף אונזער קאַרעספּאַנדענט און ס'איז איהם אַנעקומען איינמאַל אין אַ פריהמאָרגען אַ בריעף פון לאַנדאָן, אז די אַקציע, וואָס ער האָט אויסגעשריבען, איז שוין דאָ, דאָס הייסט, נישט זאָ, אין כּתריִלֵעוועקע, נאָר אויף דער גרעניץ; מע בעדאַרף זי נור אָפּשטעמפּלען.

עס איז וויעדער אוועקגענאַנגען אַ חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים און פיער חדשים — נישטאָ קיין אַקציע! האָט בען חברה גענומען עסען דעם סעקרעטאַר: וואו איז דיין אַקציע? נאָך שטעמפּעלט מען זי? ... און האָבען איהם ניט געזשאַלעוועט קיין שטעכווערטלעך, ווי דער שטייגער איז. איהם נעבאָד איז דאָס שטעמפּלען נוט געלעגען אין האַרצען, נאָך מעהר ווי די אַקציע אליין; ער האָט פּונ'ם שטעמפּלען שיער געשפיגען מיט בלוט. האָט ער פּערקאַטשעט די אַרבעל און האָט זיך גענומען איבער־אַנייעס שרייבען בריוולעך בכל תפוצות ישראל. „היתכן? — האָט ער געשריבען. — הישמע כּזאת? מע זאָל אזוי לאַנג האַל־טען איין אַקציע און שטעמפּלען זי? מע זאָל זי, דאַכט מיר, בעדאַרפען אָפּשטעמפּלען מיט צעהנטויענד שטעמפּלען, וואָלט זי שוין אויך בעדאַרפט זיין לאַנג אָפּגעשטעמפּעלט!“... און דער חברה ציוניסטען האָט ער געזאָגט אַלע טאָג:

— ממה נפשך, איהר האָט געוואַרט אזוי פיעל, וועט איהר וואַרטען נאָך אביסעל; אזוי לאַנג, ווי עס האָט געדויערט, וועט שוין געוויס ניט גערויערען...

און כך הוה: עם האָט נישט געדויערט קיין נייען חדשים אפילו, איז אָנגעקומען אַ פּאָקעט אויף רב יוזיפּיל דעם רב'ס נאָמען (אונזער קאַרעספּאַנדענט האָט נישט געוואָלט האַכען צו טהון מיט'ן פּאַסטמייסטער). און אז ס'איז אָנגעקומען דער פּאָקעט, האָט מען צענויפּגערופּען איין אַסיפה פון אַלע משלענעם טאַקי ביי רב יוזיפּיל דעם רב אין שטוב, און אזוי ווי אַלע אידען, און כּתּרילעווקער אידען אודאי און אוראי, האַכען אומעטום און אַלע מאָל קיין צייט ניט און איטליכער וויל תּמיד זיין דער ערשטער, איז קיין חרוש ניט, וואָס מע האָט זיך געשטופּט און געקוועטשט איינס דאָס אַנדערע, געקראַכען איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ, געריסען איינער ביי'ם אַנדערען פון די הענד און בעטראַכט די אידישע אַקציע פון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“.

לאַנגלאַנג האַכען די כּתּרילעווקער ציוניסטען זיך געשפּיע-געלט אין דער אידישער אַקציע פון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“, תּחילת געזיפּצט און נאָכדעם געזאָגט איטליכער בעוונדער איין אַנדער המצאה: ס'איז געוואָרען עפּים אַביסעל פּרייליכער, עפּים לעבעדיגער, ליכטיגער אויף דער נשמה, ווי איינער וואָס וואָל-גערט זיך אין דער פּרעמד, בענגט אהיים, קוקט אַרויס אויף אַ יריעה, און פּלוצים נעמט ער אָפּ זעהר, זעהר אַ גוטען גרום פון דער היים. ס'איז אי פּרייליך, אי עם ציהט דאָס האַרץ; עם גלוסט זיך געהן טאַנצען, און טאַקי אַביסעל זיך אויסוויינען אין איינוועגס...

שפּעטער, אז דער עולם האָט זיך גוט אָנגעקוקט, האָט רב יוזיפּיל דער רב, וואָס האָט פּיינט שטופּען זיך אויבער-אָן, האַמט ער איז רב, אַ זאָג געטהאָן:

— אַנג, ווייזט נאָר אַהער?

און ער האָט זיך אָנגעזאָטעלט מיט אַ פּאַר ברילען, געקוקט, געקוקט, פּאַוואָלינקע בעטראַכט פון אַלע זייטען די „אידישע אַקציע פון אונזער אייגענער באַנק“, און דערזעהען אידישע אותיות, גע-דרוקט אויף לשון-הקודש, האָט ער אָנגעהאַן דאָס שבת'דיגע היטעל, געמאַכט אַ ברכה „שהחיינו“, און ווידער אַ מאָל געקוקט

און געקוקט אין דער אקציע אריין, און דאס פנים האט איהם אנט-
 געהויבען ווערען עפּים ווי מרה-שתורה'דיג, און מע וואָלט געמעגט
 שווערען, אז עס האָבען זיך איהם געשמעלט טרערען אין די אויגען.
 — רבי! וואָס זאָרגט איהר זיך? — האט מען איהם אַ
 פרעג געטהאָן. — מע באַדאַרף זיך פרייהען, טאַנצען באַדאַרף מען
 געהן, צום סוף... ווי קומט דאָס צו אייך?...
 רב יוזיפּיל דער רב האט נישט באַלד געענטפערט. ער האט
 אַרויסגעקומען ערניץ פון אַ קעשענע, וואָס הינטען אין דער קאפּאָד
 מע, כמעט ביי די פּאַלעס, אַ משונה-מאַרנע פעטשילע, האט אויס-
 געשנייצט כלומרשט די נאָז, נאָר אין אמת'ען מיין איד, אז ער
 האט אַ וויש געטהאָן די אויגען, און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ זיפּ?
 און מיט זעהר, זעהר איין אַנגעבראַכען קול:
 — כ'הא' מיך פאַרבענגט אַ היים...

ווען איד בין רויטשילד

(א מאנאלאג פון א כתרילעווקער מלמד).

— ווען איד בין רויטשילד, — האט זיך צעלאזט א כתריר לעווקער מלמד איינמאל אין א דאנערשטאג, בעת די רבי'צין האָט איהם געמאָנט אויף שבת און ער האָט ניט געהאַט, — אוי, ווען איד זאָל זיין רויטשילד! טרעפט, וואָס איד טהו? ראשית חכמה, פיהר איד איין א מנהג, אז א ווייב זאל תמיד האָבען ביי זיך א דרייערעל, בכדי זי זאָל פארשפּאַרען דולען א ספּאַדיק, אז סע קומט דער גוטער דאנערשטאג און ס'איז ניטאָ אויף שבת... והשנית, קויף איד אויס די שבת'דיגע קאַפּאַטע, אָדער ניין — רעם ווייב'ס קעצענעם בורנוס — לאָז זי אויפהערען פיקען אין קאַפּ אריין, אז ס'איז איהר קאַלט! און קויף אַוועק די ראַזיגע שטוב איננאַנצען מיט אַלע דריי חדרים, מיט דער קאַמער, מיט דער שפּיזאַרני, מיט'ן קעלער, מיט'ן בוידעם, מיט הכל בכל מכל פלעך קעל, — לאָז זי ניט זאַגען, אז ס'איז איהר ענג; גאָ דיר אַוועק צוויי חדרים, קאָך דיר, באַק דיר, וואַש דיר, באַק דיר, און לאָז מיך צורוה, איד זאָל קאַנען קנעלען מיט מיינע תלמידים מיט א ריי נעם קאַפּ! נישטאָ קיין דאגות פרנסה, מע באַדאַרף נישט קלערען, וואו נעמט מען אויף שבת — מחנה נפשות! די טעכטער אַלע חתונה געמאַכט, אַראַפּ א האַרב פון די פלייצעס — וואָס פעהלסט מיר? הויב איד מיר אַז אַרומקוקען אַכיסעל אויף דער שטאַדט. דאָס ערשטע בין איד מנדר א נייעם דאָד אויפ'ן אַלמען בית-

המדרש, לאז אויפהערען קאפען אויפ'ן קאפ, בשעת אידען דאוונען; און, להבדיל, דאס מרחץ בוי איך איבער אויפסניי, ווארום ניט היינט-מארגען — עם וועט דארט מוזען זיין איין אומגליק, חס ושלום, טאמער פאלט דאס אויס אקודאט בשעת נשים באדען זיך און וויבאלד דאס באד, מוז מען שוין דאס הקדש אוראי צעווארפען און אנדערשטעלען א „בקר-חולים“, אבער טאקי וואס א בקור-חולים הייסט, מיט בעטלעד, מיט א דאקטאר, מיט רפואות, מיט ייבלעד אלע טאג פאר די חולאים, ווי עם פיהרט זיך אין לייטישע שטערט. און א „מושב-זקנים“ שטעל איך אוועק. אלטע אידען לומדים זאלען זיך ניט וואלגעווען אין בית-המדרש ביי דער הרובע, און א חברה „מלביש-ערומים“, ארעמע קינדער זאלען ניט ארומ-געהן, איך בעט איבער אייער כבוד, מיט די פופקעס אין דרויסען, און א חברה „נמילות-חסדים“, אז איטליכער איד, סאי א מלמד, סאי א בעל-מלאכה, סאי א סוחר אפילו זאל פארשפארען צאהלען פראצענט, נישט דארפען פאר'משכונ'ען דאס העמד פונ'ם לויב, און א חברה „הכנסת-כלה“, אז וואו ערגיץ איין ארעם מיידעל, נעבאך א דערוואכסענע, זאל מען זי אויסקליידען, ווי עם געהער צו זיין, און חתונה מאכען, און נאך כדומה. אזעלכע חברות פיהר איך איין ביי אונז אין כתרילעווקע... נאר וואס איך שייך עפיוס דוקא נאר ביי אונז אין כתרילעווקע? אומעטום, וואו עם געפינען זיך נאר אחינו בני ישראל, פיהר איך איין אזעלכע חברות, אומעטום, אויף דער גאנצער וועלט! און בכדי עם זאל זיך פיהרען מיט א סדר, ווי עם געהער צו זיין — טרעפט, וואס טהו איך? מאך איך אויף אלע חברות איין חברה א גרויסע, א צדקה-גדולה-חברה, וואס גיט אכטונג אויף אלע חברות, אויף אלע אידען, דאס הייסט, אויף דעם כלל ישראל, אז אידען זאלען אומעטום האבען פרנסה און לעבען אין אחדות און זאלען זיך צען אין די ישיבות און לערנען: חומש מיט רש"י, מיט גמרא, מיט תוספות, מיט מהרש"א, מיט אלע שבע חכמות און מיט אלע שבעים לשון, און אויף אלע ישיבות זאל זיין איין ישיבה א גרויסע

א אידישע אקאדעמיע. אין דער ווילנא געוויינטליך, וואס פון דארטען זאלען ארויסגעהן די גרעסטע לומדים און חכמים אין דער וועלט, און אלסדינג זאל זיין אומזיסט, „על חשבון הנביר“. אויף מיין קעשעני, און אלסדינג זאל זיך פיהרען מיט א סדר און מיט א פלאן. עם זאל נישט זיין קיין „געב׳מיר-נאָדיר-האַפּ-לאַפּ“, און אלע זאלען אין זינען האַבען נאָר טובת-הכלל! ... און בכדי מע זאל קאָנען טראָגען אויפ'ן קאָפּ דעם „בלל“ — וואָס דאַרף מען? דאַרף מען בעוואַהרענען דעם „פרט“. און מיט וואָס קאָן מען בעוואַהרענען דעם פרט? געוויינטליך, מיט פרנסה; וואָרום פרנסה, הערט איהר, דאָס איז דער רעכטער עיקר; אַהן פרנסה קאָן נישט זיין קיין אַהרות; איבער'ן שטיקעל ברויט, משטיינס געזאָגט, איז איינער דעם אַנדערען יורד לחיוו, קאַפּאַל יענעם קוילען, סמ'ען, הענגען! ... אפילו די שונאי ישראל, אונזערע המנ'ס פון דער גאַנצער וועלט, מיינט איהר, וואָס האַבען זיי צו אונז? גאַרנישט. נאָר צוליעב פרנסה. זיי זאלען האַבען פרנסה, וואָלטען זיי גאָר אזוי שלעכט ניט געווען. פרנסה ברענגט צו קנאה, קנאה ברענגט צו שנאה, און דערפון, רחמנא ליצלו, נעמען זיך אלע צרות אויף דער וועלט, אלע אומגליקען, ניט דאָ געדאַכט, מיט אלע רדיפות, מיט אלע הריגות, מיט אלע רציחות און מיט אלע מלחמות...

אוי, די מלחמות, די מלחמות! דאָס איז, הערט איהר, גאָר אַ שחייה פאַר דער וועלט! ווען איך בין רויטשילד, מאַך איך אויס מלחמות, אַבער טאַקי לחלוטין אויס!

וועט איהר דאָך פרעגען: ווי אזוי? נאָר מיט געלט. דהיינו? איך וועל עם איך געבען צו פאַרשטעהן מיט אַ שכל: למשל, צוויי מלוכות צעאַמפערען זיך איבער אַ נאַרישקייט דאַרט, אַ שטיקעל ערד, וואָס איז ווערטה אַ שמעק טאַבאַקע; „טערי-טאַריע“ הייסט עם ביי זיי. די מלוכה זאָגט, אַז די טעריטאָריע איז איהר טעריטאָריע, און די מלוכה זאָגט: „ניין, ס'איז מיין טעריטאָריע“. מששת ימי בראשית, הייסט עם, האָט גאָט באַ-

שאפען אט דאס שטיקעל ערד פון איהר כבוד וועגען. קומט צו געהן א דריטע און זאגט: „איהר זענט ביידע בהמות; די טעריטאריע איז אלעמענס טעריטאריע, א רשות הרבים הייסט עס“. הקיצור, טעריטאריע אהער, טעריטאריע אהין, מע „טעריטאריעט“ אזוי לאנג, ביז מע הויבט אן שיסען פון ביקסען און הארמאטען, און מענטשען קוילען זיך איינס דאס אנדערע ווי די שאף, און בלוט, בלוט גיסט זיך אזוי ווי וואסער.

אבער אז איד קום צו זיי לכתחילה און זאג זיי: „שאט, ברודערלעך, לאזט אייך דיענען. אין וואס געהט דא ביי אייך, אייגענטליך, דער גאנצער סכסוך? מע פארשטעהט דענו ניט אייער מיין? איהר מיינט ניט אזוי די הגדה, ווי די קניידלעך, טעריטאריע איז דאך ביי אייך נאר איין אויסרעד; דער עיקר איז דאך ביי אייך יענע מעשה, פעטימעטי, קאנטריבוציע! און וויבאלד לשון קאנטריבוציע — צו וועמען קומט מען אז מיט א הלואה? צו מיר, צו רויטשילד'ען הייסט עס. אמעהר, ווייסט איהר וואס? נא דיר, איינגלענדער מיט די לאנגע פיס און מיט די קעסטלדיגע הויזען, א מיליאַרד! נא דיר, נא דיר, מוהמע רייזעל, דער רויטער יארמעלקע, א מיליאַרד! נא דיר, מוהמע רייזעל, אויך א מיליאַרד. ממהינפּשד, נאט וועט אייך העלפען, וועט איהר מיר אפצאהלען מיט פראצענט, ניט חלילה קיין גרויסען פראצענט, פיער אדער פינף לשנה, איד וויל אויף אייך ניט רייך ווערען“...

פארשטעהט איהר שוין? אי איד האָב געמאכט א געשעפט, אי מענטשען הערען אויף צו קוילען איינס דאס אנדערע, ווי די אַכסען, אומזיסט און אומנישט. און וויבאלד אויס מלחמות, היינט צו וואָס באַדאַרף מען דאָס כל־זיון, מיט'ן חיל, מיט אלע זיבע-צעהן זאכען, מיט'ן נאַנצען טאַרעראַם? אייף תשעה נייענציג כפרות! און וויבאלד אויס כל־זיון, אויס חיל, אויס טאַרעראַם, איז דאָך אויס שנאה, אויס קנאה, אויס טערק, אויס איינגלענדער, אויס פראַנצויז, אויס ציגיינער, אויס איד, להבריל — די גאַנצע וועלט

באקומט גאר דעמאלט איין אנדער פנים, ווי אין פסוק שמעה ביי
אונז געשריבען: „והיה, און עם וועט זיין, ביום ההוא,
דאס הייסט, אז משיח וועט קומען!“... (שמעלס זיך אפ)
און אפשר, הא? ... ווען איך בין רויטשילד, קאן זיין, אז
איך בין גאר מבטל דאס געלט. אויס געלט! ווארום, לאמיר זיך
ניט נארען, וואס איז דענו געלט? — געלט איז דאך, אייגענטליך,
גאר א סתם, איין איינגערעדטע זאך. מע האט גענומען א שטיקעל
פאפיער, אוועקגעשטעלט א צאצקע און אנגעשריבען: „טרי
רובליע סערעבראם“. געלט, זאג איך אייך, איז נישט מעהר
ווי א יצר-הרע, א תאוה אזעלכע, איינע פון די גרעסטע תאוות,
וואס אלע ווילען דאס און קיינער האט
דאס נישט... אבער אז סע זאל לחלוטין גאר ניט זיין קיין
שום געלט אויף דער וועלט, וואלט דאך דער יצר-הרע ניט געהאט
וואס צו טוהן, און די תאוה וואלט ניט געווען קיין תאוה. איהר
פארשטעהט, צי ניין? איי וואס? איז דאך די קשיא, וואו וואל-
טען דעמאלט נעמען אידען אויף שבת? (פערטראכט זיך אויף א
ווילע). איז דער תירוץ: למאי וואו וועל איך א י צ ט ע ר
נעמען אויף שבת? ...

די יורשים

א.

„די מאירס מיט די שניאורס“... אייגענטליך, זענען דאס געווען נאָר א י י ו מאיר און נאָר א י י ו שניאור, און געווען זענען זיי א צווילינג, און אזוי שטארק עהנליך איינס מיט דאס אנדערע, אז עס זענען געווען צייטען, וואָס ס'איז כמעט אונז מעקליך געווען צו טרעפּען, ווער פון די צוויי איז דאָ מאיר און ווער איז דאָ שניאור.

קינדוויון, דערצעהלט מען, האָט זיך געטראָפּען מיט זיי א מעשה, מיט האָט זיי שיער ניט פּערביטען, און אפשר קאָז זיין. אז מע האָט זיי טאַקי פּערביטען. ומעשה שהיה כך היה. זייער מוטער איז געווען, דאַרפט איהר וויסען, א אידניע א קלייניטשקע, נעבאָד ניט קיין געזונדע, נאָר זעהר א קינדעלדיגע, דאָס הייסט, זי האָט אויף איהר לעבען שטאַרק געקינדעלט; אלע יאָהר, אלע יאָהר האָט זי געהאַט א קינד. דאָס קינד האָט אָבער ניט מעהר געמוטשעט זיך ווי א יאָהר און איז, נישט פאַר אַידי געדאַכט, אוועקגעקומען. אזוי לאַנג, ביז זי האָט אויפגעהערט צו קינדלען און האָט געמיינט, ס'איז איין עק. צום סוף — דעם אויבערשטענס נסים! — האָט זי גאָט בעגליקט, אויף דער עלטער שוין, און דוקא מיט א פאַרעל! איז איהר אָבער שווער געווען אליין אויסזויגען ביידע קינדער, האָט זי נעבאָד געמיינט דינגען א צוזויגעריין. א ברירה האָט זי געהאַט? א כתרילעווקער איד, ער

מעג זיין ווי אַרעם, וועט ער אויף דער גאס קיין קינד נישט ארויס-
ווארפען און אויף פרעמדע הענד דאס נישט אוועקגעבען, ס'ידען
חלילה א יתום...

בעשטעלט א צוזוינערין, האט די מוטער גענומען זיך מאיר'ען
(מאיר איז געווען עלטער פון שניאור'ען אויף א גוטע האַלבע
שעה), און שניאור'ען האט זי אוועקגעגעבען דער אס. נאך אזוי
ווי די אס איז אויך געווען, נישט פאַר אַיך געדאַכט, אַ אַידינע
נישט קיין געזונדע, האַבען ביידע, אי מאיר אי שניאור, געהאַט
מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע נעבאָד אויסגעגאַנגען
פון הונגער, געשריגען גאַנצע נעכט, זיך געריסען אויף די גלייכע
ווענד.

ויהי היום, האט מען גענומען איינמאַל די קינדער באַדען.
געוויינטליך, אין איין מולטער. אויסגעטהאן זיי די העמדלעך און
אַרײַנגעלעגט זיי ביי דעם אין היים וואָסער אַרײַן, זענען ביי דעם
ברעקלעך געוואָרען רוים און אַנגעבלאַזען, ווי פאַחירלעך; עס
ווייזט אויס, אז זיי האַבען פון דעם כאַר משונה הנאה געהאַט —
אַ איד האַט לײַעב אַ כאַר... ביי דעם זײַגערינס זענען געשטאַנען
איבער דער מולטער און האַבען אונטערגעגאַסען אַלע מאַל פּריש
וואָסער, און די קינדער האַבען אַנגעקוואַלען, געמאַכט מיט די
הענטלעך און מיט די פיסלעך, ווי אַ זשוקעל, האַט איהר געזעהען
אַמאַל, אז מע קעהרט איהם איבער מיט'ן בייכעל ארויף. אַפּגע-
באַדען, האַט מען דאָס פאַרעל אַרויסגענומען, אײַנגעהילט אײַן אַ
ליילעך (אײַן לײַלעך) און אײַנגעלעגט אין בעט אַרײַן (אין אײַן
בעט אַרײַן), זיי זאַלען זיך אַלײַסעל אַפּטריקענען. און אַז ס'איז
געקומען צום אַנטהון זיי צוריק די העמדלעך, האַט מען נישט גע-
קאַנט שוין דערקענען, ווער פון די צוויי איז מאיר און ווער איז
שניאור? און ס'איז אוועק אַ שפּאַרעניש צווישען דער מאַמען
און די זײַגערין:

— זעה נאָר, זעה, כ'וואָלט געמעגט שווערען, אז דאָס איז
נאָר מאיר און יענן איז שניאור!

— ווייס איך וואָס איהר רעדט! דאָס איז שניאור און יענץ
איז מאיר! איהר זעהט דען נישט?
— וואָס ס'האָט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע
נאכט און אַ גאנצן יאהר! ביזט משוגע, צי חסר'דעה?
— אה, רבנודש'ש'עולם! איהר זעהט נישט נאך די אויגען
אז דאָס איז שניאור און יענץ איז מאיר? זעהט נאָר צוויי אויגען!
— ס'אָ גוטער משל! פאַרשטעהט זיך, צוויי אויגען, ניט
קיין דריי.

בקיצור, איינע שרייט אויף מאיר'ען, אז ס'איז שניאור, און
אויף שניאור'ען, אז מאיר, און די אנדערע — אז שניאור איז מאיר
און מאיר איז שניאור. זענען די מאַנסבילען געפאַלען אויף איין
עצה. פאַרט מאַנסבילען!

— ווייסט איהר וואָס? אַט פּרובט זיי געבען זויגען, וועלען
מיר זעהען: דער וואָס וועט אַננעמען ביי דער מוטער, איז אַ
סימן, אז ס'איז מאיר, און דער וואָס וועט אַננעמען ביי דער אַם,
איז אַ סימן, אז ס'איז שניאור. אַ פּראָסטער שכל!
כף הוה. ביידע ברעקלעך, מע האָט זיי נאָר צוגעטוליעט צו
דער ברוסט, האָבען זיי זיך צוגעהאַפט ווי נאָך אַ תּענית, געצויגען
ווי פּיאָווקעס, געסמאָקצעט מיט די ליפּען, בשעת מעשה געדרינגעט
מיט די פּיסלעך און אונטערגעוואַרטשעט, ווי הונגעריגע הינטלעך.
— גאָט'ס נסים! זעהט, ווי דער אויבערשטער האָט באַ
שאַפען די וועלט! ...

אזוי האָבען געזאָגט די מאַנסבילען מיט טרערען אין די אויגען
און זענען אַ בעלן געווען אויף טשיקאוועס פּרובען איבערבײַטען
די ברוסט, זעהן וואָס דאָ וועט זיין? און מע האָט די קינדערלעך
געבאָד אַפּגעריסען פון דער ברוסט, און מע האָט זיי איבערגעלעגט
שניאור'ען אויף מאיר'ס אָרט און מאיר'ען אויף שניאור'ס אָרט —
וואָס, מיינט איהר, איז געווען? איהר מיינט אוראן, אז זיי האָבען
נישט געזויגען? נאך אַ מין זויגען! ...

פון דעמאלט אן האט מען זיך שוין מיאש געווען פון זיי און מע האט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז כאיר און ווער איז שניאור. לאז זיין מאיר-שניאור און שניאור-כאיר. און מע האט זיי א נאמען געגעבען: „די מאירס מיט די שניאורס“. גלייך ווי עס וואלט געווען צוויי מאירס און צוויי שניאורס, דאס הייסט, יעדער פון די צוויי איז געווען פאר זיך א מאיר מיט א שניאור... נישט איין מאל האט זיך געמאכט, אז מע האט אין חדר אפגעשמיסען מאיר'ען, ווען מע האט בעדארפט שמיסען שניאור'ען, אדער פערקעהרט, מע האט אריינגעצימבעלט שניאור'ען, דעמאלט ווען די שמיין איז געקומען מאיר'ען. און בכדי עס זאל נישט זיין נאכדעם קיין פערדראם, פלעגט דער רבי פאלען אויף איין עצה (וואו תורה, דארט איז חכמה!):

— ווייסט איהר וואס, קינדערלעך? לעגט זיך אקארשט אוועק ביידע, וועט ניט זיין קיין קנאה, מיך געשמיסען, דיך גע-
 יימיסען, א שענע ריינע כפרה, צווישען דער משפחה וועט דאס בלייבען...

ערשט העט-שפעטער, נאך דער בר-מצוה, אז די מאירס מיט די שניאורס האבען זיך אויפגעהאפט אויף די פיס, איז-מיט א מאל געווארען צווישען זיי א חילוק, אז מע האט זיי שוין געקאנט דערקענען ביינאכט פאר א מייל. גאט'ס וואונדער! עס האט זיך אנגעהויבען שיטען ביי זיי א בערדעל (זיי האבען, אפנים, ביידע צופריה אנגעהויבען רויכערען ציגארען?). און ביי מאיר'ען האט זיך בעוויזען אויף די בעקלעך און אויף דער אויבערשטער ליפ שווארצע הערלעך (אבער שווארץ ווי טינט!), און ביי שניאור'ען — רויטע הערלעך נאבער רויטע אזוי ווי פייער!). די דאזיגע בערד זענען געוואכסען ביי זיי ווי מיט רוחות (זיי האבען, אפנים, ביידע צופריה גערויכערט ציגארען), אזוי, אז צו דער חופה האבען זיי געטראגען צוויי בערד, וואס זאג איך בערד? — בעזעמער! איינער א שווארצען בעזעם, און דער אנדערער א רויטען בעזעם, און אויס-
 בעזעהען האט עס, ווי עמיצער האט זיי די בעזעמער אנגעהאנגען.

גרויס זענען די ווערק פון גאט און זיינע וואונדער האבען
 נישט קיין ברעג! ווארום ווער ווייסט וואס דא וואלט געקאנט
 ארויס, ווען, למשל, נאך דער חתונה פערבייטען זיי זיך חלילה
 מיט די ווייבער — מיין איך פערקעהרט: די ווייבער פערבייטען
 זיך מיט די מאנען. איך ווייס ניט, ווי אזוי ביי איד, אין די גרויסע
 שטערט; ביי אונז אין כתרילעווקע האט זיך לעת-עתה אזא מעשה
 נאך נישט געטראפען, מע זאל זיך פערבייטען מיט די יוצרות. ממה
 נפשד: בין איך דיין ווייב, ביזט דו מיין מאן, און ביזט דו מיין
 מאן, בין איך דיין ווייב; אלא וואס דען? ביזט יענער'ס מאן,
 בין איך יענער'ס ווייב; בין איך יענער'ס ווייב, ביזט דו יענער'ס
 מאן. א קשיא, טאמער איז געמאחלט, אז מיין מאן זאל זיך
 מיישב זיין און זאגען, אז עס מאכט איהם נישט אויס יענער'ס
 ווייב אויך — וואס הייסט? נו, און וואו בין איך? איך וועל
 איהם שוויגען? ! !

הקיצור, נישט דאס איז דער עיקר, וואס איך האב איך גע-
 וואלט דערזעהלען. די רעכטע מעשה הויבט זיך ערשט אן.

ב.

בין אהער האבען מיר זיך בעשעפטיגט נאר מיט די מאירס און
 שניאורס, דאס הייסט, מיט מאיר'ען און מיט שניאור'ען, און אביר
 סעל בעקענט זיך מיט זייער מוטער און מיט דער זויגערין, און האט
 בען נישט גערעדט קיין ווארט נאך פון זייער פאטער, גלייך ווי
 זיי וואלטען חלילה קיינמאל נישט געהאט קיין טאטען... לאז
 גאט היטען! אזא זאך קאן זיך טרעפען נאר ביי זיי, נישט ביי אונז.
 ביי אונז איז נישטא ברוד'הישם, קיין פינדעל'היז, וואו קינדער
 זאלען וואכסען און א טאטע'מאמע; ביי אונז האט זיך נאך נישט
 געטראפען, אז א קינד זאל אויפ'וואכסען און ניט וויסען, ווער איז
 זיין ריכטיגער טאטע; און אויב ס'זאל אמאל דורכגעפאלען ביי
 אונז אזא מעשה, האט זיך עס געוויס געטראפען ערניין אין אדעס,
 אין פאריז, אדער אין דעם ווייטען אמעריקא... פאר כתרילעווקע

בין איך אייד ערב, אז דארט האט זיך אזא מעשה נישט געטראָפֿען קיינמאָל, און אויב ס'האָט זיך געטראָפֿען, האָט זיך עס געטראָפֿען ערגיץ ווייס איך מיט וועמען, מיט אַ דיענסטמיידעל, אָדער אזוי מיט אַ אידישער טאָכטער נעבאָד, וואָס איז פֿערפֿיהרט געוואָרען דורך אַ צופּאָל, געפּאָלען אַ קרבן פֿאַר פֿרעמדע זינד...

הקיצור, די מאירס מיט די שניאורס האָבען געהאַט אַ טאָר טען, און נאָך אַ שענעם טאַטען דערצו, און געהייסען האָט ער רב שמשון, אַ איד איין עהרליכער, און געהאַט האָט דער רב שמשון אַ באָרד, אַ גרויסע, אַ רייכע, אַ שענע באָרד, אַ „זקנה“! מע קאָן זאָגען, אַז ביי רב שמשון'ען איז געווען מעהר באָרד ווי פֿנים, איבער דער דאָזיגער באָרד האָט מען כמעט נישט אַרויסגעזעהען דאָס פֿנים, און דערפֿאַר טאַקי האָט ער אין כתרילעווקע נישט גע- האָט קיין אַנדער נאָמען, ווי רב שמשון באָרד.

און געווען איז דער רב שמשון באָרד... לאַמיר אַזוי וויסען ביין, וואָס ער איז געווען. ער איז געווען אַ איד, וואָס האָט כל ימיו געמוטשעט זיך, געפּלאַנט זיך איבער'ן שטיקעל ברויט, מלחמה געהאַלטען מיט'ן דלות; אַ מאָל האָט ער בייגעקומען דעם דלות, אַ מאָל — דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פֿון די כתרילעווקער אידען, וואָס האָבען קיין מורא נישט פֿאַר'ן דלות, שטעלען איהם אויס דריי פייגען...

און געלעבט האָט דער רב שמשון באָרד אזוי לאַנג, ביז ער איז געשטאַרבען. און אַז ער איז געשטאַרבען, האָט מען איהם בעהאַלטען מיט גרויס כבוד, כמעט די גאַנצע שטאַדט איז נאַכגע- גאַנגען נאָך דער לוייה.

— ווער איז געשטאַרבען?

— רב שמשון.

— וואָסער רב שמשון?

— רב שמשון באָרד.

— אַרוואָ! איז שײַן, הייסט דאָס, רב שמשון באָרד אויף

אָוועקגעקומען? ברוך דיין אמת!

אזוי האט מען געשמועסט אין כתרילעווקע און בעדויערט נישט אזוי רב שמשונ'ען אליין, ווי דאס, וואס אין שטארט ווערד ווינציגער אלע מאָל מיט א אידען. משונה-מאדנע ברואים אַט די כתרילעווקער אידען: לאַדי זיי זענען אזעלכע אַרעמע לייט, וואָס זענען קיינמאָל נישט זאָט, וואָלטען זיי נאָך אַ בעלז געווען. אַז קיינער זאָל ביי זיי נישט שטאַרבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואָס שטאַרבען שטאַרבט מען אומעטום, אַפילו אין פאַרזי. און וואָס אויסקויפּען זיך פּונ'ם טוידט קויפט זיך נישט אויס קיין נער, און אַפילו רויטשילד אליין, וואָס איז כמעט גרעסער פּונ'ם מלכות, פון דעסטוועגען, אַז עס קומט די צייט פון שטאַרבען, בעט מען איהם מחילה, ער זאָל זיך מטריח זיין אהינצוצו — און ער מוז געהן!

אַצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאירס מיט די שניאורס. כל זמן רב שמשון באַרד האָט געלעבט, זענען די מאירס מיט די שניאורס געווען, קאָן מען זאָגען, נפש אחת, געלעבט איין זעל, איין נשמה. און אַז רב שמשון באַרד איז געשטאַרבען, זענען זיי געוואָרען פייער מיט וואָסער, גרייט געווען אַלע מינוט אַרויפֿ פאַלען איינס אויף דאָס אַנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען, איבער וואָס? אַדרבה, זאָגט איהר, איבער וואָס קויעגען זיך קינדער נאָכ'ן טאַטענ'ס טוידט? פערשטעהט זיך, איבער ירושה. אמת, רב שמשון האָט נישט איבערגעלאָזט נאָך זיך קיין פעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מזומן געלד אודאי נישט. און קיין ציערונג, זילבער און כלי-בית האָט ער אויך נישט איבערגעלאָזט פאר די קינדערס וועגען, נישט מחמת שלעכטיגקייט אָדער קאַרנשאַפט, נאָר פשוט, ווייל ער האָט נישט געהאַט. דאָך זאָלט איהר ניט מיינען, אַז רב שמשון האָט חלילה ניט איבערגעלאָזט זיינע קינדער גאַרנישט. רב שמשון האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ מאַיאַנטעק, אַ מין שוה-יכס, וואָס מע קאָן צו יעדער צייט מאַכען פון דעם געלד, מע קאָן דאָס פער־זעצען אין משכון, פערדינגען אָדער פערקויפּען. דאָס איז געווען

אין אייגענע שטאָרט אינ'ם אַלטען כתריִלעווקער בית-המדרש, אויבערדאָן אין מזרח, סאַמע די צווייטע שטאָרט פון רב יוזיפיל דעם רב, די אנדערע, הייסט דאָס, פונ'ם אַרונ־קורש. אמת, די כתריִלעווקער חכמים זאָגען אַפילו אַ גלייכווערטעל, אַז ס'איז גלייך כער אין אייגען דאָרף אין דרויסען אידער אין אייגענע שטאָרט אין יוהל; דאָס איז אָבער נישט מעהר ווי אַ גלייכווערטעל, און אַז נאָט העלפט, מע האָט זיך טאַקי אין אייגענע שטאָרט, און נאָך אין מזרח־וואַנד דערצו, איז טאַקי נישט שלעכט, און בעסער פון גארנישט איז דאָס אַודאי!

בקיבור, רב שמשון באָרד האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ שטיק קעל נחלה, אין אייגענע שטאָרט אין אַלטען כתריִלעווקער בית-המדרש. נאר ער האָט פּערגעכען אַ קלייניגקייט — אַנזאָגען, ווער מען ער לאָזט איבער בירושה די דאָזיגע שטאָרט: מאיר'ען, צי שניאור'ען?

אַפנים, רב שמשון, זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט זיך נאר ניט גערעכט צו שטאַרבען? ער האָט פּערגעסען, אַז דער מלאַך-המות שטעהט תמיד הינטער די פלייצעס און היט אינז די טריט, אַזוי, וואָלט ער זיכער געשריבען אַ ציוואה, אָדער אַזוי אַנגעזאָגט פאַן עדיה, וועמען פון די צוויי זיהן לאָזט ער איבער זיין מאַיאַנטעק.

וואָס זאָלט איהר קלערען? אַודאי איז דעם ערשטען שבת וואָך נאָך ילשיים יוין אַרויסגעשפּרונגען אַ מחלוקת צווישען די צוויי ברודער, מאיר, פּערשטעהט איהר מיד, האָט גע'טענה'ט, אַז ערפי דין קומט דעם טאַטענ'ס שטאָרט אַ י ה ס, וואָרום ער איז דאָך דער עלטערער (אויף אַ גוטע האַלבע שעה!). און שניאור האָט גע'טענה'ט צוויי טענות מיט אַ מאַל: ערשטענס, ווייסט מען ניט, ווער איז פון זיי דער עלטערער, וואָרום ווערליג די מאַמע דע'צעהלט, אַז מע האָט זיי קינדווייז פּערביטען, קאַן דאָך גער מאַהלט זיין, אַז ער, שניאור הייסט דאָס, איז מאיר, און מאיר איז שניאור, וועגניג, האָט מאיר אַ שוועהר אַ נגיד, וואָס האָט אויף

איין אייגענע שטאָרט אינ'ם בית-המדרש אין מזרח-וואַנג, און קיין זעהן האָט ער נישט, וועט דאָך די שטאָרט איבער הונדערט אין צוואַנציג יאָהר, אַם ירצה השם, אַריבערגעהן צו מאיר'ען. וועט אויסקומען, אַז מאיר וועט האָבען צוויי שטערט אין מזרח-וואַנג, און שניאָר — אַפילו אַ האַלבע נישט! פרעגט זיך אַ קשיא: וואו איז יושר? וואו איז מענשליכקייט?

דערהערט אז טענה, האָט זיך אַריינגעמישט מאיר'ס שוועהר, אַ איד אַ נגיד, איין אויפגעקומענער, און איז אַרויס מיט אַ פייער: „אביסעל איין עזרת! איך בין נאָך ניט אַלט קיין פערציג יאָהר אפילו און האָב נאָך, ערשטענס, ברעה צו לעבען און לעבען, — צום סוף טיילען זיי זיך מיט מיין ירושה! והשנית, פון וואָסען ווייסט מען, אַז איד וועל שוין קיינמאָל נישט האָבען קיין יונגעל? אמת, איך וועל טאָקי נישט האָבען, אָבער מיין ווייב קאָן נאָך האָבען אַ יונגעל, און נישט איין יונגעל, נאָר עטליכע יונגעלעך! אביסעל איין עזרת פון אַ שייגען!“

האָבען זיך מענשען אַריינגעלעגט אין אַ שלום, געוואַלט מאַכען אַ שטיקעל פֿשרה, „יאַק נע פסק טאָ פסאָהען“, מע זאָל אָפּשאַר צען די שטאָרט, וויפיעל זי איז ווערט, און איין ברודער דעם אנדערען זאָל אויסצאָהלען. דאָכט זיך, אַ גלייכע פֿשרה? איז? איז דער חסרון, וואָס ביידע ברידער האָבען נישט געוואַלט הערען פון אַרויסצאָהלען. ס'איז זיי נישט געגאַנגען אין געלך — געלך איז בלאַמע; ס'איז געגאַנגען אינ'ם עקשנות, אינ'ם צירלהכעים: פאַר וואָס זאָל אַ ברודער זיין אזא איינגעשפּאַרטע זאָך און נישט צולאָזען דעם צווייטען ברודער? און פאַר וואָס זאלסטו דו זיצען אויפ'ן טאַטענס אָרט און איך ניט? עס איז זיי שוין ניט גע- גאַנגען אזוי אין זיך, ווי אין יענעם, איינער האָט נישט פּערזאָנען דעם אנדערען, ווי זאָגט מען דאָס: ג ם ל י ג ם ל ד — נישט מיר, נישט דיר... און די מאירס מיט די שניאָרס האָבען גענומען קריגען זיך און טהון איינער דעם אנדערען אויף צירלהכעים. אַ קליינגקייט — נצחון?

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אביסעל פריהער און האט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאטענ'ס שטאדט, און שניאור איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פיס. דעם צווייטען שבת איז שניאור געקומען פריהער און האט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאטענ'ס ארט, און מאיר איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פיס. דעם דריטען שבת האט זיך מיישב געווען מאיר און האט זיך געפדערט גאנץ פריה, האט זיך אוועקגעזעצט אויף דער שטאדט, איבערגעדעקט זיך מיט'ן טלית איבער'ן קאפ—און טהו מיר עפס! האט זיך מיישב געווען שניאור דעם פערטען שבת און פדערט זיך נאך פריהער און זעצט זיך אוועק אויף דער שטאדט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאפ — און דיר מיר קנאקניסעל! האט זיך מיישב געווען מאיר דעם פינפטען שבת און פדערט זיך נאך פריהער... אזוי לאנג האבען זיך די מאירס מיט די שניאורס געפדערט, ביז זיי זענען איינמאל אין א שענעם שבתהגדול געקומען צו געהן בירע אין איין צייט, ס'איז נאך ניט געווען רעכט ליכטיג אין דרויסען, און האבען זיך אוועקגעשטעלט ביידע ביי דער טהור פונ'ם ביתהמדרש (דאס ביתהמדרש איז נאך געווען צו), און מע האט זיך גענומען קוקען אהן ווערטער, נאך מלא גולן איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, וואס זען נען גרייט אטראט אריינשפרינגען איינס דאס אנדערע אין פנים אריין און אויספיקען זיך די אויגען... אזוי, דארפען מיר רעד בענען, זענען אמאל געשטאנען די ערשטע צוויי ברידער, די ערשטע צוויי שונאים אויף דער וועלט, קין און הבל, איינע אליין אין פעלד, אונטער גאט'ס הימעל, מלא רציחה, גרייט אויף צו דורס זיין, אויפפרעסען איינס דאס אנדערע, פערניסען אומשולדיג בלוט...

ג.

האבען מיר, הייסט דאס, איבערגעלאזט די מאירס מיט די שניאורס ביי דער שוהל שבת אין דער פריה שטעהן איינס אקעגען דאס אנדערע אנגערודעלט, ווי די העהנער, און גרייט אדער איר

האפען זיך ביי די בערד, אדער אריינפאהרען איינער דעם אנדערען אין די אויגען אריין. מע דארף אבער נישט פערנעסען, אז די מאירס מיט די שניאורס זענען געווען טאטענס קינדער, אנשמענר דיגע יונגעלייט, חלילה נישט קיין הפקדיונגלעך, וואס זאלען אנפאלען איינס אויף דאס אנדערע, אזוי ווי די נויים, להבדיל. זיי האבען אפגעווארט ביו עם וועט קומען עזריאל דער שמיט און וועט אויפפענען די טהיר פונ'ם ביתהמדרש, וועט מען שוין דעמאלט זעהן, ווער עם וועט פריהער פעהאפען דעם טאטענ'ס שטאָרט: צי מאיר, צי שניאור?

זעהן יאהר האבען זיך געצויגען ביי זיי די מינוטען. קוים דערלעבט זעהן עזריאל'ען מיט די שליסעל. און אז עזריאל מיט דער קאלטענוואטער בארד איז אנגעקומען, האט ער נישט געקאנט צוקומען מיט'ן שליסעל צום ילאס ביזום אופן, ווייל ביידע ברידער האבען זיך צוגעשפארט מיט די פיס צו דער טהיר, איינער מיט דעם רעכטען פוס, דער אנדערער מיט דעם לינקען פוס. נישט גע-
וואלט אפטרעטען ביזום אופן, ואופן.

— וואס'זשע וועט זיין דערפון? — האט זיי עזריאל א זאג געטהאן און גענומען בישעט מעשה א ישמעק טאכאק. — מילא, אז איהר וועט אזוי שטעהן ביידע אנגעשפארט, ווי די צאפעס, וועל איך נישט קאנען עפענען די טהיר, און דאס ביתהמדרש וועט שטעהן אזוי צוגעשלאסען א גאנצען טאג. ס'איז עפיים א תכלית?
נו, אדרבה, זאגט שוין איהר אליין!

עס ווייזט אויס, אז די דאזיגע ווערטער האבען געהאט א ווירקונג, כחמת די מאירס מיט די שניאורס האבען זיך ביידע גע-
געבען א רוק צוריק, איינער רעכטס, דער אנדערער לינקס, גער מאכט איין ארט פון עזריאל'ס וועגען, ער זאל קאנען צוטרעטען מיט'ן שליסעל צו דער טהיר און אויפשליסען דעם רוקער. און אז דער רוקער האט זיך געגעבען א רוק און די טהיר האט זיך געגעבען איין עפען אויף, האבען זיך די מאירס מיט די שניאורס געגעבען ביידע א לאזאריין.

— פאווואלי, אט וואלגערט איהר אום א אידען! — האט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האט געקאנט אויסרעדן נאך איין ווארט, איז ער שוין געלעגען נעכאד א צע-טראטענער אונטער זייערע פיס און געשריגען ניט מיט זיין קול: — פאווואלי, אט צעטרעט איהר א אידען, א טאטען פון קינד דער! ...

די מאירס מיט די שניאורס האבען אבער אין זינען געהאט עזריאל דעם שמש מיט זיינע קינדער אין דער לינקער פאה. זיי איז געלעגען אין זינען די שטאדט, דעם טאטענ'ס שטאדט, — און האבען זיך ביידע געגעבען א לאז אהין, אויבערזאן, צו מזרח צו, געגעבען א שפרונג-איבער איבער אלע בענק און שטענדערס, און געקומען צו דער שטאדט, האבען זיי זיך ביידע געגעבען א זענד אנדער און א שפאר-אריין מיט די פלייצעס אין וואנד אריין און מיט די פיס אין דער פאדלאגע, און פון גרויס שפארעניש זענען זיי ארויף איינס אויף דאס אנדערע און אנגענומען זיך ביי די בערד און געפינעט און געקריצט מיט די צייהן און געד הארחהעלט:

— מכות וועסט דו זיצען אויף דער שטאדט!

אין דער דאזיגער צייט האט זיך עזריאל דער שמש דערווייל אויסגעגלייכט די ביינער און צוגעגאנגען צו די מאירס מיט די שניאורס און דערזעהען זיי זיי ליגען ביידע און האלטען איינס דאס אנדערע ביי די בערד, האט ער א פרוב געטהאן פריהער מיט גוטען, אזוי צו זאגען:

— אייפע, שעמען מענט איהר זיך! צוויי ברידער, צוויי לייבליכע ברידער פון איין טאטע-מאמע, זאלען זיך האלטען ביי די בערד! און נאך אין א מקום קדוש דערצו! אייפע! ... עזריאל דער שמש האט אבער ארויסגעזעהען, אז אין דעם מאמענט גראדע איז זיין כוסר גאנץ גומזיס, ארויסגעווארפען אויפ'ן ווינד; אדרבה, ער האט מיט זיינע רעד, קאן מען זאגען, אונט גערנגעגעבען נאך מעהר היטין, און די צוויי ברידער פון איין טאטע-

מאמע זענען אזוי ווייט אריין אין דער רציחה, אז ביי איינעם אין האנד אין געווען א זשמוט מיט שווארצע האר (פון מאיר'ס באַרד) און ביי'ס צווייטען אין האנד אז געווען א זשמוט מיט רויטע האַר (פון שניאור'ס באַרד). און אויך פלעקען בלויע האַבען זיך בעוויזען ביי זיי אויף די פנימ'ער, און ביי איינעם פון זיי האָט זיך געטהאָן אַ לאַז בלוט פון דער נאָז.

כל זמן עם האט נאָר געהאַלטען ביי בערד אליין מיט פעטש, קלעפּ, בוכענצייס וכדומה אזעלכע מינים זאכען, האט עזריאל דער שמש נאָר געקאָנט רעדען אַ פאַר ווערמער, זאָגען אַביסעל מוסר, דערזעהען אַבער, ווי עם גיבט זיך שוין בלוט, האט עזריאל מעהר נישט געקאָנט איינשטעהן, וואָרום בלוט — עם מען זיין אפילו פון אַ נאָז — איז זעהר אַ מיאוסע זאַך, וואָס פאַסט פאַר גווייב, נישט פאַר אידען. פּע, חולשי הלשות! ... און עזריאל דער שמש האט נישט לאָנג געטראַכט, האט זיך געגעבען אַ לאַזאָועק אין פאַר'יט אַריין, געחאַפט אַיין עמער וואַסער און געגעבען אַ גאַס־אויס אויף ביידע ברידער.

קאַלט וואַסער איז פון תמיד אַז, זינט די וועלט שטעהט, דאָס בעסטע מיטעל אויף אויפצומנטערען אַ מענשען; אַ מענש, ער מעג זיך זיין אין גרעסטען כּעס, אין ערגסטען גרימצאָרן, אַז ער כּעקוכט אַ קאַלטע באַד, אַזוי ווערד ער אויפגעפּרישט, אַפּגע־מיהלט און קומט צו זיינע געדאַנקען. ... פון דעם דאָזיגען אומ־געריכטען קאַלטען באַד, וואָס עזריאל האָט זיי מכבד געווען, האָר בען די מאירס מיט די שניאורס ווי אויפגעוואַכט פון שלאָף, האַבען זיך אַ קוק געטהאָן איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין און האַבען זיך פּערשעמט, ווי אַדם מיט חוה'ן כּשעת זיי האַבען פּער־זוכט פּונ'ם עי־הדעת און דערזעהען, אַז זיי זענען נאָקעט. ... און טאַקיי דעם זעלבען שבת־צורנאַכטס זענען די מאירס מיט די שניאורס געגאַנגען מיט נאָך מענשען צו רב יוויפּיל דעם רב, זיך געראָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען געפינען.

ד.

דאָס כתרילעווקע זאל נישט זיין אזא העק און ס'זאל נישט ליגען פערוואַרפען אזוי ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דאָרטען זאלען, למשל, ערשיינען גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, וואלט די וועלט געוויס געהאט צו טהון מיט רב יוזיפיל דעם רב. אלע בלעטער וואלטען געווען פול מיט איהם און מיט זיין חכמה. חכמים, גרויסע געלעהרטע, בעריהמטע לייט פון דער וועלט וואלטען זיך געלאָזט צו איהם, זעהען איהם בעשיינפערליך און הערען פון זיין מויל אלע קלוגע דבורים. פאטאגראפען און צייכנער וואלטען אראפגענומען זיין בילד און וואלטען עס פערשפרייט אין אלע עקען פון דער וועלט. אינטערוויוערס וואלטען איהם גערולט דעם קאפ, נישט געלאָזט לעבען. זיי וואלטען וועלען וויסען אלסדינג, וואס ביי איהם טהוט זיך. וואסערע מאכלים ער האט לייעב? וויפיעל שעה אין טאג שלאפט ער? צי גלויבט ער אין השארת הנפש? וואס פאר א מיינונג איז ער וועגען רויכערען סיגארעטען, און צי האלט ער פון פאהרען אויף א וועלאסיפער, וכדומה? נאך אזוי ווי כתרילעווקע איז א העק און עס ליגט פערוואַרפען ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דאָרטען ערשיינען נישט קיין גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, האט די וועלט קיין שום ידיעה נישט פון רב יוזיפיל דעם רב. די בלעטער דערמאנען נישט א ביאל זיין נאמען. חכמים, גרויסע געלעהרטע און בעריהמטע לייט פאהרען נישט צו איהם. פאטאגראפען און צייכנער נעמען נישט אראפ זיין בילד. אינטערוויוערס לאזען איהם צוהי. און רב יוזיפיל לעבט זיך אפ זיין וועלט שטיל, בעשיידען, אהן געפילדער, אהן טאדערעם. קיינער ווייסט נישט פון איהם צו זאגען, אויסער די שטאָרט כתרילעווקע, וואס בעוואונדערט איהם, האלט פון איהם איין עולם ומל'אי און גיט איהם אפ פיעלפיעל כבוד (קיין געלד איז אין כתרילעווקע נישטא, אבער כבוד — וויפיעל איהר ווילט!...).

בארגענער חכם, וואס בעווייזט זיך נישט אַרויס מיט זיין חכמה, נאר אַז מע קומט צו איהם מיט אַ משפט, זעהט מען ערשט דער מאַלט אַרויס, ווי עמוק ער איז, ווי טיעף, ווי שאַרף, טאַקי נאַר חכמת שלמה!

אַפגעמאַכט הברלה און אַפגעזאָגט המכריל, זענען די מאירס מיט די שניאורס געקומען צום רב רב יוזיפיל אויף אַ דין-תורה און האָבען געטראַפּען דאַרטען שוין אַ פּולע שטוב מיט מענשען. די שטאַרט איז נייגערין געווען צו הערען, ווי אַזוי וועט עס דאָ רב יוזיפיל פּסק'ענען? ווי אַזוי וועט ער דאָ אַיינטהיילען אַינדאָן אַיינציגע שטאַרט צווישען צוויי ברידער? קודם כל האָט רב יוזיפיל געלאָזט. די צדדים, זיי זאָלען זיך אַביסעל אַויס'טענה'ן. רב יוזיפיל געהט מיט דעם גאַנג, אַז פאַר'ן משפט בעדאַרף מען די צדדים לאָזען טענה'ן, וואָרום נאָכ'ן משפט וואָס וועט זיי העלפען דאָס טענה'ן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אויך עזריאל דעם שמיט, ער זאָל רעדען וויפיעל ער וויל. עזריאל איז דאָד דאָ דער רעכטער עדות. און נלאָט בעל-יבתיים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט נאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַריינגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט אַיין וואָרט, נאר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפיל איז אַ מענש, ברוד-השם, וואָס לאָזט רעדען אַלעמען. איד האָב שוין לאָנג בעמערקט, אַז רב יוזיפיל איז אַ שטיקעל פּילאָזאָף: ער געהט מיט דעם גאַנג, אַז וויפיעל אַ מענש זאָל נישט רעדען, מוז ער אַמאָל אויפהערען.

כך הוה. די גאַנצע שטאַרט האָט גערעדט און גערעדט — און האָט אויפגעהערט צו רעדען. און אַז דער עולם האָט אויפֿ געהערט צו רעדען, האָט זיך רב יוזיפיל אָנגערופען צו די מאירס און שניאורס לאָנגזאַם, שטיל און בנעימות, ווי זיין שטייגער איז, בזה הלשון:

— שמעו נא, רבותים, הערט זשע צו. אידען, די מעשה דערפון איז אַזוי, ווערליג איך האָב אַויסגעהערט דאָ אַייערע ביידענס טענות און די אַלע טענות פון אַלע איבעריגע בעל-יבתיב, זעה איד, אַז איהר

זענט נעבאך ביידע זעהר גערעכט, איהר האט נעבאך ביידע גע-
האט איין טאטען — און א שענעם טאטען, לאז ער האבען א ליכטי-
גען ג'ערדן. דער חסרון איז נאר, וואס ער האט אייך נעבאך ביי-
דען איבערגעלאזט ס'ד'הכל איין שטאדט. אוראי איז ביי אייך
ביידען טהייער דעם טאטענ'ס שטאדט, פארט איין אייגענע שטאדט
אין מזרח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש.
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט. נאר וואס דען?
כשם ווי ס'איז אונמעגליך, אז איין מענטש זאל קאנען פארנעמען
צוויי שטעט, אזוי איז אונמעגליך, אז צוויי מענטשען זאלען זיך
באנוגענען מיט איין שטאדט. אדרבה, מיר דאכט זיך, אז ס'איז
א סך לייכטער, אז איין מענטש זאל פארנעמען צוויי שטעט,
איידער אויף איין שטאדט זאלען זיצען צוויי מענטשען; ווארום
אז איין מענטש זאל, למשל, האבען צוויי שטעט, זעצט ער זיך
אנידער א מאל אויף דער שטאדט, און א מאל אויף יענער, אבער
אז צוויי מענטשען זאלען זיך פרובען אין איין צייט זעצען אויף
דעם זעלביגען ארט — קאן דאס ניט זיין. למשל, אט האלט איד
די רעכטע האנד אט'דא אויף דעם ספר. לאס איה, אשטייגער,
וועלען אין דער אייגענער צייט האלטען די לינקע האנט אויפ'ן
זעלביגען ארט, וואו איד האלט די רעכטע האנט — קאן איד
נישט. פאר וואס? ווייל דער אויבערשטער האט אזוי בא-
שאפען די וועלט, און א מענטשענס פארשטאנד קאן דאס מיט'ן
שכל נישט משיג זיין. נישט מעהר, בלייבט דאך איבער די קשיא:
וואס טהוט מען נעבאך מיט צוויי ברידער, אז זיי האבען פארט
געהאט נעבאך נאר איין טאטען, וואס האט זיי איבערגעלאזט ס'ד'הכל
איין שטאדט? איטליכען ווילט זיך — פארט איין אייגענע שטאדט
אין מזרח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש,
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט! קומט אויס:
י ה ל ו ז נ, אז מע זאל זיך טהיילען. ווי אזוי זשע טהיילט
מען א שטאדט? א שטאדט איז דאך נישט קיין... קיין... עפעל,
וואס מע צעשניידט איהם אויף דער העלפט און מע זאגט: נא דיר

א האלבע שטאדט און נא דיר א האלבע שטאדט. אין פארהאן
אבער איין עצה, אז איהר זאלט ביידע זיצען אין מזרח-וואנט, א
שטאדט נעבען א שטאדט. דאס האב איר שוין דערקלערט, ברוך
השם מיט מיין אייגענעם שכל. דהיינו, ווי אזוי? אזוי ווי אייער
טאמענ'ס שטאדט און מיין שטאדט זענען צוויי שטעט, א
שטאדט נעבען א שטאדט, זעצט איהר זיך, ברידער
לעך, אויף די ביידע שטעט, וועט איהר זיך זיצען גע-
זונטערהייד ביידע, א שטאדט נעבען א שטאדט, און וועט
זיך פארשפארען קריענען. אי וואס? די קשיא: וואס וועל איר
טהון אהן א שטאדט? איז דער תירוץ: וואו שטעהט דאס געשרי-
בען, אז א רב אדער גלאט א איר מוז דוקא האבען אין אייגענע
שטאדט, און דוקא אין מזרח-וואנט, און דוקא אינ'ם אלטען בית-
המדרש? ווארום, לאמיר זיך גוט באטראכטען: וואס איז א
בית-המדרש? א מקום קדוש. וואס געהען מיר אין בית-המדרש
אריין? תפלה טהון. צו וועמען? צום אויבערשטען. וואו
געפינט ער זיך? אומעטום, ס'איז מ'א ל א כ ל ה א ר ז
כ ב ו ד ו — פול די גאנצע וועלט! ווי באלד אזוי היינט וואס
איז דא שייך מזרח, צפון, דרום, נאנץ אויבער-אן, אדער גאר ביי
דער טהיר? אבי א מקום קדוש און אבי געדאווענט! מ'ש ל
ל מ ה ד ב ר ד ו מ ה — צו וואס איז דאס געגליכען? צו א
מלך, וואס זיינע צוויי קנעכט זענען געקומען צו איהם אין פאלאץ
אריין בעטען ביי איהם א טובה. פלוצים האבען זיך די קנעכט צע-
אמפערט צווישען זיך און זענען פאר'ן מלך אין די אויגען אריינג
געפאהרען איינער דעם אנדערען אין די בערד אהיין און האבען
גאר פארגעסען, צוליבע וואס זיי זענען געקומען און פאר וועמען
זיי שטעהען; האט זיי דער מלך מסתמא גוט מכבד געווען און האט
באפוילען, מע זאל זיי מהילה ארויספיהרען: ממה נפשך, איהר
וויילט זיך רייסען ביי די בערד, געהט איר געזונטערהייד אין דרום
סען ארויס און רייסט אייר דארטען וויפיעל אייער הארץ גע-
לסט! וואס האט איהר צו קריבען צום קיינער אין פאלאץ אריין.

אז איהר ווייסט ניט, ווי אזוי צו האלטען זיך? ... דאס איז דער מיטל, און דער נמשל זענט איהר. געהט זשע אייך, קינדערלעך אהיים און לעבט אייך אין פריערען, און לאז אייער פאטער זיין דארטען א מלידיוושר פאר אייך און פאר אונז און פאר כלל ישראל.

אזוי האט גע'פסק'עט רב יוזיפיל דעם משפט, און דער עולם איז זיך צעגאנגען אהיים.

אויף איבעראכטאג שבת זענען די מאירס מיט די שניאורס געקומען אין ביתהמדרש און האבען זיך אוועקגעשטעלט דאוונען ביי דער טהיר. וויפיעל מע האט זיי ניט געבעטען, עזריאל דער שמש פון איין זייט און רב יוזיפיל דער רב פון דער אנדערער זייט — זיי האבען נישט געוואלט זיך זעצען אין מזרח-זייט בשום אופן ואופן.

ווער ס'איז א בעלן אויף איין אייגענער שטאדט אין מזרח וואנד, אינ'ם אלטען כתרילעווקער ביתהמדרש, די אנדערע שטאדט פון רב יוזיפיל דעם רב, אין גלייכען געלד, זאל ער זיך ווענדען קיין כתרילעווקע צו רב שמשונ'ס קינדער, צו מאו'ען אדער צו שניאור'ען — ס'איז אלץ איינס: מע וועט זי אייך פערקויפען בזיל הוול, ווארום קיינער זיצט נישט אויף איהר, נישט מאיר און נישט שניאור. עס שטעהט א לעדיגע שטאדט — איין עבירה פאר גאט!

די גרויסע בהלה פון די קליינע מענשעלעך

ק א פ י ט ע ל א .

וואו דער מחבר שמועסט זיך אויס אביסעל מיט זיינע אידען.

אפנים, אז כתרילעווקע איז שוין אָנגעצייכענט געוואָרען מן השמים, אז די דאָרטיגע אידען בעדארפֿען האָבען מעהר צרות פון דער גאַנצער וועלט. וואו ערניץ אַ מכה, וואו ערניץ אַ שלאָק, אַ פּורעניות, איין אומגליק, איין אַנשיקעניש, אַ ביזן בעגעגעניש, — בעדארף עס זיי ניט אויספּעהלען. און פון איטליכער זאָך בעדאַרף פּען זיי זיך נעמען צום האַרצען מעהר פון דער גאַנצער וועלט. מיט, פון דרייפּוס'ען, אויב איהר געדענקט, איז קיין חדוש ניט. וואָס כתרילעווקע האָט אזוי געליטען: פּאַרט אַ אונזעריגער, איין אייגענער; אייגענעם איה, זוי זאָגט איהר, ניט קיין פרעמדס. וואָס־זשע פאַר אַ תירוץ וועט איהר מיר אויסזוכען אויף די בורען, וואָס די ענגלענדער האָבען זיי איינגענומען און געמאַכט פון זיי אַ תל? קאַרג האָט זיך געטהאָן דעמאָלט אין כתרילעווקע? וועהרועה, קאַרג איז דעמאָלט בלוט פּערגאַסען געוואָרען אינ'ם אַלטען כתרילעווקער בית־המדרש איבער דעם? שאַט, שרעקט זיך ניט, איהר מיינט טאַקי בלוט ממש? חס וחלילה! די כתרילעווקער זענען ווייט פון בלוט; אַ כתרילעווקער, אז ער דערזעהט פון דער ווייטען אַ שניט פון אַ פינגער, פאַלט ער חלשות. מיינען מיינט מען גאר עפּים אנדערש; מיינען מיינט מען יסורי.

ווארצוועהטיג, בזיונות, און איבער וואס, מיינט איהר? נאָר איבער דעם, וואס מענשען קאנען זיך ניט אויסגלייכען מיט די דעות; זאגט דער אזוי, זאגט דער: טאמער פארקעהרט? האלט דער מיט די בורען און נעמט זיך אן זייער קרויודע: סטייטש, וואס האָט מען נעבאָד צו איין אָרעם פאָלק, וואס טשע-פעט קיינעם ניט, וואס וויל זיך זיצען שטיל און רוהיג אַרבייטען די ערד? קומט דער אנדערער און ווערד אַ שתדלן פאר'ן ענג-לענדער, בעווייזט-אויס מיט ראיות, אַז די ענגלענדער זענען די ערשטע געבילדעטע לייט אויף דער וועלט. „ממזר! וואס מיר געבילדעטע, אַז מע בראַקט מענטשען, אזוי ווי קרויט!“ — „ווער איז אייך שולדיג, אַז איהר זענט אַ בהמה?“ — „אַ בהמה זענט איהר נאָר אליין בצורת פערד!“... בקיצור — פעטש, עדות, פאפיערען, כיראָואַוי, אַלרי חלשות! דאכט זיך, אין פּלוג, וואס קעהר זיך און מיט אייך, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דלותים, שלעפערס, אַ לאַנד, וואס ליגט ערגיץ פערשטעקט אין אַלדי שווארצע יאהר, אין אפריקא? צי אַשטייגער, אייך דארף טאַקי דאַרען דער קאפ פאַר סערביע, וואס עטליכע אַפּיצירען האַבען זיך מיישב געווען און האַבען איינמאַל אין מיטען ביינאַכט זיך אויפגעהאַפט, אַנגעפאַלען און גע'הרג'עט דעם קיסר אַלכסנדר און די קיסרינע דראַגע און אַרויסגעוואָרפען זיי דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרונים? סטייטש, זאגט איהר, אַנפאַלען אויף יענעם בשעת ער שלאָפט און מאַכען איהם די קי, דאָס פאַסט, זאגט איהר, פאַר פראים, ווילדע מענשענפּרעסער, דאַרטען ערגיץ, אין די מדבריות? איד פּרעג אייך אַבער איין אנדער זאָד: וואס געהט דאָס אייך אַז מעהר פון אַלעמען? איהר האָט שוין טאַקי מעהר קיין שום דאגות ניט? חתונה געמאַכט און פּערזאָרגט אַלע קינדער — און איין עק? איד פּרעג אייך, לַמאַי זאָלט איהר האַבען אַ טבע אַריינשטעקען אומעטום די נאָז אייערע? גלויבט מיר, די וועלט וועט זיך בעגעהן אַהן אייך, און איטליכער וועט זיך מסתמא בעשטעהן זיין שטערטעל!...

דער מחבר בעט דעם לעזער, ער זאל קיין פאראיבעל ניט וואָכען, וואָס ער רעדט אַזעלכע האַרבע ווערטער מיט זיינע כתרילעווקער לייט! איך בין, פערשטעהסט דו מיד, ליעבער פריינד, אליין אַ כתרילעווקער. דאָרט בין איך געבאָרען, דאָרט בין איך אויפגעוואַכסען, דורכגעגאַנגען אלע זייערע חדרים און שקאַלעס, דאָרט האָב איך חתונה געהאַט למזל און זיך אוועק געלאָזט נאָכדעם מיט מיין קליין ש'פעל אויף דעם גרויסען ברייטען רעש'דיגען ים, וואָס מע רופט איהם „לעבען“ און וואָס די הוואַ-לעס זיינע וואַרפען העכער הייזער, און האַטש מען איז שטענדיג אינ'ם דאָזיגען טומעל פערטאַרעראַמיט און פערטראַסקעט, פון דעסטוועגען האָב איך נאָך אויף קיין מינוט ניט פערגעסען מיין זיסע ליעבע היים כתרילעווקע זאל מאַרד ימים זיין, מיט מייןע ליעבע זיסע ברידער, די כתרילעווקע אידען, זאַלען זיך פרוכפערען און מעהרען; און אלע מאָל, ווען עס טרעפט זיך דאָ ביי אונז עפּים איין אויסגאַס, אַ צרה, אַ בראָך, איין אומגליק, טראַכט איך מיר בשעת מעשה: וואָס טהוט זיך אַצינד דאָרט ע. ו. איין מיין פאַטערלאַנד? ... כתרילעווקע, דאַרפט איהר וויסען, ווי קליין און אַרעם און עלענד און פערוואַרפען דאָס זאל ניט זיין, איז דאָך געבונדען מיט דער גאַנצער איבעריגער וועלט, ווי מיט אַ מין דראַט אַזעלכען, וואָס אַז מע ניט אַ קלאַפּ אין איין עק, גיט זיך עס אַפּ באַלד אינ'ם אַנדערען עק! אַדער איך קאָן זאָגען אַזוי: כתרילעווקע איז געגליכען צום קליינעם קינד אין דער מאַמעס בויך, וואָס איז געבונדען צענויפגעוואַכסען מיט דער מוטער דורכ'ן נאָפעל און פיהלט אַלכדינג גלייך מיט דער מוטער: טהוט וועה דער מאַמען — טהוט וועה דעם קינד; טהוט וועה דעם קינד — טהוט וועה דער מאַמען. אַ חדוש איז מיר נאָר אויף איין זאך: פאַר וואָס פיהלט כתרילעווקע אַלעמענס צרות מיט אַלעמענס וועהטיגען פון דער גאַנצער וועלט, און קיינער, קיינער פיהלט ניט דעם וועהטיג פון כתרילעווקע; קיינער, קיינער אינמערעסירט זיך ניט מיט די כתרילעווקער? דאָס כתרילעווקע

איז עפּים אַ מין שטיפקינד ביי דער וועלט, וואָס ביי אַיין אומגליק
 חלילה, ביי אַ חולה מסוכן אין שטוב דערפיהלט עס פריהער פון
 אלעמען, ווערד אויסקעריסען מעהר פון אלעמען, טאַנצט-אַרום,
 שלאָפט. ניט קיין נעכט, קריכט אין דער ערד אַרײַן, שונאַר-צײַון!
 און זאָל דאָס שטיפקינד פאלען פון די פּים און אַלײן קראַנק ווערען,
 מעג זיך עס ליגען, נישקשה, אַלײן ערניץ אין דער קרענק, אין אַ
 ווינקעלע, גליהען ווי אַיין אויווען, אויסגעהן פון הונגער, חלש'ען
 אַ טרונק וואַסער — קיינער, זײַט זיכער, וועט זיך אויף דעם
 נישט אַרומקוקען...

ק א פ י ט ע ל ב .

אַ קלײַן בריוועל און אַ גרויסער רעש.

נאָך אַזאַ מין הקדמה וועט שוין איטליכער גרינג פערשטעהן
 און זיך-קאנען פאַרשטעלען, וואָס פאַר אַ קאַכעניש ס'איז געווען
 אין כתרילעווקע דעמאלט, נאָך דער שענער חתונה, וואָס האָט זיך
 געטראָפּען דעם גוטען פּסח, ניט היינט געדאַכט... נאָך אַיידער
 ס'איז אַנגעקומען צו זיידלען דאָס „בלאַט“ און מע האָט נאָך נישט
 געוואוסט פון גאַרניט, האָט אַיינער אַ שוחט בעקומען פון זיינעם
 אַיין אַיידעם אַ בריוועל, וואָס מיר געבען דאָס איבער וואָרט אין
 וואָרט, מיט דעם לשון, ווי ס'איז געשריבען געוואָרען, איבערגע-
 זעצט אויף פּראַסט זשאַרגאָן, בכדי אַלע זאָלען דאָס פערשטעהן.
 „לכבוד צו מיין געליעבטען טייערען שוועהר דעם בעריהמטען
 חכם, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערען אין אַלע עקען פון דער
 וועלט, און צו מיין געליעבטער טייערער שוויעגער די עהרליכע און
 די קלוגע און די פרומע, ווי די שטערען זאָלען זייערע נעמען
 טהון שיינען ביז'ן עק וועלט אַרײַן, פריעד זאָל זיין צו זיי און
 פריעד צו זייער הויזגעזינד און צו אַלע ישראל, אַמן.
 „מיט ציטערדיגע הענד און מיט געשטרויכעלעטע קניען טהו
 איד צו אַיך שרייבען די דאָזיגע ווערטער. הנה זײַט וויסען, אַז

די פאָנאָדע האָט זיך ביי אונז שטארק געביטען, אַ האַנד פון אַ מענשען און אַ בליינענע פּעדער איז גאָר ניט אימשטאַנד-דאָס צו בעשרייבען... רק מיר זענען אַלע, ברודֿ השם, געזונד און שטאַרק, איד און זונתי מרת דבורה'ל זאָל לעבען און אַלע קינדערלעך זאָלען געזונד זיין, יוסילע און פייגעלע און עזריאליקעל און חנה'לע און גנענדיל, אַ חויז גאָר, וואָס מען איז אָנגעשראַקען זעהר שטאַרק פונ'ם האָגעל און פונ'ם שטורמווינט, וואָס דאָ איז געווען, גאָר דאַנקען גאָט, ס'איז אַלץ איבערגעגאַנגען און מע האָט שוין קיין מורא ניט מעהר פאַר קיינעם, ווי אַלע מענשען, און מיר בעטען אייד, איד און זונתי דבורה'ל, איהר זאָלט חלילה גאָר ניט איבער-טראַכטען, מיר און אַלע קינדערלעך יוסילע און פייגעלע און עזריאליקעל און חנה'לע און גנענדיל זענען ברודֿ השם אַלע געזונד, און איהר זאָלט אונז למען השם באַלד אויסשרייבען אַלסדינג, וואָס הערט זיך ביי אייד, ווי אזוי איז ביי אייד די פּאָנאָדע, און צו איהר זענט געזונד, און למען השם פון אַלסדינג באַריכות!"

* * *

שוין לאַנג האָבען קלוגע מענשען בעמערקט אין זייערע בעד-שרייבונגען, אז אַזעלכע בריה'ס אויף צו ליווענען צווישען די שורות, ווי אידען, געפינט איהר ניט אויף דער גאַנצער וועלט. בעווייזט זיי אַ פינגער — וועלען זיי אייד טרעפען וואָס איהר מיינט, זאָגט זיי אַ וואָרט — וועלען זיי'אייד באַלד זאָגען אַנדערע צוויי. נישטאָ פאַר זיי קיין פּערשטעלטע שווערע זאָך, נישטאָ פאַר זיי קיין פּערבאַרגענע רעטענישען.

דעם שוחט'ס איידעם'ס בריוועל איז געגאַנגען מיד ליד, און דעם שוחט'ס איידעם אַליין איז נישט אַרויס ביי זיי פון מויל אויף קיין מינוט, און אַלע האָבען דערצעהלט איינס דאָס אַנדערע שרעקד ליכע מעשיות מיט אַלע פישטשעווקעס, גלייך ווי זיי זענען אַליין געווען דערביי, און אַ שוואַרצער שאַטען, אַ ביטערע מרחשחורה האָט זיך אויסגעצויגען איבער זייערע פנים'ער; צוגענומען גע-

ווארען ביי זיי מיט א מאָל די פּריויליכקייט אויף שטענדיג. איין שטיקעל נחמה, איין שטיקעל האַפּנונג איז געווען ביי זיי: טאַמער איז דאָס אַ דמיון, אַ ליגען — אַ קשיא אויף אַ מעשה, דעם שוחט'ס איידעם, אַ יונגערמאַן אַ משכיל און אַ שענער שרייבער אַ בעל-לשון-קודש, אפשר צוליעב דער שענער מליצה איז ער פּערקראַכען דער רוה ווייסט וואוהין? ווייס איך — פּזמונות, סע קאַן ניט זיין! און בכדי צו שטאַרקען איינער דעם אַנדערען און צעטרייבען די מרה-שחורה, האָט מען גענומען דערצעהלען שענע מעשיות פון די היינטיגע יונגע לייט די משכילים מיט זייער מליצה-שרייבען, וואָס איין אַנדערס מאָל האָט מען זיך בעדאַרפט האַלטען ביי די זיי טען לאַכענדיג. דער חסרון איז אַבער געווען, וואָס אַצינד האָט קיינער ניט געלאַכט. עס האָט זיי נישט גענומען קיינעם קיין געלעכטער. עפּים אַ משונה-מאָדנער אומעט האָט זיך אויסגעגאַסען אויף אַלע מען, און דאָס האַרץ האָט איטליכען געזאָגט, אַז דאָרט האָט בעדאַרפט פאַרקומען עפּים זעהר אַ מיאוסע מעשה, און דער עולם איז אַוועק צו זיידלען.

זיידעל, אונזער אַלטער בעקאַנטער זיידעל, דער איינציגער, וואָס שרייבט-אויס דאָס בלאַט, איז נאָר-וואָס געקומען פון דער פּאַסט אַ צעקאַכטער, אַ צעטראַגענער, דאָס פנים פינסטער ווי די ערד און ווי אַנגע'ברוגז'ט אויף דער גאַנצער וועלט. און מע האָט זיך דערוואוסט, אַז די מעשה איז טאַקי איין אמת.

„א גליק, וואָס האָטש דאָ אין כּתרילעווקע קאַן אַזאַ חתונה ניט פאַרקומען, וואָס דאָ קאַן אַזאַ-נאָמגליק ניט געשעהן!“

אַזוי האָבען זיי זיך געטרייטט איינס דאָס אַנדערע, נאָר אין האַרצען האָבען זיי זיך געטראַכט: אַ קשיא אויף אַ מעשה — ביי גרויסע ווינטען קאַן פון איין פונק אויך ווערען אַ שרפה, זיך אויסלאָזען מיט אַ העליש פייער. און די כּתרילעווקער אידען האָבען זיך אַנגעהויבען פּאַוואַלינקע אַרומקוקען, וואו האַלטען זיי אַקאַרשט מיט זייערע שכנים, מיט די „אַנדערע פעלקער“...

ק א פ י ט ע ל ג .

רעדט פון חוועדאָר דעם שבת־גוי און פון ערלים בכלל.

אויב חוועדאָר דער שבת־גוי, וואָס פערלעשט די ליכט פרייט טאָג־צורנאכטס פאַר גאנץ כתרילעווקע, און האַפקע די געשטופעלטע, וואָס שמירט די הייזער און מעלקט די ציעגען פון דער גאנצער שטאָדט, וכדומה נאָך אַ סך אַזעלכע ערלים קאָן מען אַנרופען מיט'ן נאָמען „אַנדערע פעלקער“, מוזען מיר קומען דערצו. אַז כתרילעווקע האָט כלל וכלל נישט געהאַט וואָס מורא צו האָבען, און די דאָרטיגע אידען וואָלטען זיך געקאָנט זיצען דוהיג ביז משיח וועט קומען, וואָרום זיי לעבען פון קדמונים מיט די דאָזיגע „פעלקער“ אַזוי גוט. וואָס בעסער קאָן שוין, דאכט זיך, גאָר ניט זיין. חוועדאָר ווייסט וואויל, אַז האָטש דער מיוחס, דער תושב אין כתרילעווקע איז ער, פון דעסטוועגען מוז ער הייצען שבת ביי די אידען די הרובעס, פערלעשען זיי די ליכט און ארויסטראַגען די פאַמעניצע וכדומה אַזעלכע גראַבע אַרבייט, וואָס ער איז צו זיי געוואָהנט געוואָרען פון כמה וכמה יאָהרען. און אויב איהר מיינט, אַז עס פערדריסט איהם אפּשר אויף אידען, האָט איהר אַ טעות: ער פערשטעהט גאנץ גוט־ אַז ער איז ער און זיי זענען זיי; די גאַנצע וועלט קאָן ניט בעשטעהן פון סאַמע גענעראַלען, עס מוזען זיין אויך פראַסטע סאַלדאַטען. אמת, אַ סך גענעראַלען, דאָס הייסט כתרילעווקער אידען, וואָלטען זיך אפּשר געביטען מיט חוועדאָר דעם פראַסטען סאַלדאַט; נאָר צוריק, אַז מע וויל שמועסען דאָס אייך גענע פערקעהרט, מוז מען האָבען גענעראַלען אויך, פון סאַמע סאַלדאַטען קאָן די וועלט קיין קיום ניט האָבען — און ביידע צדדים זענען צופריעדען: זיי, די גענעראַלען פון כתרילעווקע, וואָס האָבען ווער ס'זאל זיי בעדיענען, אַז ס'קומט שבת, און ער, דער סאַלדאַט, וואָס האָט וועמען צו בעדיענען און האַפען ביי וועמען אַ שטיקעל קוילעטש און ביי וועמען אַ טרונס בראַנפּען.

— אחאדי נא סוירי, חוועדאר סערדצע! נא פיי טשאראק
 לחיים, א סיבה דיר אין פנים! — זאגט מען צו איהם שבת נאכ'ן
 קידוש, און חוועדאר טהוט אויס דאס היטעל, האלט דאס גלעזעל
 מיט צוויי פינגער, בויגט זיך און ווינשעוועט אלעמען א גוט יאהר.
 — דאי באזשע זראווסטוואואט! — און ער קעהרט איבער
 דאס גלעזעל מיט'ן קאפ אינאיינעם און פערקרימט זיך שטארק
 שטארק, מאכט אזא תנועה'לע, גלייך ווי ער טרינקט דאס ערשטע
 מאל אויף זיין לעבען אזא ביטערע משקה:
 — דוזשע הירקע, נעהיי יאמו סטא טשערטוויי אי אדנא
 ווידמא!*

— נא, זאקוסי מיט א קרענק דיר אין די ביינער אריין,
 שטאטאק שבת'קאווע בולקע! — זאגט מען איהם און מען איז
 איהם מכבד מיט א שטיקעל קוילעטש.

וועדליג די כתרילעווקער אידען שעלטען חוועדאר'ען מיט
 טוידטע קללות, קאנט איהר אפ'ט איבערקלערען, אז מע מיינט
 דאס חלילה ערנסט? זאל אייך גאט היטען פון אזא געדאנק!
 זיי וועלען אייך פאר חוועדאר'ען ניט אוועקגעבען קיין זאק
 בארשטש, דערפאר וואס ער איז איין ערל איין עהרליכער; גאלד
 מעג ליגען — וועט ער זיך ניט צוריהרען, און טהון וועט ער אייך
 פאר צעהן רוחות: אויסהייצען די הרובע, ארויסגיסען די פאמער
 ניצע, צוהאלטען די ציעג ביז האפקע וועט זי אויסמעלקען, אריינ
 טראגען שפענער, אנגיסען וואסער א פאס, איבערשוויינקען דאס
 געפעס, ווי א רעכטע בעל-הבית'טע, און אונטער א נויט — זיך
 שטעלען צרווישענען דאס קינד אויך. קיינער קאן ניט אזוי פער
 שלעפערען א קינד, ווי חוועדאר; קיינער קאן ניט אזוי זאכאווען,
 פערשפיעלען א קינד, ווי חוועדאר, קנאקען מיט דער צונג, פינפען
 מיט די ליפען, קלאפען מיט די פינגער, הארחלען מיט'ן האלז און
 חרויקען ווי א חזיר וכדומה אזעלכע שטיק. און דערפאר האבען

* שטארק ביטער, האב דעם זייערן שדים מיט איין מכשפה!

די כתרילעווקער אידישע קינדער לייעב דוקא חוועדאר'ס שווארצע שטשעטינעדיגע מאַרדע און דוקא חוועדאר'ס נראַבע שטעכעדיגע סוויטקע, און ווילען ניט אראַפּ זון זיינע הענד. די כתרילעווקער בעל-הבית'טעם זענען דערפון דוקא ווינציג וואָס צופריעדען, ווייל עס מאַכט זיך נאָנץ אַפּט, אַז די קינדער ווילען עסען, און ס'איז ניטא וואָס, קאָן זיי אונטעררוקען חוועאַר בסוד אַ שטיקעל ברויט פון טאַרבע מיט עפּיס נאָך און אָנהאַרעווען זיי, חס וחלילה, מיט מי יודע וואָס... נאָר ס'איז אַ טעות, חוועדאַר וועט אַזא זאָד נישט טהון: עך ווייסט נאָנץ גוט, אַז דאָס, וואָס זיי עסען — מעג ער, חוועדאַר, אויך עסען, און דאָס וואָס ער, חוועדאַר, עסט — טאַרען זיי ניט עסען. פאַר וואָס? — דאָס איז שוין ניט זיין עסק. למאי אַ בלאַז טהון דאָס ליכט אים שבת פון דער גרינג, אָדער אָגריהרען זיך ביי'ם לייכטער, אָדער אָפּטראַגען דעם סדור אין שוהל אַרײַן, וכדומה אַזעלכע גרינגע ארבייט, איז ער — מעג, און זיי — ניט? קיין חקירות דערביי איז ניט שייך, און איטליכער בעראַרף זיך האַלטען ביי זיינעם. און טאַמער מאַכט זיך אַ מאַל, חוועדאַר קאָן ניט איינהאַלטען זיך און טהוט אַ לאַך, למשל, פּסח פון דער טרוקענער מצה: „רוזשע טרעשטיט, נעחיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אַדנאַ ווידמאַ!“ — האַקט מען איהם אַפּ די פליגעל און מע ענטפערט איהם: „אַ טוואַיאַ סווינאַ, חזיר, לוטשע?“ — און חוועדאַר בלייבט שטיל.

חוועדאַר איז אַבער שטיל נאָר דעמאָלט, ווען ער איז נייכטער, ביז ער פערטרינקט זיך ניט אַזוי ווייט, אַז ער פערנעסט, ווי אַזוי מע רופט איהם. דאָס טרעפט זיך מיט חוועדאַר'ען זעהר זעל-טען. נאָר אַז סע טרעפט זיך שוין מיט איהם, איז דעמאָלט — חיות ניט זיכער! דעמאָלט הויבט ער אַז זיך שלאַגען מיט די הענד אין האַרצען אַרײַן, וויינען מיט ביטערע טרערען און שרייען: וואָס האָט מען צו איהם? פאַר וואָס זויגט מען זיין בלוט, פאַר וואָס עסט מען זיין פלייש? אַט געהט ער און מאַכט אַ תלעולה ביי נאָנץ כתרילעווקע!...

— זשירי נעכריסטי, נעחיי יאמו סטא משערטיוו אי אדנא ווידמא!... — ער שרייט אזוי לאנג, ביז ער ווערד אַנשלאַפען. און אז ער שלאַפט זיך גוט אויס און שטעהט-אויף, קומט ער צוריק צו די אידען און איז וויעדער דער אייגענער שטילער, עהרליכער „חועדאַרסערדצע“, וואָס פריהער, גלייך ווי גאר ניט געווען.

— אַדע טוואַי טשאַביטע, אַ קרענק דיר אין פנים? — פרעגט מען איהם און מע הויבט איהם אַ זאָגען מוסר און שעל-טען בשעת מעשה מיט טוידטע קללות, ווי געוויינטליך: — „שאַ טי סובי-דומאַעש, דו באַסיאַק איינער? דו וועסט דאָך פּג'ען ערניץ, בודעש זאָכניט אונטער אַ פּלויט, האַב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר, די כּפּרה שאַב טי באוון פאר כל ישראל, רבונר-של-עולם!“

חועדאַר שטעהט און קראַצט זיך אין דער פאַטיליצע און שווייגט; ער ווייסט גאַנץ גוט, אז זיי זענען גערעכט און ער איז אומגערעכט. ער קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די באַרוויסע פּיס און טראַכט זיך: ווען האַט ער געקאָנט פּערקויפּען די שטיוועל, נעחיי יאָמו סטאַ משערטיוו אי אדנא ווידמא?!

אַט אזא מין נפש אין חועדאַר.

אויך די אַלע איבעריגע נפשות, וואָס אין כּתריִלעווקע, האַבען שטענדיג אַ פּערקעהר מיט אידען, ווייסען וואַהל, אַז מששת ימי בראשית זענען די אידען בעשאַפען געוואָרען, זיי זאַלען זיין קרע-מער, סוחרים און איבערקויפּערס; וואָרום קיינער קאַן אזוי ניט האַנדלען, דרעהען מיט'ן קאַפּ, ווי אַ איד, כי לכּך נוצרת, אויף זייער לשון קומט דאָס אויס: „נאַ טאַ וואַני זשירי, שאַב האַנד-ליאוואַלי“... און מע בענענענט זיך גאַנץ אָפּט אויפ'ן מאַרק, און מע קען זיך איינס דאָס אַנדערע זעהר גוט ביי די נעמען, און מע גיט זיך אָפּ כּבוד איינס דאָס אַנדערע: הריצקא זאָנט הערשקען „מאַשעניק“, און הערשקע זאָנט הריצקען „זלאַדי“, און דוקא אין נומען מוטע, און אז מע צעקריענט זיך שוין גאַר שטאַרק,

געהט מען ביידע „דא ראבינא“, און רב יוזיפיל דער רב, וואס איז שטארק געהאפט אין דעם לשון, פסק'עט אלע מאל אויף דער האלב : „נעהאי באולא פאלאווינע“ — אבי נישט דערלאזען צו א הלול השם.

ק א פ י ט ע ל ד .

האפקע א אידישע נשמה און מאקאר א שונא-ישראל.

האבען מיר גערעדט ביז אהער פון ערלים. אצינד וועלען מיר אביסעל שמועסען וועגען האפקע די געשטופעלטע. האפקע רעדט אידיש, ווי א אידיש קינד ; אין איהר שפראך ווארפען זיך דורך א גוזמא לשון-קודש-ווערטער, למשל : „מירטשען, נאכטייסע, קענארע ניט, לאסאטע, לאוודל, גוטיאנטע, מאחריינד וואסער“ און נאך א סך אזעלכע ווערטער ; און חוועדאר הינטער די אויגען האט ביי איהר קיין אנדער נאמען ניט, א חוץ „כפרה'ניק“. האפקע איז אזוי צענויפגעוואכסען מיט די כתרילעווקער ווייבער, אז ס'איז פארהאן צייטען, וואס סאי זיי, סאי זי אליין פערגעסען זיך וואס זי איז און ווער זי איז, און מע שאפט זיך מיט איהר אזעלכע ארבייט, וואס געהערען זיך אן צו לויטער אידישקייט. למשל : געהן צום רב מיט אשאלה, העלפען אויסזאלצען פלייש, כשר מאכען די עופות, העלפען אריינשלעפען דעם פסח אין שטוב אריין וכדומה אזעלכע זאכען, וואס האפקע איז אין דעם געהויט מעהר ווי איין אנדער אידיש קינד. זי ציטערט פאר מילכיגס מיט פליישיגס אימת מות און היט זיך פאר חמץ אלע זיעבען טעג פסח, עסט גלייך מיט אלע אידישע קינדער מצה, רייכט דעם מרור אויף וואס די וועלט שטעהט, און האט דערפון הנאה, ממש ווי א אידישע טאכטער. א לאנגע צייט האט דער כתרילעווקער פרי סטאו ניט געוואלט גלויבען, אז האפקע איז נישט קיין אידישקע, ביז ס'האט זיך געטראפען מיט איהר א מעשה, זעהר ניט קיין שענע... האט מען זי געפאקט און געוואלט פערשיקען ווייט-ווייט, איז געווען איהר גליק, וואס אין דער מעשה איז געווען פערמישט

א זייטיגער פארשוין, דער שרייבער פון דער מעשטשאנסקע אופרא' ווע, מאקאר האלאנדע, א נרויסער שונא'ישראל, איין אמת'ער צורר-היהודים, איינער פון די גרעסטע אינטעליגענטע אַנטיסעמי-טען אין כתרילעווקע. ווען ניט דער רחמנות פון האפקען, וואלטען די דארטיגע אידען דערלעבט א נקמה אין דעם המנעו, נאר מחמת מיט מאקאר'ס מפלה וואלט בעדארפט אומגליקליך ווערען אויף האפקע, האבען די אידישע עדות זיך א נעם געטהאן צוריק און געזאגט פאר'ן סלעדאוואטעל, אז דאס, וואס זיי האבען גערעדט, האבען זיי געבילט — און דער עסק איז צעריבען געווארען... פון דעמאלט אן וואלט, דאכט זיך, מאקאר האלאנדע בעדארפט שלום ווערען מיט די אידען און ווערען זיי דער בעסטער נוסטר פריינד; נאר ווי עפס דורך א מין קאפריז פון דער נאטור איז ער, ארבה, געווארען נאך מעהר שונא ישראל, נאך מעהר צורר-היהודים, נאך מעהר אַנטיסעמיט, ווי פריהער.

מאקאר האט פון קינדוויי אן, קאן מען זאגען, געליטען צרות פון אידישען פאלק און געטראגען א שנאה טיעף אין הארצען. תחילת אויף די כתרילעווקער אידען אליין, און נאכדעם — אויף אלע אידען פון דער גאנצער וועלט. נאך בשעת ער איז געווען גאר א קליינער, געטריבען א בארוויסער דעם טאמענ'ס געזא אויף דער פאשע, פלעגט ער ניט איין מאל בעגעגענען זיך מיט אידישע קינדער געהן פונ'ם חדר, און אנשמאט א „גוט מארגען“ פלעגט ער זיי, אויף קאטאוועס, געוויינטליך, איבערקרימען ווי זיי רעדען „טאטעלי-מאמעלי“, טרויסלען בשעת מעשה מיט א פאלע, נישט צו מיינען דערביי חלילה עמיצען בעלעדיגען, נאר גלאט אזוי אין גוטען מוטה. אידישע קינדער אבער, צאדקשים, יעקב'ס אייניקלער, וואס לערנען חומש מיט רש"י, האבען זיך דוקא גע-פונען פאר אזא זאך בעלעדיגט און האבען איהם אפגעענטפערט מיט א אידיש ליערעל, וואס האטש מאקאר האט די ווערטער ניט געקאנט פערשטעהן, נאר פונ'ם נוסח און פון זייער לאכען האט ער גאנץ גוט ארויסגעזעהען, אז דאס מיינט מען איהם דער-

לאנגען ביז'ן ביין אריין, און מאקאר האט קיין טעות ניט געהאט.
אָט האָט איהר דאָס ליעדעל אליין :

קישקעס קאַכען

אין דער וואַכען !

מיר אַ ברויט,

דיר אַ טוידט !

מיר אַ וואַנען,

דיך באַגראַבען !

מיר אַ שליטען,

דיך באַשיטען !

נאָרישע קינדער ! ערשטענס, איז די מעשה פונקט קאָפּויר :
ברויט האָט מאַקאר, ניט זיי ; אויף אַ שליטען פאַהרט מאַקאר,
ניט זיי ! און צווייטענס, ווי אזוי שמעלען זיך דאָס איין איהישע
קינדער, זיי מענען זיין אַ גאַנצער מינו, זאַטשעפען זיך מיט מאַ-
קארען, ער מען זיין איינער ? מאַקאר האָט, נישקשה, אַ פאַר
ידים, וואָס קאָן בעשטעהן פאַר צעהן גוטע שאַרפע שפּיצונגע קעפּ-
לעך פון די בעסטע צעהן אידישע חדריינגלעך. מאַקאר האָט זיי
דעכאַלט נאָך, אויך אוי, געגעבען צו פערשטעהן דעם פּשט פּונ'ט
פּסוק, וואָס זיי האָבען געלערענט אין חדר : „ה קו ל קו ל
י ע ק ב ו ה י ר י ם י ר י ע ש ו“ ...

שפּעטער, אַז מאַקאר האָט געשטודיערט אין „פּריחאָדסקאיע“,
האָט ער געהאט מיט זיי בעגעגענישען זומער אין פעלד, הינטער
דער שטאָרט, און ווינטער אויפ'ן איין, בשעת'ן גליטשען זיך,
און אַלע מאָל האָט געמוזט אַרויס עפּיס אַ מחלוקת צווישען ביידע
צדדים. אויף דעם נאָמען „זשיר“, וואָס, אייגענטליך, איז דאָר
עס גאָר אַ געוויינטליך וואָרט, ווי למשל „פאַרד“, האָבען זיי איהם
גראַב געענטפּערט : „סוויניאַ“, און אויף זייערע איינגעגעכענע
ליצנות האָט ער זיי געענטפּערט מיט קלעפּ און האָט זיי גאַנץ
אַפּענטליך בעוווּנען, ווי אזוי די קינדער ישראל אַנטלויפען פאַר
די פּלשתיים, און ווי אזוי די פּלשתיים יאָגען זיי נאָך ווון הינטע

מיט שטעקענס און מיט שטיינער, הוקען און טיוקען און פייפען
און סוויסטשען:

„א טיו — טיו, זשירי, היי
טערי — טער — טער!...“

ק א פ י ט ע ל ה.

בעווייזט, ווי אזוי עס ווערד פון איין אנטיסעמיט א פילאָזאָף.

ווייטער פון דער „פריחאָרסקאיע“ איז מאַקאר נישט גע-
נאָגען; ער איז געבליבען, ניט דאָ געדאַכט, א יתום, גע'רש'עט
פון די עלטערען א קליין שטיבעל מיט א שטיקעל גאַרטען, און א
יודעספּר איז ער דאָד געווען, האָט ער זיך באַלד א וואַרף געטהאָן
צו דער „סלזשבע“, זיך גענומען צו דער פען, בעקומען איין אויס-
געשריבען הענטעל און געוואָרען אין דער כתרילעווקער מעשטשאַנ-
סקע אופראַווע שרייבער, און נאכדעם סעקרעטאַר, און נאכדעם כל
ולך — און דאָרט האָבען זיך ערשט אָנגעהויבען זיינע בעגעגענישען
מיט זיין רעכט בעקאנט-ווערען מיט די כתרילעווקער אידען...

די סטיטשקעס, וואָס ער האָט מיט זיי געהאַט, זענען תחילת
געווען אפילו ניט אזוי געפעהרליך. ביידע צדדים האָבען זיך בע-
נוגענט נאָר מיט שאַרפע אַנצוהערעניש, מיט שטעכעווערטלעך און
מיט ליצנות איינס אויף דאָס אַנדערע. ער זיי: „איצקא, בערקא,
אי וועה, שבת, קוגעל!“ און זיי איהם: „וואַשע-בלאַהאַראַדי“ מיט
א שנעל איבער'ן קאַלנער און מיט איין אַנצוהערעניש, אַז דאָרט
קריכט עפּים אַרום...

עס מאַכט זיין אַמאָל, הערט איהר, איין אַנצוהערעניש, וואָס
איז ערגער צעהן מאָל ווי אין טאַמען אַריין געשאַלטען, און פאַרהאַן
ווערטער, וואָס זענען ערגער טויזענד מאָל פון פעמיט. און אויף
ווערטער זענען דאָד די כתרילעווקער אידען די ערשטע בריות, די
גרעסטע מייקיים אין דער וועלט! פאַר א גלייכוואָרט וועט אַיך

א כתרילעווקער, ווי עס איז שוין בעוואוסט אויף דער גאנצער וועלט, ניט זשאלעווען געהן צעהן מייל צופוס, ריזיקירען מיט פרנסה, איינשטעלען כמעט דאס לעבען. א כתרילעווקער עני, א מקבל, דער וואס געהט איבער די הייזער, אז ער קומט נאך א נדבה און מע גיט איהם ניט, בעט ער, מע זאל איהם האטש לאַ זען זאגען א משל, און סע מאכט זיך אפטמאל, אז ער בעקומט פאר אזא משל א מיאוסען פסק; ער עפענט טאקי מיט'ן קאפ די טהיר, ס'איז אבער אלץ כדאי -- אבי אויסגעבראכט א גלייכ-ווערטעל. אט אזעלכע לייט זענען מיינע כתרילעווקער, און איהר האט א טעות, אויב איהר רעכענט, אז מע וועט זיי איבערמאכען, און אויב איהר מיינט, אז איד טהו מיד מיט זיי שעמען... נאר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער מאקאר.

אומזיסט-אומנישט האבען זיך די כתרילעווקער אידען געדויפט א מסוכנ'עם שונא. זיי האבען זיך פערגעסען אינ'ם פסוק: **ה ז ה ר ב ג ו י ק ט ו**. זיי האבען געמיינט, אז מאקאר וועט אייביג זיין א שרייבערעל אין דער מעשטשאנסקע אופראווע. זיי האבען פערגעסען, אז ער איז א „טאטענס א קינד“ און שניידט זיך אויף א טשין. און מערקווירדיג! זיי האבען נאר קיין צייט ניט געהאט זיך ארומקוקען, איז שוין מאקאר אויסגעוואכסען א גרויסער, א געזונדער, מיט געדיכטע שווארצע וואנסעס, מיט א רויטען אקאלעשעק און מיט א קנעפעל אויפ'ן קאשקעט! און קוים האט ער אנגעטהאן דאס קנעפעל, אזוי האט ער זיך באַלד אויסגעבויען, ארויסגעשטעלט דעם בויך, געווארען העכער און גרעכער ווי ער איז געווען, בעקומען א פאר ברייטע אכסלען מיט א מאַרנעם שפאן — נאָר נישט דער מאקאר! ער הייסט שוין נאָר א נייעם נאָמען — מאקאר פאולאָוויטש, און איז א גוטער ברודער מיט אלע פריצים אין שטאָרט: מיט'ן וועטערינאר, מיט'ן פעלדשער און מיט'ן פאסט-מייסטער, און מיט אלע.

די גוט-ברודערשאפט זיינע מיט'ן פאסט-מייסטער איז איהם מעהר צונויץ געקומען, ווי אלע אנדערע בעקאנטשאפטען, מחמת דא,

אויף דער פאסט, איז געווען א קוואל. פון וואנען ער האט גע-
 שעפט זיין השכלה און אלע וויסענשאפטען פון דער איינציגער
 גאזעט „די פאָהן“, וואָס פריהער האָט זי דירכגעקומט. געוויינטליך,
 דער פאסט־מייסטער אַליין, נאָכדעם מאַקאַר פאָולאָוויטש, און
 נאָכדעם שוין דער אַבאָנענט פון דער גאזעט. א פריצ'על פון זלאָ-
 דיעווקע, ניט ווייט פון כתרילעווקע, וואָס איז ניט קראַנק געווען
 צו לייענען די נייעסען שפעטער מיט עטליכע טעג, דער רוח וועט
 איהם ניט נעמען, ער שפיעלט סאָי ווי סאָי טאָג ווי נאָכט אין סטור
 קעלקע און בענעמט די שכנים אלע אַרום און אַרום וואו זיי האָבען
 ערגיין א גראָשען. אַזוי האָט געזאָגט דער פאסט־מייסטער אַליין,
 און מאַקאַר פאָולאָוויטש האָט דערנוייל געהאַט וואָס צו לייענען
 און פון וואָס צו רעדען. און מחמת „די פאָהן“, ווי ס'איז בע-
 וואוסט, איז דאָ אַ אידישע צייטונג. זי טראַגט שטאַרק אויפ'ן
 קאָפּ די אידען, זאָרנט זיך פון זייערטוועגען, זוכט מיטלען ווי
 אַרום מע זאָל זייערער פטור ווערען, פערשטעהט זיך. טאַקי וואו
 זייער טובה וועגען, האָט דאָס געגעבען אונזער מאַקאַר'ען שטאַפּ
 אויף צו בעקענען זיך גוט מיט אידען אַרום און אַרום פון אלע זיי-
 טען, און ער איז געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ חריף אַ געזונדער
 אין אידישע ענינים, אַ נאָדעוולס אין תלמוד און אין שלחן־ערוך
 און איז אלע אידישע דינים און מנהגים: מכה פראַצענט נעמען,
 מכה אַפּנאַרען און אויסנאַרען, און אפילו מכה בענוצען כריסטליך
 בלוט אויף פּסט. די אלע זאָכען האָבען אונזער פּילאָזאָפּ מאַקאַר
 אַזוי שטאַרק פּעראַינטערעסירט, אַז ער האָט דאָס געוואָלט דער-
 געהן טאַקי פונ'ם מקור, פונ'ם שורש, טאַקי ביי די כתרילעווקע
 אידען אַליין, וואָס האַטש ער האָט זיי פּיינט, ווי אַ איד חזיר,
 פון דעסטוועגען האָט ער צווישען זיי גוטע פּריינד, וואָס ער לעבט
 מיט זיי נאָר עד היום נאָר קיין מעשה ניט.

ק א פ י ט ע ל ו

מרדכינתן דער נגיד און טעמעביולה זיין „פרוי“.

איינער פון די ערשטע גוטע פריינד מאקאר'ס אין כתר'י לעווקע איז מרדכינתן דער נגיד און דער חשוב אין שטאדט, וואס איז שקול כנגד א סך, א סך אנדערע בעלי-בתים.

דער נגיד מרדכינתן, ווי געוויינטליך א נגיד, האלט די שטאדט ביי זיך אין בוזעם, טהוט מיט איהר וואס ער וויל, ווארום ער איז בעל-טאקסע, ער איז גבאי, ער איז ראש וראשון, ער איז דער רעדעלפיהרער, ער איז אלץ — מיט איינעם ווארט, ער איז דער נגיד. האטש, אז מע וויל שמועסען אין תוך אריין: אין וואס בעשטעהט זיין נגידות'שאפט — דאס ווייסט קיינער נישט. למשל, אז איהר וועט אנחאפען א כתרילעווקער און א פרעג טהון איהם: וויפיעל, אישטיינער, פערמאגט מרדכינתן? וועט ער זיך אפ-שטעלען, זיך א נעם טהון ביי'ם בערדעל, א מאך טהון מיט'ן קאפ און אויסציהען מיט א ניגון און מיט א טיעפען זיפץ דערביי:

— מרדכינתן? חוץ זיין שארען אויף מיר געזאגט געוואך רען, האטש האלב, האטש א הונדערט-חלק; איהר שפיעלט זיך מיט מרדכינת'נען? מרדכינתן איז א איד א נגיד!

— וואס-זשע הייסט א נגיד? אין וויפיעל, אישטיינער, קאן מען איהם שאצען?

— שאצען? . שייך זאגען שאצען? עס לאזט זיך רען אפ-שאצען?

— פארט וואס האט מרדכינתן?

— מרדכינתן? ערשטענס, האט מרדכינתן א שטוב אין אייגענע.

— נו?

— מיט א הויף איין אייגענעם.

— נו?

— מיט ציענען עטליכע.

— נו ?

— היינט די קלייט ? א שארפע קלייט !

— נו ?

— היינט די טאקע ?

— נו ?

— וויעדער א מאל נו און אבער א מאל נו, וואס האט איהר זיך צענוקעט ? א אידען איז דיר נאך קארני ! וואס האט איהר געוואלט ? ער זאל עפענען א באנק ? שיטען מיט גאלד ? פאך-רען אין קארעטעס ?

און דער כתרילעווקער געהט אוועק פון אייד א ברוגז'ער -- און איז גערעכט. ווארום וואס קאן א מענש פערלאנגען מעהר ווי מרדכי'נתן איז, אז ער איז פארט דער נגיד, פארט דער ראש וראשון, פארט דער חשוב אין שטאדט ? ווער איז גבאי אין חברה'קדישא ? ווער איז ראש וראשון ? ווער איז תקיף אין שטאדט ? מרדכי'נתן. ווער מאכט אלע שבת-צירנאכטס א מלוכה-מלכה'לע פאר די שבעה טובי העיר ? מרדכי'נתן. ווער איז א חשוב ביי נאטשאלסטווע ? מרדכי'נתן. הכלל -- מרדכי'נתן, מרדכי'נתן !

מרדכי'נתן, פערשטעהט איהר, ווייסט ווי אזוי מע בעדארף זיך בעגעהן מיט א וועלט, ווי אזוי מע בעדארף זיך פיהרען מיט נאטשאלסטווע. אלע פרייטאג-צירנאכטס האט ער צירנאכטס ביי זיך אויף פיש דעם פריסטאון. דער כתרילעווקער פריסטאון איז א גרויסער ליעבהאבער פון אידישע פיש, און אלע מאל, ווען ער עסט זיי, קאן ער זיך גאר ניט אפלובען, ווי אזוי גוט מע קאכט ביי אידען פיש, ווי בע'טעמ'ט זיי זענען. זיס ווי צוקער -- ממש ער לעקט די פינגער.

— געמא לומטשע יאק זשיראוסקא ריבא סטיארטעם הדע
נאם ! — זאגט ער אלע מאל מיט דעם אייגענעם נוסח.

דעם בעל־הבית און דער בעל־הבית'טע איז דער קאמפלימענט, אפנים, שטארק געפעלען, מחמת זיי קוועלען ביידע, ווערען בריי־טער ווי לענגער, שוויצען אזש פאר תענוג, און מרדכי־נתן וויל איינרעדען דעם גאסט, אז ס'איז פארהאן ביי אידען נאך בעסערס ווי פיש מיט חריון. דער גאסט וויל ניט גלויבען:

— דהיינו?

— דהיינו...

און מרדכי־נתן זוכט עפּים אזעלכעס ביי אידען, וואס זאל זיין נאך בעסער פון פיש מיט חריון, און האט מורא ארויסזאגען. צימעס? טאמער בלייבט ער ווארטען ביי'ן צימעס — וואס דארף ער איהם? קוגעל? טאמער הייסט ער עפענען דעם טשאַלענט אין מיטען פרייטאָג־צורנאכטס? א קשיא אויף א מעשה, וואס עס קאן זיך טרעפען מיט א אידישען קוגעל?... און מרדכי־נתן קומט אפּ מיט א קליין געלעכטערעל: „הע־הע“. דערויף ענטפערט איהם דער גאסט: „הע־הע־הע“. און מרדכי־נתן איז צופרידען, וואס יענער לאכט, העלפט ער איהם לאכען: „הע־הע־הע!“ און בשעת מעשה דערלאנגט דער גאסט דעם בעל־הבית מיט'ן עלע־בויגען אין זייט אריין און א שמייכעל צו דער בעל־הבית'טע און דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע ווערען צעשמאלצען פאר תענוג.

פלוצים האפט זיך אויף דער גאסט, ווישט זיך אויס די הענד און דאָס מויל מיט'ן קלאָר ווייסען טישטוך פונ'ם טיש, פערן שפילעט זיך אויף אלע קנעפ און טהוט א זאג שוין ערנסט, אהן א שום סימן פון ליציות:

— צייט אויף „סלוזשבע“!...

און מרדכי־נתן מיט טעמע־ביילה'ן שטעהען אויף לכבוד דעם גאסט, איהם בעגלייטען, קוקען איהם אין פנים אריין מיט אזעלכע אויגען, ווי א הונד קוקט אויפ'ן בעל־הבית, וויל ווייסען מיט וואס ער שמעקט, בויגען זיך און נייגען זיך און בעטען איהם, ער זאל הילףה ניט פערנעכען קומען איבעראכטאגן שבת...

— מיט'ן קאפ אין דער ערד! — בענשט איהם די בעל'ת הבית'טע אויף דער זייט טהיר און קאכט און זידט און ברענט אויפ'ן מאן, וואס טאג ווי נאכט, און אפילו שבת, האט ער צו טהן מיט נאטשאַלסטווע. מרדכי'נתן הערט און שווייגט: ען האט אָנגענומען א פולע מויל מיט וואסער און שווייגט. א מאד'נער מענש אָט דער מרדכי'נתן! דער מחבר פון דער געשיכטע קאן זיך נישט איינהאַלטען און האפט אַראָפּ דעם פארטרעט פונ'ם דאָזיגען פאַרעל, בכדי בעקאָנט צו מאַכען מיט זיי די גאַנצע וועלט. מרדכי'נתן איז א איד א הויכער מיט לאַנגע הענד, אליין איז ער דאַר און טרוקען, און מחמת די באַקען סטערטשען, קומט אויס דאָס פנים פיערעקעכיג, ווי ביי אַ הינעזער, און קויס'קוים בע'ד וואַכען מיט אַ שיטער בער'יעל. די ליפען זענען ביי איהם תמוז צו, דאָס מויל אַביסעל אויף אַ זייט, זעהט אויס, ווי ער האַלט אַ סוד ביי זיך שטענדיג פערבאַרגען, און שטענדיג איז ער ערנסט, און דער שטערן איז פול מיט קנייטשען, און רעדט נישט קיינ'ם כאַל הויך, קיין איבעריג ווארט נישט. נאָר דעמאָלט, ווען ער קומט זיך צענויף מיט נאַטשאַלסטווע, איז דאָס גאָר איין אַנדער מרדכי'נתן: די קנייטשען פונ'ם שטערן צענעהען זיך, ווערען פערשוואונדען, דאָס פנים הויבט אָן צו שיינען און די ליפען ווע'ד דען אָפגעשלאָסען, און דאָס מויל גלייכט זיך אויס, הויבט אָן צו רעדען — שוין גאָר ניט דער, גאָר איין אַנדער מרדכי'נתן. טאָמער ווייסט איהר, צוליבע וואָס קאָכעט ער זיך אזוי אין נאָר טשאַלסטווע? נאָר צוליבע כבוד, צוליבע גדלות, בכדי טאָמער וועט אמאָל אַ כתרילעווקער עפּים דארפֿען האַבען, וועט ער קומען צו געהן מיט אַ נעבעט: „סטייטש, רב מרדכי'נתן, ווער נאָך איז אזאַ הישׁוב ביי נאַטשאַלסטווע, ווי איהר?“ צוליבע דעם איינעם וואָרט „הישׁוב“ איז ביי איהם כדאי, סע זאָל איהם קאַסטען אי בויגנות, אי געלד — אַ מאַדנער מענש אָט דער מרדכי'נתן! מרדכי'נתנ'ס ווייב — טעמע'כיל'ה די ננידית איז דוקא א אידניע אַ נידעריגע און אַ גראַבע, זעהט אויס ווי אַ מעשען שטויר

סעל, אָדער ווי אַ בייכיג סאַמאָואַרעל מיט אַ קלײַן שפּײַציג טשייניקעל אויף דער קאַנפּאַרקע. ווי גראַב און קײלעכיג זי איז פון אונטען, אַזוי קלײַן און שפּײַציג איז דאָס קעפּעל, און שטענדיג זיך זיך דאָס, דאָס בייכיגע סאַמאָואַרעל, זיךט און זשומעט, אין כּעס אויפ'ן מאַן, אין כּעס אויף דער דיענסט, אין כּעס אויף די כּתּרילעווקער ציעגען, אין כּעס אויף די כּתּרילעווקער ווייבער, אין כּעס אויף דער גאַנצער וועלט! דאָס גאַנצע גליק איז, וואָס סאַי דער מאַן, סאַי די דיענסט, סאַי די כּתּרילעווקער ציעגען און ווייבער, סאַי די גאַנצע וועלט הערען זי, ווי פּסח דעם קאַטער, אָדער ווי המן דעם גראַנער. דער מאַן האָט צו טהון שטענדיג מיט קהל'שע געשעפטען, מיט נאַטשאַלסטווע; די דיענסט טהוט איהר אויף צו'להכּעים, ברענט'צו די קאַשע, פּער'שרפּה'ט די קאַר-טאַפּליס, זיךט'איבער די מילך אין אוווען; די כּתּרילעווקער ציעגען טהוען איהר צום טוידט, שפּרינגען אויפ'ן דאַך און צובי איינציגווייז די שטרוי פון דער סטריכע; די כּתּרילעווקער ווייבער דערגעהען איהר די יאַהרען אין מאַרק ביי די פּיש, אין יאַטקע; ביי'ם פּלײַש, אין שוהל' ביי די תּחינות, און להבדיל אין גאָד אפּיל... ניין, די וועלט האָלט ניט פון טעמע-ביי'ה'ן! און כּסּתּמא איז דאָ פאַר וואָס. אַ וועלט איז ניט משוגע...

אַצינד, אַז מיר האָבען זיך אביסעל בעקענט מיט'ן דאָזיגען פּאַרעל, קאַנען מיר שוין, דאַכט זיך, רוהיג געהן ווייטער, צו די איבעריגע נפשות, וואָס מרדכי'נתן דער נגיד רייבט זיך אַרום זיי אַזוי שטאַרק.

ק א פ י ט ע ל ז

דער „אַרױן-בּפּקדן“ בײַם נגיד אין קלײַט און אין שטוב.

דער אַנדערער גאַסט ביי מרדכי'נתן דעם נגיד איז אַנזעך בעקאַנטער מאַקאַר, מאַקאַר פּאַולאַוויטש. נאַר ניט קיין שטוב גאַסט — אַ קלײַט-גאַסט, אַ גאַסט, ווי'ס קומט צו איהם אַפט אין

קלייט אריון, אין דער שניטיקראם. מרדכי-נתנ'ל שניטיקראם, דארפט איהר וויסען, איז דאס ערשטע געווענמישניט אין כתר-ר לעווקע, וואס דארטען קריגט איהר א הויז דעמיקיטאן, דיפס, ליוסט-רינע, פארוסינע, ציין און זאנע און מאדעפאלאן, אויך דראפ און טריקא און שעוויאט און סאמעט און אטלעס און סאטיו און מוסליו און אלסדינג, וואס א הארץ גלוסט — „נאך די לעצטע מוסטערען, וואס מע קריגט דאס ניט אפילו אין יעהופעין“. אזוי זאגט מרדכי-נתנ, אין אזוי זאגט מרדכי-נתנ'ס ווייב, טעמע-ביילה, און אזוי זאגען מרדכי-נתנ'ס קלויט-מישרתים, און געהט זאגט זיי, אז ניין! אלע פריצים פון כתר-לעווקע און פון דער סביבה זענען מרדכי-נתנ'ס קונים, און דאס רוב כריסטען גלויבען איהם אויף נאמנות. אז מרדכי-נתנ אליון זאגט זיי נאר דאס איינע ווארט „בנאמנות“. דינגט מען זיך שוין ניט. טעמע-ביילה מען זיך שווערען מיט כל-השבועות שבעולם, איז דאס ארויסגעווארפען, און מרדכי-נתנ'ס איין ווארט „בנאמנות“ איז קודש קדשים. אט אזוי איז דאס — קיין קשיות פרעגט מען ניט.

אויך מאקאר איז איינער פון מרדכי-נתנ'ס קונים, וואס האנדלען מיט איהם אויף נאמנות. מאקאר איז זיינער א קונה שוין פון לאנג, נאך פון יענער צייט, אז ער איז נאך ניט געווען מאקאר פאולאוויטש, נאר מאקארקע, און וואס דעמאלט פלעגט מרדכי-נתנ איהם ניט וועלען געטרויען אויף בארג קיין פארעם אפילו; ער פלעגט זיך ניט שעמען איהם זאגען גאנץ פשוט:

— נתן מעות לקח קמה, וואשי הראשי, נאשי מאוואר.

שפעטער, אז מאקאר איז געווארען א שטיקעל-מאכער אין דער אופראווע, האט איהם שוין מרדכי-נתנ געעפענט א קרעדיט, געוויינטליך, אויף א קוויטעלע, א זעכסעלע, געזאגט איהם ביליעט מעיטה שוין מיט א שטייבעלע, האלב אויף גוייש, האלב אויף לשור-קודש:

— נע וויבאטשייטע, פאניטשע, שלום בבית מיטכוו בקעשעני...

נאך שפעטער, אז מאקאר האט אָנגעטהאָן אַ קנעפעל און אַ הענגקאלנער, האָט איהם מרדכינתן געעפענט אַ שענעם קרעדיט, און מאקאר פּאַוּלאָוויטש, אז ער קומט אַרײַן אין שניט־קראָם אַרײַן, טראַגט איהם מרדכינתן אַקעגען דאָס בענקעל און בענשט איהם מיט אַ טיטול „וואַשע וויסאַקאַבלאַהאַראַדיע“, און מאקאר פּאַוּלאָוויטש צעלעגט זיך גאַנץ ברייטליך, פּערוואַרפט אַ פּוס אויף אַ פּוס, פּערוויכערט אַ פּאַפּיראַס און שמועסט זיך אויס מיט מרדכינתנ'ען גאַנץ פּראַסט, בלשון „דו“, גאַר פּריינדליך:

— עי, פּאַסלױטאַי, מרדכינאַס!

און מרדכינתן שטעהט פאַר איהם מיט אַ געמאַכטען דרד־אַרין, מיט אַ געמלאַכה'טען רעשפעקט, און טראַכט זיך בשעת מעשה: „פּון וואַנען האַסט דו זיך גענומען אַהער, אַדון בפקדך?“ און דער „אַדון בפקדך“ מאַכט אַ רעד מכת אידען, אידישע גע־שעפטען, שאַכער־מאַכער, און לאַזט אַרויס אַלע מאַל אַ הויכען געלעכטער מיט אַ מאַדנעם הוסט, וואָס דערלאַנגט מרדכינתנ'ען, ווי מיט אַיין אַרשין אין דער זיעבעטער ריפּ, נאָר ער האַלט זיך אַיין און שמייכלט מיט אַ פּאַסקודנע געמאַכט שמייכלע, וואָס ווען מרדכינתן זאָל זיך קאַנען אַנקוקען בשעת מעשה אין שפּיעגעל, וואַלט ער זיך אַלײַן נמאָס געוואָרען.

דער שמועס פּונ'ם „אַדון בפקדך“ דרעהט זיך אַלץ אַרום אַזעלכע זאַכען, וואָס מרדכינתן הערט זיי אין דער לינקער פּאַה, אין אַיין אויער אַרײַן, פּונ'ם אַנדערען אַרויס; וואָס ווייטער־ווייטער געהט ער אַריבער אויף אַזעלכע ענינים, וואָס מרדכינתן קאַן עס שוין ניט האַרבען, לְמַשָּׁל: ער פּרעגט ביי איהם, צי ס'איז אמת, וואָס די אידען שעלטען אַלע שבת אין שוהל די איבעריגע פעלקער מיט דער תּוּכּהּ, און שפּיען אויפ'ן קלויסטער, און אז אַ כּריסט געהט אַוועק פּון אַ אידען, בעדאַרף מען אויסניסען נאָך איהם די פּאַר מעניצע? וכדומה אַזעלכע שטות'ערייען, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען:

מרדכי־נתן וויל זיך אויסדערעהען פון זיינע הענד, פער-
 שלאָנט איהם האַקע־באַקע, מכת אופראַווע, מכת קאראַבֿקע,
 סוועטשנע סבאַר. ווער־וואָס? ער לאָזט זיך ניט פעררעדען די
 צייהן, האַטש געב איהם אַ קרענק! ער טרעט־צו צו איהם איין מאל
 פאַר אלע מאל: ער זאָל זיך איהם נאָר מודה זיין. מרדכי־נתן
 פֿרובט זיך מיט אַ ליצנות, פֿרעגט איהם: „וואו האַט דאָס זיין
 וויסאַקאַבלאַהאַראַדיע געשטודיערט אַזעלכע דינים?“ מאַקאַר
 קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַרײַן און פאַלט אויף אַזאַ מין
 המצאה: ער טהוט איהם אַ האַפּ פֿלוצים אומגעריכט, ווי זאָגט
 מען — צוגעקוועטשט צו דער וואַנד:

— נו, און בלוט?

— וואָסער בלוט?

— פֿסח? ... מצה? ... האַ? ...

און מרדכי־נתן פאַלט אויף אויף אַ גלייכער המצאה: ער
 טהוט אַ ריהר דעם אַרון איבער דער פֿלייצע, אַ גלעט דעם הענג־
 קאַלנער, און מיט אַ פּאַסקודנע געלעכטערעל פון אַ הונד אַ חונפֿ־
 ניק טהוט ער איהם אַ זאָג, אַז דער אַרון איז אַ גרויסער לײַ, הע־הע־
 הע! און אַז דער אַרון הויבט זיך אויף און געהט אַוועק, זאָגט אויף
 איהם מרדכי־נתן אַ שבת, אַז דער „אַרון בפקדן“ איז אַ שווערער
 אַרון, דאָס הייסט, מע קאַן אויף איהם ניט זאָגען, ער זאָל זיין
 אַ רשע — חלילה! נאָר גלאַט אַ כלב שבכלבים...

איינמאַל — ס'איז געווען שבת בייטאָג — איז מרדכי־נתן
 דער נגיד געזעסען אין שטוב און געלערענט פרק; פֿלוצים עפענט
 זיך די טהיר און עס קומט אַרײַן... מאַקאַר האַלאַדנע! פֿריהער
 האַט זיך אינזער נגיד אַביסעל ווי דערשראַקען, פֿערוואַנדערט:
 ווי קומט דער „אַרון בפקדן“ אַהער פֿלוצים נאָכ'ן שלאָף? נאָכדעם
 האַט ער איהם געמאַכט זעהר אַ פֿריינדליך פנים און מיט אַ
 שמייכלעל געבעטען איהם זיצען, אויסגעטהאָן דאָס שבת־דיגע היטעל
 און געבליבען אין דער יאַרמעלֿקע און אַ געשריני געטהאָן צום
 ווייב:

— טעמעביילה! הער נאר, געב אהער עפיים אין מויל אריין!
 זהוט מאקאר א מאך מיט דער האַנד:
 — מע דארף ניט. איד בין געקומען צו דיר מכה איין ענין.
 ס'איז א סוד...

דערהערט דאָס וואָרט „א סוד“, האַפט זיך אויף מרדכי־נתן
 און וויל צוקויטלען די טהיר. נעמט איהם אַן מאַקאר ביי דער
 האַנד:

— מע דארף ניט, ס'איז ניט אַזאַ סוד, וואָס מע זאַל זיך
 דאַרפֿען פֿערשליסען. איד האָב דיר נאַר געוואָלט פֿרעגען אַ
 קלויניגקייט, דו ביזט אַ קלונער מענש און איין עהרליכער, ביי
 דיר וועל איד וויסען דעם רעכטען אמת.

מרדכי־נתן גלעט זיך די פאות מיט גרויס גרלות און איז
 שטאַרק צופֿריעדען פֿונ'ם קאַמפֿלימענט. די אויגען ווערען איהם
 אַזש ווי מיט פעטען איבערגעצויגען. ער ווערד צעשמאַלצען פֿאַר
 תענוג, און סע טהוט איהם באַנג, וואָס ס'איז קיינער נישטאָ דערביי.
 — מסתמא האַסט דו דאָך געהערט די מעשה מיט'ן
 מיידעל? — פֿרעגט איהם מאַקאר און קוקט איהם גלייך אין די
 אויגען אריין, ווי אַ סלעדאָוואַטעל.

מרדכי־נתן שטעלט אויף די אויגערען, ווי אַ האַז.

— מיט וואָסער מיידעל?

— מיט'ן מיידעל, וואָס אידען האַבען זי געקוילעט און האַבען
 אפגעצאָפט פֿון איהר דאָס בלוט און בעהאַלטען דאָס אויף פֿסת.
 פֿריהער צעלאַכט זיך מרדכי־נתן מיט זיין דריבנע געלעכטער:
 הע־הע־חע! און נאַכדעם ווערד איהם דאָס פֿנים בלאַס און גרין,
 און די אויגען צינדען זיך אַן מיט פייער.

— שקרים וכזבים! — זאָגט מרדכי־נתן און טרייסעלט מיט'ן
 קאַפֿ, און די פאות שאַקלען זיך.

— סטייטש, מע שרייבט אין די גאַזעטען! — זאָגט איהם
 מאַקאר און לאָזט ניט אַראָפֿ פֿון איהם קיין אויג.

— די גאזעטען לייגען, ווי די הינט! — שרױט אױס מרדכי
נתן.

— די גאזעטען שרױבען, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל. —
פרובט זיך מאקאן איהם איבערשפארען. — איך האב אלױן גע-
ליענט, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל.

— שקר וכזב! — שרױט מרדכי־נתן אין איין קול און
טרויסעלט מיט דער יארמעלעקע, און די פאות ציטערען.

— וואס איז שקר וכזב? — פרעגט איהם מאקאר, שוין רויט
פאר כעס. — דאס, וואס איך דערזעהל דיר? צי דאס, וואס סע
שטעהט אין פראטאקאל?

— אלסדינג איז שקר וכזב! אלסדינג! פון אנהויב ביז'ן
סוף! ניט געשטויגען, ניט געפלויען!

בשעת מעשה מאכט מרדכי־נתן מיט די הענד, מיט'ן פנים,
מיט די אויגען, מיט די פאות און מיט אלע אברים און ציטערט
אזש פאר כעס. מאקאר האט איהם קיינמאל ניט געזעהען אזוי אין
כעס, און האט דערפון אפגעלערענט זיך א פשט, אז ניט אומזיסט
איז דער איד אזוי אויפגעטראגען. די משמעות, אז ס'איז אמת די
מעשה; אניט, וואס שרױט ער אזוי? וואס ווארפט ער זיך אזוי?
נאר איין עזות פון א אידען — זאגען אויף אלסדינג, וואס סע
שטעהט געשריבען, אז ס'איז שקר וכזב! און מאקאר האלאדנע
שטעהט אויף מיט גרויס גרימצארן, רוקט אן אויף זיך דאס היטעל
מיט'ן קנעפעל און טהוט א זאג:

— פאר אזעלכע ווערטער וועסט דו האבען צו געדענקען!

און ער לאזט זיך געהן צו דער טהיר, און תיכף נאך איהם
שטעהט אויף מרדכי־נתן און האט שוין חרטה אויף דער גאנצער
מעשה און וויל איהם איבערבעטען, פערקערעווען איהם צוריק, און
ער לויפט איהם נאך:

— פאני!... וואישע וויסאקע־בלאהארדיע!... מאקאר
האולאוויטש!... מאקאר פאולאוויטש!...

בלאטע! מאקאר פאוולאוויטש איז שוין לאנג אויף יענער זייט טיר, און מרדכי'נתן דער נגיד איז אויס מענש פאר הארצ' וועהטיג און פאר גרויזאטע, טאמער האט ער טאקי געזאגט איין איבעריג ווארט, דער רוה האט איהם אנגעטראגען! און ווי אויף צור'הכעים, קוכט אן טעמע'ביילה און טשעפעט זיך צו צו איהם, ער זאל איהר זאגען, וואס האט דא געטהאן דער „אדון בפקדך"? וואס איז ער אזוי גיך אוועק? און למאי האט ער אזא קלאפ געטהאן מיט דער טהיר?

— געה פרעג איהם! — האט איהר מרדכי'נתן געענטפערט מיט כעס.

— זעה נאר, זעה, ווי ער איז דאס אביסעל אין כעס! אויף וועלכער זייט ביזט דו דאס אויפגעשטאנען היינט, און וואס פאר א חלום האט זיך דיר גע'חלום'ט?

— היפטעל קרויט!!! — שרייט אויס מרדכי'נתן דער נגיד אויף אזא קול, אז דאס ווייב איז שיער ניט געפאלען חלשות, און ער אליין האט זיך איבערגעשראקען פאר זיין שטימע, און אויך זיי ריענסט, א שווארץ ווייבעל א ליטוועטשקע, איז אריינגעלאפען פון קיך, ניט טוידט, ניט לעבעדיג, מיט א גוואלד:

— א קלאג צו אייך! איהר האט דאך מיר איבערגעשראקען אויף טוידט!

איז טעמע'ביילה אנגעפאלען אויף איהר און צעלאזט זיך מיט ביידע קולאקעס, און מרדכי'נתן אויף זיי ביידע, און ס'האט זיך אויסגעלאזט מיט א סקאנדאל, וואס ס'איז גאר ניט כדאי דאס צו בעשרייבען.

ק א פ י ט ע ל ח.

כתרילעווקע אײלט זיך אין וועג ארײן.

פון דעמאלט אן האט זיך אנגעהויבען פאר כתרילעווקע א צײט פון צרות, יסורים און אומזיסטע פחדים. קײנער האט נישט פערשטאן נען וואס איז די מעשה, וואס מאקאר האלאנדע איז געווארען נאך א גרעסערער שונאדישראל, ווי ער איז געווען, און פאר וואס זעהט מען איהם נישט בײלם נגיד אין קלײט? דער נגיד אליין האט זיך, אפנים, געשעמט און אראפגעשלונגען די מעשה, נישט דערנעהלט קײנעם, און מאקאר האט געגראבען ווי ווייט ער האט געקאנט, זיך גערייצט מיט די כתרילעווקער אידען, זיי אנגעזאגט אלע מאל א נייע בשורה, אז נישט לאנג נאך וועלען זיי דא געוועלטיגען, מע וועט ביי זיי נעמען דין וחשבון: פון וואנען נעמט זיך צו זיי זייער גוטס? מענישען וואס הארעווען נישט, גראבען נישט און זעען נישט און שניידען נישט, נאר מע עסט פונ'ם גרייטען — פאר וואס קומט דאס זיי? וכדומה אזעלכע טענות, וואס ער האט זיך מיט זיי אנגעלייענט אין דער נאזעט „די פאהן“. און פונקט אין יענער צײט האט זיך איהם געטראפען דער בזיון מיט האפקען, וואס ער איז דורך איהר געשטרויבעלט געווארען, שיער נישט ארײן אין א גרויסען אומגליק, ווי מיר האבען שוין דערמאנט פערבייגעעהענדיג אין א פריהערדיגען קאפיטעל. און אז גאט האט געהאלפען, מאקאר איז ארויס פונ'ם עסק דיין, האט ער ערשט דעמאלט אנגעהויבען גראבען אויף די כתרילעווקער אידען, זיי געגעבען אנצוהערעניש, אז אטראט וועט מען מיט זיי לערנען בלק, און גראד דעמאלט איז אנגעקומען דאס גוטע בריוועל פונ'ם יוהט'ס אירעם, וואס איז געגאנגען מיר ליד איבער דער גאנצער שטאדט, און זיידעל מיט זיינע „בלעטער“ האט אונטערגעגעבען היץ, געגאסען בויעהל אויפ'ן פייער, און מעשיות זענען געגאנגען איבער דער שטאדט, איינע שרעקליכער פון דער אנדערער, און ס'איז ארויס א קלאנג, אז דא איז כתרילעווקע גיט אין נוכען אויך ווין „דאס אייגענע“.

פון וואנען האט זיך עס גענומען? ווער איז דער ערשטער, וואָס האט ארויסגעלאזט דעם דאָזיגען קלאַנג? — דאָס ווייסט מען ניט עד היום און מע וועט דאָס ניט וויסען קיינמאל, אייביג! דער היסטאָריקער, וואָס וועט זיך נעמען אמאָל בעשרייבען די געשיכטע פון די כתריִלעווקער אידען, אז ער וועט קומען צו דעם שטיקעל צייט, ליינענען די אלע פאפיערען מיט די אלע בלעטער, וועט ער געוויס בלייבען שטעהן פערטראכט מיט דער פערדער איז האַנד, זיינע מחשבות וועלען איהם פערטראַגען ווייט־ווייט.

מע ווייסט ניט, ווי אזוי דאָס איז געוואָרען און פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, נאָר ס'איז אַרויס אַ נייעס אין שטאָדט, אז מע געהט אויף כתריִלעווקע, דריי דערפער מיט אַ מאָל... און אין איין פריהמאָרגען איז געווען כתריִלעווקע אויפגעשטאַנען ווי איין מענש, און מע האָט זיך גענומען פאַקעווען, קינדער און בעטגעוואַנט זון שמאַטעס, דאָס גאַנצע ביסעל כתריִלעווקער אַרעמקייט, ראַטער ווען ווי פון אַ שרפה און קלויבען זיך אין וועג אַריין — וואוהין? וואוהין די אויגען וועלען טראַגען! בשעת מעשה האָבען מוטערס אַרומגענייטן זייערע ברעקלעך קינדער, צוגעטוליעט צו דער ברוסט זון מיט טרערען אין די אויגען זיי געקושט און געהאַלט און גע־אַלזובעט, גלייך ווי עמיצער האָט זיי געוואַלט חלילה אוועקנעמען. גלייך ווי עמיצער דארף זיי האָבען...

און כתריִלעווקע האָט אָנגעהויבען צו שליסען איין קלייט נאָך דער אַנדערער, קוקענדיג איינס אויפ'ס אַנדערע און בעהאַלטענדיג זיך איינס פון דאָס אַנדערע, און מע האָט זיך געאייִלט, געחאַפט איטליכער וואָס פריהער, וואָס גיכער. הוועדאָר'ען האָט מען יענעס פריהמאָרגען שיער ניט צעריסען אויף שטיקלעך. איטליכער האָט איהם געשלעפט צו זיך העלפען פאַקעווען, אונטערגערוקט איהם פון אַלע זייטען, אז קיינער זאָל ניט זעהען, ווער אַ גרוינע און ווער אַ פייטאַקעל. קיינמאָל איז הוועדאָר נישט געווען נאָך אזאַ חשוב אין כתריִלעווקע, ווי יענעס טאָג, און קיינמאָל האָט נאָך הוועדאָר אזוי ניט מאַספּ כּמוֹן געווען, ווי דעכיִאַלט, און מע האָט

איהם אזוי אָנגעשטאַפּט מיט געלד, ביז ער האָט אַ שפּיי געטהאָן:
 „נעחיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אַדנאַ ווירמאַ!“ — און איז אַוועק
 אַהין, וואו אַלע מאַל, און געמאַכט אַ שענע כּוּסַה לכּבוֹר די
 כּתּרילעווקער בעלי־בּתּים, וואָס פּאַהרען אַוועק, און אַז ער איז
 געוואָרען רעכט פּאַרטיג, האָט ער אָנגעהויבען אַרבייטען, מאַכען
 מיט די קולאַקעס און שרייען, אַז ס'איז שוין לאַנג צייט, מע זאָל
 פּטור ווערען פּון די כּתּרילעווקער אידען — און, מעשה שטן, האָט
 בעדאַרפּט דורכּנעהן פּאַרביי סאַמע מאַקאַר האַלאַנדע מיט'ן אַדון
 דעם פּאַסטמייסטער און דערהערען, ווי הוועדאַר אַרבייט מעשים
 אויף די אידען, האַבען זיך ביידע אַדונים אָפּגעשטעלט און דער-
 זעהען, אַז די אידען פּאַקעווען זיך, גרייטען זיך עפּים זעהר שטאַרק
 אין נועג אַריין, איז דאָס זיי געווען קשה, און זיי האַבען זיך גענו-
 מען ביידע נאַכקוקען: וואוהין לויפּען דאָס די אידען?

דאָס נאַכקוקען פּון די אַדונים האָט אָנגעמאַכט נאָך אַ גרע-
 סערע בהלָה צווישען די אידען און מע האָט אַוועקגעוואָרפּען דאָס
 פּאַקעווען זיך; חאַפּט דער רוח דאָס בעלי־הבּתּישקייט! דאָס
 לעבען, דאָס לעבען איז טייערער! ... און מע האָט אָפּגעדונגען
 וואו ס'איז געווען ערגיץ אַ פּוהרעל, אַ פּערדעל, אַ פּאַר אַכסען,
 און מע האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין בעצויטענס, און גיך־ניד,
 בהפּוּז, כּמעט אַזוי האַפּענדיג, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען
 פּון מצרים.

פּריהער פּון אַלע זענען געפּלויגען ווי די אַדלערס, געוויינט-
 ליך, די כּתּרילעווקער בעלי־ענלֹות מיט די גרויסע בוידען און בייד-
 לעך; דאָרט זענען געוועסען רבּ מרדכי־נתן דער נגיד מיט זיין
 גאַנצער משפּחה און די אַלע איבעריגע נגידים מיט זייערע
 משפּחות. נאָך זיי האַבען זיך געשלעפּט די גויישע פּוהרלעך,
 אָנגעזעצט מיט ווייבער און מיט קינדער און מיט אַלע קראַנקע
 נפּישות, און הינטען זענען געגאַנגען די מאַנסבילען, די געמיינע
 בעלי־בּתּים, דאָס וואָס סע ווערד אָנגערופּען דער חמו, נעבאַד
 עול־דריג געווען מחילה צו פּויב, און געגאַנגען גיך, מיט אַ געחאַט

זיך ארומקוקען, טאמער יאגט מען זיי נאך פון הינטען, טאמער בעט מען זיי חלילה צוריק...

שטיל איז געווארען אין כתרילעווקע, לעדיג, פוסט, ווי אויף א בית-עולם. ניט געבליבען קיין נפש. פון לעבעדיגע נפשות זענען געבליבען אין שטאדט נאך די ציעגען, דאס גאנצע אידישע פערמעגען אין כתרילעווקע, און האפקע די געשטופעלטע, און דער בעדער מיט דער בעדערין, און, להכבדיל באלף אלפי הברלות, דער אלטער רב רב יוזיפיל.

איבער די דאזיגע אלע לעבעדיגע נפשות וועלען מיר רעדען פון איטליכען אין א בעזונדער קאפיטעל.

ק א פ י ט ע ל ט .

לאזט זיך אריין א ביכעל אין הקירה.

די געלעהרטע, וואס געבען זיך אפ מיט דער נאטור, וואס קוקען זיך צו און ווייסען די טבע פון יעדען בעשעפעניש, פון איטל ליכט גרעזעלע, ווייזען אויף מיט ראיות, אז קיין זאך אויף דער יועלט געהט נישט לאבוד, ווערד ניט פערפאלען, שטארבט ניט אוועק. אט דאס וואס מיר זאגען, למשל, אז דער בוים איז גע-וואכסען, די צווייגען האבען געבליהט, געגעבען אונז פירות; נאכ-דעם האבען מיר די פירות אפגעריסען און אויפגעגעסען, די צוויי-גען האבען אפגעבליהט, זי בלעטלעך זענען אפגעפאלען, דעם בוים האבען מיר אויסגעהאקט, דאס האלץ האט זיך אויסגע-הייצט — דאכט זיך, איין עק? אויס בוים? ניין, — זאגען די געלעהרטע — ס'איז נישט אזוי די מעשה! דער בוים, זאגען זיי, האט זיך נאך צעטיילט אויף זיינע יסודות; פון די פירות זאגען זיי, האבען מיר געהאט חיות, די בלעטער האבען מיר גע-שמעקט, דאס האלץ האט אונז געווארעמט, און דער בוים האט געלעבט, און מיר האבען געלעבט, און אז מיר זענען געשטארבען, האט מען אונזער קערפער אריינגעלעגט אין דער ערד אריין, און

מיר זענען זיך צעגאנגען אויף יסודות; אויף אונזער קבר איז אויסגעוואכסען א גרעזעלע, דאס גרעזעל האט געגעסען די ציעג און בעקומען דערפון מילך, די מילך האט געטרונקען דאס קליינע קינד, געהאט דערפון חיות, געוואכסען, אויסגעוואכסען, אפגע- לעבט און געשטארבען, צעטיילט זיך וויעדער אויף יסודות, וויעדער א גרעזעלע, וויעדער ציעגען, וויעדער מילך, וויעדער קליינע קינדער, און אזוי ווייטער און ווייטער, ביז עק וועלט.

איהר שטויסט זיך שוין מסתמא, וואוהין די חקירה געהט? דאס געהט אויף די אלטע צעווארפענע קברים פונ'ם אלטען כתר-י לעווקער בית-הקברות פון כמה וכמה יאהרען. די דאזיגע קברים און די דאזיגע ציעגען און די דאזיגע אידען אין כתרילעווקע — דאס אלסדינג איז אינאיינעם א מין קייט, וואס קייטעלט זיך פון א סך, א סך יאהרען, און מי יודע, וויפיעל גאהר עס וועט זיך נאר אזוי קייטלען...

אויב איהר ווילט וויסען, וויפיעל יאהר כתרילעווקע איז א אידישע שטאדט, בעדארפט איהר נישט זוכען אין די אלטע בלע- טער פון דער היסטאריע — איהר וועט זיי ניט געפינען. איהר דארפט זיך נאר מטריח זיין אויפ'ן אלטען כתרילעווקער בית-עולם און בעטראכטען די אלטע-אלטע קברים מיט די אלטע אפגעריי- בענע מצבות, פראסטע הילצערנע מצבות, פראסטע גרויע שטיינער, וואס שטעהען כורעים, אונגעבויען פון א סך א סך יאהרען; ווארניט-וואו ווארפען זיך דורך אויף די שטיינער האלב-אפגעריי- בענע בלייבע אותיות: „דא ליגט בעהאלטען א איד א רב, א צדיק אזעלכער און אזעלכער“; „דא ליגט בעהאלטען א אישה צנועה און חכמה אזעלכע און אזעלכע“. דאס יאהר איז שווער איבערצוליינען — נאר מע פערשטעהט, אז ס'איז שוין לאנג, ווארום א סך מצבות זענען שוין לאנג צעפאלען, און א סך קברים זענען שוין לאנג פערוואכסען מיט גראז, און ציעגען, די כתרילעווקער קער ציעגען, וואס האבען ניט וואס צו עסען, שפרינגען אריבער

דעם שוין לאנג איינגעפאלענעם פארקאן און פאשען זיך אויף דעם דאזיגען גראז, און ברענגען אהיים פולע אייטערס מיט מילך, און די ארעמע אידישע קינדער אין כתרילעווקע האבען וואס צו עסען, פון וואס צו ציהען כח. און ווער ווייסט, ווער די דאזיגע ציענען זענען? אפשר שטעקט אין זיי א נשמה פון א מענשען, און נאך פון א גאנץ נאהענטען מענשען? ווער ווייסט, ווי נאהענט עס זענען געבונדען צווישען זיך די דריי מינים: דאס אלטע כתרילעווקער בית-הקברות, די דאזיגע ציענען, וואס פאשען זיך דא, און טאקי זיי אליין, במחילת כבודם, איך מוין די כתרילעווקער קער אידען?

אויף אזא מין חקירה האט מיר ארויפגעטריבען דאס אויס-זעהען פון די דאזיגע ציענען אין יענעם טאג, וואס די כתרילעווקער אידען זענען זיך צעלאפען און איבערגעלאזט אויף גאט'ס גענאך זייער גאנץ פערמעגען, זייערע ציענען.

אין דרויסען איז געווען נאך פסח, דער שניי איז שוין לאנג אראפ פון דער ערד, געלאזט דאס יונגע גרעזעלע זאל זיך שפראצען, ציהען צו דער ווארעמער זונן און בעגרינען און כעשיינען גאט'ס וועלט אין יעדען ארט, וואו מענשען לאזען דאס וואכסען. כת רילענוקע איז אבער — אוי וועה! — נישט קיין ארט פון פריש גראז און נישט קיין ארט פון שמעקענדיגע בוימער. כתרילעווקע איז איין ארט פון בלאטע, פון זאמד און פון פאראד און פון געדיכטער פער'עפוש'טער לופט, וואס מע קאן פון איהר דערווארגען וועדען, און פון נאך א סך אזעלכע גוטע ליעבע זאכען. גרין גראז קאנט איהר געפינען נאך סיידען אויפ'ן בית-עולם, און אהין האט דאס מיר מיון כהיהמיון, מיון פאנטאזיע, אוועקגעטראגען אין יענעם טאג פון דער גרויסער בהלה, און דארט האב איך בעטראכט די גאנצע טישערעדע פערלאזטע, פער'יתום'טע ציענען, און עס האט מיר פערקלעהמט דאס הארץ, ווי אויף די ציענען נעכאד, אוי אויך אויף די קליינע אידישע קינדער, וואס זענען געבליבען דעם

טאג אהן אביסעל מילך. קוקענדיג אויף די ארעמע ציענען ווי זיי שטעהען, מעלהגרה'ן, מאכען מיט די בערדלעך, קוקען משונה מאדנע נארויט-פערטראכט, האט זיך מיר אויסגעוויזען, אז זיי זאגען צו מיר: „פעטער! אפטר ווייסט איהר, וואו זענען אונז זרע בעלי-הבתים און בעלי-בית'טעם? צו וועלכע גוטע יאהו זענען זיי זיך צעלאפען?“

איך לאז איבער דאס פעלד, דאס הייליגע ארט פון כתר-לעווקע, און געה מיר דורך מיט אייך אין שטאדט אריין, זעהען די איבעריגע נפשות, וואס זענען איבערגעבליבען פון דער גרויסער בהלה אין כתרילעווקע.

דאס מיינט מען דעם בעדער מיט דער בעדערין און זייער קעסט-קינד, דעם אלטען שוואכען רב רב יוזיפיל.

ק א פ י ט ע ל י

שמועסט וועגען דעם רב רב יוזיפיל.

א סך מאל האב איך אייך דערמאנט און ארויסגעבראכט אין מיינע זמ'ע, ניט-אויסגעטראכטע מעשיות איינעם פון מיינע בעלי-עבטעס פארשווינען, דעם רב און דעם רבי'ן פון כתרילעווקע, רב יוזיפיל, און קיינמאל האב איך זיך ניט אפגעשמעלט אויף איהם, איך זאל אייך מיט איהם בעקענען, ווי עס געהער צו זיין. איך ווייס, אז ס'איז פון מיר א גרויסע עולה. לאס איך האמש אט דא ממלא זיין דעם דאזיגען חסרון.

רב יוזיפיל איז איין אלטער מאן, א זקן און א קראנקער און פון תמיד אז ניט קיין איבעריגער גבר, א צעבראכענער גוף, דער-פאר אבער מיט א נשמה א גאנצע, א געזונדע און א ריינע; און דוקא אין דעם דאזיגען קראנקען גוף האט גאט אריינגעזעצט די דאזיגע תמידיונגע און שטענדיג-פרישע נשמה און אנגעזאגט איהר, זי זאל זיך האלטען, לאנג האלטען, ביז עס וועט קומען די

רעכטע צייט, וועט איהר גאט אליין זאגען: „קום, שוין צייט אין ג'דערן אריין“...

און געוויס אין ג'דערן אריין — ס'איז גאָר קיין ספק ניט! וואָרום דעם ניהנם מיט'ן הבוט'הקבר מיט די אלע איבעריגע גוטע זאכען, וואָס וואַרטען אויף אונז דאַרטען, האָט שוין אונזער רב יוזיפיל, דאַנקען גאָט, איבערגעלעבט דאָ, אויף דער וועלט. נישטאָ אויך צרה, איין שלאַק, איין פורעניות, וואָס רב יוזיפיל האָט דאָס ניט פּערזוכט פון דעם וואָס לעבט אייביג. דער וואָס לעבט אייביג האָט, אַפּנים, געוואַלט אויספּרובען זיין געטרייען קנעכט רב יוזיפיל, האָט ער געהאַלטען אין איין שיטען אויף איהם צרות פון דער ברייטער האַנד, כדומה למשל, ווי מע בעשיט אַ חתן מיט נישלעך. איינס נאָכס אַנדערע האָט ער ביי איהם צוגענומען די קינדער, פריהער, געוויינטליך, גוט אָנגעמוטשעט זיי; נאָכדעם — דאָס ווייב פרומע־טעמע די רביצין, די צדיקות, וואָס זי איז געווען פאַר איהם אַ געטרייע מאַמע; נאָכדעם האָט ער איהם צוגעבויר גען אַביסעלע צו דער ערד, איהם מזכה געווען מיט שענע עמליכע קרענק אויף דער עלטער, איהם איבערגעלאָזט ווי אויפ'ן וואַסער, עלענד און אַרעם און שוואַך. און בכדי ער זאָל פיהלען דעם אמת'ען טעם פון ניהנם, האָט ער אַריינגעגעבען אַ זין די כתר'י לעווקער אידען, זיי זאָלען קרוינען אַ ניעם רב, אַ יונגען רב, און איהם, דעם אַלטען רב יוזיפיל, זאָל מען אויף דער עלטער בעטען מחילה און בעועצען איהם ערגיץ ביי'ם בעדער מיט דער בעדעריין. ער זאָל דאַרטען דערלעבען דאָס איבעריגע ביסעל יאהרען. דאָ האָט דער רבונ'ישל'עולם געקאָנט רעכענען פאַר זיכער, אַז דער דאָזיגער רב יוזיפיל וועט שוין מסתמא געוויס זינדיגען מיט'ן מויל האַטש, אזוי ווי אויב פאַרצייטען האָט זיך אויך געמענט שיעל'ט אזוי לאַנג, ביז ער האָט זיך ניט געקאָנט מעהר איינהאַלטען און פּערשאַלטען זיך דאָס געביין.

נישט אזאָ מענש אַבער איז געווען אונזער אַלטער רב יוזיפיל. אַ סך, אַ סך זאָכען איז רב יוזיפיל דערגאַנגען מיט זיין אייגענעם

שכל. ער איז דערגאנגען מיט זיין אייגענעם שכל, אז אלע צרות און יסורים, וואס דער אויבערשטער האט איהם מוכה געווען, איז — איינס פון די צוויי: אדער דאס איז נאר א פרוכ, איין אַנשיקעניש פון זיין לעבען נאָמען, איין אַפּקומעניש דא, אויף דער נאַרשיקער זינדיגער וועלט, בכדי ער זאָל דאַרטען בעקומען דערפאַר זיין שוין געפלאַנצט פּפּלים, אָדער ער האט דאָס טאַקי כשר פּערדיענט; און טאָמער נישט ער אליין פאַר זיינע אייגענע זינד — איז פאַר זיינע אָרעמע זינדיגע ברידער, די קינדער ישראל, וואָס זענען ערב איינס פאַר'ס אַנדערע און זענען מחויב אַפּקומען איינס פאַר'ס אַנדערע, ווי אַ מין אַרמעל, למשל, וואָס טאָמער האַפט מען איינעם אין אַ גנבה, בעדאַרף ליידען דאָס גאַנצע אַרמעל, איטליכער ווערליג אויף זיין חלק... אזוי איז רב יונופיל דער גאַנגען מיט זיין אייגענעם שכל, און האָט זיך אויף זיין לעבענס-טאָג קיינמאַל נישט בעקלאָגט, זיך אויסגעטהאָן פון דער וועלט מיט אלע איהרע תענוגים, זי לחלוטין מבטל געווען מיט אַ שמייר בעל פון אַ גרויסען, גרויסען פּילאָזאָף, און דערמיט האָט ער זיך געקויפט גרויס לעבשאַפט ביי די כתרילעווקער לייט, וואָס האַטש ער איז שוין קיין רב ביי זיי ניט געווען, און די הכנסות, וואָס האָבען געהערט צו איהם, האָט שוין צוגענומען דער ניער רב, פון דעסטוועגען האָט ער געהאַט דעם זעלבען כבוד וואָס תמיד, דעם זעלבען אויבערדאָן אין בית-המדרש, און אפילו דער נאָמען „רבי“ איז איהם אויך איבערגעבליבען, ווי פריהער. דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס מיט'ן נאָמען „רבי“ אליין קאָן מ'ען נישט לעבען; דער גוף מאַהנט זיך זיינס, וואָס ס'ניט איז, אבי עפּים אין מויל אַרײַן, צו דערהאַלטען די נשמה... זענען די כתרילעווקער קער לייט געפאַלען אויף אַ המצאה: אזוי זײַן די כתרילעווקער באַד איז דאָך אַ קהל'שע באַד, זאָל די הכנסה פון דער באַד גע-הערען צום אַלטען רב, און דאַרטען טאַקי זאָל ער וואַהנען. דאָס הייסט, ניט אין באַד גופא; נאר אזוי ווי ביי דער באַד איז פאַר-האַן אַ שטיבעל, דאַרט וואו ס'ע זיצט דער בעדער מיט דער בעד-

דערין, איז דאָרט פאָרהאַן איין אַלקערעל, וועט ער זיך קאַנען דאָרטען רוהיג זיצען און לערנען.

לערנען? סע רעדט זיך אזוי: ווי קאָן שוין רב יוזיפיל לערנען, אָז די ראיא איז איהם, ניט פאַר אייך געדאַכט, אזוי געשלאָגען, אָז קוים וואָס ער זעהט די ליכטיגע שוין? פון דעסטער וועגען, האָט קיין יסורים ניט. א תלמיד-הכם, ווי אַלט ער זאל ניט זיין, געפינט ער זיך איין אַרבייט. קאָן ער ניט לערנען אינוועניג, לערענט ער א ו י ס ו ו ע נ י ג, זאַגט ער עפּים, דאווענט ער, אָדער גלאַט אזוי ער טראַכט. און טראַכטען איז דאָ פון וואָס! פון דער וועלט טראַכט דער אַלטער רב יוזיפיל, און פון דעם בורא פון דער וועלט, פון דעם בעשאַפער, וואָס ער איז גערעכט און אַלע זיינע ט ה ו ע כ צ ע ז זענען רעכט! און פון זיין פאַלק ישראל, וואָס ער שמראַפט דאָס, ווי אַ ליעב קינד, און פון אַלע איבעריגע פעלקער, און פון אַלע בעשעפענישען אויף דער ערד, פונ'ם גרעסטען וויזילטיער ביז דער מינדעסטער מילב, ביז'ן קלענסטען ווערעמעל אונטער'ן שטיין, וואָס ער טהוט טהון שפּייזען מיט זיין ברייטער האַנד. דערפון איז אַפּצולערנען אַ קל-וחומר: „מהרדאָך אַ מילב, אַ ווערעמעל אזוי, היינט לאַ כל-שכן שוין אַ מענש, און לאַ כל-שכן אַ איר!“... אזוי טראַכט זיך רב יוזיפיל און איז צופריעדען מיט גאָט און מיט דער וועלט און מיט'ן פאַלק ישראל און מיט זיך און מיט זיינע געדאַנקען, וואָס ער זאַגט זיי אַרויס ניט איין מאָל גאַנץ הויך, אַלע זאַלען הערען. און ווי אומעדום, אזוי זענען אויך אין כתרילעווקע פאָרהאַן מענשען הקרנים, גריבלער, וואָס האָבען ליעב פרעגען קשיות; פרובען זיי זיך אַביסעל אַפ'לצ'עווען פון אַלטען רבי'ן און פרעגען איהם אַ קלאַץ-קשיא:

— איהר זאַגט, אַ מילב? אַ ווערעמעל, זאַגט איהר? ענטפערט זשע אונז, רבי, אַ תירוץ דערויף: ווי באַלד, אָז דער אויבערשטער איז יא אַזאַ גרויסער גאָט און אַ גוטער גאָט און אַ דערבאַרעמיגער גאָט, וואָס שפּייזט אַפילו אַ ווערעמעל אונטער'ן

שטיין, היינט למאי שפיוזט ער ניט זיינע כתרילעווקער אידעלעך? שוין זשע זענען מיר קלענער פון א מייל, קלענער נאך פונ'ם קליינעם ווערעמעל, וואס אונטער'ן שטיין? ...

— וואס פאר א קינדער איהר זייט! — ענטפערט זיי דער אלטער מיט א שמייכלעך. — איך וועל אייך געבען א משל מיט א מלך. אשטייגער, שטעלט אייך פאר, דער מלך האט אייך גע-לאזט בעטען צו זיך אויף דער סעודה, זענט איהר געקומען אין פעדערשטען חדר און דערזעהן, אז אין פעדערשטען חדר איז עפ'ס ניט אזוי גראם און ליכטיג, האט איהר גענומען און זיך אומגע-קעהרט צוריק. אזוי איז דאס אויך. איך פרעג נאך איין זאך: וואס פאר א ווערטה האט פאר אייך דאס ביסעל יסורים און בזיונות דא אינ'ם ענגען פ ר ו ז ד ר , אינ'ם פעדערשטען חדר, אקעגען יענעם גרויסען ט ר ק ל י ו , דעם שענעם רייכען פאלאץ פון עולם-הבא דארטען, וואו די ווענט זענען פון גילדנאלד, די ערד פון ריין זילבער און די שטיינער בריליאנטען? דארט, וואו דאס לעבען איז אייביג, דארט, וואו די נשמות פון די צדיקים זיצען אויבער'אן און טהוען זיך אן וואוילטאג און האבען הנאה פון דער לויטערקייט פון דער שכינה, און הקדוש-ברוך-הוא אליין באדיענט זיי, טראגט זיי אונטער אין גילדענע בעכערס דעם בעסטען וויין און אויף גילדענע טעלערלעך די פיש פונ'ם לויטן מיט'ן פלייש פונ'ם שור-הבר...

די לעצטע ווערטער, דאס הייסט: „וויין“, „לויטן“ און „שור-הבר“ — דאס לעגט שוין צו, געוויינטליך, רב יוזיפיל, ווי א צוגאב פאר דעם פראסטען עולם, וואס וויל ניט וויסען פון קיין רוחניות און פון קיין שכינה. א פראסטער איד דארף האבען א פראסט שטיקעל פיש, מיט א שטיקעל געבראטענעם — און דאס איז אין כתרילעווקע איינע פון די זעהר זעלטענע זאכען, וואס נאר שבת און יום-טוב קאן מען זיך אזעלכעס פערניגען, און דאס — ניט אלע מאל. פאר אזעלכע ווייכע גוטע רעד האט מען לייעב אין כתרילעווקע דעם אלטען רב דאס היות, און מעהר פון

אלע — דער פראסטער עולם, און מעהר פונ'ם גאנצען עולם — דאָס בעריהמטע פּאַרעל, דער בעדער מיט דער בעדערין פון דער אַלטער כתרילעווקער קהל'שער באד, וואָס פון זייערטוועגען שענד קען מיר אַ בעזונדער קאפיטעל אין דער דאָזיגער בעשרייבונג.

ק א פ י ט ע ל י א .

אדם הראשון מיט חוה'ן אין גן-עדן.

אויב עם האט א זין דאס, וואָס שמעיה אָדער פישעל קאָר רעספּאַנדענט — דער וואָס שרייבט קארעספּאַנדענציעס אין אלע בלעטער און מע דרוקט זיי ניט — זאָגט אויף דער כתרילעווקער באד, אז זי איז אַ גרענד'התחתון, דאָרף אייך נישט אויסווייזען אַזוי ווייל דאָס, וואָס די כתרילעווקער ליצני'הדרור האָבען אַ נאָמען געגעבען בערקע דעם בעדער אַ ד ס ה ר א ש ו ן , און חוה די בעדערין האָבען זיי געקרוינט מיט אַ צונעמעניש ד י מ ו ט ע ר ח ו ה . פון וואָגען האָט זיך גענומען דער דאָזיגער נאָמען — איז שווער צו זאָגען. אפשר דערפאַר, וואָס די בעדע-רין האָט געהייסען חוה, האָט דער מאַן איהרער שוין במילא גע-פאָסט צו הייסען אָדם? און אפשר דערפאַר, ווייל דאָס בע-ריהמטע פּאַרעל האָט זיך געפונען אינ'ם דאָזיגען גרענד פון כמה וכמה יאָהרען, אָפגעשיידעט פון דער גאנצער וועלט, און געלעבט ווי אין גרענד? צי אפשר דערפאַר, ווייל די כתרילעווקער אידען און ווייבער האָבען געהאָט מעהר פון אלעמען די זכיה צו זעהען דאָס דאָזיגע פּאַרעל אין דעם זעלבען קאסטיום, וואָס אָדם מיט חוה'ן האָבען געטראָגען אין גרענד, איידער זיי האָבען פערזוכט פונ'ם עצהרעדט? אַזוי צי אַזוי — דאָס מוזען מיר מודה זיין, אז די כתרילעווקער לצים זעצען-צו עמיצען אַ נאָמען, איז ער ווי געכאַרען, ווי צוגעשניטען, אויפגענייהט, אויסגעפרעסט און אָנגע-מאַסטען — און „פאַרניצט געוונט“! עם האָט זיך אויסגעוויזען איטליכען בעזונדער, אַז קיין אַנדער נאָמען קאָנען זיי גאר ניט

האָבען. ווי אזוי דען זאָל מען רופען אַ פאַרפּאָלק, וואָס פּער-
 ברענגען אַלע זייערע טעג און יאָהרען דאַרטען, באַרגיאַראַפּ, העט-
 ווייט פּון שטאַדט אַרויס, ווייט פּון דער בעריהמטער כּתרילעווקער
 שטענדיגער בלאַטע, סאַמע ביי'ם ברעג טייך, דאַרט, וואו גרינע
 ווערבעס שטעהען אָנגעבויען, קוקען-אַרײַן אין וואַסל'ר אַרײַן;
 דאַרט, וואו זומער-צײַט הערט מען זשאַבעס קוואַקען, גראַגערען
 און פּערגראַגערען דעם קאַפּ? אַזא ערטעל קאַן מען טאַקײ אַנדערש
 ניט רופען ווי ג'דערו, און אַזא פאַרפּאָלק, ווי דער בעדער מיט
 דער בעדעריו, זענען באַמט אַדם מיט הוה'ן אין דעם דאָזיגען
 ג'דערו, וואָס זענען ווי בעשאַפּען געוואָרען איינע פאַר דאָס אַנדערע
 משׂשׂת ימי-בראִשׂית: ער אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ ברייט-ביי-
 ניגער, איין אויסגעדיענטער סאַלדאַט מיט אַ קאַלטענעוואַטער
 באַרד, מיט אַ וואַטאַווע גלאַנצענדיגע קאַפּאַטע און מיט שטענדיג
 אונטערגעבונדענע שטיוועל, און זי — אַ הויכע, אַ געזונדע, אַ
 פעטע אידניע מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג געשטופּעלט פנים, נאָר
 מיט גוטע גרויע אויגען, מיט אַ קעסטעלדיגער פעטשיילע אויפ'ן
 קאַפּ און מיט שטענדיג איין אונטערגעשטעקט קליידעל, וואָס
 ט'האָבען זיך אַרויסגעזעהען פון דעם אַ פאַר גרויסע פים אין מאַנס-
 בילשע גרויסע שטיוועל. קיין זאך אויף דער וועלט האָט דאָס
 פאַרעל ניט געוואוסט, אַ חוץ דער באַד. שטענדיג איז מען געווען
 פּערנומען נאָר מיט דער באַד: אַדער מע הייצט די באַד, אַדער
 מע רייניגט די באַד, אַדער מע פּערויכט די באַד — קיינמאַל
 זיצט מען ניט לעדיג, סיידען ביי נאַכט, אַז אַלע פייערען ווערען
 פּערלאַשען, דעמאַלט זעצען זיך אַוועק אַדם מיט חוה'ן איבער אַ
 טעפעל קאַרטאַפּלים און מע פּערקלויבט זיך ווינטער אויפ'ן אויווען
 און זומער אין דרויסען ביי דער פּרויזבע, און קיינעם, קיינעם איז
 אין כּתרילעווקע ניט אזוי גוט, ווי דעם דאָזיגען פאַרעל. קיינער,
 קיינער האָט ניט אַזא שטענדיגע פּערזאָרגטע פּרנסה, ווי אַדם מיט
 חוה'ן. אַז קיין ראַטע צאָהלען בעדאַרף מען ניט, און קונים איז
 מען קיינמאַל ניט זשערנע, וואָרום ווי אַרעם די שטאַדט זאָל ניט

זיין — אהן א באַד קאַן זיך א איד ניט בעגעהן. אמת, קיין גרויסע גליקען קאַן מען דערפון ניט מאַכען, קאפיטאַלען קאַן מען ניט קלויבען, און קיין הייזער אייגענע קויפען אַרדאי נישט, וואָרום וואָס צאָהלט אַ כתרילעווקער איד, משטיינס געזאַגט, אַז ער קומט שוין ערב־שבת אין מרחץ אַרײַן? היינט וויפיעל האַלץ נעמט צו די באַד, אַז דער קעסעל בסף־הכל איז שוין אַלט, און די שטיינער זענען צעפאַלען, און די ווענד לייכטען זיך דורך, און פון דער סטעלי קאפּעט. יעדער קאַפּ, וואָס פאַלט אויפֿן הוילען לייב פון די נאַקעטע בעלי־בתיים, טהוט אַ בריה, אַ ברען, ברענט אויס אַ שטיק פּלייש, מע טהוט אַזש אַ טאַנץ־אונטער און אַ מאַך בשעת מעשה: „איף — אוי!“ — ווי די רשעים אין גיהנם, בשעת מע טרייבט זיי אויף צעגליהטע צוועקעס. און דער עולם לאַזט אויס דאָס ביטערע האַרץ אויפֿן בעדער, שעלט איהם אַן אַ פּולען קאַפּ, און ער, דער בעדער, טהוט זיך זיינס: גיסט וואָסער אויפֿן הייסען שטיין אוי וואָרטשעט זיך אין באַרד אַרײַן: „איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? אויסגעבויט אַ באַד נאָך פאַר חמעלניצקעס צייטען און ווילען ס'זאָל ניט קאַפען!“ און ער פּערריכט אַלע מאָל מיט זיינע אייגענע הענד די אַלטע באַד, פּערשטעקט די ווענד, פּערלאַטעט דעם דאָך, שפּאַרט איהם אונטער מיט איין אַבאַפעלעק און רייניגט אַפט די מקוה, בכדי די כתרילעווקער חכמים זאָלען זיך ניט ווערטן לען און ניט זאָגען קיין המצאות, אַז זיי הערען דאַרטען זשאַבעס קוואַקען... און אַדום הראשון שטעהט אויף גאַנץ פּריה, ווען נאָט אַליין שלאַפט נאָך, שלעפט מיט די געזונדע גראַבע ידיים איין עמער נאָך איין עמער און זעצט בשעת מעשה גאַנצע שטיקער תּהלים אויס־וועניג מיט אַ ניגון, און דאָס קול זיינס קלינגט, הילכט, לאַזט זיך הערן פון דער באַד אַרויס און קייקעלט זיך מיט'ן ווינד־איבער די ברעך גען פּונ'ם טייך און ווערד פּערפאַלען העט־ווייט דאַרטען, אַזש אויף יענער זייט טייך, וואו אַ פּויגעל האָט זיך פּערקלויבען אויף אַ צווייגעל פון אַ בויס, שאַרעכט שטילערהייט, שאַקעלט זיך און רייניגט דעם פּיסק און טראַכט מכה אַנבייסען...

און אינוועניג אין שטיבעל, וואָס ביי דער באַד, איז נאָך שטאַק־פּינסטער. דאָרט זיצט חוה די בעדערין איבער אַ שנויץ און פּעדריכט דעם „רבינ'ס" גרעט, וואָס זי אַלײן טאַקי האָט דאָס איהם נעכטען אויסגעוואַשען. פּערלאַטעט וואו ערניץ אַ רײס און נײהט־צו וואו מע דאַרף אַ קנעפּעל, דער „רבי" זאָל האָבן בען וואָס אַנצוזעהן, אַז ער וועט אויפשטעהן פּונ'ם שלאָף.

פּונ'ם שלאָף? משטײנט נעזאָגט, דאָס שלאָפּען וואָס דער אַלטער רב וויפּיל שלאָפּט, אַז אָט נײט לאַנג האָט ער אָפּגעפּראָד וועט חצות און אַקאַרשט, ווי מע זעהט נײט, חאַפּט ער זיך אויף, גײסט־אַפּ נעגעל־וואַסער און נעמט זיך צו עבודת־הבורא, הויכט אַז „זאָגען" ... וואָס זאָגען — ווייכט זי נישט אַקוראַט, נאָר אַז ער זאָגט, איז אַ מחיה צו הערען! איטליכס וואָרט ממש צענעהט זיך אין אַלע אַברײם!

און די בעדערין שטעהט־אויף פּאַוואַלינקע, געהט אויף די שפּיץ פּינגער, נעמט זיך שטילערהײד צו דער כּולטער, אויסמאַכען די חלָה אויף שבת.

— קוקאַריקו! — ציהט־אויס אַ ווייסער האָהן מיט רײט־ליכע פּלינגלען, שפּרינגט־אַראַפּ צולועב דעם טאַקי פּון די באַנד טענעם גלייך אויף דער שוועל, מײנט, אַז ער האָט דאָ געטהאָן עמיצען מי יודע וואָס פאַר אַ טובה דערמיט, וואָס ער האָט אויפֿגעוועקט דעם עולם צו דער אַרבייט.

— אַ קיש אין דער ערד אַרײן! — מאַכט צו איהם חוה און טרײבט איהם דורך מיט בזיונות און שיט איהם אָפּ מיט ווער־טער. — קיש־קיש צו אַלדו שוואַרצע יאָהר! צי מע דאַרף, צי מע דאַרף נײט, ער ווייכט נאָר קוקאַריקו! וואַרט־וואַרט, וועסט זיך נאָך אַביסעל בײַ מיר אונטערהאַדעווען, וועל איר דײך אַוועקטראָד גען צום שוּחט, וועט דיר שוין זײן אַ קוקאַריקו! וועסט שוין בײַ מיר קוקאַריקען!

די דאָזיגע אַלע דבורים, וואָס חוה איז מכבּר דעם האָהן דעם עזרת־פּנים, זענען אַבער אַרײסגעוואַרפען: דער „רבי" איז שוין

כמילא אויפגעשטאנען, שוין לאנג אפגעגאסען נעגעליוואסער און גענומען זיך צו עבודת-הבורא, און ער „זאגט“ שוין... וואס ער זאגט — ווייסט נישט חוה אקוראט, נאר אז ער זאגט, איז א מחיה צו הערען! איטליכס ווארט ממש צעגעהט זיך אין אלע אברים! און זי טראגט איהם אונטער מיט גרויס דרדראץ א טעפעל צי קאריע הייסע און געשמאקע, און סע זעצט א פארע, און סע שמעקט טעם גידעדן.

ק א פ י ט ע ל יב.

דער רב רב יוזיפיל האט א גוט עלטער.

די המצאה, אז דער אלטער רב רב יוזיפיל זאל לעבען פון דער פרנסה פון דער כתרילעווקער קהל'שער באד, איז געווען איינע פון יענע גלוקליכע המצאות, וואס נאר אין כתרילעווקע קאן מען פאלען אויף אזא גלייכער זאך. בערקע דער בעדער, אדער אדם הראשון, וואס האט אויף זיין אייגענעם חשבון, אייך גענטליך, בערארפט על-פי כתב בעהייצען מיט'ן האלץ פון דער באד אויף דעם בית-המדרש, להכביל, האט סאי ווי סאי געלאזט פרויען די בעלי-בתים א גאנץ ווינטער, געפונען אלע מאל איין אנדער תירוץ: דער פראסט איז צו גרויס, דאס האלץ איז נאס, א טומאן אין דרויסען, וכדומה אזעלכע פזמונות, וואס ניט גע שטויגען, ניט געפלויען — לאז ער האטש אויסהאלטען רב יוזיפיל דעם רב אויף דער עלטער, מען איז איהם שוין מוחל דאס בית המדרש! און וואס דארף משטיינס געזאגט, איין אלטער איד, און א רב, ובפרט נאך אזא איד, און אזא רב, ווי רב יוזיפיל, וואס אפילו אין די גוטע יאהרען איז ביי איהם אלסדינג געווען גוט? די רביצין אליין, פרומע-טעמע עליה השלום, פלעגט דערצעהלען אויף איהר מאן, אויף רב יוזיפלען, אז ס'איז ביי איהם אלסדינג רעכט. ווען, למשל, מע גיט איהם עסען הייסע קויהלען, עסט ער; ער ברייחט זיך, נאר ער עסט. אזא מין מפונק איז דאס

געווען. היינט בפרט נאך איצט אויף דער עלטער! איין זאך איז נאך שלעכט: ס'זעט איהם זיין ביי זיי אביסעל ענגליך. איז דא איין עצה: אדם מיט חוה'ן קאנען גאנץ פיין שלאפען אין באד, און „דער רבי“ אין שטוב. די באד מיט דער שטוב איז במילא איין שטוב, שמעהען אונטער איין דאך. נאך א מעלה האט די באד, וואס ווינטער איז דארטען ווארעם, טאקי ווי אין א גודערן. אמת, די דאזיגע מעלה איז א מעלה נאך ווינטער, און קומט זומער — ווערד פון דער מעלה א חסרון. ס'איז אזוי הייס, אז ניט נאר אין באד — אין שטוב קאן מען צעגאנגען ווערען פאר היין. איז אבער פארהאן איין אַנדער עצה: שלאפט מען אין דרויסען. זומער אין דרויסען איז דאך טויזענד מאל בעסער ווי אין שטוב, ובפרט נאך דא, ביי'ם ברעג טיך, איז דאך טאקי א גודערן. אמת די דאזיגע מעלה האט אין זיך אויך א שטיקעל חסרון, וואס איבער די זשאבעס איז דא, ביי'ם ברעג טיך, אונט מעגליך צו שלאפען. איז דער תירוץ: למאי אין שטוב? אין שטוב ביי זיי איז דען ניטאָ קיין זשאבעס? עס האט זיך דען ניט געטראפען חוה דער בעדערין וויפיעל מאל, אז זשאבעס זאלען איהר שפרינגען גלייך אין פנים אריין אָדער פון בעט, אָדער פון דער דייזשע, אָדער נאָר פון אוווען אַרויס? ... בקיצור, מע האָט דעם רבי'ן בעלעגט אין שטוב, און אָדם מיט חוה'ן האָבען זיך בעזעצט אין גודערן, דאָס הייסט אין באָד, און האָבען אַכטונג געגעבען אויפ'ן „רבי'ן“, ס'זאל איהם דא זיין גוט, ער זאל האָבען אַלסדינג צו דער צייט, דאָס עמען צו דער צייט און דאָס טרינקען צו דער צייט. און מיט דער צייט זענען זיי צו איהם געוואָרין שטארק צוגעבונדען, ליעב געקריגען, אזוי ווי עפּים איין אייגענעם.

גערופען האָט זיי דער אַלטער רב יוזיפּיל „קינדערלעך“, און זיי איהם — „רבי“. און ניט אומזיסט, וואָרום זיי האָבען אויף זייער גאנצען לעבען ביז אהער ניט געהערט אזוי פיעל תורה, וויפיעל זיי האָבען זיך אַנגעהערט דא פּוּל'ס אַלטען רב רב יוזיפּיל

אין איין טאג. און אלסדינג, וואָס זיי האָבען פון איהם געהערט, איז ביי זיי געווען אַ נייעס. ער האָט אויסגעזעהן ביי זיי אין די אויגען, ווי אַ מענש, וואָס איז נאַרוואָס געקומען צו פאַהרען פון זעהר אַ ווייטער מדינה און דערזעהלט זיך אַן אַזעלכע חדושים, וואָס מע האָט זיי קיינמאַל ניט געהערט, און אַפילו נישט געזעהען אין חלום: מיט אַפענע מיילער און מיט האַרצקלאַפעניש פלעגט דאָס דאָזיגע פאַרעל ויצען ווינטער ביי דער לעזשאַנקע, און זומער אין דרויסען אויף דער פּריזבע, און קוסען אויפ'ן „רבי'ן“ און האַר-כע, ווי דער „רבי“ רעדט פון רוחניות דערזעהלט חדושים פון גאָט, פון כענשען דאָ אויף דער וועלט, און פון מלאכים דאָרט אויף יענער וועלט, פון דער ערד און פון אַלע בעשעפענישען וואָס אויף דער ערד, און פונ'ם הימעל מיט דער זון מיט דער לבנה מיט די שטערען און מיט די אַלע איבעריגע גלגלים. און ניט איין מאל פלעגט זיך אויסווייזען אַדם הראשונ'ען מיט חוה'ן, ויצענדיג אין דרויסען ביי דער באָד אין די וואַרעמע ליכטיגע זומער-נעכט, אַז דער דאָזיגער זקן, מיט דעם איינגעבויענעם רוקען, מיט דעם קליינעם ווייסען בערדעל און מיט די גוטע, גוטע אויגען, איז אַליין עפּים אַ מין רוחניות, וואָס אָט הויבט זיך עס אויף פון דער ערד און הויבט אַן שוועבען אין דער לופטען, שוועבט אַזוי לאַנג, ביז כע ווערד פערשוואַונדען דאָרטען ערגיץ, צווישען די גלגלים... און זיי אַליין פיהלען אויך, ווי עס ציהט זיי עפּים אַהין אַרויף, צו יענע ווייסע פאַסמעס און צו יענע קלוינע שטער-דענדלעך; צו די נשמות, וואָס בלאַנזען דאָרט אַרום און גע-פינען ניט קיין רוה...

גאָט ווייסט, אויב ס'איז נאָך עמיצען אויף דער גאַנצער וועלט געווען אַזוי גוט, ווי אונזער פאַרעל אַדם מיט חוה'ן אין גן-עדן, און אויב עמיצער נאָך האָט געהאַט אַזאַ גליקליך עלטער, ווי דאָ, ביי זיי אין גן-עדן. האָט געהאַט דער אַלטער רב רב יוזיפיל פון כתרילעווקע.

ס א פ י ט ע ל יג.

כמעט דאָס ערשטע מאל אין זיין לעבן איז רב וויזפיל אין כעס.

הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אז קיין אייביגע זאך זאל ניט זיין אויף דער ערד; און שטענדיג גוט — דאָס טאר ניט זיין קיינעם ניט, אין ערגיין ניט! פאַרהאַן אַ שטן מקטרג, וואָס מישט זיך אַרײַן, שטעהט בײַ אונז שטענדיג הינטער די פּלייצעס און היט אונז די נשמה, גיט אַכטונג, מיר זאָלען חלילה נישט פּערגעסען אָן גאָט... דער דאָזיגער שטן האָט זיך אַרײַנגעמישט אויך אַהער, אין דעם גן־עדן, וואָס מיר האָבען אויבען בעשריבען, און האָט שיער־שיער גיט אַרויסגעטריבען פון דאָנען אַדום מיט חוה'ל, און מיט זיי אינאיינעם — נעבאָד דעם אַלטען עלענדען זקן; שיער־שיער ניט הרוב געמאַכט דאָס נעסט, שיער־שיער ניט צער שיידיט די ליעבע און געטרייע, שיער־שיער ניט פּערשטעהרט דאָס גליק אויף אייביג.

דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען חוה די בעדערין איז געקומען פּונ'ם מאַרק, געוואַלט קויפּען פּישלעך — איז ניט געווען, געד וואַלט קויפּען קאַרטאָפּלים — איז ניט געווען, אַ בינטעל ציבעלקעך לעך — איז ניט געווען, נישט געווען קיין לעבעדיגער נפש. פריי־דער האָט זי גערעכענט, אפשר איז זי צורפּרוּז אַרויסגעגאַנגען אין מאַרק? האָט זי אַ ביסעל צוגעוואַרט. דערזעהן, אַ ס'איז שוין גרויסער טאָג, און אין מאַרק — איהר זאָלט זאָגען אַ משוגענער הונד! וואַרניט־וואו זעהט זי אידען לויפּען, פּאַקעווען זיך, קלויבען זיך אין וועג אַרײַן. וואָס איז די מעשה? מע לויפט! וואוּהין לויפט מען? אין דער וועלט אַרײַן!...

און ביז חוה איז געקומען אַהיים און איבערגעגעבען דאָס אַדום הראשונ'ען, און ביז אַדום הראשון האָט דאָס איבערגעגעבען דעם „רבי'ן“, איז שוין העכער אַ האַלבע שטאַרט געווען אויף יענער זייט בית־עולם.

תחילת האָט רב יוזיפיל גאר ניט געוואָלט גלויבען, אַז ס'זאָל זיין אמת: זיי לויפֿען? וואָס הייסט, זיי לויפֿען? נאָכדעם האָט ער גענומען דאָס יאַמשאַווע שטעקעל מיט דער אויסגעבויר גענער בלעכענער גאַלקע, וואָס איז שוין אַלט אַפּשר אזוי פּיעל, וויפּיעל ער איז רב אין כּתריִלעווקע, און האָט זיך מטריח געווען מיט זיין עלטער אין שטאָרט אַרײַן, און האָט נאָך געפונען עטליכע אידען קלויבען זיך אין וועג אַרײַן, האָט ער זיי אַפּגעשטעלט, און מיט אַ זיס שמייכעל האָט ער גענומען זיי שטראַפּען, זאָגען מוסר. עטליכע איבערגעבליבענע אידען האָבען איהם אויסגעהערט מיט זעהר אַ טיפּען זיפּין און געזאָגט מיט אַ ביטער שמייכעל: — יאָ, איהר זענט זעהר גערעכט, נאר פּון דעסטוועגען, רבי, זעצט זיך און פּאַהרט אויך מיט אונז! פּאַלגט אונז, רבי, פּאַהרט מיט אונז, און וואָס גיכער!

— פּאַהרען? וואוהין? צו וואָס? צוליב וועמען?
אַבער אַלע זיינע רעד זענען געווען אומזיסט אַרויסגעוואָרן פּען, וואָרום די עטליכע איבערגעבליבענע אידען זענען שוין אויך געווען לאַנג פּון יענער זייט שטאָרט.

געקומען אַהיים אין גרענע, מיין איד: צום בעדער מיט דער בעדערין אין באָך אַרײַן, האָט ער געטראַפּען אַדם מיט הוה'ן שטאַרק פּערזאָרגט, כּמעט אין טרערען, און ער רופּט זיך אַז צו זיי: — וואָס זענט איהר, קינדערלעך, אזוי פּאַרזאַרענט?

— סטייטש, מאַכען זיי צו איהם, איהר ווייסט זען ניט, וואָס עס טהוט זיך? דאָ איז נאָר וואָס געווען האַפּקע?
— וואָסער האַפּקע?

— האַפּקע די ערליח'טע, די וואָס פּאַרלעשט די ליכט שבת, דערזעהלט זי זיך אַז אַזעלכע מורא'דיגע זאַכען, וואָס די האָר שטעלען זיך קאַפּויר!

און אַדם מיט הוה'ן דערזעהלען איהם ביידע אינאיינעם, האַפּען איינס פּאַר דאָס אַנדערע, די אַלע מורא'דיגע זאַכען, וואָס האַפּקע דערזעהלט זיך אַז וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך. און

רב יוזיפיל דער רב זיצט אָנגעשפּאַרט אויפ'ן שטעקען און האַרנט, האַרנט מיט קאַפּ. ער זיצט און טראַכט און ענטפּערען ענטפּערט ער גאָר ניט. און נאָכדעם הויבט ער אויף דעם קאַפּ, קוקט זיך אַרום פון אלע זייטען, לעגט-אָוועק נעבען זיך דאָס אַלטע יאַמל שאָווע שטעקעל, טהוט אויס דאָס היטעל און בלייבט אין דער יאַרמעלקע, און רופט זיך אָן צו אַדם מיט חוה'ן:

— הערט זשע אויס, קינדערלעך, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַז דאָס אַלמדינג, וואָס איהר דערצעהלט אַט-דאָ, איז דאָס אַלין פּוסטע זאַכען, ניט ווערט קיין שמעקט-אַקעקע! הנה זייט וויר סען, אַז לאַ ינום ולא יישן שומר ישראל, גאָט שלאַפט ניט. איך וועל אייך דערצעהלען אַ משל מיט אַ מלך. אַמאָל איז געווען אַ מלך...

— וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? איהר הערט בעסער, וואָס האַפּקע דערצעהלט זיך אָן! — אזוי האַפט זיך אַרויס אַדם תראשון און האָט באלד חרטה: ער פיהלט, אַז ס'איז גראַבליך. זעהר גראַבליך פון זיין זייט. נאָר פּערריכטען האָט ער שוין ניט געקאַנט: רב יוזיפיל האָט זיך אָפּגעקערעוועט פון איהם, זיך אַנר געטהאָן אין טלית ותפלין, גענומען אַ ספר, דאָס אַלטע יאַמשאָווע שטעקעל נעבען זיך, און זיך אָוועקגעזצט ביי'ם טיש אויבער-אָן, ווי אַ מלך בשעת מלחמה, אָנגעוואַפענט פון קאַפּ ביז פיס, און געקוקט מיט גרויס גדלות, ווי איינער רעדט:

— אַנו, לאַז, אַשטייגער, עמיצער פּרובען צוטראַעטען אהער?...

און פון זיינע אַלטע שוואַרצע אויגען און פון זיינע אַלטע גרויע האַר האָט אַרויסגעקוקט אזוי פיעל נכורה און רעהיגקייט, אַז אַדם מיט חוה'ן האָבען זיך געפיהלט, אַז נישקשה — זיי האָבען אויף וועמען זיך אַנצושפּאַרען.

ק א פ י ט ע ל י ד .

צוויי שמעדיג בעגעגענען זיך און צעפאָהרען זיך מיט גאַרניט—און אַ סוף.

געשניטען האָט זיך דער עולם אויף דעם טראַקט, וואָס געהט קיין מאַזעפעווקע, אין דער סביבה פון יעהופּעץ, און דער ערשטער פונקט אויף אַפּצושטעלען זיך איז געווען קאַזאָדאַיעווקע, אויך אַ אידישע שטאָדט, וואָס איז בעוואוסט מיט איהרע בעריהמטע ציענען, וואָס דער נאַמען אַליין בעווייזט שוין דערויף. קאַזאָדאַ-יעווקער ציענען מעלקען זיך גאַר אַנדערש און זענען אַפּגעשיידט פון די כתרילעווקער ציענען מיט זייערע הערנער, דאָס הייסט דערמיט, וואָס זיי האָבען ניט קיין הערנער. אויפ'ן אָרט פון הערנער איז ביי זיי עפּיס אַ מאַדנע צאַצקע פון פאַרענט, אַ מין של-ראַש להבדיל, און זיי זענען בטבע זעהר פּלאַהעניסטע, געלאַסען הייסט דאָס און נאַריש, אַ סך מעהר ווי די כתרילעווקער ציענען. אַ קאַזאָדאַיעווקער ציענ קאַנט איהר בעגעגענען אין מיטען גאַס, איהר ווייזען אַ ביסעל שטרוי און זאָגען איהר: קאַזקאַז-קאַז! — שטעלט זי זיך אַנידער, צענעמט די פּיסלעך, האַמטש נעמט מעלעקט זי אויס...

אויף די אידען, להבדיל, זענען דאַרטען גאַר נישט די אידען, וואָס אין כתרילעווקע. דאָס הייסט, די אידען זענען דאַרטען די זעלביגע אידען, וואָס דאָ, מיט די זעלביגע נשמות, מיט די זעלביגע מאַנענס, און אפילו די זעלביגע אַרעמע לייט, וואָס יענע. דער גאַנצער חלוק איז גאַר אינ'ם „ברוד-שאַמר“, דאָס הייסט, וואָס די כתרילעווקער אידען זאָגען אינ'ם דאַוונען פריהער „הודו“ און נאַכדעם „ברוד-שאַמר“, און די קאַזאָדאַיעווקער אידען זאָגען, פערקעהרט, פריהער „ברוד-שאַמר“ און ערשט נאַכדעם „הודו“. דאָכט זיך, וואָס איז, אייגענטליך, די נפּקא-מינה: דאָס פריהער, יענץ פריהער? סאַי ווי סאַי אַ תפילה פון גאַט. ניין, זאָגט דאָס ניט! אין אַמאָליגע גוטע יאָהרען, אז די כתרילעווקער און קאַזאָדאַיעווקער אידען האָבען געהאַט פּרנסה בכבוד

און ס'איז זיי אפגעגאנגען, ווי מע זאגט, נאך קאפוועהטיג, האט זיך פאר דעם „ברוך-שאמר“ מיט דעם „הודו“ געגאסען בלוט. עס האט זיך וויפיעל מאל געמאכט, אז א קאזאדאיעווקער איז געקומען קיין כתרילעווקע אין בית-המדרש אריין דאוונען, און דער הונ האט זיך אוועקגעשטעלט צום עמוד, אגערוקט דעם טלית, זיך צעשאקעלט און א זאג געטהאן מיט א ניגון:

— הודו לה' קראו בשמו...

האט זיך דער קאזאדאיעווקער צעלאזט אויף דער הויכער אקטאווע:

— ברוך שאמר והיה העולם!

און פערקעהרט, אז א כתרילעווקער איז געקומען קיין קאזאדאיעווקע אין יסוהל אריין, און דער הונ האט זיך פער'רבקה'ט, נארדוואס פערמאכט די אויגען, אויפגעהויבען דעם קולאק, און אנגעהויבען דעם „ברוך-שאמר והיה העולם“, האט זיך דער כתרילעווקער צעלאזט אויפ'ן געלענקעל:

— הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילו—ו—ו—ו—

חיו!

דער „הודו“ אליין איז פאר די קאזאדאיעווקער ניט געווען אזוי פריקרע נאך, ווי דער „עלילותיו“, וואס דער כתרילעווקער האט אויסגעצויגען אפשר אויף אנדערהאלבען קלאפטער. ממה נפשך, ווילסט זאגען „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו“? — שטעל זיך אוועק און זאג דיר דארטען אפ: „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו“. צו וועלכע גוטע יאהר נוצט דאס דיר, אז דו זאלסט אזוי אויסציהען אויף א קול דעם „עלילו—ו—ו—ו—ותיו“? טהוסט דו דאך עס, אפנים, אויף צו'לחכעים? איז ווי באלד דו ביזט אזא צו'לחכעים'ניק, קומט דיר פעטש! און מע האט איהם דעמאלט אריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין איהם אריין, און עס האט זיך אנגעהויבען צווישען די כתרילעווקער און קאזאדאיעווקער אידען א שנאה און געצויגען זיך לאנגע-לאנגע יאהרען. אנגעהויבען האט זיך

עס מיט פעטש און אויסגעלאזט מיט מסירות און מיט יאבעדעס און מיט גראבעניש און מיט בעגראבעניש — די וועלט האט מיט זיי דעמאלט געהאט צו טהון, ווילד־פרעמדע האַבען זיך אַריינד געמישט אין זייערע משפטים, געמאכט הווק פון זיי מיט זייערע אידישע מנהגים און פוסטע גענג, זיי געגעבען אַ שענעם נאָמען „פאנאטיקער“. בקיצור, ס'איז געווען פֿע, הנלשי חליטות!

אמת, יענע נארישע נאָר גליקליכע יאהרען זענען שוין לאַנג אַוועק, און גאָט ווייסט, אויב זיי וועלען זיך אַמאָל אומקעהרען; אמת, עס האָט זיי אַלעמען אַזוי פֿערדרעהט דעם קאָפּ, אַז זיי האָבען גרעסערע מכות פֿון „חורו“ מיט'ן „ברוד־שאַמר“; נאָר די שנאה צווישען די כתֿרילעווקער מיט די קאָזאָדאיעווקער איז פֿערבליבען אַ שנאה, וואָס מיט'ן שכל קאָן מען זי ניט געבען יענעם צו פֿערשטעהן בשום אָפּן... געה, אַשטייגער, געב צו פֿערשטעהן דעם שכל, פֿאַר וואָס, למשל, אַז אַ קלוינ שייגעצעל איז כתֿרילעווקע, אַז סע דערזעהט אַ אידען, מוז דאָס האַפּען דאָס היטעל אין די צייהן און אָנהויבען טרייסלען דאָס אַהין און אַהער און זינגען בשעת מעשה אַ ליערעל: „זשיר זשיר! האַלאַמיד! זאַהוביוו טשערעוויק! אַ יאַ שאַוו! טאַי נאַשאַוו! טאַי פֿידניאַוו! טאַי פֿישאַוו!“ אָדער פֿערקעהרט; געהט זייט אַ חכם און גיט צו פֿערשטעהן דעם שכל, פֿון וואַנען נעמט זיך דאָס, אַשטייגער, וואָס ביי אַ כתֿרילעווקער אידען, וויבאַלד ער רעדט פֿון גיט קיין אידען, אַזוי הויבט ער אָן אויסנוצען וויפיעל ער האָט לשוֹן־קודש־ווערטער: „געב דעם ערל אין די ידים אַ צנצנת ייִש, נאָר גיט מלא, מיט אַ שטיקעל לַחם, וואָרום ער האָט נאָך היינט נאָר ניש גע'אַכל'ט, און זיי איהם משלם צוויי זהובים, און לאַז ער הלכ'ענען, נאָר געב אַכטונג מיט די עינים, ער זאָל עפּים גיט לקח'ענען“... דאָס זענען פֿון די זאַכען, וואָס פֿערשטעהן מיט'ן שכל קאָן מען דאָס גיט, מע בעדאַרף עס פֿיהלען... נאָר מיר קעהרען זיך אום צו די רתֿרילעווקער און קאָזאָדאיעווקער אידען.

פארהאן אזעלכע מאַמענטען אינ'ם מענשענ'ס לעבען, וואָס אַלסדינג ווערד פּערגעסען, אַלסדינג ווערד אָפּגעמעקט, גלייך ווי גאָר ניט געווען; און ס'איז אַ גליק, וואָס עס איז אזוי. אַניט, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט! גאַנץ גלייך האָבען אונזערע חכמים מתקן געווען, אַז ערב יום-כּפור, בשעת מלכות שלאָגען, איז מען זיך איינס דאָס אַנדערע מוחל.

אויף די שנאה פון די כּתרילעווקער מיט די קאָזאָדאָיעווקער, אַז זיי האָבען זיך בעגעגענט אין וועג אין אַזאָ שען שטיקעל צייט פון בהלות און לויפּעניש, איז מיט אַ מאָל אַוועקגעפּלויגען, ווי מיט'ן ווינד און מיט'ן רויך — אויס 'שנאה! און בעגעגענט האָט זיך כּתרילעווקע מיט קאָזאָדאָיעווקע פּונקט אויף דער מיט-וועג, אין פעלד, ניט ווייט פון יענעם אַרט, וואו ס'איז אַמאָל געשטאַנען אַ אידישע קרעטשמע, וואָס מען האָט זי גערופּען „די דעמבענע“, און וואָס האָט איבער'ן מאַנאַפּאַל געמוזט צומאַכען זיך. עס האָט איהר גאָר ניט געהאַלפּען!

אַז כּתרילעווקע מיט קאָזאָדאָיעווקע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען זיי זיך ביידע אָפּגעשטעלט, און ס'איז צווישען די צוויי פּאַרגעקומען אַזאָ מין געשפּרעך:

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : וואוהין פּאַהרען דאָס, אַשטייגער, אידען?

ק א א ד א י ע ו ו ק ע : וואוהין פּאַהרט איהר?
כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : מיר? מיר פּאַהרען גלאָט אזוי, איטליכער מכח זיין עסק, פּאָ דיעלו הייסט עס...

ק א א ד א י ע ו ו ק ע : אַ גאַנצע שטאָדט פּאַהרט מכח עסק?

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע : וואָס זענט איהר? ניט קיין גאַנצע שטאָדט?

ק א א ד א י ע ו ו ק ע : מיר זענען עפּים אַנדערש; מיר פּאַהרען ניט — מיר לויפּען.

כתריל עווקע: פון וואנען זשע ווייסט איהר, אז מיר — ניט?

קאזאדאיעווקע: אט אזוי זשע רעדט. וואוהין זשע לויפען דאס אידען?

כתריל עווקע: וואוהין לויפט איהר?

קאזאדאיעווקע: מיר? מיר לויפען... צו אייהר

כתריל עווקע: און מיר צו אייד.

קאזאדאיעווקע: וואס וועט איהר טהון ביי אונז?

כתריל עווקע: דאס אייגענע, וואס איהר ביי אונז.

קאזאדאיעווקע: הערסט! וואס זשע דארפען מיר לויפען צו אייד און איהר צו אונז?

כתריל עווקע: בכדי, אפנים, מיר זאלען זיך בייטען

מיט די ערטער?

קאזאדאיעווקע: ווערטלעך אויף א זייט! איהר

זאגט אונז בעסער דעם שכל: וואס לויפט איהר?

כתריל עווקע: וואס לויפט איהר? ...

ערשט אט דא, אז די צוויי שטערט האבען זיך צערעדט.

זיך רעכט בעטראכט איינס דאס אנדערע און אנגעקוקט זיך

אקוראט ווי עס געהר צו זיין, מיט זייטיגע אויגען, האבען זיי

ארויסגעזעהען, וואס פאר א פנים זיי האבען...

— געזעהען אביסעל? זיך צעלאזט! מע לויפט! וואס

לויפט מען? וואוהין לויפט מען? א לויפעניש אויף זיי!

און מע האט אנגעהויבען ווישען די אויגען, וויינען און

קרעכצען:

— אז אד און אז וועה איז צו אונז אלעמען, אויף וואס מיר

זענען איבערגעקומען!

און מע דאט זיך צערעדט, אנגערעדט ווי די פויקען, זיך

אויסגערעדט דאס הארץ... און נאכדעם האט מען זיך געגעבען

די הענד, מע האט זיך גאנץ פיינ אָפגעזעגענט און צעקושט זיך נאָר פריינדליך, ווי אמת'ע גוטע פריינד, ווי מחותנים, וואס האָבען זיך נאָרוואָס משדך געווען, אָדער ווי מאַן און ווייב, וואס האָבען זיך גע'גט און צוריק גענומען זיך, און מע האט אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע וויסטע חלומות אויף די שונאים'ס קעפּ, און מע האט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע, אַז דערמיט זאָל מען שוין אָפקומען, געזאָגט מיט אַ ביטערען געלעכטער: „יהי רצון“... און מע האט אַ וואונק געטהאָן צו די ערלים, זיי זאָלען קוחל זיין פערקערעווען די פערדלעך צוריק.

און די צוויי שטעט זענען זיך צעפאָהרען צוריק אויף זייערע ערטער: כתרילעווקע קיין כתרילעווקע, קאָזאָדאיעווקע קיין קאָזאָדאיעווקע. שטיל, אָהן ווערטער, האט מען זיך אַריינגע'ג'גנב'עט צו זיך אַהיים, ווי די פויגעלעך, איטליכער אין זיין נעסט אַרײן. שטיל, אָהן ווערטער, האט זיך איטליכער גענומען צו זיין אַרבייט, און נאָך לאַנג נאכדעם פלעגט מען איבער'חזר'ען, איבעררעדען, דערמאָנען זיך נאָך אַ מאָל פון דער שענער בתלה, וואס ס'איז אויף זיי געווען. און בכדי די שפּטערדיגע דורות, אונזערע קינדס'קינדער, זאָלען אויך וועגען דעם וויסען, האָבען מיר זיך מטריח געווען בעשרייבען די דאָזיגע שענע עפאָפע אין אונזער פּראָסטער אידישער שפּראַך און אַרויסגעבען זי בעזונדער אין אַ ביכעל, ס'זאָל בלייבען נאָך אונז אַ זכר אויף דורידורות.

אויסגעטרייסעלט

— שאט I — רופט זיך אן א איד מיט קיילעכיגע אויגען.
ווי ביי איין אכס, וואס איז געזעסען די גאנצע צייט אין ווינקעל
ביים פענסטער און האט גערויכערט און געהערט מעשיות פון
גנבות, גזילות, עקספראפריאציעס. — אט וועל איד אייך דערצעהן
לען א שענס, אויך מיט א גנבה, וואס האט זיך פארלאפען ביי
אונז, און דוקא אין בית-המדרש האט זיך דאס געטראפען, און נאך
יום-כפור דערצו! איהר מענט דאס הארכען.
אונזער שטעדטעל כתרילעווקע, — איד בין אליין א כתרילעווקער
קער — איז א קליין שטעדטעל און איין ארעמס, קיין גנבים איז
ביי אונז נישטא. מע גנבה'ט נישט, ס'איז נישטא ביי וועמען
צו גנבה'נען, און ס'איז נישטא וואס צו גנבה'נען, און אהן אלעמען
איז דאך גלאט א איד קיין גנב נישט. דאס הייסט, א איד איז
אפילו יא א גנב, נאר נישט אזא גנב, וואס זאל קריכען דורך א
פענסטער, אדער געהן מיט א מעסער יענעם קוילען. דרעהען,
אויסדרעהען, אריינדרעהען, פארדרעהען און אפדרעהען יענעם דעם
קאפ — דאס מהכתיתי; אבער נישט קריכען יענעם אין קעשענע
אריין, מע זאל איהם האפען פאר דער האנד און מע זאל איהם
נאכדעם באדארפען פיהרען מיט א געלער לאטקע אויף דער פלייך
צע — דאס פאסט פאר איוואן זלאדי, אבער נישט פאר קיין אידען...
שטעלט אייך פאר, האט זיך ביי אונז אין כתרילעווקע געטראפען
א גנבה, און נאך וואסער א גנבה — אכצעהן הונדערט קארבען אין
אייך קלאפ!

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, עם קומט צו פאָהרען צו אונז
 אין שטאָרט אַרײַן איין אורח, עפּים א איד א פּאָדראַטיק פּון
 דער לײַטאָ, פּונקט אום ערב יוכיכפור פאַר מנחה, שטעלט זיך אָפּ,
 געוויינטליך, אויף איין אַכסנייה, לעגט אָפּ דעם קלומעק און לאַזט
 זיך געהן גלײַך אין שוהל אַרײַן און טרעפט אין אַלטען בית-
 המדרש. געקומען אין בית-המדרש צו מנחה, טרעפט ער די גבאים
 ביי דער שוסעל. — „שלום עליכם!“ — „עליכם שלום.“ — „פּון
 וואָס איז א איד?“ — „פּון דער לײַטאָ.“ — „מה שמכם?“ —
 „וואָס איז אַיער באַבע'ס דאָנאָ?“ — „איהר זענט דאָך געקומען
 אין א שוהל.“ — „וואוהין דען זאל איד געהן?“ — „וויילט איהר
 מסתבא ביי אונז דאווענען?“ — „א ברירה האב איד? וואָס דען
 זאל איד טהון?“ — „גיטזשע עפּים אין שיסעל אַרײַן.“ — „וואָס
 דען, אומזיסט וועל איד דאווענען?“

קינור-הרבר, אונזער אורח נעמט אַרויס דריי זילבערנע קאַר-
 בען און גיט אין דער שיסעל אַרײַן, און א חוץ דעם — אינ'ם חזנ'ס
 טעלער א קאַרב, דעם רב א קאַרב, אויף דער תּלמוד-תּורה א קאַרב,
 אין צדקה-טעלער א חצי פּויגעל, א חוץ וואָס ער האָט צעטיילט די
 ארעביע לײַט, וואָס ביי דער טהיר, — זיי זענען פּאַרהאַן ביי אונז,
 קיין עינזערע, אזוי פּיעל, אז מע זאָל זיך וועלען צולאָזען צו זיי,
 באַדאַרף מען צעטיילען רויטשילד'ס פּאַרמעגען.

דערזעהען אזא מין אורח, האָט מען דאָך איהם מסתבא אָפּ
 געטראָטען א שטאָרט סאַמע אין מזרח-וואָנט. אי, וואו האָט מען
 גענומען א שטאָרט, אז אַלע שטעדט זענען פּאַרנומען? איז קיין
 קשיא נישט. למאָי וואו נעמט זיך איין אַרט, אז סע מאַכט זיך
 א שמחה, א חתונה, אָדער א ברית, אַלע זיצען שוין אַרום טיש,
 פּלוצים ווערד א גערודער, — וואָס איז? דער נגיד איז געקומען!
 קוועטשט מען זיך אזוי לאַנג, ביז מע מאַכט איין אַרט פּונ'ם נגיד'ס
 ווענען. קוועטשען זיך איז א אידישע זאַך; אז קיינער קוועטשט
 זיי נישט, קוועטשען זיי זיך אליין...

דער איד מיט די קיילעכיגע אויגען שטעלט זיך אָפּ, בעטראכט דעם עולם, וואָס פאַר איין איינדרוק עס האָט געמאַכט אויף אינו זיין ווייז, און דערצעהלט ווייטער.

— קיצור־הדבר, אונזער אורח האָט זיך באַזעצט אויבער־אין און האָט געבעטען ביי'ם שמש אַ שטענדער. אַנגעבויען זיך איך בער'ן שטענדער, האָט זיך אונזער אורח צו כל־דברי אַנגעטראָן אין טלית און אין קיטעל און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאוונען, האָט ער געדאווענט און געדאווענט, די גאַנצע צייט געשטאַנען אויף די פיס, זיך נישט צוגעזעצט — פון צולעגען זיך שמועסט מען נישט! — ער איז נישט אָפּגעטראָטען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט, דער ליטוואַק, סייידען דעמאלט, ווען מע האָט באַדאַרפט זיך שטעלען שמונה־עשרה אָדער פאַלען כורעים... אָפּפאַסטען אזא טאג און אויסשטעהן אויף די פיס, זיך נישט צוזעצען אפילו — דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!... ערשט נאָכ'ן לעצטען בלאַז, אַז ס'איז גע־קומען צום וואַכערדיגען מעריב, און חיים־הנא דער מלמד (דער מעריב קומט חיים־הנא דעם מלמד פון קרמונים) האָט זיך אָנגע־הויבען ציקלען: „המעריב־ירב ערבים!“ — פלוצים הערט זיך אַ געשריי: „גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!“... מע טהוט אַ קוק — דער אורח ליגט אויף דער ערד און חלש'ט. מע ניסט איהם אָפּ מיט וואַסער, מע מינטערט איהם אָפּ — ער חלש'ט ווייטער. וואָס איז די מעשה? אַ שענע מעשה. ער האָט געהאַט מיט זיך, דער ליטוואַק הייסט דאָס, אַכצעהנהונדערט קאַרבען, האָט ער מורא געהאַט, זאָגט ער, זיי איבערצולאָזען אויף דער אַכטניה — אַ ווער־טעלע אויסצורעדען אַכצעהנהונדערט קאַרבען! וועמען פאַר־טרויט מען אזאַ מטמוז מיט געלט אין אַ פרעמדער שטאַדט? האַל־טען זיי ביי זיך אין קעשענע אום יום־כּפור איז עפּים אויך נישט קיין פּלאַן. האָט ער זיך מיישב געווען, זאָגט ער, און האָט זיי אריינגערוקט שטילערהייד אין שטענדער אַריין — אַ ליטוואַק קאָן! אַצינד פאַרשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס ער איז נישט אָפּגעטראָ־טען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט? ... נאָר בשעת שמונה־

עשרה שטעהו אָדער בעת כורעים פאלען האַט, אַפנים, דאָס געלט עמיצער אַרויסגע'לקח'ענט.

קיצור-הדבר, ער גוואָלדעוועט, ער וויינט, ער לעגט-אָיין די וועלט: וואָס וועט ער איצטער טהון אַהן געלט? ס'איז, זאָגט ער, פרעמד געלט, ס'איז נישט זיינס, ער איז נאָר אַ משולח פון אַ קאנר טאָר, אַ איד אַיין אַרעמאָן, זאָגט ער, און אַ מטופל מיט קינדער, — עס קומט דאָך איהם איצטער, זאָגט ער, נאָר נעמען און אַריינ-וואַרפען זיך אין וואַסער אַריין, אָדער אויפהענגען זיך, זאָגט ער, אַט דאָ אין שוהל פאַר אלעמען אין די אויגען!...

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז דער גאַנצער עולם געבליבען שטעהן ווי געלעהמט, גאָר פאַרגעסען, אַז ס'איז נאָך אַ תענית און מע באַדאַרף געהן אַהיים גיכער זיך אַפפאַסטען. ס'איז אונז געווען אַ בזיון פאַר'ן אורח, אַ חרפה, אַ בושה פאַר זיך אַליין: אַזא נגבה, אַכצעהן הונדערט קאַרבען! און וואָ? אין בית-המדרש, אינ'ם אַלטען כתרילעווקער בית-המדרש! און ווען? יום-כפור! אַזא מעשה איז ניט געהערט געוואָרען אין דער וועלט!

— שמש! פאַרשלים די טהיר! — אַזוי האָט געגעבען אַ בער פעהל אונזער רב. מיר האָבען אונזער אייגענס אַ רב, הייסט ער רב יוזיפיל, אַיין אמת'ער אַיין עהרליכער איד, אַ כשר'ער, אַפילו נישט אַזא איבערגעשפיצטער, נאָר אַ מזג-טוב, אַ מענטש אַהן אַ גאַל. ער האָט אין זיך אַמאַל אַזעלכע אַיינפאַלען, וואָס איהר וועט דערויף קיינמאַל נישט פאַלען, איהר זאָלט זיין מיט אַכצעהן קעפ! פאַרשלאָסען די טהיר פונ'ם בית-המדרש, רופט זיך אַן רב יוזיפיל דער רב צום גאַנצען עולם, און אַליין איז ער בלאַס, ווי די וואַנט, די הענט ציטערען איהם און די אויגען ברענען:

— שמעו נא, רבותים; הערט צו, אידען, ס'איז אַ מיאוס'ע מעשה! אַזא מעשה איז נאָך נישט געהערט געוואָרען זינט די וועלט שטעהט, אַז ביי אונז אין כתרילעווקע, זאָל זיך געפינען אַזא בעל-עבירה'ניק, אַזא פושע-ישראל, וואָס זאָל האָבען אַ פאַר טעפאַלנעסט צונעמען ביי אַ פרעמדען מענטשען, נעבאָד אַ טאַמע

פון קינדער, אזא אוצר מיט געלט, און ווען? אין אזא הייליגען טאג ווי יום-כפור, און אפשר נאך צו נעילה, — אזא מעשה איז דאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט! סע גלויבט זיך מיר גארנישט, אז ס'קאן געמאהלט זיין אזא יאד, סע קאן נישט זיין בשום ענין ואופן! און אפשר, א קשיא אויף א מעשה, אידען זענען נעבאר זשעדנע א קערבעל, ובפרט נאך אזא איין אוצר, אכצעהנהונדערט קארבען, דער יצירהרע דחמנא ליצלן איז גענוג נרוים, טאמער איז עמיצער פון אונז געשטרויכעלט געווארען, באד שערט געווען עמיצען נעבאר איין אומגליק, טהון אזא איין עבירה איז אזא טאג, באדארפען מיר זעהען די זאך חוקר ודורש זיין, דער גרונטעווען זיך ביו'ן שורש. הימעל און ערד האבען געשווארען, אז דער אמת מוז ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואסער. על כן, זאגט ער, באדארפען מיר זיך באזוכען איינס דאס אנדערע, באזוכען, באד טאפען. טרויסלען אלע קעשענעס, פונ'ם ערשטען בעל-הבית, זאגט ער, ביו'ן שמש, נישט דורכלאזען קיינעם נישט. נאט, אידען, טרויט סעלט מיר!

אזוי האט זיך אפגעזאגט אונזער רב, רב יוזיפיל, און האט זיך דער ערשטער צענארטעלט די קאפאטע און איבערגעקעהרט אלע קעשענעס אויף דער לינקער זייט. און, אויף איהם קוקענדיג, האבען אלע בעל-ביתים זיך צענארטעלט און אויסגעקעהרט די קע שענעס, און מע האט גענומען באזוכען און באטאפען און טרויסלען איינס דאס אנדערע, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ס'איז געקומען צו לייווער-יוסל'ען, איז ער געווארען אלערליי געשטאלטען און האט אנגעהויבען טענה'ען, ערשטענס, אז דער אורח איז א שווינדלער, ס'איז א מאגיפארגע פון א ליטוואק, מע האט ביי איהם קיינער קיין געלט נישט גע'גנבה'ט, שקר וכזב, — איהר זעהט נישט, אז ס'איז א געמאכטע זאך? ...

האט דער עולם אנגעהויבען ליארעמען נאך שטארקער: סטייטש, בעל-ביתים האבען זיך געלאזט באזוכען, פאר וואס זאל מען לייווער-

יוסל'ען אויסמידען? נישטא קיין מיוחסים! „באזוכען! בא-
זוכען!“ — האָט געשריגען דער גאנצער עולם.

לייזער-יוסל האָט דערזעהן, אז ס'איז שלעכט, האָט ער אנגע-
הויבען בעטען זיך רחמים, מיט טרערען אויף די אויגען, מע זאל
איהם נישט באזוכען. ער האָט זיך געשווארען מיט כל השבועות,
ער זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווי ער איז ריין פון דער גנבה,
נאָר וואָס דען? ס'איז איהם אַ בזיון, זאָגט ער, ער בעט, מע זאל
רחמנות האַכען אויף זיינע יונגע יאהרען און מע זאל איהם נישט
אנטהון דעם בזיון, מע זאל איהם נישט באזוכען. „טהוט מיר,
זאָגט ער, וואָס איהר ווילט, נאָר טרייסלען זאלט איהר מיך נישט!“
ווי געפעלט אײַך אזא ימח־שמו'ניק? ווי מינט איהר, אשטייגער,
מע האָט איהם עפּים געהערט? געלעגט כבוד? ...

נאָר שאָט! אײַך האָב אײַך גאָר פארגעסען דערצהלען.
ווער איז דער לייזער-יוסל. דער דאזיגער לייזער-יוסל איז אליין
נישט קיין כתרילעווקער, ער איז גאָר אליין פון אלדי שווארצע
יאהר, נאָר ער שטעהט איין ביי אונז אין כתרילעווקע פאר איין
אירדעם. דאָס האָט איהם אונזער נגיד אויסגעקראַצט פון ערניין.
זיך באַרהיט, אז ער האָט דערטאָפט איין אבירטוב, געהאַנדעלט אַ
מציאה פאַך זיין טאַכטער, טויזענד בלאַט גמרא אויף אויסוועניג,
און אַ בעל־תנ"ך, און אַ בעל־לשון־קודש, און אַ בעל־חשבון, תשבורה
מיט אַלגעברע, און אַ כתב־א־רבא, הכלל מיט אלע זיבעצעהן מעלות!
געבראַכט צו פיהרען די צאצקע, איז מען געגאנגען קוקען אויף
הדושים: וואָס האָט דאָ דער נגיד איינגעהאַנדעלט פאַר אַ
מציאה. מילא, אזוי אַ קוק טהון אויף איהם, איז גאָר נישט, אַ יונג
גערמאַן אַ זכר, נישט קיין מיאוס'ער יונגערמאַן, נאָר די נאָז אביסעל
צו אַ לאַנגליכע, אויגען ברענענדיגע, ווי צוויי קויהל פייער, און אַ
מויל — פּעך און שוועבעל! מע האָט זיך גענומען מיט איהם פאַר
הערען אַ בלאַט גמרא, אַ קאָפיטעל פּסוק, אַ שטיקעל רמב"ם, דאָס,
יענץ — אש לַהבה! ער איז קלאָר, דער הונט, אומעטום, ווי אַ
גוי אין אשתי, וואו מע טהוט איהם אַ האַפּ, איז ער אין דערהיים!

רב יוזיפיל אליין האט אויף איהם געזאגט, אז ער מעג זיין א רב
 בכל תפוצות ישראל... און פון די אלע היינטיגע זאכען שמועסט
 מען נישט. איהר קאנט פארשטעהן, ביי אונז איז פארהאן איינער
 א גאנצער חקרן, זיידעל רב שעה'ס, א רעכטער משוגע'נער, איז
 ער א הונט אקעגען לייזער-יוסל'ען! היינט זיין שפיעלען איז שאן
 פארמאגט נישט די גאנצע וועלט! אז מע שמועסט א געראטענער!
 אודאי האט די שטאדט מקנא געווען אונזער נגיד אויף אזא
 תכשיט, האטש אפילו דער עולם האט געשמועסט, אז דער תכשיט
 איז געחאפט. אויף דער מעשה. דהיינו? ס'איז נישט געפעלען
 דער עולם, וואס ער איז צו קלוג (וואס צו — איז איבעריג) און איז
 צו פיעל איין ענין ביי זיך, א גוטער ברודער מיט איטליכען באר
 זונדער, זאפאניבראטא מיט'ן קלענסטען פונ'ם קלענסטען. עס מעג
 זיין א בחור, עס מעג זיין א מיידעל, עס מעג זיין איין אישתאיש...
 היינט איז נישט געפעלען דאס ארומגעהן זיינס — פארטראכט,
 קומט איז שוהל אריין שפעטער פון אלעמען, טה'ס אז דעם טלית
 און קוקט אין „באר-מים-חיים“, אדער אין „אבן-עזרא“ אריין, די
 יארמעלקע פון יענער זייט, און דאוונען נישט א לעק! מע זאל
 עפ'ס זעהן אויף איהם שלעכטס האט מען נישט געזעהען נאר
 נישט, נאר געזוממעלט האט מען, אז קיין גרויסער גראשמים איז
 ער נישט — א מענטש מיט אלע מעלות קאן נישט זיין!
 כך הוה. אז ס'איז געקומען צו לייזער-יוסל'ען און מע האט
 זיך גענומען צום בחור, וואס אין די מעשה, וואס ער לאזט זיך
 נישט באזוכען — דאס איז דאך שוין א סימן, אז דאס געלט איז
 ביי איהם! מאכט ער: לאז מען איהם געבען א שבועה דאורייתא,
 לאז מען איהם שניידען, בראקען, בראטען, ברענען, אבי נישט
 טרייסלען די קעשענעס! דא איז שוין אונזער רב רב יוזיפיל,
 האטש ער איז א מענטש אהן א גאל, אויך ארויס פון די כלים,
 און האט זיך צעשריגען אויף איהם:
 — דו אזעלכער און אזעלכער! ביזט דאך ווערטה, מע זאל
 זיך ווייס איד וואס! סטייטש, דו זעהסט, סע צאפט זיך אירען

בלוט, אלע זענען מוחל אויפ'ן בזיון און לאָזען זיך באַזוכען, ווילס
 דו זיין אַ יוצא מן הכלל? | ממה־נפשׁ, אָדער זיי זיך מודה און
 געב־אפּ דאָס געלט, אָדער ווייז די קעשענע | דו שפּיעלסט זיך
 מיט, קיין עי־הרע, איין ערה אידען? מע וועט דאָך דיר דא איד
 ווייס אליין נישט וואָס!

קיצור־הרבר, דער עולם האָט איהם גענומען, דעם שענעם
 בחור, מע האָט איהם אַנידערגעלעגט מיט גוואָלד און מע האָט איהם
 גענומען באַזוכען און באַטאָפען, טרייסלען אלע קעשענעס, און מע
 האָט ביי איהם אויסגעטרייסעלט... אַנו, טרעפט וואָס? אַפֿ-
 געגריזעטע ביינער פון אַ פערטעל עוף און אַ פאַר טויז נאָך נאָר
 פרישע קערלעך פון נאָרוואַס אויפגעגעסענע פלוימען! איהר
 פארשטעהט, וואָס פאַר אַ חז דאָס האָט געהאַט, אַז מע האָט אויס-
 געטרייסעלט ביי אונזער תכשיט דעם דאָזיגען אוצר? ... איהר
 פארשטעהט, וואָס פאַר אַ פנים ער האָט געהאַט, און דער שוועהר
 זיינער, דער נגיד, און דער רב נעבאָך? ... אונזער רב יוזיפיל האָט
 זיך פאַר בזיון אָפּגעקעהרט אין אַ זייט, נישט געקאַנט קוקען גלייך
 אין די אויגען אַריין. און אַז דער עולם איז נאָכרעם געגאַנגען
 פון בית־המדרש אַהיים אָפּפאַסטען זיך, האָט מען נישט אויפגע-
 הערט צו דערזעהלען פונ'ם אוצר, וואָס מע האָט אויסגעטרייסעלט
 ביי'ם תכשיט און מע האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער! נאָר
 איין רב יוזיפיל איז געגאַנגען איינער אליין, אַראָפּגעלאָזט דעם
 קאַפּ, פאַרזאַרגט און פאַרצאַרענט, נישט געקאַנט קוקען קיינעם
 אין די אויגען אַריין, גלייך זיי מע וואָלט דאָס אויסגעטרייסעלט
 ביי איהם אליין...

דער איד האָט, ווייזט אויס, געענדיגט זיין געשיכטע, וואָרומ
 ער האָט זיך גענומען צוריק צום רויכערען.

— נו, און דאָס געלט? — האָבען מיר איהם אַ פרעג גע-
 געבען אלע אין איין קול.
 — וואָסער געלט? — מאַכט צו אונז דער איד, תּמ'עוואַטע
 עין בלאָזט דעם רויך.

- וואס הייסט וואסער געלט? די אכצענהונדערט...
- איז'א? — ציהט ער אויס. — די אכצענהונדערט?
- פארפאלען.
- פארפאלען?
- פאר — פא — לען !!!

די גאלדשפינערס

א קורצער אריינפאָהר.

די „גאלדשפינערס“ — פרעגט זיי עפּים גרינגערס, ווי אזוי שפינט מען דאָס גאלד? דאָס האָט מען זיי נאָר אזא נאָמען גער-געבען אין כתרילעווקע מחמת קנאה; מען איז זיי מקנא, פּער-שטעהט איהר מיד, וואָס זיי זענען גרויסע פּערדיענער. דאָס הייסט, קבצנים זענען זיי, ניט פאַר אַיך געדאַכט, גלייך מיט אלע כתריר לעווקער אַרעמע־לייט, נאָר אז עס קומט פורים. פּערדיענען זיי שטיקער מיט גאלד. דער אויבערשטער האָט זיי געבענשט אלע פון זיין ברייטער האַנד, יעדען מיט אַ בעזונדער טאַלאַנט, און מענטשען מיט טאַלאַנט איז די וועלט מקנא. דאָס איז שוין אזוי אַלט, ווי די וועלט איז אַלט. מיר ווילען זיך דעריבער גאָר ניט אַפשטעלען אפילו אויף אַ מינוט און געהען אַריבער גלייך צו אונזערע בעשרייבונגען.

א.

דער קאַפּ פון די גאלדשפינערס: נפתלי מיט די פיס.

נפתלי מיט די פיס איז אַ איד מיט סכנות־לאַנגע פיס, וואָס הויבען זיך אָן ביי איהם כמעט פון דעם האַלז. קיין מענש איז ניט אימשטאַנד מיט נפתלי'ן צו געהן און ניט בלייבען פון הינטען;

ניט מחמת דער גאנג איז ביי איהם אזא גיכער, נאר ווייל דער שפאן איז א ברייטער. אט, דאכט זיך, זעהט איהר איהם אויף דער זייט גאס. איהר טהוט זיך א ריהר — אהא, ער איז שוין אויף יענער זייט. די דאזיגע פיס — דאס איז נפתלים קאפיטאל, זיינע כלי זין, זיינע ברויטגעבער. בקיצור, נפתלי איז א איד א מעקלער. קומט צו פאָהרען א פריין קיין כתרילעווקע איין מאל אין א יובל, דערשמעקט נפתלי, אז א פריין איז געקומען, טהוען איהם א טראַג די פיס אויף דער אכסניא: „אדיני פריין, וואס איז דיין באַגעהר?“ — און וואס דער פריין זאל ניט בעגעהרען, וועט איהם נפתלי ברענגען אין איין מינוט: א שניידער, א שוסטער, א שמיעד, א דיענסט, א פערד, א מאראנטאס, א צירולניק, א פעלדשער, א מכשף, א שווארץ-יאָהר. קיין „ניין“ איז נאר נישטא ביי איהם. יער גאַנצער חסרון איז, וואס נפתלי איז ניט איינער אויפ'ן יריד. פאָרהאן איז כתרילעווקע, אחוץ איהם, נאך מעקלערס, וויפיעל אידען, כמעט אזוי פיעל מעקלערס, און יעדענפאלס — מעהר מעקלערס, ווי פריצים.

פון דעם איז גרינג צו פערשמעהן, וואס פאר גאלדענע געשעפ-טען נפתלי מיט די פיס מאכט און ווי שען ער וואלט אויסגעזעהן, ווען גאט-ברוך-הוא זאל ניט מוכה זיין זיין ליעב פאלק ישראל מיט דעם ליעבען, טייערען, פרייליכען, לעבעדיגען יוסטוב פורים. אין דעם דאזיגען ליעבען, טייערען, פרייליכען, לעבעדיגען יוסטוב האט זיך ארויסגעוויזען נפתלים טאלאנט מיט זיין גאַנצען פראכט און גלאַנץ. נפתלי איז א געבארענער ארטיסט, און פורים-שפיעל איז ווי אנגעמאסטען פאר זיינע לאנגע פיס.

אין פלוג וועט אייך אויסקומען אפשר קאמיש. וואס קעהר זיך אן פורים-שפיעל צו פיס? האט קיין פאראיבעל נישט, עס קעהר זיך אן זעהר שטארק! נפתלי איז נישט קיין אחשורוש, נישט קיין המן, נישט קיין מרדכי און נישט קיין ושתנ. ער איז נישט מעהר, ווי א ממוכן, א מין הויפמייסטער ביי'ס קעניג אחשורוש; און ווער עס איז בעקענט מיט'ן בעריהמטען אחשורוש-שפיעל,

דער וועט פערשטעהן, אז די ראליע פון ממוכן איז זעהר א וויכטיגע ראליע. אויף ממוכנ'ען, קאן מען זאגען, שטעהט דאס נאכציע שפיעל. דארף מען אריינרופען ושתי'ן, זי זאל קומען פאר'ן קעניג אחשורוש א נאקעטע, ווי די מאמע האט זי געהאט, — איז ממוכן. דארף זיך דער קעניג האלטען איין עצה, וואס טהוט מען מיט ושתי'ן, וואס זי וויל נישט געהן קיין נאקעטע, — איז ממוכן. דארף זיך מרדכי דורכרעדען דיפלאמאטיש מיט אסתר'ען, — איז ממוכן. הכלל — ממוכן דא, ממוכן דארט, ממוכן און ממוכן! און איהר בעדארפט זעהן, ווי אונזער ממוכן ארבייט מיט די פיס. אט האט איהר אויך א ביישפיעל:

עס עפענט זיך אויף די טיר און עס קומען אריין די פורים שפיעלער מיט'ן ברייטען „גוט יום טוב“. נאטירליך, בלייבען אלע אקטיארען שטעהן הארט ביי די ווענד, מיט די הענד אראפ; נאר איין ממוכן טרעט'ארויס מיט די לאנגע פיס, מיט א שווערד אין דער האנד און מיט א פאפיערענעם ספאדיק אויפ'ן קאפ, א שפאן אהער, א שפאן צוריק — און שיט מיט גראמען, ווי פון א ראזשעק (בסוד דארף מען אויסזאגען, אז די אלע גראמען, וואס איהר בעגעגענט אט דא, געהערען טאקי צו ממוכנ'ען, דאס הייסט: נפתלי מיט די פיס האט זיי אליין אויסגעטראכט פון זיין קאפ):

„איד, ממוכן, דער הויפמייסטער,

פונ'ם קלוגען קעניג אחשורוש

דער שטאלמייסטער,

בין געשיקט צו ושתי'ן דער קעניג,

זי זאל זיך פאר די געסט טון טאן פארניגן

א נאקעטע, א בארויסע, ווי ביי'ם זיידען

אדם הראשון אין ג'עדן.

אריין, אריין, אריין,

מלכה ושתו דו מיין!

רייסט זיך אפ פון דער וואנד די מלכה ושתו (בערעל פאנ'

פאטש) און ענטפערט איהם אפ אויף מיט גראמען, און אויך

נפתלי'ס ארבייט, אביסעל אונטער דער נאז און אביסעל מיט א
 קוויטש אויף א וויינענדיגען ניגון פון חתן-תורה :

„קומט אהער, אלע פרויען פון פרט ומרי
 און אלע הארינטעס פון שושן,
 וועלען מיר זיך מיט אייך
 א ביסעל דורכשמוסאן.
 הערט, ווי מוין געמאהל
 וויעדערשפעניגט אין דער תורה,
 גענוג ער איז א טפיש, איז ער נאך
 א שכור הגדול הגבור והנורא...“

דעמאלט ווערד ממוכן אָנגעצונרען, טהוט א שפאן מיט
 זיינע לאַנגע פיס הין און צוריק און הויבט אן שימען מיט גראמען,
 זיין אייגענע ארבייט :

„וואס זאגט איהר אויף דער הולטייקע ? געפעלט אייך
 א שפראך ?

וואס האב איך דא מיט איהר צו רעדען א סך ?
 איך זאל וויסען, אז דער קעניג וועט ניט זיין אין כעס,
 נעם איך אראפ דעם קאפ אט דער מרשעת...“

הויבט אויף דער קעניג אחשוורוש (משה פלעצעל) א לאַנגען
 שטעקען, ארומגעוויקעלט מיט גאלדפאפיער :

„פון מיינטוועגען מעגט איהר אייד אלע קעפען, שטע-
 כען אדער הענגון,

אבי מע זאל נאר אהער דאס ביסעל משקה ברענגון.
 וואס האט איהר, מיניסטארען, אראפגעלאזט די געזער,
 אמעהר, גיסט בעסער אן פולע גלעזער,

וועלען מיר טרינקען וויין

וועלען מיר שכור זיין,

ביז'ן ווייסען טאג אריין !“

האפט אונטער די גאנצע קאמפאניע:

„וועלען מיר טרינקען וויין,

וועלען מיר שכור זיין,

ביז'ן ווייסען טאג אריין!“

טרעט ארויס מרדכי (נחמיה דער שוסטער), איין אפגעריד
סענער, מיט א הארב און מיט א בארד פון פלאכס, פערנויגט זיך
פאר'ן קעניג און רעדט צו ממוכנ'ען און ווינקט עפּים זעהר מאדנע
מיט די אויגען, מאכט מיט די הענד און זינגט מיט א מיתה-
משונה'ניגון:

„היות ווי זיין מאיעסטעט איז איין אלמן געבליבן,

און מע האט אין אלע 127 מדינות צעשריבן,

מע זאל איהם ברענגען מיידלעך פון דער גארער וועלט

פון שענעם יהוס און מיט געלט,

לכן האב איך פאר איהם א כלה —

אזא יאהר מעג טוין זיין אויף אויב אלע:

א מויד, ווי א צימעס, גרין אזוי ווי גראז,

א ביסעל א ראבעטיני מיט א לאנגער נאז,

איהר נאמען איז אסתר,

קיין ברידער און קיין שוועסטער,

ניט קיין טאטען, ניט קיין מאמען,

ניט קיין פריינד און ניט קיין קרובים.

א יונג קינד פון א יאהר עטליכע און אוואנציג,

אחוץ שבתים און יום־טובים...“

טהוט ממוכן וויעדער א שפאן מיט די פיס הין און צוריק

רעדט מיט פייער:

„אדרבה, לאז זי קומען אהער,

און זיך טון טאן פאר'ן קעניג א קעהר,

און אויב זי וועט איהם געפעלען,

וועט ער איהר די קרוין אויפ'ן קאפ אוועקשטעלען

און דו, מאגדרייט, פאר דיין שדכנות.

וועסטו באקומען א המזטאש מיט מאהן שלחמנות...
 אריין, אריין, אריין,
 אסתר מלכה דו מיין!"

און ערשט דא הויבט זיך אן דער רעכטער קנאק: נפתלי'ס פיס זענען שטארקער פון אייזען, אז זיי טראגען איבער אזא פורימ'דיג שטיקעל ארבייט. דערפאר אבער לעקט ער אפ א פעט ביינדעל, ווארום ער איז דאך, קאז מען זאגען, דער רעזשיסער פון דער טרופע, דער בעל-הבית, דער מחבר און דער קאסירער.
 — ער שפינט גאלד, שטיקער גאלד, אט דער איד, אז עס קומט פורים!

אזוי זאגען אויף איהם די כתרילעווקער אידען, וואס זענען איהם פשוט מקנא, ניט אזוי אויף זיין טאלאנט, ווי אויף זיין פרנסה.

ב.

די גאלד שפינערין: ריוועלע די זיסע.

כתרילעווקע זאל אלע טאג נוצען צוקערלעקאך, פלאדענס און פלעדלעך, אזוי ווי מע נוצט דאס דארטען פורים צו שלחמנות, וואלט נפתלי מיט די פיס פערשפארען זיין א גאנץ יאהר א מעקד לער און פורים א קאמעדיאנט. זיין ווייב, ריוועלע די זיסע, וואלט זיהם אויפהאלטען מיט זיין גאנץ הויזגעזינד מיט כבוד. ווארום אזויב נפתלי איז בעריהמט מיט זיינע פיס, איז זיין ווייב ריוועלע נישט ווינציגער בעריהמט מיט איהרע הענט.

ריוועלע איז אויף דער פיגור א ווייבעלע א קלייניטשקע, א דארינקע, א טרוקענע, א פערזעהעניש, און אקעגען איהר מאן נפתלי זעהט זי אויס, ווי א פערטעל עוף. א קוק טהון אויף איהר — זער וועט זאגען, אז דאס ווייבעלע פערזארגט א גאנצע שטאדט זיט צוקערגעבעקס, אז עס קומט פורים, ווען אידען שיקען איינער יעם אנדערען שלחמנות? מאהל'ט איד, ס'איז פארהאן נאך

ווייבער אין כתרילעווקע, וואס פערנעמען זיך מיט דער זעהער פדנסה. ווער אבער פערמאגט אזעלכע גאלדענע הענד, ווי ריוועלע די זיסע? איהרע טארטען מיט איהרע לעקאכער, איהרע שטרודלען און מלכותברויטלעך, איהרע מאהנדלעך און אינגבערלעך, מיט איהרע געצויקעלטע קישלעך האבען זיך קונה יש געווען אין דער גאנצער וועלט און דערלאנגט אזיש קיין יעהופעין, דורך א מעשה, וואס האט זיך געטראפען. ומעשה ישהיה כך היה:

אוינער א קיין פון די כתרילעווקער לצים, וואס זענען דארט טען אזוי פיעל, וויפיעל שטערען אין הימעל, האט זיך געוואלט מאכען א שפאס איבער דער שטאדט כתרילעווקע און איבער די פראדוקטען, מיטטיינס געזאגט, וואס די שטאדט ניטארונים. וואס זשע טהוט אזא לין? איז ער זיך מיינט איינמאל אויף א טשיי קאוועס און שיקט אוועק דורך דער פאסט שלחמנות פון די אויבער דערמאנטע זאכען, וואס ריוועלע די זיסע גרייט אן לכבוד פורים, צו זיינעם א רייכען קרוב קיין יעהופעין. צום שלחמנות האט ער בייגעלעגט א בריעה, זעהר ישען געטריבען, אין וועלכען ער בעט דעם רייכען קרוב, ער זאל קיין פאראיבעל ניט האבען פאר'ן, "שר קעכטס, וואס ער שיקט איהם", ווארום אין כתרילעווקע איז קיין "ער גערע שיקע כטס ען" נייט צו געפינען. ווי איר בערראשט אבער, שטעלט אייך פאר, איז אט דער לין, אז ער בער קומט פון זיין רייכען קרוב א דאנקבריעה מיט א בקשה, ער זאל תיכף ומיד צענויפקויפען פון די דאזיגע זיסע זאכען וויפיעל ס'איז נאך מעגליך און למען היים רעכט איינפאקען אין אפשיקען דורך פאסט אויפ'ן נגיד'ס רעכענונג קיין יעהופעין (ווער ווייסט ניט, אז נגידים בכלל, און יעהופעצער בפרט, האלטען פון דער אכילה, און האבען ליעב א זיסען ביסען?). פון דעכאלט אן ווערן פון יאהר צו יאהר ארויסגעשיקט צום נגיד קיין יעהופעין א גאנצער טראנספארט פון ריוועלע'ס זיסע זאכען אויף פורים, און אזוי אזוי איז ריוועלע'ס נאמען געווארען מפורסם אזיש אין יעהופעין

ג.

ש . נ . ט . צ . י . ט .

ריוועלע זאל אבער דארפען ארויסקוקען אויפ'ן יעהופעצער
נגיד אליין, וואלט זי בלוי בעשטאנען. דער עיקר פדיון איז ביי
איהר אויפ'ן ארט. די עטליכע טעג, וואס פאר פורים זעלבסט,
האט ריוועלע די זיסע ממש קיין הענד נישט. בערעכענט אייד:
אליין באקען, אליין פערקויפען, אליין פערפאקען און אליין רעכע-
נען זיך מיט אלע בעלי-בית'טעם — צו די חשבונות אליין דארף מען
האבען א קאפ פון א מיניסטער!

אט האט איהר-אייד א מוסטער, ווי אזוי ריוועלע רעכענט
זיך מיט א נגיד'ס א ווייב, וואס טראגט פערעלעד אין דער וואכע
און הייסט-שרה-פערעל:

— פון אייד קומט, שרה-פערעל, אזוי גרויס, ווי פאר א האלב
טויז לעקאבלעד מיט ראזינקעס עובר לסוחר צו זעכס גראשען,
זעכס מאל זעכס — וויפיעל איז זעכס מאל זעכס? דאכט זיך,
דריי-און-דרייסיג? און פיער קומיש-ברויטלעד האט איהר גענומען
צו אכט גראשען, עס קאסט מיך אליין צו זיעבען, איך זאל אזוי
זיין געזונט, פיער מאל אכט איז אכט-און-פערציג; היינט צוויי
פלעדלעד גרויסע אהן פארפעלעד און דריי פלעדלעד קליינע מיט
פארפעלעד, וועל איך אייד רעכענען פאר די פלעדלעד ארום און
ארום פינף שטיק צו פיער-און-צוואנציג גראשען, עס קאסט מיך
טייערער, לאמיר ביידע אזוי זיין געזונט! פינף מאל פיער-און-
צוואנציג וויפיעל איז? ס'זאל זיין זעכס מאל, וואלט דאך געווען
א קערבעל מיט זעכס גראשען, און אז פינף מאל, איז, אפנים,
אזוי גרויס, ווי א קערבעל אהן זעכס גראשען. וויפיעל-זשע האבען
מיר אינאיינעם, הייסט עס: דריי-און-דרייסיג און אכט-און-פער-
ציג איז צוויי-און-אכציג, און א קערבעל, איז אנדערהאלבען קערב-
לעד מיט צוויי-און-צוואנציג. געהט אראפ זעכס גראשען, איז
וויפיעל בלייבט פון אנדערהאלבען קערבלעד מיט צוויי-און-זעכציג

קאפיקעס, אז מע נעמט אראפ זעכס גראשען? ניט קיין רובעל מיט נייענציג?

— א גוט יום-טוב! וואסערע צוויי-און-זעכציג? וואו האָר בען זיך גענומען צו אייך צוויי-און-זעכציג?

אזוי צעשרייט זיך שרה-פערעל, און ביידע וויבער נעמען זיך צום חשבון וויעדער א מאָל פונ'ם אָנהויב.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, שרה-פערעלע, דער חשבון איז דאָ, ווי אויפ'ן טעלער; א האַלב טויז לעקאכלעד מיט ראָ-זינקעס עובר לכּ.חר צו זעכס גראָשען א שטיקעל, איז זעכס מאָל זעכס — וויפיעל איז זעכס מאָל זעכס? ניט קיין צוויי-און-פערציג? ...

— מזל-טוב! סיי וואַכסט ביי אייך! פריהער איז ביי אייך אויסגעקומען דריי-און-דרייסיג, איצט איז שוין געוואָרען צוויי-און-פערציג! קיין עין-הרע ניט!

עס העלפט נישט. וויבאלד עס קומט צו געלד, אזוי מוז מען אַנקומען צו אונז, מאַנסבילען. און ריוועלע רופט אָפּ נפתלי'ן פון די אַקטיואַרען, און נפתלי האָט פיינט, אז מע רייסט איהם אָפּ פון דער אַרבייט, איז ער אין כּעס סכּנות.

— איין אַקציע מיט די וויבער! קיין צוויי מיט צוויי קאָנען זיי אייך ניט צענויפּרעכענען. נו? אַרויס מיט'ן חשבון, נאָר ניד און געשווינד, דער טאָג שטעהט נישט!

אזוי זאָגט נפתלי מיט גרימצארן, און מע רעכענט איהם אויס דאָס גאַנצע צעטעל, ביידע וויבער אין איין אַטעם. נפתלי האָרנט מיט צוגעמאַכטע אויגען, רעכענט אויף די פינגער און ווערד ניד פּערפלאַנטעט און פּערטומעלט און גאָד מעהר איז כּעס, און ער פּאַלט אָן אויפ'ן ווייב:

— איד האָב דיר געזאָגט טויזענד מאָל, אז וויבאלד דו האַסט אזא קעצענעם מח און קאָנסט נישט צענויפּרעכענען קיין צוויי מיט צוויי, היינט וועלכע גוטע יאָהר טרייבט דו, זאָלסט פאַרקוי-פּען דיין סחורה הירט! לאַהדים פאַרקויפט מען, איינציגווייז!

למשל: וואס האט איהר גענומען? א לעקאכעל? גיט אהער זעכס גראשען! נאך א לעקאכעל? נאך זעכס גראשען! א פלעדעל? לעגט-אנידער פיער-און-צוואנציג גראשען! נאך א פלעדעל? נאך פיער-און-צוואנציג גראשען!

שרה-פערעל דער נגידית שטעהט אפילו גיט אן די מעשה, מע זאל זיך מיט איהר רעכענען אט אזוי א, ווי מיט א קבצנ'טע, נאך זי האט קיין אנדער ברירה נישט. וואו וועט זי נעמען אזא צוקער-נעבעקס אויף שלח-מנות, אן גיט ביי ריוועלען? קומט פורים, איז ריוועלען די מיוחסת. איטליכער האט זיך זיין צייט, און אז מע דארף דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה... גיט אומזיסט איז איהר די גאנצע שטאדט מקנא:

— גאלדענע הענד... שיט-אן גאלד... ביידע שיטען זיי אן זעק מיט גאלד, אז סע קומט פורים!...

ד.

דער יונגער גאלד שפינער: נח שניצלען.

וועמען גאט גיט א זיסע שטימע צום זינגען, וועמען הענד צום שפיעלען, וועמען פיס צום טאנצען; — נח'ן, נפתלים עלטער רען וזהו, האט די נאטור געבענשט מיט א טאלאנט צום שניצען. נאך אז נח איז געווען א קינד, איז ער ארומגעגאנגען א צע-קיילטער, א צעביילטער פונ'ם פאטער'ס קלעפ און פון דער מוטער'ס שטשיפאלקעס: „א יונגעלע זאל דיר האבען א טבע טאג ווי נאכט ארומגעהן און שניידען און בראקען און שניצלען און שניצלען!“

בכדי ארויסצושלאגען פונ'ם קינד דאס משוגעת פון „שניצלען“, האט מען איהם אפגעגעבען אין חדר אריין און אנגעזאגט דעם רבין הונדערט מאָל, ער זאל איהם איבערברעכען די הענד, טאמער וועט מען איהם זעהן האלטען א מעסערעל! זאל ער בעסער זעהן וואס מעהר לערנען! דעם רבינ'ס לערנען האט אבער נישט גע-

האַלפּען גאַרנישט: נח איז אַרויס פון חדר מיט זעהר ווינציג
 נורה. דערפאַר האָט ער אַביר אַרויסגעוויזען זעלטענע בריה'שאַפּט
 צום שניצען. און געשניצט האָט ער אַלסדינג, וואָס סע איז איהם
 געקומען פאַר די אויגען. עס האָבען זיך גענוגען מבינים אין
 כתרילעווקע, וואָס האָבען געזאָגט, אז ביי דעם בחור'על איז די
 הענד זיצט אַ רוח, ניט אַנדערש; ווען ער זאָל זיין אין אַ
 גרויסער שטאָרט, וואָלט פון איהם אַרויס... זיי ווייסען אַליין
 נישט, וואָס פון איהם האָלט אַרויס. דערווייל מענען איהם אַפּ
 דאַרען די הענטלעך, וואָרום ער האָט צעשניצט אַלע בענס מיט
 אַלע שטענדערס, וואָס אין בית-המדרש, אויסגעשניצט אויף זיי
 מענשעלעך מיט פּויגעלעך מיט, להבדיל, חזירים... פאַר די חזירים
 האָט נח בעקומען אַ רעכטע פאַרציע פון טאטע, פון דער מאַמע,
 פּונ'ם רב און פּונ'ם שמש און פּונ'ם בעדער — ווער עס האָט גע-
 האָט גאָט אין האַרצען, דער האָט איהם אַריינגעלעגט, וויפּיעל
 ס'איז אין איהם אַרין:

— א יונגאטש קאן! אין אַ מקום-קדוש חזירים!

דאָס האָט אַבער ניט אַנגעלערענט אונזער „שניצלעך“. דער
 פּונק, וואָס האָט געטליהעט ביי איהם אינוועניג בירושה פּונ'ם
 גרויסען בצלאל, וואָס אין חומש, האָט איהם נישט געלאָזט צורוח,
 ביז זיין טאַלאַנט האָט זיך אַרויסגעוויזען מיט זיין גאַנצער קראַפּט
 דורך אַ צופאַל, ווי אַלע גרויסע ענטדעקונגען אין דער וועלט קו-
 מען אונטערזיכט, דורך אַ זייטיגער סבה.

דאָס איז געווען עטליכע טעג פאַר פורים, האָט מען איהם
 געקויפט אַ מתנה, אַ היילצערנעם גראַנער מיט אַ המזקלאַפּער, אויף
 עלאַגען המנען אין בית-המדרש צו דער מנילה. נח האָט דעם
 גראַנער מיט'ן המזקלאַפּער בעטראַכט פון אַלע זייטען, שטיילעך-
 הייך צענומען אויף שטיקלעך און צענויפגעשטעלט צוריק — און
 דאָ איז איהם איינגעפאַלען אַ געדאַנק, אז ווען ער זאָל נאָר האָר
 בען מיט וואָס, וואָלט ער געמאַכט אַ גראַנער מיט אַ המזקלאַפּער,
 וואָס וואָלטען פּערשטעקען אין גאַרטעל אַלע גראַנערס מיט

אלע המזדקלאפערס פון דער גאנצער וועלט. נח'ן האט געפעהלט דערצו נאָר צוויי זאכען: מאטעריאל און אינ-סטרומענטען, דאָס הייסט, האַלץ און אַ מעסערעל. וואָס טהוט מען? מילא, מיט האַלץ איז קיין דאגה נישט: האַלץ קאָן מען אוועק'לעק'ענען ביי דער מאמע פון אונטער'ן אייווען. וואו נעמט מען אָבער אַ אינסטרומענט? אַ מעסערעל וואו קריגט מען? און נח איז געפאלען אויף אַ המצאה (א ליכטי-גער קאפּ!) : ער האט גענומען דעם גראַנער מיט'ן המזדקלאפער און איז ארויס מיט זיי אויפ'ן מאַרק פערקויפּען, און פאר'ן געלד וועט ער קויפּען אַ מעסערעל. האט זיך אָבער געטראָפּען איין אומגליק (מיט אלע ערפינדער טרעפּען זיך אומגליקען!) : דער ערשטער קונה, וואָס נח האַט זיך צו איהם געווענדט, ער זאָל ביי איהם קויפּען אַ מציאה, האט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד און צוגעפיהרט גלייך צום פּאָטער :

— וואָס איז די מעשה, רב נפתלי, אייער קליינער האַנדעלעט

שׂוין מיט גראַנערס?

דאָס פערשטעהט אַ מינדסט קינד, אַז קודם כל האַט דער ערפינדער בעקומען זיין פּאַרציע פעטיש, וואָס איהם קומט, און ערשט נאָכדעם, אַז נפתלי האט זיך גענומען צום זעהן אויספאַרשען, אויף וואָס דארף ער אזוי נויטיג געלד. און אַז נח האַט איהם דורך טרערען זיך מודה געווען, דערצעהלט דעם אמת'ען אמת, וואָס איהם הוועט'שט, האט איהם דעמאָלט דער פּאָטער ערשט מקיים פּסק געווען, איהם אָנגערופּען מיט'ן נאָמען „בחמה בצורת פּערד". און האט איהם געקויפּט אַ מעסערעל און האַט איהם אַליין אויסגעקלייבט האַלץ, און נח האַט זיך אוועקגעוועצט ארבייטען אויף אלע כלים, עס האט געברענגט ביי איהם אונטער די הענט, אזוי אַז אין איין טאָג זענען בעשאפּען געוואָרען עטליכע מאַטעריעלע מיט המזדקלאפערס, נאָר אזעלכע, וואָס די שטאָרט איז זיך אָנגען קוקען אויף חרושים, און אלע האָבען אָפּגעגעבען נפתלי'ן מזל-טוב :

— איהר האָט שוין, רב נפתלי, מיט אייער זתן גאר נישט וואָס צו זאָרגען. ער איז יאָוין אַ פאַרזאָרגטער...
פון דעמאָלט אָן ווייסט שוין די גאַנצע שטאָרט פון איין עק ביו'ן אנדערען, אז אַ גראַגער איז גלייכען געלד. אדער אַ המוד קלאַפער, אדער אַ קאלאָקאָטקע אויף פורים — דאָס קרינט מען ביי נפתלים זתן, נח שניצלער. און וויפיעל נח זאל ניט אַנגרייטען יאָוין סתורה, ווערד זי אויסגעפערקויפט עד לפק. אַלע יאָהר, און דער פורים געזוט אוועק, קאָנט איהר הערען פון נח'ן די אייגענע ווערטער:

— היינטיגס יאָהר איז געווען אַ יאָהר פון גראַגערס.
נישט אומזיסט איז די שטאָרט מקנא נפתלי'ן אויף זיינע קינדער:

— אַ הצלחה פון גאלדשפינערס! — זאָגט כתרילעווקע מיט אַ זיפין. — נישט גענוג, ער פאַרדיענט פון איין זייט און זי פון דער אנדערער זייט, שיטען אָן גאלד, אז סע קומט פורים, דאַרפען זיי נאָך האָבען אַזעלכע גאלדענע קינדער!...

ה.

די קליינע גאלדשפינער לעד.

אויב איהר ווילט זעהען אַ שענס און ס'זאל אייך ניט האָסטען טייער, טאָ פאַהרט זיך דורך, זייט מוחל, אויף פורים קיין כתרילעווקע, שטעלט זיך אַפּ אויף וואָס פאַר איין אַכסניה איהר ווילט און קוקט דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס, וועט איהר עפּים זעהען. פון גאָנץ פריה אָן טיאַפּקען איבער דער בלאַטע לויפּען, ווי די פּערל'ס מיטע מיין, בון איין שטוב אין דער אנדערער, יונגלעך מיט מיידלעך, אונטערגעבונדען מיט פעטישיילעס. צום מיינסטען באַרוויסע, האָט'ס אַיז נאָך קאלט אין דרויסען און סע וועהט אַ שנייעלע. אין די הענד האַלטען זיי אדער גרויסע בעקענס, אדער מעלער און טעלערלעך, אדער שאַלען און שעלעכלעך, איבערגע-דעקט מיט ווייסע טייטזיכלעך. דאָס טראַגען אידישע קינדער

שלח־מנות, וואס די כתרי־לעווקער ווייבער שיקען איינע דער אנדער־
דער, בייטען זיך מיט די פורימ'דיגע גוטע זאכען, וואס ריוועלע
די זיסע האט אָנגעגרייט.

— איטע־לאה האָט מיר געשיקט צוויי פלעדלעך מיט אַ מלכות־
ברויטעל, מיט אַ צוקער־קאכעל און מיט צוויי מאַנדעל־בייגע־
לעך — זייך איך איהר אַפּ צוריק איין פלעדעל מיט צוויי מלכות־
ברויטלעך, מיט צוויי צוקער־קאכעלעך און מיט איין מאַנדעל־
בייגעלעך. און יענטע־מירעל האָט מיר געשיקט אַ קייטעלע מיט
צוויי קומיש־ברויטלעך, מיט צוויי שטרודלעך און מיט אַ מאַהיני־
דעל — שיק איך איהר אַפּ צוריק צוויי קייטעלעך מיט איין קומיש־
ברויטעל, מיט איין שטרודעל און מיט צוויי מאַהיני־לעך.

אזוי קאָמבינירען די כתרי־לעווקער דאָמעס די שלח־מנות'ען
קונציג און מיט אַ רעכענונג, ס'זאָל אויסקומען אי פּיין, אי ניט־
פּערשעמט, אי איינס אויף איינס. און מחמת די שטאדט לעבט
צווייטען זיך פּריינדליך, איז דאָ זעהר אַ סך ערטער אויף צו שיקען
די שלח־מנות'ען. דורך אייגענע דיענסטען אָדער קינדער איז אונז
מעגליך דאָס אויספיהרען. מע מוז אַנקומען צו פּרעמדעל. דע־
מאָלט ווערד אַ יקרות אויף אַרעמע יונגלעך און מיידלעך, וואָס
האַבען פּיכ און ווילען פּערדיענען אויף פּסח.

גליקליך זענען יענע פּאָטער־אונ־מוטער, וואָס פּערמאָנען וואָס
מעהר יונגלעך און וואָס מעהר מיידלעך. אין כתרי־לעווקע זענען
פּאַרהאַן אַ סך אַזעלכע גליקליכע; נאָר גליקליכער פּון אלע זענען
די גאָלדשפינערס, ווייל אזוי פּיעל מיידלעך און אזוי פּיעל יונגלעך,
ווי ביי נפתלי'ן, איז זעלטען צו געפינען אפילו אין כתרי־לעווקע.
וויפּיעל נפשות — קאָן איך איך אַקוראַט ניט זאָגען; פּרעמדע
קינדער טאָר מען ניט צעהלען, לאַזען זיי וואַכסען געזונדערהייט,
וועמען מאַכען זיי קאָלי? ווינטער ליגען זיי אונטער'ן אויווען
נאָקעט, איינס אויף דאָס אַנדערע, אזוי ווי די ווערים, און זומער־
לעבען וואָלגענען זיי זיך אין דרויסען אויפ'ן מיסט, שפּיעלען אין
„באַכקלעך“, אָדער אין „קאַמער־קאַמער־הויז“, אָדער אין „וויפּיעל“

מייל איז צו אײך צעהלט אײך, אדער מע, לאַזט אַ רענען, דאָס הייסט, מע הויבט אויף אזא שטויב, אז עס ווערד פינסטער אין גאָס, מע קאָן דערשטיקט ווערען! דעמאלט פליהען פעטיט מיט קולאַקעס, מיט בעכענצייס, מיט קללות, וואָס געפינען זיך ניט אין דער תּוכחה:

— אַ געהן זאלט איהר אויף קוליס! שמועהן זאלט איהר פראַוועם! זיצען אין געהאקטע וואונדען! ליגען אין ווערים! דערפאַר אבער, אז עס קומט פורים, ביהלט חברה קלויז ווארד, אז זיי האָבען אויך עפּים אַ ווערטה, און אַ גרויסען ווערטה. מע צערויסט זיי דעמאלט אויף שטיקלעך. אַ כּתריילעווקער מאַדאָ, אז זי בעשטעלט בעצייטענס ביי ריוועלען שלחמנות, בעשטעלט זי שוין מיט אַ קינד, אַ יונגעל אדער אַ מיידעל, אויף צו טראַגען דעם שלחמנות. און ריוועלעס קינדער, די יונגעלעך מיט די מיידלעך, צעלאָזען זיך איבער אלע גאסען פון דער שטאָרט, מיט איבער געדעקטע בעקענס, שאַלען און ישלעכלעך; די בעקלעך ביי זיי פלאַמען, די שטערנס שוויצען און די אויגען ברענען. זיי בער געגענען זיך אפּטמאָל איינס מיט'ן אנדערען אין דער בלאַטע, נאָר זיי האָבען קיין צייט נישט אפּשטעלען זיך אפילו אויף אַ מינוט, אַ קוק טהון איינס דאָס אנדערע אין שלחמנות אַרײַן. נאָר לױפּענדיג פאַרביי, וואַרפט מען זיך דורך מיט האַלבע ווערטער, וואָס אַ זייטיגער מענטש וועט זיי אפּשר נישט אינגאַנצען פּער שטעהן:

— פעטעלעלע! וואוהין?

— צו לאה'צי די גראַבע. און דו, קרומע פיסעל?

— צו אלטערדיכע מיט די לאַקשען... עפּים געמאַכט?

— נאָר אַ מיין! און דו?

— איד האָב שוין אַ קערבעל מיט צוויי פּערציגער מיט אַ

גילדען מיט צוועלף גראַשען. און דו וויפּיעל?

— קיין צייט געהאט איבערצוצעהלען. נאָר כ'האַב מורא,

אז מעהר ווי די.

— וויש אפ די נאָז!

— ברעד דעם קאָפּ!

און מע צעגעהט זיך, דער אַהער, דער אַהין.

די כתרילעווקער בעלי-בתים זיצען שוין לאַנג ביי דער פּוּרימ'דיגער סעודה, זינגען „שושנת יעקב“, קלויבען פּערגעניגען פון נפתלי מיט די פיס און פון זיינע פורים-שפיעלער, און נפתלי'ס קינדער לויפען נאָך אלץ ארום פון שטוב צו שטוב מיט די שלא-מנות'ען און נעמען צענוף ביי דער שטאָרט די גראַשענס. און די שטאָרט טרייבט מיט זיי קאטאוועס:

— וינגעלע, קום נאָר אַהער, וועמענס ביזט דו? ניט

נפתלי'ס?

— נפתלי'ס.

— האסט האַטש אַנגעשלאָגען היינטיגען טאָג אַ הונדערטער,

צי עפּים ווינציגער?

— חרין.

— זאג, שעם זיך נישט.

— חרין.

— אַט אזוי, ווי איהר קוקט דאס אַז מיט'ן געלעכטערעל

„חרין“, וועט דאס ברענגען אהיים אַ פולע קעשענע מיט גאלד...

אַ שטוב פון גאלדשפינערס!

1.

די גאלדשפינערס ביי דער סעודה

כתרילעווקע איז שוין לאַנג אויפגעשטאנען פון דער פּוּרימ'דיגער סעודה. אַ סך טראכטען מוזן לעגען זיך שלאפען, און נישט זעהן שלאפען שוין און טראפען גאנץ געשמאק נאכ'ן ביסעל משקה, וואס מע האָט גענומען צוליב דער שמחה, וואס מע האָט גע'פּטר'ט אַ טונא — חבלות. נאָר איין משפחה האָט זיך ערשט איבערקייט צעט צום טום — אַלעמען די סעודה, אויפגעשניטען דעם גראַש

סען געפלאכטענעם קוילעטש און זיך גענומען צו דער ארבייט
לעבעדיג, פרויליך.

דאס זענען — די גאלדשפיגערס.

אלע זענען זיי אויסגעהונגערט, מיער, פיהלען נישט די פיט
אונטער זיך, און אלע האבען צו דערצעהלען פונ'ם טאג מעשיות,
גאנצע פעק מיט מעשיות! נפתלי — פון זיינע פורים־שפיעלער,
ווי גוט זיי האבען היינט געשפיעלט, אויסגעצייכענט גוט! נאר
איין ושתני האט אביסעל אונטערגעהונקען אויף דער עברי.

— ס'זאל אויף איהם קומען א חלירע ביו חולדהמועד פסח!
וויפיעל מע לערענט איהם. אט דעם ושתני, ער זאל זאגען: „וועד
דערשפעניגט אין דער תורה“ — קומט ביי איהם אויס אויף זיין
פאנפע: „פינף הונדערט אין דער גזירה“. וואסער גזירה, א
רוח אין דיין שוועגער'ס טאטען אריון? נאר געה רעד מיט א
פאנפעוואטע נאני!

דאס דערצעהלט נפתלי, און ריוועלע האט צו דערצעהלען
נאך ישענרע זאכען, פון איהרע קונה'טעם, וואס דינגען זיך ביו'ן
ביין. איינע א דאמע האט זיך מיישט געווען און האט גאר געד
וואלט אוועק'גנב'ענען א פלעדעל.

— טאהל דיר, נישט ביי מיר גנב'עט מען. „וויפיעל פלעד
לעד, זאג איר, מאדאם, האט איהר אפגעלענט?“ זאגט זי:
„פיער“. זאג איר: „נו, און דאס פינפטע וואס איז?“ ווערד
זי רויט און מאכט צו מיר: „ס'איז דען אויך א פלעדעל?“ זאג
איר: „וואס דען איז דאס, א וואנטזייגער?“ זאגט זי: „איר
האב געמיינט, אז ס'איז א האניגטייגעל.“ זאג איר: „נו, און
א האניגטייגעל איז א הונט?“

זווי דערצעהלט ריוועלע, און די מעשיות, וואס נח האט צו
דערצעהלען, דרעהען זיך, געוועהנליך, ארום א גראגער.

— היינטיגס יאהר איז געווען א יאהר פון גראגערס. אלע
האבען זיך געהאפט צו גראגערס. נאר גראגערס, גראגערס, און
גראגערס. איר ביו נאך נעכטען בייטאג געבליבען אהן איין גרא

גער. קומטצו אלע מאָל צו מיר איין אנדער איד, איד זאל איהם געדען א גראגער. זאג איד: „איך האָב נישט קיין גראגערס.“ זאגט ער: „ס'איז נישט קיין תירוץ, דו מוזט מיר געבען צוויי גראגערס!“ זאג איד: „וואו זאל איד איך נעמען גראגערס?“ זאגט ער: „וואו זענען דייע גראגערס?“

— וועסט אַמאָל אויפהערען צו גראגערען, צי ניין?

אזוי זאגט צו איהם דער פאטער, און נח לאזט אראפ די אויך געז, בויגט זיך אן און שנייצט אויס די נאָז אונטער'ן טיש. דאָס געפעלט דוקא דער חברה קלוינווארג. איצט איז געקומען אויך זייער צייט צו דערצעהלען גליקען פון זייער שלחמנות טראגעדיע; פארהאן אזוי פיעל צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. אז ס'וועט האפען ביז פסח. דערווייל איז ערשט פורים, און מען איז אויסגעמיערט פונ'ם טאג, און מע דארף געהן שלאפען.

און יונגווארג צעגעהען זיך אויף זייערע ערטער הינטער'ן אווועק, פאלען, ווי די סנאפעס, און ווערען אַנשלאפען מיט'ן זיסען שלאָף פון גליקליכע מענשען, וואָס האבען געהאט א גוטע, א געראטענעם יריד...

די גאלדשפינערס צעהלען דאָס גאלד.

עס איז שוין העטרווייט אין דער נאכט. כתרילעווקע האלט שוין לאנג אין רעכטען שלאָף נאָך דער גרויסער פורימ'דיגער סעודה מיט די שלחמנות'ען. נאָר צוויי פארשוניגען אין דער גאנצער שטאָרט זענען נאָך וואכעדיג און טראכטען אפילו נישט וועגען געהן שלאָפען. דאָס זענען די גאלדשפינערס, נפתלי מיט די פיס און זיין ווייב ריוועלע די זיסע. שטיל האבען זיי צוגעשלאָסען די מיר, פעהראנגען די פענסטער און האבען זיך גענומען צו דער קאסע. זיי ווילען צענויפרעכענען דאָס ביסעל מזומנ'ס, וואָס די גרויסע גאלדשפינערס מיט די קלוינע גאלדשפינערלעך האבען

אריינגעבראכט אין דעם דאזיגען גליקליכען טאג, און קאנען נישט.
זיי צעהלען און צעהלען און קאנען נישט איבערצעהלען; אדער
ער האט א טעות אין הישבון, אדער זי האט א טעות. זיי ברענען,
איינס אויף דאס צנדערע.

— קיין צוויי מיט צוויי זאל א אידונע נישט קאנען איבער-
צעהלען!

אזוי זאגט דער מאן, און דאס ווייב ענטפערט איהם:

— נן, פאר וואס זשע צעהלסט דו נישט, אז דו קאנסט, בעל-
זשבון מיינער?

— צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

— ניין, צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

איהר זאלט גאר קיין מורא נישט האבען, טאמער הלילה צע-
הרענגען זיך מאן און ווייב. איצט איז נישט קיין צייט פון קרוינגען
ויד. איצט דארף מען טאבען א רעכענונג, וואס מע קאן און וואס
מע דארף און וואס מע מוז קויפען: שוכווארג פאר זיך און פאר
פאטקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער — דאס איז נומער איינס.
היינט מנה אויף פסח? היינט שמאלץ? א דייזשקעלע בארשט?
א זעקעל קארטאפלים? ... און מערקווירדיג! וויפיעל זיי זאלען
נישט רעכענען, וויפיעל זיי זאלען וועלען זיין אויסברענגערס, פרע-
טערס, געלד-ברענגערס, שארלאטאנעס פון דער וועלט, מיט איינס,
אז ס'וועט נאך אלץ זיין גענוג, סיי אויף שוכווארג פאר זיך, סיי
אויף קאפאטקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער, סיי אויף מצות
מיט שמאלץ, מיט א דייזשקעלע בארשט, מיט א זעקעל קאר-
טאפלים אויף פסח...

און ביי זיי ביידען צעפלאקערען זיך די פנימ'ער און צע-
פרענען זיך די אויגען, די בעקלעך ווערען רויט און די הערצען
וואכסען, און ביידע פיהלען זיי, אז די וועלט, וואס גאט האט
מעשאפען, איז, בלעבען, גאר נישט אזא שלעכטע וועלט, און די
מעגשען זענען, בלעבען, גאר נישט אזעלכע יולעכטע מעגשען.

נישט מעהר, וואס אידען זענען מקנא אויף פרנסה, פערניגען נישט, טאמער האט איינער א גוטען טאג, איין טאג א גוטען!

— פארברענט זאל ווערען אט דאס כתרילעזוקע! א שטאדט פון נישט-פארגינערס!

אזוי זאגט נפתלי, און ריוועלע נעמט זיך אן דער שטאדט'ס קריוודע:

— ארעמע-לייט, מישטיינס געזאגט...

— ארעמע-לייט, זאגט זי? אלץ הייסט ביי איהר ארעמע-

לייט, הע-הע! כתריליקעס! דלותים! שלעפערס! בעטלערס! קבצנים! דלפנים! עניים ואביונים!

— ניט דא געדאכט! — זאגט ריוועלע מיט שרעק. זי האט

פשוט מורא פאר א גוט אויג.

און פון דרויסען לאזט זיך הערען, מע ווייסט נישט פון וואר

נען, א ווייט קרעהען פון א בעקאנטען האהן, איין אלטער חזן מיט

איין אויסגעזונגענער כלי-אנהויבען הויבט ער אן דוקא נישקשה'דיג,

מיט'ן ברען און מיט'ן קוויטש, און אויסלאזען לאזט ער אויס מחילה

שוואכליך, אויף דער נידעריגסטער אקטאווע, און עפיוס ווי מיט

א וויעדעראנאנד:

— קו! — קא! — רי! — קאו! — או?

עס קומט אויס גלייך, ווי ער וואלט זיך אליין פרעגען א

קשיא:

— אלטער נאר! וואס שרייסט דו?

אין דרויסען איז בלויליך. עס שאריעט אויף טאג.

בערעל-איזיק

„אמעריקא איז א לאנד פון בלאף“... „אמעריקאנער בלאף פערס“...

אזוי זאגען די פרעמדע. גריגע היות — זיי הויבען ניט אן צו וויסען וואס זיי זאגען. אמעריקא מען הייצען די פעטשערעס אין כתרילעווקע און אינזער בערעל-איזיק וועט פערשמוקען אין גארטעל אלע אמעריקאנער בלאפערס!

איחר קאנט פערשטעהן ווער בערעל-איזיק איז, אז טאמער מאכט זיך ביי אונז אין כתרילעווקע, איינער האט זיך אביסעל פעררעדן, אויף אייער אמעריקאנער לשון וועט דאס הייסען: ע ר ה א ק ט א ט י י נ י ק, שטעלט מען איהם אפ מיט די ווערטער: „בערעל-איזיק האט דיר געלאזט גריסען“ — שטויסט ער זיך שוין אן וואס מע מיינט און ער ווערד אנשוויגען.

איין אנעקדאט דערצעהלט מען ביי אונז אין כתרילעווקע פון איינעם א אינען א חצוף, וואס איז זעהר כאראקטעריסטיש פאר בערעל-איזיק'ען. פסח איז דער מנהג ביי די גוים, אז זיי בעגענענען זיך, זאנען זיי זיך אן איינס דאס אנדערע א גוטע כשורה, אז כריסטוס איז לעבעדיג געווארען — „כריסטאס ווא' סקרעם“, דערויף ענטפערט איהם דער צווייטער: „וואאיסטינו וואסקרעם“ — ס'איז אמת, הייסט דאס, ער איז לעבעדיג גע- ווארען... טרעפט זיך א מעשה, בעדארף א כריסט זיך בעגענען. נען מיט יענעם אידען דעם חצוף און מכבד זיין איהם מיט'ן פסוק

„כריסטאס וואסקרעס“... ווערד איהם שלעכט, דעם אידען: וואס זאל ער טהון? ענטפערען דעם גוי „וואאיסטינו וואסקרעס“ — ווייסט ער, אז ס'אליגען און ס'איז קעגען אונזער גלויבען? ... זאגען איהם: ניין, ער איז ניט לעבעדיג געווארען — קאן מען דאך האפען פאר אזעלכע ווערטער א מיאוס'ען פסק... איז ער זיך מיישב און רופט זיך אן צום כריסט: „יא, איד האב עס שוין געהערט היינט פון אונזער בערעל-אייזיק'ען“...

היינט שטעלט אייך פאר, אז אט דער בערעל-אייזיק איז אוועק קיין אמעריקא, אפגעווען דארט היבשע עטליכע יאָהר און איז געקומען צוריק — וואס פאר וואונדירים דער איד האט זיך אנגעדערצעהלט פון דעם אמעריקא!

„ערשטענס — דאס לאַנד, ארץ זבת חלב ודבש. מענטשען מאכען געלט, מען זשעברעוועט מיט ביידע הענט, מען שארט גאלד! און געשעפטען, „ביזנעס“ הייסט דאס דארטען, איז פארהאן אזוי פיעל, אזש דער קאפ דרעהט זיך! וואס איהר ווילט — דאס טהוט איהר. ווילט איהר א פאבריקע — איז א פאבריקע, עפענען א סטארקע — איז א סטארקע. שטופען א פושקאר — איז א פושקאר. אַניט — נעמט איהר זיך צו פערלעריי, אדער איהר געהט ארבייטען אין א שאפ — א פרייע מדינה! איהר קאנט אייך גע-שוואַלען ווערען פון הונגער, אויסציהען זיך אין גאס, וועט אייך קיינער ניט שטעהרען, קיין ווארט ניט זאגען...“

„היינט די גרויס פון די שטעדט! די ברייט פון די גאסען! די הויך פון די הייזער! פארהאן דארט א „הייזקע“, רופט מען זי די „וואלווארט“, שפארט אן דער שפיץ קוימען גלייך אין דער מאַרע אריין און נאך העכער; א סברה, אז די הייזקע פארמאגט עטליכע הונדערט עטאזשען. ווי אזוי קריכט מען ארויף אויפ'ן בודעם? דורך אזא לייטער, וואָס מען רופט איהם „עלעווייטער“. אז איהר באַדארפט האבען עמיצען אויפ'ן אויבערשטען עטאזש, זעצט איהר זיך אוועק אינטען, אויפ'ן עלעווייטער גאַנץ פריה.

קומט איהר צו פאהרען אהין ארויף ערשט פארנאכטליך, אזוי ארום
מנחה צייט.

„איד בין א בעלן געווען אמאל זיך דורכפאהרען ארויף, א קוק
טהון אויף א טשיקאוועסט, וואס טהוט זיך דארט — האב איד קיין
חרטה ניט. דאס וואס איד האב דארטען געזעהען, וועל איד שוין
ניט זעהן קיינמאל. און ווי איד האב געפיהלט — לאזט זיך נאר
ניט באשרייבען. שטעלט אייך פאר, איד שטעה מיך פון אויבען
און קוק מיך אראפ. פלוצים דערפיהל איד אויף מיין לינקער באק
עפּים א מאַרנע קעלט און א גלאטע, עפּים ווי איין; און ניט
ווי איין, נאָר ווי שטארק פארקיהלטע פעטשאַ, גלייטיג און דרוי
ליוואטע. איד דרעה־אויס פאוואלי דעם קאפּ לינקס, איד טהו א
קוק — ס'איז די לבנה.

„היינט דאָס לעבען זייערס איז נאָר געיאַנגט, און נאָר געד
לאַפּען, און נאָר געהאַפּט זיך. „אריהאָפּ“ הייסט דאָס ביי זיי.
אלסדינג איז בחפּזון, און אפילו עסען עסט דאָס אויף אויף איין
פּוס. מע האַפּט זיך אַרײַן אין אַ רעסטאראַן און מע הייסט זיך
געבען אַ שנאַפּס, און אויף צו פאַרבייסען האַב איד אַליין געזעהען.
ווי מען האַט איינעם דערלאַנגט עפּים אויף אַ טע־ער, אַ פּרייט,
אַ צאַפּעלדינגס, און ביז ער האַט דאָס צעטייטען, איז איין האַלב
אוועקגעפּלויגען אויף איין זייט, די אנדערע האַלב אויף דער אַנד
דערער זייט, און דער חברה־מאַן איז פאַרטיג געוואַרען מיט זיין
אַנבייסען.

„פון דעסטוועגען זאלט איהר אַנקוקען ווי געזונט זיי זענען!
אייזען! גבורים! ביי זיי איז אַ מאַדע שלאַגען זיך אין סטריט.
איז מיטען גאָס הייסט דאָס. ניט זיי מיינען אַיך שלאַגען
הר'גענען, אונטערשלאַגען איין אויג, אויסשלאַגען אַ פאַר ציחה,
ווי ביי אונז. חלילה! נאָר גלאַט אזוי, מע פאַרקאָסטעט די אַרבעל
און מע ניט זיך קלעפּ, מע וויל זעהן ווער וועמען. ביי זיי ווערד
עס אַנגערובען אויף זייער לשון: מַע פּוֹי ט ע ל ט זיך. אייז

מאל בין איד נעגאנגען שפאציערען אין די בראנקס, געטראגען מיט זיך אביסעל סחורה, געהען אקעגן מיר צוויי באיעס, לויפערס, יונגאטשעס הייסט דאס, און טשעפען זיך צו מיר — זיי ווילען זיך פייטלען מיט מיר. זאג איד: „נאסער — איד פייטעל זיך ניט.“ אהין-אהער, זיי לאזען מיר ניט געהן ווייטער, בין איד זיך מיישב, אז איהר זענט יא אזעלכע, וועל איד איד באווייזען. ווער עלטער איז, און געהן און לעג אוועק דאס פעקעל און ווארף אהאפ די קאפאטע, און אז איד הויב אז האפען קלעפ — קוים א לעבעדיגער ארויס פון זייערע הענט! אז זיי זענען צוויי און איד בין איינער! פון דעמאלט אז פייטעל איד שוין געהער ניט, מע זאל מיר אפגילטען.

„היינט זייער לשון! אלסדינג אין ביי זיי פארקעהרט און ווי אויף צירלהכעים, למשל, אז ביי אונז אין קיך — אין ביי זיי קיטשען. אז ביי אונז אין קעב — אין ביי זיי בוטשער, אז ביי אונז אין א שכן — אין ביי זיי א נעקסדאריגער, א שכנה — א נעקסדאריגע, א בעל-הבית'טע — א לענדלאריכע, אלסדינג קאד פויר, אנומעלטען האב איד געוואלט קויפען א האהן אויף שלאגען כפרות, זאג איד צו דער מיסעס, זי זאל מיר קויפען א הוהן, פרעגט זי מיך: „א הוהן גאר? א הוהן אין דאך פאר מיר!“ זאג איד: „לאז זיין אזוי — א הוהן פאר מיר און פאר איד א הוהן.“ זאגט זי: „וואוהין?“ אין זי נאך א ליטוועטשקע אויף צו די צרות! און ביי די ליטוואקעס וועט איהר דען דערנעהן אמאל א טאלק? אז א הוהן אין ביי זיי א הוהן, און א הוהן א האהן — א מעשה אהן איין עק! פאל איד אויף א המצאה און זאג איהר: „קויפט מיר דעם דזשענטעלמען פון די היהנער.“ וואווי האט זי פארשטאנען און ערשט דעמאלט מזכה געווען מיר מיט'ן שענעם ווארט, „אלרייט“, וואס אין כמעט אלץ איינס, וואס ביי אונז „מהכתיית, פאר וואס ניט? אר, מיט'ן גרעסטען בזיון!“... „היינט דעם כבוד, וואס מיר, אידען, האבען דארטען! קיין אומה ולשון אין דארט ניט אזוי געהויבען, געהויכט און גע-

קרוינט, ווי דער איד. א איד איז דארט נאר א גאנצער צימעס. עס איז גאר א יחוס, אז מען איז א איד. איהר קאנט באגעגער נען, למשל, סוכות א אידען אין מיטען „פיפטע עוועניו“ מיט א לולב און מיט איין אחרונג און האט קיין מורא ניט, מע זאל איהם דערפאר איינזעצן. אז איד זאג אייד, אז מע האט דארט ליעב דעם אידען, איז דאך ניט שייך. פיינט האט מען דארט נאר א אידישע בארד און פאות. „וויסקעס“ הייסט דאס אויף זייער לשון. דערזעהען זיי א אידען מיט וויסקעס, לאזען זיי דעם אידען צורוח, נאר די וויסקעס ציפען זיי איהם אזוי לאנג, ביז ער מוז זיי אראפ-נעמען, אפגאלען. דעריבער זענען דארט דאס רוב אידען אהן בערד און אהן וואַנסים. דאס פנים גלאט ווי א טעלער. שווער צו דערקענען, ווער ס'א איד און ווער ניט. אז ניט קיין בארד און ניט קיין לשון, סייידען נאכ'ן אימפעט, בעת ער געהט, און נאכ'ן מאכען מיט די הענט, בעת ער רעדט... ווייטער זענען זיי אידען. אידען מיט אלע פישטשעווקעס. היטען-אפ אלע אידישע מנהגים, האבען ליעב אלע אידישע מאכלים, האלטען פון אלע אידישע יוסטובים. פסח איז פסח. מצות באקט מען דארט א גאנץ קיילעכיג יאהר, און אויף חרוסת איז דא א באזונדערע פאבריקע, א „פעקטארי“ הייסט דאס דארטען. טויזענדער און טויזענדער אר-בייטער זיצען אין דער פעקטארי און זיי „מאנופעקטשורען“ חרוסת. און אויך פון כרפס און פון מרור מאכען דארטען אידען א לעבען — איהר שפיעלט זיך מיט אמעריקא? ...“

— יא, בערעל-אייזיק, דאס איז אלסדינג זעהר פיינ, וואס דו דערזעהלסט. דו זאג נאר איין זאך, וואס מיר וואלטען ווער לען וויסען: מע שטארבט דארטען אין אמעריקא אויך אזוי ווי דא? צי מע לעבט דארטען אייביג?

„מע שטארבט, פאר וואס זאל מען ניט שטארבען? אין אמעריקא, אז מע טהוט א שטארב, איז טויזענד אין איין טאג, צעהן טויזענד, און צוואנציג טויזענד, און דרייסיג טויזענד! גאנץ

צע נאסען פאלען דארטען איין! שטערט ווערען איינגעזונקען
אזוי ווי קורח! ... איהר שפיעלט זיך מיט אַמעריקא? "

— שאַ, ווי באלד אזוי, וואס איז מיט זיי דער יחוס? שטאַר-
בען זיי, הייסט דאָס, גלייך מיט אונז?

„יא, שטאַרבען שטאַרבת מען, נאר ווי אזוי שטאַרבת מען —
אַט דאָס איז די זאך. און ניט אזוי נאַר דאָס שטאַרבען. שטאַר-
בען שטאַרבת מען אומערום אַלץ איינס. פונ'ם טוירט שטאַרבת
מען. דער עיקר איז דאָס באַהאַלטען — אַט וואָס! ערשטענס,
איז אין אַמעריקא דער איינפיהר, אז יעדער ווייסט פריהער וואו
מען וועט איהם באַהאַלטען. ווארום ער געהט אַליין, נאך בע-
ער לעבט, און קלויבט זיך אַליין אויס איין אַרט אויפ'ן בית-עולם —
„סעמעטעריע“ הייסט עס דארטען — און דינגט זיך אזוי לאנג, ביז
ער גלייבט זיך אויס פאַר'ן פרייז. נעמט ער די פלוני'טע זיינע
און פאַהרט זיך דורך מיט איהר אויף דער סעמעטעריע און זאגט
איהר: „זעהסטו, נשמה מיינע? אַט דאָ וועסטו דו ליגען, אַט דאָ
וועל איך ליגען, און דאָרט וועלען ליגען אונזערע קינדער“... דער-
נאך געהט ער אַוועק אין דעם אַפּים פון לוי'ה'ס און באַשטעלט
זיך אַ לוי'ה איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פאַר אַ
קלאַס ער וויל. און קלאַסען זענען דארטען פאַרהאן אזוי גרויס
זוי דריי: ערשטע, צווייטע און דריטע קלאַס. ערשטע קלאַס,
פאַר גאַנץ גרויסע גבירים, מיליאָנערען, קאָסט טויזענד טאַלער אַ
לוי'ה. איז דאָס שוין איין מאָל אַ לוי'ה! די זונן שיינט, אין דרוי-
סען איז אַ חיות. די מטה איז אויף אַ שוואַרצען קאָמפּאַקט, מיט
זילבער באַלענט. די פערד זענען אַלע אַנגעטהאן מיט שוואַרצע
פאַפּאַנעס און ווייסע פּעדערען. די רעווערענטען — רבנים, חזנים,
שמשים — אויף אין שוואַרצען מיט ווייסע קנעפּ, און קאַרעטעס
נאך דער מטה — אַהן אַ שיעור קאַרעטעס! און אַלע קינדער
פון אַלע תּלמוד-תּורה'ס געהען אויף צו פריהער און מע זינגט
אויף אַ קול אויסגעצויגען: צי-דק לִפְנֵינֵינוּ יְהִי-לֵךְ רִישֵׁים

ל'דרדך פ'ע'מירן! ... פונ'ם דאזיגען געזאנג קלינגט די שטארט;
 א קלייניגקייט — טויזערד טאלער? ...!

„צווייטע קלאס איז אויך א פינע לויב, קאסט שוין נאר
 פינף הונדערט טאלער, און איז שוין ניט דאס. דער טאג איז
 שוין ניט אזוי פויגעלדיג. די מטה איז אויך אויף א שווארצען
 קאטאפאלק, נאר אהן זילבער באלענט. די פערד מיט די רעווע-
 רענטען זענען אנגעטהאן אין שווארצען. נאר אהן פערדערען און אהן
 קנעפ. קארעטעס געהען נאך, נאר שוין נישט אזוי פיעל. קינדער --
 נאר פון עטליכע תלמוד-תורה'ס געהען אויף צו פריהער און זינגען
 שוין נישט אזוי אויסגעצויגען: צדק לפניו יהלך — וישם לרדך
 פעמיו! דאס זינגען איז טרויעריג, מיט'ן נוסח ווי מע זאגט
 תהלים — וועלדיג פינף הונדערט טאלער. ...

„דריטע קלאס איז שוין נאר א געמיינע לויב און קאסט אין
 גאנצען איין הונדערטער. אין דרויסען איז שוין קיהל, חמארנע-
 וואטע. די מטה אהן א קאטאפאלק. פערד אינגאנצען צוויי, און
 רעווערענטען אויך צוויי. קארעטעס — קיין איינע ניט. קינדער
 נאר פון איין תלמוד-תורה געהען אויף צו פריהער און האפען אפ
 נאר אהן א שום ניגון:

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

און שלעפערדיג, שטיל, קוים וואס מע הערט זיי — סך הכל
 הונדערט טאלער, וואס קאן מען פאר איין הונדערטער פארלאנג-
 גען? ...“

— יא, וואס זשע טהוט אבער, בערעליאיזיק, דער, וואס פאר-
 מאגט קיין הונדערטער אויך ניט?

„איז ער טאקי אויף גרויסע צרות! אהן געלט איז אומעדום
 שלעכט! דער ארעמאן ליגט אלע מאל נייען איילען אין דער
 ערד! ... פון דעסטוועגען, מיינט ניט! אין אמעריקא לאזט מען
 דעם ארעמאן, אויך ניט ליגען ניט קיין באהאלטענעם. מע מאכט
 איהם א לויב אהן געלט, עס קאסט איהם ניט קיין סענט אפילג.

אודאי איז דאָס אַ טרויעריגע לויט. קיין שום צערעמאַניעס, קיין סימן פון קיין פערד און פון קיין רעזערענטען. און אין דרויסען ליאָפּעט. נאָר צוויי שמשים קומען צו געהן, די שמשים פון ביידע זייטען און אין מיטען דעך ברמינו — און אַלע דריי שלעפען זיי זיך נעבאָד צופום גלייך בין צום בית-עלמין... אהן געלט, הערט איהר, זאל מען גאר ניט געבוירען ווערען — אַ פאַסקודנע וועלט... ווער פון אייך, אידען, פאַרמאַנט איין איבעריגען פאַפיראַס?"

אינהאלט

7	די שטאדט פון די קלוינע מענשעלעך
16	אין אנגעלעגטער ברוי
25	נחת פון קינדער
33	א פערשטעהרטע חתונה
40	נישט פאר קיין אידען געדאכט
46	דרויפוס אין כתרילעווקע
54	קיין עין־הרע נישט
62	איחס מעג מען מקנא זיין
68	צוויי שלחמנות'ען
87	נישטא קיין מתים
92	פערבענגט אהיים
104	ווען איך בין רויטשילד
109	די יורשים
129	די גרויסע בחלה פון די קלוינע מענשעלעך
183	אויסגעטרויסעלט
194	צו אַלד־שפינערס
214	בערנער־אויזיק

די נייע יידישע ביבליאטעק

שטעלט אויף דעם פארניכטעטן יידישן בוך.

עס דערשיינען אינגיכן פון דרוק די ערשטער בענדער:

1. שלום עליכם. מ נ ם מענדל.
2. שלום עליכם. אייזענבאן-געשיכטעס (אין צוויי טיילן).
3. שלום עליכם. קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השגות.
4. שלום עליכם. טביה דער מילכיגער.

עס ווערן צוגעגרייט און געפינען זיך טיילווייז אין דרוק:

1. מענדעלע מוכר ספרים. מסעות בנימין השלישי.
 2. מענדעלע מוכר ספרים. פישקע דער קרומער.
 3. מענדעלע מוכר ספרים. דאס ווינטשפינגערל.
 4. מענדעלע מוכר ספרים. די קליאטשע.
 5. י. ל. פריץ. געקליבענע ווערק (אין צוויי בענדער).
 6. ח. נ. ביאליק. געקליבענע ווערק (יידישע איבערזעצונג).
 7. דינענזאן. יאסעלע.
 8. פרפ. ש. דובנאוו. קורצע געשיכטע פון יידישן פאלק.
 9. זאמלונג פון יידישע פאלקס-לידער (מיט נאטן).
 10. בילדער-אלבום פון יידישע קינכטלער (אין פארבן).
- אלע בענדער זיינען גוט געבונדן און אילוסטרירט.

קויפט, לייענט און פארשפרייט דעם יידישן בוך!
